

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KARAR ALMA SÜREÇLERİNDE ÇOCUK KATILIMI:
İSTANBUL'DA YEREL YÖNETİMLER İÇİN BİR YÖNTEM
DENEMESİ

Aysun KOCA

DOKTORA TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Danışman

Prof. Dr. İclal DİNÇER

Temmuz, 2022

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KARAR ALMA SÜREÇLERİNDE ÇOCUK KATILIMI:
İSTANBUL'DA YEREL YÖNETİMLER İÇİN BİR YÖNTEM
DENEMESİ**

Aysun KOCA tarafından hazırlanan tez çalışması 07.07.2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İclal DİNÇER
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. İclal DİNÇER, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Asuman TÜRKÜN, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Murat Cemal YALÇINTAN, Üye
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Dr. Öğr. Üye. Erhan KURTARIR, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Yasemin ÇAKIRER ÖZSERVET, Üye
Marmara Üniversitesi

Danışmanım Prof. Dr. İclal DİNÇER sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı: İstanbul'da Yerel Yönetimler için Bir Yöntem Denemesi başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Aysun KOCA

Tüm hak savunucularına...

11 yılı bulan bu uzun doktora sürecim, kişisel tarihimde birçok duyguyu bir arada yaşadığım pek çok kırılma noktası barındırıyor.

Hayatımın önemli bir kısmını kaplayan çocuk çalışmalarına dair yazdığım bu tezde, en başta danışmanım sevgili hocam Prof. Dr. İclal Dinçer'e, bana olan inancı için teşekkürlerimi sunarım. 2018'den bu yana tez izleme sürecinde desteklerini ve zihin açıcı yardımlarını sunan sevgili hocalarım Prof. Dr. Asuman Türkün'e ve Prof. Dr. Murat Cemal Yalçıntan'a çok teşekkür ederim. Onlarla çalıştığım için kendimi çok şanslı hissediyorum.

Farklı bir konu ile çıktığım bu yolda, o dönemki danışmanım canım hocam Tuba İnal Çekiç'e, kendisi ile başladığımız çalışma Barış Bildirisi'ne attığı imza gerekçe gösterilerek bizim dahlimiz olmadan sonlansa da, çok teşekkür ederim. Yeni konu olarak çocuklarla ilgili alanda tez yazmaya karar verdiğimi söylediğimde, verdiği candan desteği unutamam.

Saha çalışması boyunca sorunu beraber tespit edip, çözümü de beraber bulmaya çalıştığımız sivil toplum alanından arkadaşlarıma, meslektaşlarıma, tez boyunca tanıştığım insanlara teşekkür ederim. Sulukule Gönüllüleri Derneği ve Tarlabası Toplum Merkezi'nden çocuklara, sorularıma içtenlikle yanıtlar verdikleri için teşekkürlerimi sunmaktan büyük mutluluk duyuyorum.

Saha süreci sonunda oluşturduğum “Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi'nin organize ettiği etkinlikler ve sevgili Gözde Durmuş ile yaptığımız konuşmalar sırasında ortaya çıktı. İsaetli tespitleri ve teşviği için ona çok teşekkür ederim.

“Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi”ni gönüllü olarak kendi birimlerinde deneyen, geri bildirim sürecine katkı veren Ataşehir Belediyesi, Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü Toplumsal Eşitlik Birimi'nden Selin Aydoğdu ve Eylül Ezgi Seymen'e, Beyoğlu Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü'nden Melike Kiroğlu ve Hazal Ekşioğlu'na ve Sarıyer Belediyesi Gençlik Eğitim Merkezi (SAGEM)'nden Seda Birden Mutlu ve Oğuz Tekdemir'e, hiç tanışmadığımız

halde, süreci bu kadar özverili bir şekilde yürüttükleri ve bu tezin bilimsel değeri olan bir çalışma olmasına yönelik yardımları için teşekkür ederim.

2009'dan bu yana parçası olduğum ve araştırmanın neden heyecan verici olduğunu sürekli hatırlamamı sağladığı için Sulukule Gönüllüleri Derneği'ne ve temas ettiğim tüm çocuklara teşekkür ederim. Her zaman sahada olmak ve onlarla yakından çalışmak büyük bir zevkti.

Tez süreci boyunca bana dair inançlarını yitirmeyen dostum Cem Avcı'ya ve canım Aytül Özcan'a en güzel teşekkürlerimi sunarım. Teze yazdığım her cümleyi bulmak benim için hep zevk verdi ve onlar da bu mutluluğumu hep paylaştılar.

Tüm yaşamım boyunca beni destekleyen canım aileme; babam Yüksel Koca, annem Nefire Koca (son 5 yıl kendisini ruhen yanımda hissederek geçse de) ve kardeşim Şerife Koca'ya her kararımda yanımda oldukları için teşekkür ederim. Tezi tamamlamamı merakla beklemeleri benim için en büyük teşviklerden biriydi.

Dünya üzerinde çocukların, gençlerin, kadınların, yaşlıların, yoksulların, göçmenlerin, işçilerin, LGBTİ+'ların, engellilerin, hayvanların, doğanın kısacası hepimizin hakları için verdikleri eşsiz mücadele adına tüm hak savunucuları en büyük teşekkürü hak ediyor.

Bu tezi ve bende bıraktıklarını bir son olarak görmüyor, bundan sonraki çalışmalarımda referans noktam olmasını diliyorum.

16.05.2022

Aysun KOCA

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	x
TABLO LİSTESİ	xii
HARİTA LİSTESİ	xiv
ÖZET	xv
ABSTRACT	xvii
1 GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti.....	1
1.2 Tezin Amacı ve Kapsamı	7
1.3 Hipotez ve Araştırma Soruları	8
1.4 Tezin Yöntemi.....	10
2 KAVRAMSAL ARKA PLAN: İNSAN HAKLARINDAN ŞEHİR HAKKINA ÇOCUK KATILIMI	12
2.1 İnsan Hakları.....	12
2.1.1 Hak Kavramı ve İnsan Hakları	12
2.1.2 İnsan Haklarının Gelişim Süreci.....	14
2.1.3 İnsan Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmeler	19
2.2 Çocuk Hakları ve Çocuğun Katılım Hakkı.....	32
2.2.1 Çocuk Haklarının Gelişim Süreci	32
2.2.2 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.....	38
2.2.3 Çocuğun Katılım Hakkı.....	44
2.3 Şehir Hakkı ve Kentli Haklarının Çocuğun Katılım Hakkı ile İlişkisi	52
2.3.1 Şehir Hakkı ve Kentli Hakları.....	52
2.3.2 Şehirde Çocuk	59
2.3.3 Bir Şehri Çocuklarla Paylaşmak	63
3 ÇOCUK KATILIMINI SAĞLAMAYA YÖNELİK YÖNTEMLER	69
3.1 Çocuk Katılımı Modelleri.....	69
3.1.1 BM ÇHS Öncesi (1989 öncesi) Oluşturulmuş Modeller.....	70
3.1.2 1990-2000 Döneminde Oluşturulmuş Modeller	72
3.1.3 2001 ve Sonrası Dönemde Oluşturulmuş Modeller	80
3.2 Çocuğun Kararlara Katılımına Yönelik Düzenlemeler: Öne Çıkan Ülke Örnekleri.....	88

3.2.1	Uygulama Aracı Bulunan Ülkeler	91
3.2.2	Uygulama Aracı Bulunmayan Ülkeler	100
3.2.3	Türkiye	101
3.3	Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımını Kolaylaştırmak İçin Hazırlanmış Uygulamaların Karşılaştırmalı Değerlendirmesi	104
3.3.1	Çocuk Hakları Endeksine Göre Değerlendirme	107
3.3.2	Kurumsal Yapılanmaya Göre Değerlendirme	108
3.3.3	Çocuk Katılımı Merdiveni Modeline Göre Değerlendirme	108
3.3.4	Araç Setine Göre Değerlendirme	109
3.3.5	Raporlama Öncesi Sürece Göre Değerlendirme	110
3.3.6	Raporlama Sırasındaki Sürece Göre Değerlendirme	111
3.3.7	Rapor Hazırlandıktan Sonraki Sürece Göre Değerlendirme	112
3.4	Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Çocuğun Katılım Hakkına Yaklaşımı	113
3.4.1	Yerel Yönetimlerle İlgili Kanunlarda Katılım	116
3.4.2	Yerel Yönetimlerle İlgili Yönetmeliklerde Katılım	118
4	TÜRKİYE’DE ŞEHİRDE KARAR ALMA SÜREÇLERİNDEKİ ÇOCUK KATILIMININ İRDELENMESİ VE BERABER KARAR ALMA REHBERİ	123
4.1	Çalışmanın Yöntemi ve Metodolojisi	123
4.1.1	Katılımlı Eylem Araştırması	123
4.1.2	Katılımlı Eylem Araştırmasının Birinci Aşaması: Sorun Tanımı ..	126
4.2	Katılımlı Eylem Araştırmasının İkinci Aşaması: Eylem Planı Hazırlıkları	131
4.2.1	Yetişkin Görüşlerinde Çocuk Katılımı Algısı	132
4.2.2	Yerel Yönetimlerin Stratejik Planları ve Şehirde Çocuğa İlişkin Bulgular	141
4.2.3	Yerel Yönetimlerin Görüşlerinde Çocuk Katılımı Algısı	163
4.2.4	Çocuk Görüşlerinde Çocuk Katılımı Algısı	168
4.3	Katılımlı Eylem Araştırmasının Üçüncü Aşaması: Çocukların Kararlara Katılımı Paydaşlarla Yeniden Düşünmek	173
4.4	Katılımlı Eylem Araştırmasının Dördüncü ve Beşinci Aşamaları: Pilot Uygulama ve Geri Bildirim	177
4.5	Katılımlı Eylem Araştırmasının Altıncı Aşaması: Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberinin Tamamlanması	182
5	SONUÇ VE ÖNERİLER	193
5.1	Sonuç: Çocuk Katılımını Sonuç Değil, Süreç Olarak Görmek	193
5.2	Öneriler: Bir Çocuğun Şehirle Olan İlişkisini Anlayarak Öğrenmek	197
5.2.1	Kavramsal Çerçeveye Yönelik Öneriler	197

5.2.2	Yasal Düzenlemelere ve Mevzuata Yönelik Öneriler	198
5.2.3	Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi'nin Kullanımına Yönelik Öneriler	201
KAYNAKÇA		205
A		219
	EK 1: Çocuk hakları alanında uzman, sivil toplum örgütü temsilcisi ve akademisyen görüşmeci listesi	219
B		220
	EK 2: Çocuk hakları alanında uzman, sivil toplum örgütü temsilcisi ve akademisyen görüşmecilere yönelik soru akışı	220
C		222
	EK 3: Yerel Yönetimler Görüşmeci Listesi	222
D		223
	EK 4: Yerel Yönetimler Görüşmecilerine Yönelik Soru Listesi	223
E		224
	EK 5: Çocuk görüşmeci Listesi	224
F		225
	EK 6: Çocuk Görüşmecilere Yönelik Soru Listesi	225
G		226
	EK 7: Çocuk Hakları Alanında Uzman, Sivil Toplum Örgütü Temsilcisi ve Akademisyen Görüşmeci Listesi	226
H		227
	EK 8: Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi	227
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR		256

KISALTMA LİSTESİ

BM ÇHK	Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi
BM ÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
CIA	Çocuk Etki Değerlendirmesi
ÇOÇA	İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları
GY	Genel Yorum
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
LGBTİ+	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UN-Habitat	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2. 1 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi [52]	34
Şekil 2. 2 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin Türkiye tarafından kabul edilişi [54]	35
Şekil 2. 3 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin TBMM'de kabul edilişi [58]	39
Şekil 2. 4 23 Nisan 1933 tarihinde gerçekleştirilen Çocuk Bayramı etkinliklerinden görüntü [62]	45
Şekil 2. 5 UNICEF Çocuk Dostu Şehirler girişimleri [84]	62
Şekil 2. 6 Çocuklarla beraber şehirdeki kullanımların paylaşıldığı bir an [1]	67
Şekil 3. 1 Katılım Dereceleri Modeli ([95] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)	77
Şekil 3. 2 Katılım Çarkı Modeli ([97] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)	79
Şekil 3. 3 Çocuk ve Gençlerin Katılım Tipleri Modeli ([18] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)	82
Şekil 3. 4 Katılım Modeli ([102] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)	85
Şekil 3. 5 İsveç Seksek Modeli [28]	91
Şekil 3. 6 Karar almanın bir parçası olarak çocuk etki değerlendirmesi ([114] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.) ...	95
Şekil 3. 7 Çocuk Hakları Strateji Belgesi Eylem Planı ile ilgili Resmi Gazete kararları.....	102
Şekil 3. 8 İstanbul Bilgi Üniversitesi ÇOÇA ve Şişli Belediyesi işbirliği ile hazırlanan pilot CIA modeli [122]	102
Şekil 3. 9 Karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış uygulamaların ülkelere göre puan dağılımı.....	112
Şekil 4. 1 Katılımlı eylem araştırması döngüsü ([17], [141], [144], [145] kaynakları kullanılarak araştırmacı tarafından şemalaştırılmıştır.) ...	125
Şekil 4. 2 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: Birinci aşama	127
Şekil 4. 3 Sahada veri toplama süreci	128
Şekil 4. 4 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: İkinci aşama	131
Şekil 4. 5 Stratejik planlarda çocukları doğrudan etkileyen mekan kullanım kararları.....	149

Şekil 4. 6 Stratejik planlarda çocukları dolaylı olarak etkileyen mekan kullanım kararları.....	156
Şekil 4. 7 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: Üçüncü aşama	173
Şekil 4. 8 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: Dördüncü ve beşinci aşama.....	177
Şekil 4. 9 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 1	179
Şekil 4. 10 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 2	179
Şekil 4. 11 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 3	180
Şekil 4. 12 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 4.....	181
Şekil 4. 13 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 5	181
Şekil 4. 14 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: Altıncı aşama	183
Şekil 4. 15 Çocuk dostu rapor hazırlama aşamaları ([189] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve şemalaştırılmıştır.)	186
Şekil 5. 1 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: Yedinci aşama	202

TABLO LİSTESİ

Tablo 3. 1 Yurttaş Katılımının Sekiz Basamağı ([93] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)	70
Tablo 3. 2 Katılım Merdiveni [17]	72
Tablo 3. 3 Katılım Merdiveni [17] (devamı)	73
Tablo 3. 4 Katılımcının ilgi alanları ([94] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)	76
Tablo 3. 5 Katılım yolları ([98] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)	80
Tablo 3. 6 Katılım yolları (devamı)	81
Tablo 3. 7 Çocukların Katılımının Yedi Ortamı Yaklaşımı ([99] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)	83
Tablo 3. 8 Puanlama sistemi	105
Tablo 3. 9 Karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış uygulamaların karşılaştırmalı değerlendirmesi	105
Tablo 3. 10 Karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış uygulamaların karşılaştırmalı değerlendirmesi (devamı)	106
Tablo 3. 11 Karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış uygulamaların karşılaştırmalı değerlendirmesi (devamı)	107
Tablo 3. 12 Hart'ın Çocuk Katılımı Merdiveni Modeli [17]	109
Tablo 3. 13 Türkiye'de katılıma ilişkin mevzuat.....	116
Tablo 4. 1 Katılımlı eylem araştırmasının avantajları ve dezavantajları ([143] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından tablolastırılmıştır.)	124
Tablo 4. 2 Stratejik plan kararları ile mekansal planlar yapım yönetmeliğine göre fonksiyonların eşleştirilmesi.....	143
Tablo 4. 3 Stratejik plan kararları ile mekansal planlar yapım yönetmeliğine göre fonksiyonların eşleştirilmesi (devamı)	144
Tablo 4. 4 Stratejik planlarda çocuk kelimesinin kullanım sıklığı.....	145
Tablo 4. 5 Stratejik planlarda çocuk kelimesinin kullanım sıklığı (devamı)	146
Tablo 4. 6 Stratejik planlarda çocukları doğrudan etkileyen mekan kullanım kararları.....	148
Tablo 4. 7 Stratejik planlarda çocukları dolaylı olarak etkileyen mekan kullanım kararları.....	156
Tablo 4. 8 Stratejik planlarda çocukları doğrudan etkileyen ilkesel kararlar	161
Tablo 4. 9 Stratejik planlarda çocukları doğrudan etkileyen ilkesel kararlar (devamı)	162

Tablo 4. 10 Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi bölümleri.....	183
Tablo 4. 11 Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi bölümleri (devamı)	184
Tablo A. 1 Çocuk hakları alanında uzman, sivil toplum örgütü temsilcisi ve akademisyen görüşmeci listesi	219
Tablo C. 1 Yerel yönetimler görüşmeci listesi	222
Tablo E. 1 Çocuk görüşmeci listesi.....	224
Tablo G. 1 Çocuk hakları alanında uzman, sivil toplum örgütü temsilcisi ve akademisyen görüşmeci listesi	226

HARİTA LİSTESİ

Harita 4. 1 Stratejik planlarda çocuk kelimesinin kullanım sıklığı.....	147
Harita 4. 2 Stratejik planlarda ilçelere göre açık spor alanı.....	149
Harita 4. 3 Stratejik planlarda ilçelere göre kapalı spor alanı	150
Harita 4. 4 Stratejik planlarda ilçelere göre çocuk bahçesi ve oyun alanı.....	150
Harita 4. 5 Stratejik planlarda ilçelere göre bisiklet yolu	151
Harita 4. 6 Stratejik planlarda ilçelere göre bisiklet parkı	151
Harita 4. 7 Stratejik planlarda ilçelere göre kreş, gündüz bakım evi	152
Harita 4. 8 Stratejik planlarda ilçelere göre anaokulu.....	152
Harita 4. 9 Stratejik planlarda ilçelere göre ilkokul.....	153
Harita 4. 10 Stratejik planlarda ilçelere göre ortaokul	153
Harita 4. 11 Stratejik planlarda ilçelere göre lise, mesleki ve teknik öğretim...154	
Harita 4. 12 Stratejik planlarda ilçelere göre özel eğitim alanı	154
Harita 4. 13 Stratejik planlarda ilçelere göre park alanı.....	157
Harita 4. 14 Stratejik planlarda ilçelere göre rekreasyon alanı	157
Harita 4. 15 Stratejik planlarda ilçelere göre sosyal tesis alanı	158
Harita 4. 16 Stratejik planlarda ilçelere göre kültürel tesis alanı.....	158
Harita 4. 17 Stratejik planlarda ilçelere göre yaya yolu ve bölgesi.....	159
Harita 4. 18 Stratejik planlarda ilçelere göre meydan.....	159
Harita 4. 19 Stratejik planlarda ilçelere göre arboretum-botanik parkı	160
Harita 4. 20 Stratejik planlarda ilçelere göre fuar, panayır ve festival alanı.....	160
Harita 4. 21 Stratejik planlarda ilçelere göre mekansal karşılığı olmayan kararlar	162

Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı: İstanbul’da Yerel Yönetimler için Bir Yöntem Denemesi

Aysun KOCA

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. İclal DİNÇER

Bu tezde, çocukların ve yetişkinlerin aynı şehri paylaşması yaklaşımını karar alma mekanizmaları içine yerleştirme hedefinden yola çıkılmış, bir hak olarak katılımı çocuklarla birlikte etkinleştirme ve çocuğun şehirle olan ilişkisini anlama amaçlanmıştır.

Hak kavramı düşün dünyasında yaklaşık iki bin yıllık bir geçmişe sahip olsa da, yalnızca ikiyüz yıldan beri güvence altındadır. Hak alanında çocuğa özel önem verilmesi gerekliliği ise 20’nci yüzyılın konusu olarak güvence altına alınmaya başlanmıştır.

Yaşar Kemal’in “Ben çocuklara çocuk gibi davranmam. Bir çocukla ilişkim, dostluğum, arkadaşlığım varsa, o benim arkadaşımdır, çocuk değildir.” diyerek özetlediği gibi, çocuğu birey olarak kabul etmek, çocuğun görüşünü almak, dünyada genelinde yeni yeni odağa alınan konular arasındadır.

Saha çalışmasında kullanılan katılımlı eylem araştırması, hedef kitle üzerinde değil; hedef kitle için hedef kitle ile beraber yürütülen bir süreçtir. Böylece araştırmanın temel dayanak noktasını oluşturan çocuklarla beraber şehri paylaşma bakış açısına yakınlaştıran bir yaklaşımdır. Bu çalışmada

araştırmacının çözüm veya değişim önermemesi, topluluğun içinde bulunarak ve onlarla birlikte hareket ederek soruna çözümü beraber bulmaları, diğer araştırma yöntemlerinden farklı ve özgün yanıdır.

Araştırma boyunca, yetişkinlerin çoğunlukla çocuğun korunmasını odağa alan yaklaşımları ve bu durumun çocukların haklarının hayata geçmesi önündeki engelleri üzerinde durulmuştur. Bu konudaki en güçlü yargı özellikle eğitim, barınma, sağlık gibi hak ihlalleri öne çıkarılarak, katılım hakkının çocuk için daha az önemli olduğu algısının yaratılmaya çalışılması olmaktadır. Bu da, hak olarak katılımın, yasa koyucular ve karar vericiler tarafında tam anlamıyla yerleşmemiş olduğuna işaret etmektedir.

Bu tez ile üretilen “Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi”, çocukların hangi aşamalarda, hangi birimler aracılığı ile katılacağını tanımlaması ve süreci belirginleştirmesi açısından bu tezin özgün katkısıdır. Çocukların bugünün paydaşı olarak görölmesini destekleyen rehber, çocuk katılımını çocukların görünürlüğünü sağlama, yetişkinlerle eşitler ilişkisini kurma, katkılarını önemseme ve etkili olmasını sağlama, gelişimlerine uygun olarak dahil olma veya olmamalarını destekleme, kapsayıcı olma, şeffaf ve hesap verebilir olma, geri bildirim verme açılarından süreç olarak görölmesini desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Çocuk Katılımı, Şehir ve Çocuk, Yerel Yönetimler.

Child Participation in Decision Making Processes: A Method Trial for Local Governments in Istanbul

Aysun KOCA

Department of City and Regional Planning

Doctor of Philosophy Thesis

Supervisor: Prof. Dr. İclal DİNÇER

In this thesis, it is aimed to integrate the approach of children and adults sharing the same city into decision-making mechanisms, it is aimed to enable participation as a right with children and to understand the child's relationship with the city.

Although the concept of right has a history of nearly two thousand years in the world of thought, it has only been secured for two hundred years. The necessity of giving special importance to the child in the field of rights has begun to be secured as a matter of the 20th century.

Yaşar Kemal: “I do not treat children like children. If I have a relationship, friendship, friendship with a child, he is my friend, not a child.” As he summarized, accepting the child as an individual and getting the child's opinion are among the topics that have recently been brought into focus throughout the world.

The participatory action research used in fieldwork is not on the target audience; it is a process that is carried out together with the target audience for the target audience. Thus, it is an approach that brings the perspective of sharing the city

with children, which constitutes the mainstay of the research, closer. In this study, the researcher does not propose a solution or change, but finds the solution to the problem together by being in the community and acting with them, which is different and unique from other research methods.

Throughout the research, the approaches of adults that focus mostly on the protection of the child and the obstacles to the realization of children's rights are emphasized. The strongest judgment on this issue is to try to create the perception that the right to participation is less important for the child, especially by highlighting the violations of rights such as education, housing and health. This indicates that participation as a right is not fully established by legislators and decision makers.

The “Guide to Decision Making Together with Children” produced with this thesis is the original contribution of this thesis in terms of defining the stages and through which units children will participate and clarifying the process. The guide that supports seeing children as today's stakeholders supports seeing them as a process in terms of ensuring the visibility of children, establishing equal relations with adults, caring for their contributions and ensuring their effectiveness, supporting their inclusion or not being included in accordance with their development, being inclusive, transparent and accountable, and giving feedback.

Keywords: Child Rights, Child Participation, City and Child, Local Governments.

“Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı: İstanbul’da Yerel Yönetimler İçin Bir Yöntem Denemesi” isimli bu tezde, “çocukların yetişkinlerle aynı dünyada yaşadığı bir şehir” [1] fikrini karar alma mekanizmaları içine yerleştirmenin mümkün olup olmayacağından yola çıkılmış, bir hak olarak katılımı çocuklarla birlikte etkinleştirme ve çocuğun şehirle olan ilişkisini anlamının yollarını arama amaçlanmıştır.

Bu bölümde tezin kavramsal çerçevesini oluşturan hak kavramı, insan hakları ve çocuk hakları ile çocuk katılımı, şehir hakkı ve kentli hakları bakış açılarında çocukların yeri ve son olarak karar alma mekanizmalarına çocuk katılımını etkinleştirmek için oluşturulmuş çocuk etki değerlendirme araçlarının tartışıldığı literatür özeti anlatılmış; ardından tezin amacı ve kapsamı ile araştırma sorularının detaylandırıldığı hipotez ve araştırma sorularına, son olarak da tezin yöntemi başlıklarına yer verilmiştir.

1.1 Literatür Özeti

Bu tez çalışmasında çocuğun katılım hakkı, hak kavramından hareketle tartışılmış, çocuk haklarının insan hakları içindeki yerine bakılmış, çocuğa özel hak tanıma ihtiyacından yola çıkılarak, çocuk haklarının yeri, şehir hakkı ve çocuk ilişkisinin ardından çocuğun mekansal kararlara katılım hakkının durumu anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma aşağıda özetlenen kavramsal çerçeve ile şekillenmiştir.

Locke, “doğal hak” kavramının savunucusu olarak bilinmektedir ve her insanın yaşamını devam ettirme güdüsüyle doğanın sunduğu olanaklardan yararlanma hakkı olduğunu vurgulamıştır [2], [3]. Hobbes, hakları bireysel isteklerin yasalarla tanımlanması olarak çerçevelendirmiş ve buna toplumsal sözleşme kuramı adını vermiştir [3]. Kant da, benzer şekilde, her insan için kabul edilebilir normların ancak evrensel olarak tanımlanabileceğini betimlemiştir [2]. Öte yandan, Marx ve Engels ‘hak’kı toplumun egemenlik sürme iradesi, ‘yasa’yı ise egemen irade; insan hakkını da insanlarca kazanılmış hak olarak tariflemişlerdir

[5]. Marx'ın ise insan haklarına dair kabul edilmiş düzenlemelerin belirli bir kesime hitap ettiği, yurttaşların tamamını kapsamadığı eleştirisinde bulunmuştur [5].

Çeçen'e göre insan hakları kavramı, tartıřılmaya bařlandıđı ilk dönemlerde dūřünsel alanın, sonrasında bildiriler ve yasal belgelerin konusu iken gūnūmūzde anayasalar ve uluslararası sūzleřmeler aracılıđıyla dūzenlenmektedir [6]. Őnal da benzer řekilde, Antik Yunan felsefesinde insanın Őzgūr ve eřit olduđu fikrinin bulunduđunu, Orta Çađda ise insan haklarının kavram olarak biçimlenmesine rastlandıđını belirtmektedir [7].

Őnal, Gūlmez ve Gemalmaz'ın ortaklařtıđı gibi, 18'inci yūzyılda İngiltere, Fransa ve Amerika'da ilan edilen tūm bildiriler, devletin, bireyin haklarına karıřmamasını zorunluluk olarak getirmiřir [7], [8], [9]. Bu bildirilerde yer alan haklar insanın dođuřtan getirdiđi ve devredilemez haklardan sayılıp, birinci kuřak haklar olarak nitelendirilmektedir. Savcı'nın da ifade ettiđi řekilde, birinci kuřak hakların ardından, ekonomik, sosyal ve kūltūrel hakları kapsayan ikinci kuřak haklar gelmiř ve bu haklar anayasalarda yer almaya bařlamıřtır [10]. İkinci kuřak hakların gūvence altına alınmasının ilk belgesi olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi [11] 1948 yılında, Avrupa İnsan Hakları Sūzleřmesi [12] ise 1950 yılında kabul edilmiřtir.

Hak kavramı dūřūn dūnyasında yaklařık iki bin yıllık bir geçmiře sahip olsa da, yalnızca ikiyūz yıldan beri gūvence altındadır. Bunun yanında çocuđa Őzel Őnem verilmesi gerekliliđi, 1919'da İsviçre'de kurulan Milletler Cemiyeti'nin geliřtirdiđi belgelerle, 20'nci yūzyılın konusu olarak gūvence altına alınmaya bařlanmıřtır. İnsan hakları içinde çocukların Őzel ilgi ve bakım ihtiyaçının kapsanması gerekliliđi ilk defa İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde vurgulanmıřtır [11]. Būylece 1989 yılında Birleřmiř Milletler Çocuk Haklarına Dair Sūzleřme (BM ÇHS) ile çocuk hakları kapsamlı bir biçimde ele alınmıřtır [13].

Çocuğun katılım hakkı, BM ÇHS Őncesindeki sūzleřemelerde ele alınmamıř, Őzel olarak bir hak maddesi řeklinde 12'nci maddeyle dūzenlenmiřtir:

“Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.” [13]

Katılım, kişinin kendi yaşamı ve yaşadığı ortamı etkileyen tüm kararlara dahil olması anlamına gelmektedir. Katılım hakkının gerçekleşmesi, demokrasilerin değerlendirilmesinde standart bir ölçü oluşturmaktadır [14]. Çocuğun katılım hakkı ise, çocuklara kendileriyle ilgili kararlarda hem süreci, hem de sonuçları etkileyebilmelerini, yetişkinlerle aralarında güç ve etki paylaşımını, ilgileri ölçüsünde görüşlerini beyan ederken saygı duyulacağı bir ortamda olmasını, tüm çocukların eşit ve adil bir şekilde görüşlerini paylaşmasına imkan verilmesinin yetişkin sorumluluğu olduğunu temsil etmektedir. Katılım hakkı, Lundy'ye göre, üzerinde uzlaşa sağlaması zor bir hüküm olsa da, BM ÇHS'nin yenilikçi hükümlerindendir ve çocukların sadece hak sahibi olduklarının altını çizen değil, onlara hayatlarını etkileyen tüm kararlara etki etme yolunu açan bir haktır [15].

Eğitim, barınma, beslenme, sağlık gibi yaşam hakkı ile keşisen hakların öncelendiği, katılım hakkının bu haklar güvence altına alındıktan sonra hayata geçirilmesine dönük çalışmalar yapılabileceği şeklinde yaygın bir bakış açısı vardır. Ancak BM ÇHS'de belirlenen hiçbir hak birbirinden üstün olmadığı gibi, katılım hakkı bilhassa sözleşmede belirlenen tüm hakların hayata geçmesi için semsiye maddelerden birisidir.

1960'lardan itibaren anlamlı çocuk katılımını sağlamak üzere birçok model geliştirilmiştir. S. Arnstein tarafından 1969 yılında geliştirilen Yurttaş Katılımı Merdiveni ile katılım hakkı modelleri ilk defa tartışılmaya başlanmıştır [16]. R. Hart 1992 yılında özellikle çocukların ve gençlerin katılımını sınıflandıran sekiz basamaklı Çocuk Katılımı Merdiveni'ni geliştirmiştir [17]. Hart'ın modeli, çocuk katılımı literatüründe en çok referans alınan modeldir. S. White 1996 yılında

katılım tipolijisi modelini geliştirmiştir [18]. P. Treseder, Hart'ın geliştirdiği çocuk ve yetişkin inisiyatifli katılım modelinden ilhamla, 1997 yılında Katılım Dereceleri modelini oluşturmuştur [18]. S. Davidson, toplulukların planlamaya katılımı ve gelişimi amacıyla vatandaş katılımı düzeylerini tanımlamak ve teşvik etmek için 1998 yılında Katılım Çarkı modelini geliştirmiştir. H. Shier, 2001 yılında Katılım Yolları modeli ile çocukların katılımını beş düzeyde açıklamış [18]; D. Driskell, 2002'de Çocuk ve Gençlerin Katılım Tipleri modeli ile yedi farklı katılım tipi tanımlamıştır [19]. M. Francis ve R. Lorenzo, çocukların katılımının yedi ortamı yaklaşımlarıyla, şehir planlama ve tasarımı çocukların ve gençlerin katılımının tarihsel ve eleştirel bir incelemesini sunmuş, çocuklar ve gençlerle geçmişteki katılım çabalarını, katılıma yönelik altı ortam veya yaklaşım olarak tartışmışlardır [20]. Lundy 2007'de Katılım Modeli'ni geliştirmiştir. Bu modelde, anlamlı katılımın gerçekteşebilmesi için, ortam, ifade etme, dinleyiciler ve etki olmak üzere dört faktör tanımlanmıştır [18], [21].

İnsan hakları ve çocuk haklarının yaşanılan kente yansımaları şehir hakkı, kentli hakları ve çocuk-şehir ilişkisi ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Lefebvre şehir hakkı kavramı ile, dezavantajlı kentliler için barınma, eğitim, sağlık, ortak alanların kullanımı olarak sayılabilecek temel haklara erişimlerine yönelik engellere dikkat çekmekle beraber, kendi yaşamlarını kurma ve geliştirme gibi sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamlarını ilgilendiren ikinci kuşak hakların varlığına da işaret etmektedir [22]. Bu yaklaşımı ile şehir hakkını ve katılım hakkını birlikte düşünmekte, şehir hakkını, kenti değiştirme meselesi olarak ele almaktadır. Harvey şehir hakkını bireyselden daha öte ortak bir hak olarak tanımlayarak, kent kaynaklarına ulaşma yerine, kentin tüm süreçlerini değiştirebilme hakkı olarak görmektedir [23]. Yine Harvey'e göre, kenti, küçük bir politik ve ekonomik seçkin grubun kendi arzuları çevresinde biçimlendirmesi, şehir hakkını sınırlandırmaktadır [23]. şehir hakkı ile kentteki yetişkin hakkı tanımlanırken, doğrudan çocuklara özel bir yaklaşım geliştirilmemiştir. Kentli hakları ise, hali hazırda mevcut ve tanımlanmış kentsel hizmetlere erişim hakkı olarak ifade edilmekte, hukuki belgeler aracılığıyla devletlere sorumluluklar yüklemektedir [24]. Kentli hakları, üçüncü kuşak haklar arasında gösterilen dayanışma haklarına da karşılık gelmektedir.

Çocuk ve şehir ilişkisinde çocuğa bakışın iki farklı konumda ele alındığı görülmektedir. Bunlardan birincisi çocuğu bugünün paydaşı olarak gören bakış açısı, diğer ise çocuğu yarının yurttaşı olarak gören bakış açısıdır [25]. Chawla'nın da aralarında bulunduğu bilim insanları, çocukluk döneminde şehirle kurulan ilişkinin, çocuğun yetişkin olduğu zamanlarda da devam ettiğini söylemektedirler [26]. Ward, çocukların ihtiyaçlarını gözetken ve ilginen bir şehrin, çocukların kullandığı tüm çevreyi onlara uygun şekilde düzenlediğini, çünkü çocuklara yönelik olsun veya olmasın, çocukların tüm şehri zaten bir şekilde kullandıklarını savunmaktadır [1]. Böylece şehirler, sunduğu çeşitlilik, canlılık ve zorluklarla, çocuklara nasıl bir toplumla beraber yaşadıklarını, nasıl ilişkiler kurulduğunu anlama imkanı sunmaktadır [26]. Bu imkan ile çocuk yaşadığı şehrin kullanıcısıyla nasıl değiştiğini ve dönüştüğünü de anlayabilmekte, bu değişim ve dönüşümde kendi katkısını da kavrayabilmektedir. Konu, hak temelli çerçeveden ele alındığında, çocuklar adına çocuk dostu politikalar için önerilerde bulunan yaklaşımlar ile çocukların ihtiyaçlarını odağa alarak onların yaşadıkları şehri nasıl değerlendirdiklerini anlamaya çalışan yaklaşımlar olmak üzere iki bakış açısı bulunmaktadır [27].

Yaşadığımız mahallede, ilçede, şehirde çocukların görünürlüğünün ve temsiliyetlerinin nasıl, nerede, ne kadar olduğu iyi izlenerek, dahası çocuklara daha fazla alan açarak katılımlarının da artması beklenen bir değişim olacaktır. Çocukların kararlara katılabilmesi için 2000'li yılların başından bu yana çeşitli araçlar, yönergeler, rehberler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Çocuk Etki Değerlendirmesi (*Child Impact Analysis-CIA*) veya Çocuk Hakları Etki Değerlendirmesi (*Child Rights Impact Analysis*) adlarıyla başta İsveç olmak üzere, bir kaç ülkede uygulanan araçlar, çocukların karar alma mekanizmalarına dahil olmasını kolaylaştıran yönerge örnekleri olarak sunulabilir. CIA, önerilen her türlü planın, politikanın, yasal ve mekansal düzenlemenin, uygulama öncesinde, uygulamaların çocuklar üzerindeki doğrudan ve dolaylı olarak etkilerine odaklanan, bu etkileri analiz etmeye ve karar hakkında yeniden düşünmeye davet eden sistematik bir süreç olarak tanımlanmaktadır [28]. CIA

özünde, BM ÇHS'nin çocukların üstün yararını düzenleyen 3'üncü maddesi¹ ve katılım hakkını düzenleyen 12'nci maddesi² ile yakından ilişkilidir. Bu tezle beraber üretilen Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi, ülkelerin uyguladığı CIA modelleri ve yazarın da içinde bulunduğu iki araştırmacı tarafından hazırlanan pilot çalışma [28] referans alınarak uyarlanmış ve oluşturulmuştur. Bu rehber oluşturulurken Türkiye'de katılıma ilişkin mevzuatta, ilgili kanun ve yönetmelikler referans alınarak, katılımla ilişkili düzenlemelere bakılmıştır.

Türkiye'de yerel yönetimlerle ilgili mevzuat 1930 yılında düzenlenen "hemşehri hukuku"na dayanmaktadır [29]. Ardından gelen İmar Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Belediye Kanunu, İl Genel Meclisi Çalışma Yönetmeliği, Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği, İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği, Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Büyükşehir Belediyeleri Koordinasyon Merkezleri Yönetmeliği, Kent Konseyi Yönetmeliği ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde katılımla ilgili düzenlemeler incelenmiştir. Sayılan bu kanun ve yönetmeliklerde katılımın çoğunlukla kağıt üzerinde kalan bir düzenleme olduğu, katılımın bir süreç olarak değil, sonuç olarak görüldüğü, dolayısıyla geri bildirim mekanizmasının eksik bırakıldığı dikkati çekmektedir. Bunun yanında BM ÇHS'ye taraf ülkelerden birisi olan Türkiye'nin çocukların katılım hakkına yönelik sorumluluklarına ve mevzuatın tanımladığı katılım süreçlerine yönelik somut adımların da eksik bırakıldığı görülmektedir.

¹ "Madde 3

Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler."

² "Madde 12

Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır."

Karar vericilerle çocuk katılımına dair ortak bir paydada buluşmanın zorluğu, yetişkinlerin, çoğu zaman çocuğun ihtiyacını kendisi belirleyerek veya seçerek karar alması ve katılımın bir hak olarak görülmemesi gibi temel sorun alanları arasında çocuğu birey olarak kabul etmek ve çocuğun görüşünü almak, dünya genelinde de yeni yeni odağa alınan konular arasındadır. Çocuk katılımına dair geliştirilen modellerde de belirtildiği gibi, çocuğun birey olarak kabul edildiği bir düzlemde, mekânsal birliktelik üretmek mümkün olabilmektedir.

1.2 Tezin Amacı ve Kapsamı

Bu tezde, bir hak olarak katılımın çocuklarla beraber etkinleştirilmesinin yolları aranmıştır. Bu tez çalışması, çocukların yaşadıkları şehir, mahalle veya mekanla kurdukları bağ çerçevesinde, katılım haklarını etkinleştirmeyi ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS) madde 2 “Ayrım Gözetmeme: Tüm haklar, istisnasız bütün çocuklar için geçerlidir.” ilkesini temel alarak, bu hakkın tüm çocuklar için geçerli olabilmesinin yolunu açmayı amaçlamaktadır [13].

Yaşar Kemal’in Çocuklar İnsandır eserinde “Ben çocuklara çocuk gibi davranmam. Bir çocukla ilişkim, dostluğum, arkadaşlığım varsa, o benim arkadaşımdır, çocuk değildir. Çocuk gibi bakmam. Ayrı bir insan türü gibi bakmam. Niye bu böyle? İnanmadım hiçbir zaman çocukların, insanların çocuklara davrandığı gibi çocuk olduklarına. Basbayağı insandır onlar.” [10] ifadeleri ile belirttiği gibi, çocuğu birey olarak kabul etmek, çocuğun görüşünü almak, dünyada genelinde de yeni yeni odağa alınan konular arasındadır.

Bir oyun alanının çocuklarla beraber tasarlanmasına yönelik bir çok örneğe rastlanabiliyorken, çocukları da ortak karar alıcı konumuna getiren katılım örneklerine rastlamak mümkün olmamaktadır. Çünkü katılım anahtar bir kelime olarak görülmekte, gerçek anlamda çocukların ihtiyaçlarını tarif etme ve belli kararlara dahil etme gibi bir yaklaşımdan ziyade, sembolik jestler üzerinden yürütülmektedir. Ancak buradaki temel sorun hangi çocuğun, ne kadar, hangi kapasiteyle ve hangi aşamada katıldığının veya katılabileceğinin çalışmasının yapılmamış olmasıdır. Bir hak olarak çocuk katılımı demediğimizde, katılım, çocukların sadece faaliyetlere katılması olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla,

anlamalı ve etkin çocuk katılımı bir sonuç ya da son aşama olarak değil, bir süreç olarak ele alınarak, çocuğun katılmama hakkını gözetmeyi, özellikle katılımcı bir yaklaşım benimsenen çalışmalarda dahi atlanabilen bir adım olan geri bildirim mekanizmasının işletilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle karar alma mekanizmalarında, yetişkinlerin çocukların yerine karar vermesinin ardında, çocuğun kendisi ile ilgili konularda karar verme yetisinin olmadığı bakış açısı hakimdir.

Bu çerçeve doğrultusunda, bu tez, literatüre, karar alma mekanizmalarına çocuk katılımını hak olarak gören bir yaklaşımı benimsetme ve şehir hakkı bağlamıyla ele alma ve yetişkinlerin çocuk katılımı meselesine bakış açısını değiştirmesi yönlerinden katkıda bulunacaktır.

1.3 Hipotez ve Araştırma Soruları

Bu tezde, araştırma soruları, Ward'ın belirttiği gibi çocuklarla bir şehri paylaşma ve güvence altına alınan tüm haklarını ortak bir şehirde karşılama konusunda eşit bir yaklaşıma sahip olunmasının kabulü ile belirlenmiştir.

“Bir çocukluk şehri istemiyorum. Çocukların benimle aynı dünyada yaşadığı bir şehir istiyorum. Çocukları ve etkinliklerini barındırmak için istenmeyen yamaların ayrıldığı bir şehir yerine ortak bir şehir ararsak, önceliklerimiz çocuğun öncelikleriyle aynı değildir. Farklı yaşlardaki çocukların kullanımına uygun park ve oyun alanlarının sağlanması konusunda muazzam bir uzmanlığımız ve bir yığın araştırmamız var, ancak nihai gerçek şu ki, çocuklar her yerde ve her yerde oynuyorlar. Şehrin bir kısmı plan üzerinde oyun alanı olarak belirlendiğinden, bu şekilde kullanılacağına veya diğer alanların kullanılmayacağına garantisi yoktur. Çocukların şehri paylaşma iddiası kabul edilirse, tüm çevre onların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarlanmalı ve şekillendirilmelidir... Çocukların ihtiyaçlarını kabul etmeyen bir şehir düşünemiyorum, ancak kasıtlı olarak onları dışlamak için tasarlanmış gibi görünen birçok şehir düşünebiliyorum.” [1]

Araştırma, Ward'ın bakış açısına yakın bir şekilde, iki temel soruyla şekillendirilmiştir. İlk soru çocuğun katılım hakkına yönelik oluşturulmuş, ikinci soru çocuğun yaşadığı şehirde katılım hakkına yönelik olarak belirlenmiştir.

Birbirini tamamlayan her iki soru da, çocuğun katılımı konusunda yerleşik olan bakış açısını eleştirmekte, bir hak olarak katılımı etkinleştirmenin yollarını aramaktadır.

Buna göre belirlenen ilk soru, çocuğun katılım hakkını sağlamanın temel belirleyicilerinin neler olduğu üzerine kurulmuştur.

Bu soruyla bağlantılı olarak, tez çalışması boyunca şu soruların yanıtları aranmıştır:

1. Etkin çocuk katılımında R. Hart'ın (1992) [14] çerçevesini çizdiği hiyerarşik bir basamak düzeni mi, yoksa P. Treseder'in (1997) [18] çerçevesini çizdiği herhangi bir hiyerarşiye dayanmayan katılım modelinin mi gerçekleşmesi mümkündür?
2. P. Treseder'in (1997) [18] belirttiği gibi, çocukların etkin katılımı için bilgilendirilmelerinin yararları ve zararları nelerdir?
3. Laura Lundy'nin (2007) [21] tanımladığı dört faktör (ortam, ifade etme, dinleyiciler ve etki) anlamlı katılım için ne kadar yeterlidir?
4. Çocuğun karar alma sürecine etkin katılımını sağlamak üzere yetişkin katılımı dışında başka ne tür yaklaşımlar/araçlar geliştirilmesi gerekir?

Çocuğun katılım hakkının, yaşadığı mahallede, şehirde veya mekanda etkinleştirilmesini arayan ikinci soru ise, “Çocuğun görüşünü bildirme ve kendisini etkileyen meselelerde görüşlerinin dikkate alınması hakkı”nı düzenleyen BM ÇHS'nin 12'nci maddesine referansla, çocukların şehirle ilgili görüş bildirme hakkına nasıl sahip olabilecekleri veya karar alma süreçlerine nasıl etkin katılabilecekleri çerçevesinde düzenlenmiştir.

Bu soruyla bağlantılı olarak, araştırma soruları ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Çocukların kendi ihtiyaçlarını tanımlayabilmesinin yolları nelerdir? Şehirler çocukların ihtiyaçlarını ne kadar karşılıyor?
2. Çocuğun üstün yararını¹ kapsayan BM ÇHS'nin 3'üncü maddesinde belirtildiği gibi “çocukla ilgili bütün işlerde onun üstün yararı en başta

¹ BM ÇHS 3'üncü maddesi İngilizce versiyonda “the best interests of the child” şeklinde tanımlanmıştır. Türkçe literatürde “üstün, öncelikli, yüksek yarar” şekillerinde de kullanımı bulunan “the best interests” bu tezde “çocuğun üstün yararı” olarak kullanılmıştır.

gözetilmeli” ilkesini temel alarak, kentte çocuğun üstün yararı nedir ve bu nasıl belirlenebilir?

3. Çocuğun katılım hakkının gerçekleştirilmesini düzenleyen BM ÇHS Genel Yorum No: 12 Çocuğun Katılım Hakkı’nın belirlediği temel şartlar¹² şehirde nasıl sağlanabilir? İlkeler arasında bulunan şeffaf ve hesap verebilir bir katılım anlayışı şehirde hangi yolla mümkün olabilir?
4. ‘Çocuk dostu kent’ tanımlamasının çocuklar tarafından tanımlanması mümkün mü? Mevcut tanımlar dışarıdan bir söylem midir?
5. Çocuk şehri veya mekânı yerine, Ward’ın işaret ettiği gibi, çocuklarla şehri paylaşma fikrini kabul ederek, şehir veya mekan nasıl biçimlendirilebilir?
6. Şehirde çocuk katılımının etkinleştirilmesi R. Hart’ın (1992) [14] işaret ettiği katılım merdiveninde hangi basamaktan başlar ve sekizinci basamak olan “Kararların çocuklar ve yetişkinlerle ortak alınması” basamağına erişmenin yolları nasıl bulunur? Mevcut örneklerin beşinci basamak olan “Danışılma ve bilgilendirme” aşamasında yoğunlaşması, şehirde çocuk katılımının sağlanması açısından yeterli midir?

Araştırmaya yön veren bu soruların yanıtları aranırken, tezin yöntemini oluşturan katılımlı eylem araştırması yoluyla gerçekleştirilen süreç de belirleyici olmuştur.

1.4 Tezin Yöntemi

Araştırma boyunca konuya dair literatür taraması, uluslararası ve ulusal sözleşmelerde çocuk hakları ve çocuk katılımı, çocukların kullandıkları mekana ve yaşadıkları şehre dair kararlara katılımına ilişkin örnek çalışmalar incelenerek saha çalışması gerçekleştirilmiştir.

Saha araştırmasında, niteliksel yöntem kullanılmıştır. Niteliksel araştırma yorumlamaya dayalı bir araştırmadır ve araştırmanın konusu olan problem veya sorunla ilgili veri, katılımcıların yaşadığı fiziksel ortamda toplanmaktadır [31]. Bu kapsamda tek bir veri kaynağından ziyade, derinlemesine görüşmeler, odak

¹ ÇHS Genel Yorum No: 12’de belirtilen temel şartlar: “(a) Şeffaf ve bilgilendirici (b) Gönüllü (c) Saygılı (d) İlgili (e) Çocuk dostu (f) Kapsayıcı (g) Eğitim ile desteklenmiş (h) Emniyetli ve riske karşı duyarlı (i) Hesap verebilir”

grup görüşmeleri, açık uçlu sorulardan oluşan anket formu aracılığıyla veri toplanmıştır. Nitel araştırmanın temeli, sorunu katılımcılar aracılığı ile bulmak ve o soruna ait veriye ulaşmak için araştırma yapmak olarak tanımlanmaktadır [31]. Bu sebeple verilerin toplanması sırasında, araştırmaya dahil olan katılımcıların problem veya soruna yükledikleri anlama odaklanılmıştır.

Saha çalışmasında katılımlı eylem araştırması yöntemi kullanılmıştır. Katılımlı eylem araştırması, hedef kitle üzerinde değil; hedef kitle için hedef kitle ile beraber yürütülen bir süreç olması bakımından, araştırmanın temel dayanak noktasını oluşturan ve Ward'ın ifadeleriyle çocuklarla beraber bir şehri paylaşma bakış açısına yakınlaştıran bir yaklaşımdır [1]. Bu çalışmada araştırmacının çözüm veya değişim önermemesi, topluluğun içinde bulunarak ve onlarla birlikte hareket ederek soruna çözümü beraber bulmaları, diğer araştırma yöntemlerinden farklı ve özgün yanıdır. Saha çalışmasında başta çocuklar olmak üzere, çocuklarla ilgili konularda çalışan uzmanlar, akademisyenler, şehir plancıları, mimarlar, çocuklarla çalışan sivil toplum örgütü temsilcileri, kamu kurumu temsilcileri hedef kitleyi oluşturmaktadır. Araştırmacı, katılımcı, eşit ve işbirliğine dayalı bir yaklaşımla saha sürecini kurgulamış; sorunu hedef kitle ile beraber çözüme ulaştırarak uygulama aracı önermiştir.

Tezin ürünü olarak ortaya çıkan, müdahale aracı olarak betimlenen ve “4.4 Çocukların Mekânsal Kararlara Katılım Yöntemini Yeniden Düşünmek: Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi” başlığında anlatılan rehberin kendisi, konu ile ilişkili tüm paydaşların (çocuklar, uzmanlar, akademisyenler, meslek insanları, yerel yönetim çalışanları) ve araştırmacının kendisinin uzun yıllar çocuk hakları alanında yaptığı çalışmaların birikiminin sürece dahil edilmesi, yani katılımlarının gözetilmesi ve üretilen rehberin bir hak olarak çocuk katılımını önceleyen bir çalışma olması sebepleriyle, katılımlı eylem araştırmasının özelliklerini taşımaktadır.

KAVRAMSAL ARKA PLAN: İNSAN HAKLARINDAN ŞEHİR HAKKINA ÇOCUK KATILIMI

Bu bölümde, insan hakları, hak kavramından başlanılarak ele alınmış, insan haklarının gelişim süreci ile insan haklarına dair uluslararası sözleşmeler irdelenmiştir.

Çocuk haklarının gelişim süreci, çocuk haklarına dair sözleşme ve çocuğun katılım hakkının ardından, şehir hakkı ve kentli haklarının içinde çocuğun katılım hakkı ve bir şehri çocuklarla paylaşmanın anlamına bakılmıştır.

2.1 İnsan Hakları

2.1.1 Hak Kavramı ve İnsan Hakları

Hak, insanın eşit ve adil bir şekilde eriştiği özgürlüklerdir. Hakların, herkes için, yani evrensel olduğu; insanların, hakların yasal yükümlülükler ve sorumluluklar içermesinden dolayı, devletten veya başka insanlardan haklarının yerine getirilmesini talep edebileceği savunulmaktadır [32], [33].

Hak kavramı Felsefe Sözlüğü'nde "İnsan varlığına, bir kimseye varolan yasalarla, evrensel beyannameler ya da en azından sözlü bir gelenekle tanınan belli şekillerde hareket etme özgürlüğü, yetkisi ya da imkanı. İnsana Tanrı, kral, yasa, toplumsal bilinç ya da gelenek gibi bir otorite kaynağı tarafından verilen, desteklenen, kutsanan yetki, özgürlük ya da ayrıcalık. Bireylere toplumsal ilişkiler ve ahlaki bakımdan tanınan davranış özgürlüğü." [34] şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre hak kavramı, hakkın bir karar verici tarafından insanlara verilebildiğini, bir başka deyişle, insanların haklarını bir karar vericiden talep edebildiğini açıklamaktadır. Benzer şekilde hak sahibi olmak ise, kişinin kendisini veya içinde yaşadığı toplumu ilgilendiren bir şeyi yapmaya yetkili olması ya da bir şeyi talep edebilmesi demektir. Hak, aynı zamanda, kişiyi başkalarının da bu yetkiyi kullanılmasına engel olmaması ve saygı göstermesi bakımından yükümlü kılmaktadır [32], [33].

"Doğal hak" kavramının savunucusu Locke, her insanın beslenme ve yaşamını devam ettirme için, bir başka insanın iznini almadan veya onun iradesine bağlı

kalmadan, doğanın sunduğu olanaklardan yararlanma hakkı olduğunu savunmakta ve bu savunuyu insanın yaşamını devam ettirme güdüsüne bağlamaktadır [2], [3]. “Doğal hak”, insanların eylemlerini düzenlemeleri, mallarını veya kendi bedenlerini istedikleri şekilde kullanmaları açısından mükemmel bir özgürlük durumu ve eşitlik hali olarak nitelendirilmektedir [3]. Hobbes’a göre, haklar, bireysel isteklerin yasal olarak tanınması ile evrensellik kazanmıştır. Hobbes buna toplumsal sözleşme kuramı demiş ve devleti vatandaşların kendi aralarında yaptıkları sözleşme ile bu kuramla şekillendirmiştir [3]. Hobbes da, Locke gibi hakların doğuşunu insanın yaşamını koruma güdüsüne bağlamış, vazgeçilmez hak kavramını tartışmaya açarak insan hakları tarihinde yerini almıştır [2], [3].

İnsan hakları, insanın, insan olmasından doğan, insanca yaşaması için gereken haklarıdır. Kant, her insan için kabul edilebilir normların ancak evrensel biçimde tesis edilebileceğini savunmuştur [35]. Bu yaklaşımla paralel olarak, insan hakları, yaşı, cinsiyeti, inancı, ırkı, dili ne olursa olsun tüm insanlar için eşit olduğu kabul edilen ve devletlerce güvence altına alınan haklar olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, hak kavramı, sadece hukukun veya politikanın alanı değil, aynı zamanda felsefi dayanakları da olan bir kavram olarak görülmelidir [2]. Felsefe Sözlüğü’nde de “iyi bir eğitim, sağlık, meslek sahibi olma, uygun bir yaşam standardına ulaşma, baskı altında tutulmama, fırsat eşitliği gibi bireylere toplum tarafından sağlanan temel hak ya da ideallere” insan hakları adı verildiği ifade edilmektedir [34].

Marx ve Engels ‘hak’kı toplumun egemenlik sürme iradesi, ‘yasa’yı ise egemen irade olarak tanımlamıştır. İnsan hakkını ise “İnsan hakkı da elde edilmiştir, yani pekâlâ kazanılmıştır ve kazanılmış hak, insanlarca ele geçirilmiş, insani, insan hakkıdır.” ifadeleriyle bir karar verici tarafından verilen değil, kazanılmış hak olarak görmektedirler [36].

İnsanın, insan olmasından gelen hak ve özgürlüklerinin toplum tarafından kabulü ile beraber, hakların yasal belge ve bildirilere dayandırılması konu edilmiştir. Yani insan hakları, asırlar içinde önce düşünsel alanın, ardından yasal belge ve bildirilerin, günümüzde ise anayasaların ve uluslararası sözleşmelerin

konusu olmuştur. İnsan haklarının sözleşmelerle güvence altına alınması, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra düzenlenen çalışmalara dayanmaktadır [2], [9], [32], [33], [37]. Görüldüğü gibi hak kavramının düşün dünyasında yaklaşık iki bin yıllık bir geçmişi olmasına rağmen, uluslararası metinlerde neredeyse ikiyüz yıldan beri güvence altındadır [38].

Haklar, insana ve toplumsal yaşama dönük talepler geliştikçe ve tanımlandıkça, birinci, ikinci ve üçüncü kuşak olarak sınıflandırılmıştır. Birinci kuşak hakların temel özelliği, insanlara ve topluma devletin müdahale edemeyeceği bir alan yaratmasıdır. Hayat hakkı ve kişi dokunulmazlığı, kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği, düşünce özgürlüğü ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, konut dokunulmazlığı, mülkiyet hakkı, kamu hizmetine katılma hakkı, eşitlik hakkı, seçme ve seçilme hakkı gibi haklar, birinci kuşak haklar arasındadır. İkinci kuşak hakların büyük çoğunluğu devlete bir hizmet sunma ödevi yüklemektedir. Dinlenme hakkı, parasız eğitim ve öğrenim hakkı, sosyal güvenlik hakkı, kültürel yaşama katılma hakkı, sağlık hakkı, beslenme hakkı, çalışma hakkı gibi haklar, ikinci kuşak haklar arasında sayılabilmektedir. İkinci Dünya savaşının ardından üçüncü kuşak haklar tanımlanmaya başlamıştır. Çevre hakkı, barış hakkı, insanlığın ortak mirasına saygı hakkı gibi hakların içinde yer aldığı üçüncü kuşak haklar, insanlar arasında dayanışmayı odağına aldığı için dayanışma hakları olarak adlandırılmaktadırlar. Üçüncü kuşak haklara kentsel haklar denilmekte, çok yakın bir geçmişe sahip olduğu için, gelişimini tamamlama sürecinde olan haklar olarak nitelendirilmektedir [38].

İnsan hakları kavramı hakkında çok çeşitli tanımlar olmasına rağmen, insan haklarını, bireyin insan haysiyetine yakışır şekilde yaşaması için gerekli olduğu kabul edilen, devredilemez ve ihlal edilemez tüm haklar olarak genellemek yanlış olmayacaktır.

2.1.2 İnsan Haklarının Gelişim Süreci

Antik Yunan felsefesinde insan hakları ile ilgili evrensel ortak bir fikir hâkim olmasa da devletin her şeyden üstün olduğu anlayışı değil, insanın özgür ve eşit olduğu fikri savunulmuştur. Orta Çağ'da ise insan haklarının kavram olarak biçimlenmesine ve öne çıkmasına rastlanmaktadır [6].

İnsan hakları kavramı, Immanuel Kant ve Hegel gibi düşünürler ile birlikte etkinleşmeye başlamıştır. Ancak siyasal iktidara karşı insanların dokunulmaz hakları olduğu düşüncesi ilk kez İngiltere’de 1215 tarihli Magna Carta Libertatum ile yazılı metin haline getirilmiştir. Büyük Özgürlük Fermanı olarak adlandırılan bu belge, kişilerin can ve mal güvenliğini garanti altına almıştır. 63 maddeden oluşan şartın, hak ve özgürlüklerle alakalı bir kaç maddesi şöyledir:

“13. Londra şehri bütün kadim hürriyetlerinden ve geleneklerinden yararlanacaktır. Bütün diğer şehirlerin, kasabaların, köylerin ve limanların da bütün hürriyet ve geleneklerinden yararlanmalarını istiyoruz ve bunları bağışlıyoruz.

20. Hür bir insan küçük bir suç için ancak bu suça uygun bir para cezasına çarptırılabilir, ağır suçun cezası da suça uygun olacak, kişinin yaşamasına engel olacak kadar ağır olmayacaktır.

39. Hiçbir hür kişiye zor kullanmayacağız ve başkalarının zor kullanmasını istemeyeceğiz.

40. Hak ve adaleti kimseye satmayacağız, reddetmeyeceğiz ve geciktirmeyeceğiz.

52. Eşitlerinin kanuni bir hükmü olmadan, topraklarını, şatolarını, hürriyetleri veya haklarını ellerinden aldığımız kimselere bunları derhal geri vereceğiz.” [39]

Büyük Özgürlük Fermanı, kralın yetkilerini sınırlandırması ve kişi hürriyetlerini genişletmesi bakımından insan hakları alanında ilk önemli belge sayılmaktadır. Magna Carta’nın, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde de canlılığını halen koruğunu belirtilmektedir [7], [39], [40].

İngiltere’den sonra 12 Haziran 1776 tarihinde Amerika’da Virginia Anayasası kabul edilmiştir. Virginia Anayasası’nın başına önsöz olarak 16 maddeden oluşan İnsan Hakları Bildirisi eklenmiştir. Bu bildiri, kendisinden sonra gelen bildirilere örnek teşkil etmesi nedeniyle, tarihsel açıdan önemlidir. Amerikan Bağımsızlık Bildirisi’nde de İnsan Hakları Bildirisi’nden yararlanılmıştır [8], [9]. Amerikan Bağımsızlık Bildirisi’nde insan onuru ve yaşam hakkı, tüm hak ve özgürlüklerin odak noktası olarak kabul edilmiştir. Bildirinin 1’inci maddesinde özgürlükler ve haklar tanımlanmıştır.

“Madde 1: Tüm insanlar doğuştan eşit derecede özgür ve bağımsızdırlar. Doğar doğmaz edindikleri belli bazı hakları vardır; siyasal bir topluluk kurdukları zaman, hiçbir antlaşmayla gelecek nesilleri bu haklardan yoksun bırakamaz, onları bu haklardan vazgeçmeleri için zorlayamazlar; yaşama ve özgürlük haklarıyla, mülk edinme ve sahip olma, mutluluk ve güvenlik arama ve kazanma olanağı da bunların arasındadır.” [8], [9]

Bildiride, insanların eşit olduğu, Tanrının onlara başkasına devredemeyecekleri ve vazgeçemeyecekleri haklar sunduğu, “yaşama hakkı, özgürlük ve mutluluğu arama” hakkının vazgeçilemeyecek haklar içinde olduğu ilan edilmiştir [40].

Fransa’da ise ihtilalin sonucunda kabul edilen 1789 tarihli Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi’nde insanın evrensel ve devredilmez haklarla doğduğu vurgulanmıştır. 17 maddeden oluşan bildiride temel haklar özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve zulme karşı direnme hakkı olarak sayılmaktadır. Ayrıca, ifade özgürlüğünün düzenlendiği bir belgedir. Bu haklar, ilgili maddelerde şöyle geçmektedir:

“Madde 1 İnsanlar, haklar bakımından özgür ve eşit doğar ve yaşarlar. Sosyal farklılıklar ancak ortak faydaya dayanabilir.

Madde 2 Her bir politik birleşmenin amacı; doğal ve dokunulamaz insan haklarını korumaktır. Bunlar; özgürlük hakkı, mülkiyet hakkı, güvenlik hakkı ve baskıya karşı direnme hakkıdır.

Madde 4 Özgürlük başkalarına zarar vermeden istediğini yapabilmektir: Her bir insanın doğal haklarını kullanması da toplumun diğer üyelerinin de aynı hakları kullanmasını garanti altına alacak sınırlar içindedir. Bu sınırlar da sadece yasalarla belirlenebilir.

Madde 11 Düşüncelerin ve inançların serbestçe dışavurumu en değerli insan haklarından bir tanesidir. Her bir yurttaş yasaların belirlediği durumlarda bu özgürlüklerin kötüye kullanımından sorumlu olmak şartı ile bu ifadelerini özgürce konuşabilir, yazabilir ve yayınlatabilir.

Madde 16 Hakların güven altına alınmadığı ve güçler ayrılığının belirlenmediği bir toplumun anayasası yoktur.” [41]

Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi'nde, 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nden esinlenilmiş, ilaveten hakları güvence altına almayan ve güçler ayrılığının tanımlamayan herhangi bir anayasayı yok saymıştır [40].

Marx, insan haklarına dair tüm belge ve düzenlemelerin belirli bir kesime ait yasal düzenlemeler olduğunu belirtmekte ve bu düzenlemelerle de yurttaşın değil burjuvanın gerçek insan kabul edildiğini savunmaktadır.

“Kendini kurtarmaya henüz başlamış bir halkın, çeşitli halk katmanları arasındaki tüm setleri yıkmaya ve politik bir topluluk kurmaya henüz başlamış bir halkın, böyle bir halkın, benzerlerinden ve topluluktan uzaklaşmış egoist insanın haklarını ciddiyetle ilan etmesi (Declaration de 1791 [1791 Deklarasyonu, -ç.]), ve bu ilanı, en kahraman bir hasredişin ulusu kurtarabileceği ve bu yüzden kaçınılmaz biçimde istendiği bir anda, sivil toplumun tüm çıkarlarının feda edilmesinin gündeme sokulduğu bir anda, ve egoizmin bir suç olarak cezalandırılmasının gerektiği bir anda, yinelemesi (Declaration des droits de l'homme ete. de 1793* [* 1793 insan Hakları vb. Bildirgesi, -ç.]) akıl almaz bir şeydir. Yurttaşlığın, politik topluluğun, politik özgürleştiricilerce insan hakları denen hakların elde edilmesine dönük basit bir araç durumuna sokulduğunu, demek ki citoyenin [vatandaşın, -ç.] egoist homme'un [erkeğin, -ç.] hizmetçisi ilan edildiğini, insanın içinde komünal varlık olarak davrandığı alanın, kısmi varlık olarak davrandığı alandan daha aşağı bir noktaya alçaltıldığını, ve enson gerçek ve hakiki insan olarak alınan insanın citoyen olarak insan değil, bourgeois [burjuva, kent soylu, -ç.] olarak insan olduğunu gördüğümüzde bu olgu daha da anlaşılabilir bir duruma geliyor.” [5]

18'inci yüzyılda ilan edilen bu bildirilerin içeriğine bakıldığında devletin, bireyin haklarına karışmama zorunluluğu yüklemesi açısından haklar bireyci olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bildirilerde sadece birinci kuşak haklara yer verilmiştir. Ancak birinci kuşak haklarla, bireylerin tam anlamıyla korunamayacağı anlaşılmıştır. Sanayi devriminin de etkisiyle devletin bireyin refahını sağlamada etkin rol oynamasını sağlayacak olan görüş güçlenmiş ve ekonomik, sosyal ve kültürel hakların yani ikinci kuşak hakların elde edilmesi yönünde girişimler başlamıştır [42].

1789 İhtilali ile anayasalarda yer almaya başlayan birinci kuşak haklardan sonra, 1848 tarihinde Avrupa'yı etkileyen bir diğer Fransız İhtilali sonrasında ikinci kuşak haklar anayasalarda yer almaya başlamış; bu doğrultuda ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın düzenlenmesinin yolu açılmıştır [10].

Marxist öğretinin insan haklarına yaklaşımı, toplumun kazandığı soyut haklardan söz edilebildiğini, ancak hakların evrensel nitelikteki insan ihtiyaçlarına dayandığını, somut hakların öncelik derecesinin toplumdan topluma değişkenlik gösterebileceğini belirterek, insan haklarının birincil koşulunun yeterli ekonomik kaynağın bulunmasını gerektirdiğine, insan haklarıyla tam olarak donatılmış bir toplumun sınıflı bir toplum olamayacağına, insan haklarının demokratik bir yönetim hakkını, ifade özgürlüğünü, siyasal özgürlüklerini temel olarak barındırması gerektirdiğine dikkat çekmektedir [3]. Marxist öğretinin bu yönüyle katılımı tanımladığı anlamını çıkarmak mümkündür.

Batı açısından insan hakları kavramı genelde medeni ve siyasi haklarla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Sadece politik özgürleşmeye atıfta bulunan bir insan hakları kavramsallaştırması, insanın ekonomik ve sosyal özgürleşmesi hakkının gündem dışı kalmasına neden olmaktadır. Sosyalist insan hakları ise, hakların bireyin doğal hakkı olmasından öte, yurttaş hakkı kavramını öncelemek gerektiğini, insanın toplum içindeki hatta kamusal üretim sürecindeki konumu ve işlevinden çıktığını ileri sürmektedir [3].

Krizler, afetler veya insan eliyle meydana gelen yıkımlar en fazla kırılgan ve risk altındaki grupları etkilemektedir. Bunu Lefebvre, 1968'de, hakların, ancak kitle baskısı ile ortaya çıkabildiği; dünya savaşları, yıkımlar, nükleer tehditler gibi zorlu yaşam koşulları altında kadın, çocuk, yaşlı, engelli hakları gibi kırılgan gruplara yönelik hakların veya eğitim, sağlık, çalışma, barınma, dinlenme gibi toplumsal hakların ortaya çıktığını anlatmıştır:

“Kitle baskısının neden olduğu toplumsal etkiler arasında kalan birey kendini pekiştirir ve ölmemeyi başarır. Haklar ortaya çıkar; adetler ya da buyruklar arasına girer, sonra da yasalaşırlar. Bu somut “hakların”, demokrasi devrimlerinin başlangıç dönemlerinde binaların alınlıklarına yazılan insan ve

yurttaş haklarını -devasa yıkımlara, dünya savaşlarına, nükleer tehdit terörüne rağmen (ya da bunlar dolayısıyla)- nasıl tamamladığını biliyoruz: yaş ve cinsiyet gruplarının hakları (kadın, çocuk, yaşlı), toplumsal durum hakları (proleter, köylü), eğitim ve öğrenim hakkı, çalışma hakkı, kültür, dinlenme, sağlık, konut hakkı. Bu hakların tanınması, adetler arasına girmesi, yasalara eklenmesi için işçi sınıfının baskısı gerekiyordu ve hala gereklidir (ama yeterli değildir).” [22]

Benzer şekilde, günümüzde pandemi ve küresel ısınma gibi riskler de, iklim, tarıma ve dünyanın geleceğine yönelik hassasiyetlerin artması şeklinde kendini göstermiştir. Teknolojik ilerlemeyle birlikte iletişim kanallarının hızlanması, bilişim alanındaki gelişmeler hem kitlesel hem de bireysel açılardan yeni hak taleplerinin daha hızlı ve daha rahat ortaya atılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, insan haklarının frekans aralığı da giderek genişlemiştir [43].

2.1.3 İnsan Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmeler

Uluslararası sözleşmeler, beyannamelere nazaran bağlayıcı hukuki belge niteliğinde oldukları için, insan haklarının dünya genelinde yaygınlaştırılması için daha güçlü bir araç olarak nitelendirilmektedir [3], [40]. Beyannameler yalnızca tavsiye niteliğinde kararlar olsa da, besleyici tartışmalarla sözleşmeler haline dönüşmektedir. İnsan haklarının yazılı hukuk alanında yerini bulması 1919 Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) kurulmasıyla ikinci kuşak haklardan başlamış, 1945 yılında Birleşmiş Milletler’in oluşturulması ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin kabul edilmesiyle genelleşerek sürmüştür [44]. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 10 Aralık 1948’de kabul edilmiştir. Beyannamede 30 madde bulunmakta ve maddelerin tamamı her ülkedeki insanların yaşama, korunma, savunma, mülkiyet, güvenlik, çalışma, dinlenme gibi medeni, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal hakları kapsamaktadır [11].

Beyannamenin 3-22’nci maddelerinde, 18’inci yüzyıldan itibaren ilan edilen çeşitli bildirilerde yer alan kişilik hakları ve siyasal özgürlükler yer almaktadır. Birincil haklar olarak belirlenen yaşama hakkı (madde 3), köle edinme hakkı (madde 4) gibi haklarla birlikte önceki bildirilerde ve anayasalarda düzenlenmemiş bazı haklar ilk defa beyannamede düzenlenmiştir. Bu haklar;

herkesin herhangi bir devlet ülkesinde özgürce dolaşma ve ikamet etme hakkı (madde 13), herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkelerde sığınmacı statüsünden yararlanma hakkı (madde 14), evlenme ve aile kurma hakkıdır (madde 16).

Beyannamenin 22-27'nci maddelerinde sosyal güvenlik hakkı (madde 22), çalışma hakkı (madde 23), dinlenme ve tatil hakkı (madde 24), beslenme, giyim ve konut hizmetlerinden yararlanma hakkı (madde 25), eğitim hakkı (madde 26) ve kültürel hayata katılma hakkı (madde 27) gibi ekonomik sosyal ve kültürel haklar sayılmaktadır.

Beyannamenin 28'inci maddesi ise yeni bir hak içermektedir: “Herkesin iş bu Bildiride derpiş edilen hak ve hürriyetlerin tam tatbikini sağlayacak bir sosyal ve milletlerarası nizama hakkı vardır.” [11] Bu hükme göre, bireylerin insan haklarını kullanabilmeleri için uluslararası şartların da sağlanması gerekmektedir.

Beyannamenin 29'uncu maddesi, insanların topluma karşı vazgeçilmez haklara sahip olmasının yanında bir takım ödevlerinin de bulunduğunu, insanların sahip olduğu hak ve özgürlüklerin belirli sınırları olması gerektiğini ifade etmektedir. Bildirinin 30'uncu ve son maddesi, yine bir sınırlama ilkesi olarak, hakların kötüye kullanılmasını yasaklamaktadır.

Beyannamede, yetişkin katılımına yönelik düzenlemelere 19, 20, 21 ve 27'nci maddelerde yer verilmiştir:

“Madde 19

Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar.

Madde 20

1. Herkes, barış içinde toplanma ve örgütlenme hakkına sahiptir.
2. Hiç kimse, bir örgüte üye olmaya zorlanamaz.

Madde 21

1. Herkes, doğrudan ya da serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.
2. Herkesin, ülkesinde kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkı vardır.
3. Halk iradesi, hükümet otoritesinin temelini oluşturmalıdır; bu irade, genel ve eşit oy hakkı ile gizli ve serbest oylama yoluyla, belirli aralıklarla yapılan dürüst seçimlerle belirtilir.

Madde 27

1. Herkes, topluluğun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak onun yararlarını paylaşma hakkına sahiptir.
2. Herkesin kendi yaratısı olan bilim, yazın ve sanat ürünlerinden doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.” [11]

Yetişkinlere yönelik çerçevesi çizilen katılım hakkı, fikrini özgürce ifade etme, siyasal ve toplumsal hayata katılım, yönetime katılma, oy verme ve bilim, yazın ve sanattan yararlanma şekilleriyle tanımlanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ise 4 Kasım 1950’de Roma’da kabul edilerek ilan edilmiştir. Sözleşme toplam 59 madde ile 7 ek protkolden oluşmaktadır. Sözleşmenin ilk 18 maddesi insan haklarına saygı, yaşam hakkı, işkence yasağı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, özel hayata saygı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, ifade özgürlüğü, ayrımcılık yasağı gibi düzenlemeler içermekte, sonraki maddeler ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne yönelik düzenlemeleri kapsamaktadır. Sözleşmede, yetişkin katılımına yönelik düzenlemelere 10 ve 11’inci maddelerde yer verilmiştir:

“Madde 10: İfade özgürlüğü

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin

radio, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

Madde 11: Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü

1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir.

2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir.” [12]

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde de, yetişkin katılımı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde tanımlandığı şekliyle, fikrini özgürce ifade etmesi, siyasal ve toplumsal hayata katılımı, yönetime katılması ve oy vermesi çerçevesinde tanımlanmıştır.

Türkiye 1949 yılında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni, 1954 yılında ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni imzalayarak kabul etmiştir. Aybay’ın belirttiği gibi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nca, oylama sonucunda kabul edilmiş bir karar olduğu için hukuken “tavsiye” niteliğindedir; bu nedenle “bağlayıcı” bir niteliği bulunmamaktadır. Ancak 360’dan fazla dile çevrilmiş olması, bildirinin dünya çapında kabul gördüğünü kanıtlamaktadır [45].

1976 yılında yürürlüğe giren Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme genel olarak Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'ni temel alan ve insan hakları alanında temel sözleşmelerdir. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme 6 bölüm ve 53 maddeden [46]; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ise 5 bölüm ve 31 maddeden [47] oluşmaktadır.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin ilk maddesi halkların kendi kaderini tayin hakkı ile başlamakta, bu madde ile diğer sözleşmelerden ayrılmaktadır. Sözleşme ayrımcılık yasağı, cinsiyet eşitliği, yaşama hakkı, işkence yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, mahremiyet hakkı, düşünce, vicdan, ve din özgürlüğü, ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü, azınlıkların korunması gibi temel konulara değinmektedir. Uygulama hükümlerinin gerçekleşmesi adına İnsan Hakları Komitesi kurulmasını içermektedir. Sözleşmeyi İnsan Hakları Komitesi denetlemektedir [46].

Sözleşmede, yetişkin katılımından ifade, toplanma, örgütlenme özgürlüğü ve yönetime katılma hakkı çerçevesinde 19, 21, 22 ve 25'inci maddelerde bahsedilmiştir.

“Madde 19

1. Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir.

2. Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.

3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlara bazı sınırlamalar da konulabilir; ancak, bu sınırlamaların yasalarda öngörülüş olması ve;

(a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve;

(b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması bakımlarından gerekli olması zorunlu olmalıdır.

Madde 21

Barışçı toplantı hakkı tanınacaktır. Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez.

Madde 22

1. Herkesin, kendi çıkarlarını korumak için sendikalar kurmak ya da bunlara girmek hakkı da dahil olmak üzere, başkalarıyla biraraya gelip dernek kurma hakkı vardır.

2. Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez. Bu madde, silahlı kuvvetler ya da polis teşkilatı mensuplarına bu hakkın kullanılmasında yasal sınırlamalar konulmasını engellemez.

3. Bu maddenin hiçbir hükmü, Sendika Kurma Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ne taraf olan devletlere, bu Sözleşme'de öngörülen güvencelere zarar verecek yasama tedbirleri alma ya da hukuki uygulamalarda bulunma yetkisini vermez.

Madde 25

Her yurttaş, 2. maddede belirtilen ayrımlara ve makul olmayan kısıtlamalara bağlı olmaksızın;

(a) Doğrudan doğruya ya da özgürce seçilmiş temsilciler aracılığı ile kamu yönetimine katılma;

(b) Genel, eşit ve gizli oyla belirli dönemlerde yapılan, seçmenlerin iradelerini özgürce ortaya koymalarını garanti eden gerçek seçimlerde oy kullama ve seçilme;

(c) Genel anlamda eşit olarak, ülkesinin kamu hizmetlerine girme hak ve fırsatlarına sahiptir.” [48]

Türkiye, Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’yi 27’nci maddeye çekince koyarak, 7 Temmuz 2003’te onaylamıştır [46].

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’de yetişkin katılımından örgütlenme özgürlüğü ve bilim, yazın ve sanattan yararlanma hakkı çerçevesinde 8 ve 15 (1)’inci maddelerde bahsedilmiştir.

“Madde 8

1. Bu sözleşmeye taraf devletler aşağıdaki hakları güvence altına almakla yükümlüdürler;

(a) Herkesin, ekonomik ve sosyal çıkarlarının geliştirmesi ve koruması için sendika kurma ve yalnızca ilgili örgütün kurallarına bağlı olarak dilediği sendikaya girme hakkı. Bu hakkında kullanılmasına, yasalarda belirtilen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ve kamu düzeni menfaati ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka bir sınırlama getirilemez;

(b) Sendikaların ulusal federasyonlar ya da konfederasyonlar kurma hakkı ve konfederasyonların uluslararası sendikal örgütler kurma ya da bunlara katılma hakkı;

(c) Sendikaların, yasalarda belirtilen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ve kamu düzeni menfaati ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka bir sınırlama olmaksızın özgürce faaliyette bulunma hakkı;

(d) Her ülkenin yasalarına uygun olarak kullanılmak kaydıyla, grev hakkı.

2. Bu madde, sözü edilen hakların, silahlı kuvvetler, polis ya da devlet yönetiminin mensupları tarafından kullanılmasına yasal kısıtlamalar getirilmesine engel olmaz.

3. Bu maddenin hiçbir hükmü Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi’ne taraf

devletlere, sözleşmede öngörülen güvenceleri haleldar edici yasal tedbirler alma ya da yasaları bu güvenceleri ihlal edici şekilde uygulama yetkisi vermez.

Madde 15/1

1. Bu sözleşmeye taraf devletler, herkesin;

(a) Kültürel yaşama katılma hakkına;

(b) Bilimsel ilerlemeden ve uygulamalarından yararlanma hakkına;

(c) Kendisinin yarattığı herhangi bir bilimsel, edebi ya da sanatsal üründen doğan maddi ve manevi çıkarların korunmasından yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul ederler.” [47]

Türkiye, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’yi, 10 Temmuz 2003 tarihinde onaylamıştır [47].

2006 yılında yürürlüğe giren Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme topluma en az katılan grubu koruyan bir sözleşmedir. Bunun yanında, sözleşmenin ortaya çıkışında dahi katılımcı süreçlerin işletildiği, katılıma dair en fazla hüküm barındıran bir sözleşme olma özelliğini taşımaktadır. Toplam 50 maddeden oluşan sözleşmenin denetim organı Engelli Hakları Komitesi’dir [49].

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme yetişkin katılımından yasa önünde eşit tanınma, bağımsız yaşayabilme ve topluma katılma, düşünce ve ifade özgürlüğü, bilgiye erişme, siyasal, toplumsal, kültürel yaşam ile spor faaliyetlerine katılım çerçevesinde 3 (c), 4 (3), 12, 19, 21, 29, 30 ve 33(3)’üncü maddelerde bahsedilmiştir.

“Madde 3/c

(c) Engellilerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanması;

Madde 4/3

3. Taraf Devletler işbu Sözleşme'nin uygulanmasını sağlayacak yasalar ve politikaların geliştirilmesi ve yaşama geçirilmesi ile engellilere ilişkin diğer karar alma süreçlerinde engelli çocuklar da dahil olmak üzere engellilere onları temsil eden örgütler aracılığıyla sürekli danışacak ve etkin bir şekilde bu sürece dahil edeceklerdir.

Madde 12

1. Taraf Devletler, engellilerin bulundukları her yerde kişi olarak tanınma hakkına sahip olduklarını yeniden onaylar.

2. Taraf Devletler engellilerin tüm yaşam alanlarında diğer bireylerle eşit koşullar altında hak ehliyetine sahip olduğunu kabul eder.

3. Taraf Devletler engelli bireylerin hak ehliyetlerini kullanırken gereksinim duyabilecekleri desteği

alabilmeleri için uygun tedbirleri alır.

4. Taraf Devletler hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tüm tedbirlerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak istismarı önleyici uygun ve etkin bir şekilde güvenceler sağlamasını temin eder. Söz konusu güvenceler hak ehliyetinin kullanımına ilişkin tedbirlerin kişinin haklarına, iradesine ve tercihlerine saygılı olmasını, çıkar çatışmasından bağımsız olmasını, kişinin iradesine haksız bir müdahalede bulunmamasını, kişinin içinde bulunduğu koşullar ile orantılı olmasını ve bu koşulları gözetmesini, mümkün olan en kısa süre içinde uygulanmasını, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir merci veya yargı organı tarafından sürekli olarak gözden geçirilmesini sağlamalıdır. Bu güvenceler söz konusu tedbirlerin kişinin hak ve çıkarlarını etkilediği derecede ölçülü olmalıdır.

5. Taraf Devletler işbu Madde çerçevesinde engellilerin mülk edinmek veya mirasa hak kazanmak, mali işlerini kontrol etmek ve banka kredileri, ipotekleri ve diğer mali kredilere erişim açısından diğer bireylerle eşit haklara sahip olmasını sağlamak için uygun ve etkin bir şekilde tüm tedbirleri almalı ve engellilerin mülklerinden keyfi olarak mahrum bırakılmamasını sağlar.

Madde 19

İşbu Sözleşmeye Taraf Devletler tüm engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında toplum içinde yaşama hakkına sahip olduğunu kabul eder ve engellilerin bu haktan eksiksiz yararlanabilmeleri ve topluma tam katılımlarını kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri etkin bir şekilde alır. Bu çerçevede aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir:

(a) Engelliler diğer bireylerle eşit koşullar altında ikametgahlarını ve nerede ve kiminle yaşayacaklarını seçme hakkına sahiptirler ve özel bir yaşama düzenine zorlanamazlar;

(b) Engellilerin kişisel destek dahil olmak üzere toplum içinde yaşamak ve topluma dahil olmak için ihtiyaç duydukları konut içi, kurum içi ve diğer toplumsal destek hizmetlerine erişimleri sağlanmalı ve engellilerin toplumdan tecridi ve ayrı tutulması önlenmelidir;

(c) Kamusal hizmet ve tesisler engellilere diğer bireylerle eşit şekilde açık olmalı ve onların ihtiyaçlarına yanıt verebilmelidir.

Madde 21

Taraf Devletler engellilerin işbu Sözleşme'nin 2. Maddesinde tanımlanmış tüm iletişim araçlarını tercihe bağlı kullanabilmesi, bilgi ve fikir araştırma, alma ve verme özgürlüğü dahil düşünce ve ifade özgürlüğünden diğer bireylerle eşit koşullar altında yararlanabilmesi için uygun tüm tedbirleri alır. Bu tedbirler aşağıdakileri içermelidir:

(a) Kamuya sunulması amaçlanan bilginin engellilerin erişebileceği biçimlerde ve farklı engelli grupların uygun teknolojilerle güncel olarak ve ek bir bedel alınmaksızın sunulması;

(b) Engellilerin resmi temaslarda işaret dillerini, Braille alfabesini, beden dilini ve tercih ettikleri diğer tüm erişilebilir iletişim araç ve biçimlerini kullanmalarının kolaylaştırılması;

(c) Kamuya açık hizmet sunan özel kuruluşların internet dahil olmak üzere, engellilerin erişilebileceği ve kullanılabileceği biçimde bilgi ve hizmet sunmalarının teşvik edilmesi;

(d) İnternet aracılığıyla bilgi sunanlar dahil olmak üzere kitle iletişim hizmeti sunan kurumların hizmetlerini engellilerin erişebileceği şekillerde sunmalarının teşvik edilmesi;

(e) İşaret dili kullanımının kabul ve teşvik edilmesi.

Madde 29

Taraf Devletler, engellilerin siyasi haklarını ve diğer bireylerle eşit koşullar altında bunlardan yararlanma fırsatını güvence altına alır ve aşağıda belirtilenleri yerine getirir:

(a) Diğerlerinin yanısıra aşağıda belirtilenler yoluyla, engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında seçme ve seçilme hakları dahil olmak üzere siyasi ve kamusal yaşama etkin şekilde ve tam katılımını doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla sağlamak,

(i) Seçim usullerinin, tesislerinin, materyallerinin uygun, erişilebilir ve anlaşılması ve kullanılmasının kolay olmasını sağlamak,

(ii) Engellilerin, seçimlerde ve referandumlarda baskıya uğramadan, gizli oy kullanarak, aday olma ve etkili bir mevkide görev alma ve devletin tüm kademelerinde tüm kamu görevlerini yerine getirme haklarını koruyarak, uygun olan yardımcı ve yeni teknolojilerin kullanılmasını kolaylaştırmak,

(iii) Engellilerin seçmen olarak tercihlerini özgürce ifade edebilmelerini güvence altına alarak ve bu amaçla gerektiğinde, talep etmeleri durumunda oy kullanırken kendi seçtikleri bir kişinin desteğini almalarına izin vermek,

(b) Engellilerin ayrımcılığa uğramadan, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kamu işlerinin idaresinde etkin ve tam katılımlarının sağlanacağı bir ortamı yaratmak ve aşağıda belirtilenler de dahil olmak üzere, kamu işlerine katılımlarının cesaretlendirmek;

(i) Ülkenin kamusal ve siyasi yaşamı ile ilgili sivil toplum kuruluşları, dernekler ve siyasi partilerin etkinliklerine ve yönetimine katılım;

(ii) Engellileri uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil eden engelli örgütlerinin kurulması ve engellilerin içinde yer almalarının sağlanması.

Madde 30

1. Taraf Devletler engellilerin diğer bireylerle eşit koşullar altında kültürel yaşama katılım hakkını tanır ve engellilerin aşağıda belirtilenlerden yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır:

(a) Kültürel materyallere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek;

(b) Televizyon programlarına, filmlere, tiyatroya ve diğer kültürel etkinliklere ulaşılabilir biçimleri aracılığıyla erişmek;

(c) Tiyatro, müze, sinema, kütüphane ve turistik hizmetler gibi kültürel etkinliklerin yapıldığı veya hizmetlerin sunulduğu yerlere ve ayrıca mümkün olduğu ölçüde ulusal kültür açısından önemli anıtlar ve alanlara erişmek.

2. Taraf Devletler, sadece engellilerin yararı için değil, toplumu zenginleştirmek amacıyla da engellilerin yaratıcı, sanatsal ve entelektüel kapasitelerini geliştirme ve kullanma imkanına sahip olmalarını sağlayıcı gerekli tedbirleri alacaklardır.

3. Taraf Devletler, uluslararası hukuka uygun olarak, fikri mülkiyet haklarını koruyan yasaların, engellilerin kültürel materyallere erişimine uygun olmayan veya ayrımcılık yaratan bir engel çıkarmaması için tüm uygun tedbirleri alır.

4. Engelliler, diğer bireylerle eşit koşullar altında, kendilerinin özel kültürel ve dil kimliklerinin, örneğin işaret dilleri ve işitme engelliler kültürü, tanınması ve desteklenmesi hakkına sahiptir.

5. Taraf Devletler, engellilerin eğlence, dinlenme ve spor etkinliklerine diğer bireylerle eşit koşullar altında katılımını sağlamak amacıyla aşağıda yazılı tedbirleri alır:

(a) Engellilerin her seviyedeki genel spor etkinliklerine mümkün olduğunca tam katılımını cesaretlendirmek ve artırmak;

(b) Engellilerin, özel spor ve eğlence etkinliklerini örgütleme, geliştirme ve bu etkinliklere

katılma imkanına sahip olmasını temin etmek ve bu nedenle, diğer bireylerle eşit koşullar altında onlara uygun bilgi ve eğitimin verilmesini ve kaynakların sunulmasını sağlamak;

(c) Engellilerin spor, eğlence yerleri ile turistik alanlara erişimini sağlamak;

(d) Engelli çocukların, okullardaki etkinlikler dahil olmak üzere, oyun, eğlence, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerine eşit şekilde katılabilmelerini sağlamak;

(e) Eğlence, turistik, boş zaman aktiviteleri ve spor etkinliklerini organize edenlerin sunduğu hizmetlere engellilerin erişebilmesini sağlamak.

Madde 33/3

3. Taraf Devletler, başta engelliler ve onları temsil eden kuruluşlar olmak üzere sivil toplumun denetim sürecine tam katılımını sağlar.” [49]

Türkiye, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’yi, 30 Mart 2007’de imzalamıştır [49].

2011 yılında İstanbul’da imzaya açılan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) 12 bölüm ve 81 maddeden oluşmaktadır [50].

İstanbul Sözleşmesi’nde yetişkin katılımından 7 (3), 9, 12 (4) ve 19’uncu maddelerde bahsedilmiştir.

“Madde 7/3

Bu madde uyarınca alınan tedbirler, gerektiğinde, devlet kurumları, ulusal, bölgesel ve yerel yönetimler ile makamları, ulusal insan hakları kuruluşları ve sivil toplum örgütleri gibi ilgili tüm aktörleri kapsar.

Madde 9

Taraflar, kadınlara yönelik şiddetle mücadele alanında ilgili sivil toplum kuruluşları ve sivil toplumun her düzeydeki çalışmalarını ösz önünde bulundurur, teşvik eder, destekler ve bu kuruluşlarla etkin işbirliği tesis eder.

Madde 12/4

Taraflar, erkekler ve erkek çocukları başta olmak üzere, toplumun tüm üyelerinin işbu sözleşme kapsamındaki tüm şiddet türlerini önlemek üzere aktif katkı sağlamasını teşvik etmek için gerekli tedbirleri alır.

Madde 19

Taraflar, mağdurların anladıkları bir dilde mevcut destek hizmetleri ve yasal tedbirler hakkında ayeterli ve zamanında bilgi almalarını sağlamak amacıyla gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.” [50]

İnsan haklarına dair uluslararası sözleşmeler arasında en geniş kabul gören İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde, doğrudan çocuğu odağa alan bir düzenlemeye yer verilmemiş, çocuklarla ilgili kısıtlı bir kaç düzenleme ise çocuklardan sorumlu yetişkinler üzerinden tanımlanmıştır. İnsan hakları fikrinin gerçekleştirilmesi için oluşturulan Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşme ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ise, çocuğa yine benzer şekilde korunması için gerekli tedbirler açısından yaklaşmıştır.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de 7'nci maddede engelli çocukların katılım hakkından bahsedilmektedir.

“Madde 7

1. Taraf Devletler, engelli çocukların diğer çocuklarla eşit bir şekilde tüm insan temel hak ve özgürlüklerinden tam olarak yararlanmasını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır.

2. Engelli çocuklarla ilgili tüm eylemlerde çocuğun en çıkarının gözetilmesine öncelik verir.

3. Taraf Devletler engelli çocukların kendilerini etkileyen her konuda diğer çocuklarla eşit koşullar altında görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına sahip olmalarını, yaşları ve olgunluk seviyelerine göre görüşlerine önem verilmesini ve onlara bu hakkın tanınması için engeline ve yaşına uygun destek sunulmasını sağlar.” [49]

İstanbul Sözleşmesi'nde çocuk ve çocuğun katılımı ise, çocuğun üstün yararı çerçevesinde ele alınmıştır.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme ve İstanbul Sözleşmesi haricindeki metinlerde çocuklara yönelik bakış açısının ‘hak temelli’ yerine ‘koruma’ odağında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2.2 Çocuk Hakları ve Çocuğun Katılım Hakkı

2.2.1 Çocuk Haklarının Gelişim Süreci

Orta çağdan itibaren insan haklarının gelişiminin izlerine rastlamak mümkünken, insanların insanca yaşaması için hakların gerekli olduğu kabulü,

çok da uzak olmayan, yani 1920’li yıllardan itibaren gittikçe genişleyen anlamlı tanımına ve yasal güvencelere kavuşmuştur. Çocuğu, insanın sahip olduğu haklardan ayrı düşünmek mümkün olmasa da, çocukların gelişim çağındaki fiziksel ve bilişsel durumları nedeniyle ihmal ve istismara uğrama konusunda daha kırılgan olmaları, onlara özel ve ayrıcalıklı haklar bütünüyle korunmalarının ihtiyacı doğmuştur. Çocuğun insan haklarını tanımlayan ve çerçeveleyen yasal düzenlemelerin, insan haklarının gelişim süreci ile zamansal anlamda paralellik taşıdığı dikkati çekmektedir. [17], [28], [51]

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde çocuklara ilişkin düzenlemeler yalnızca 25 (2) ve 26 (3)’ncü maddelerde, çocuğa bakmakla yükümlü yetiştikine yüklenen sorumluluklar çerçevesinde ele alınmıştır.

“Madde 25

2. Anne ve çocukların özel bakım ve yardıma hakları vardır. Tüm çocuklar, evlilik içi ya da dışı doğmuş olmalarına bakılmaksızın, aynı toplumsal korumadan yararlanır.

Madde 26

3. Ana-babalar, çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikli hak sahibidir.” [11]

Çocuklarla ilgili düzenlemeler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ise 5’inci maddede, yine çocuğun bakımından sorumlu yetiştikine yüklenen sorumluluk dahilinde ele alınmıştır:

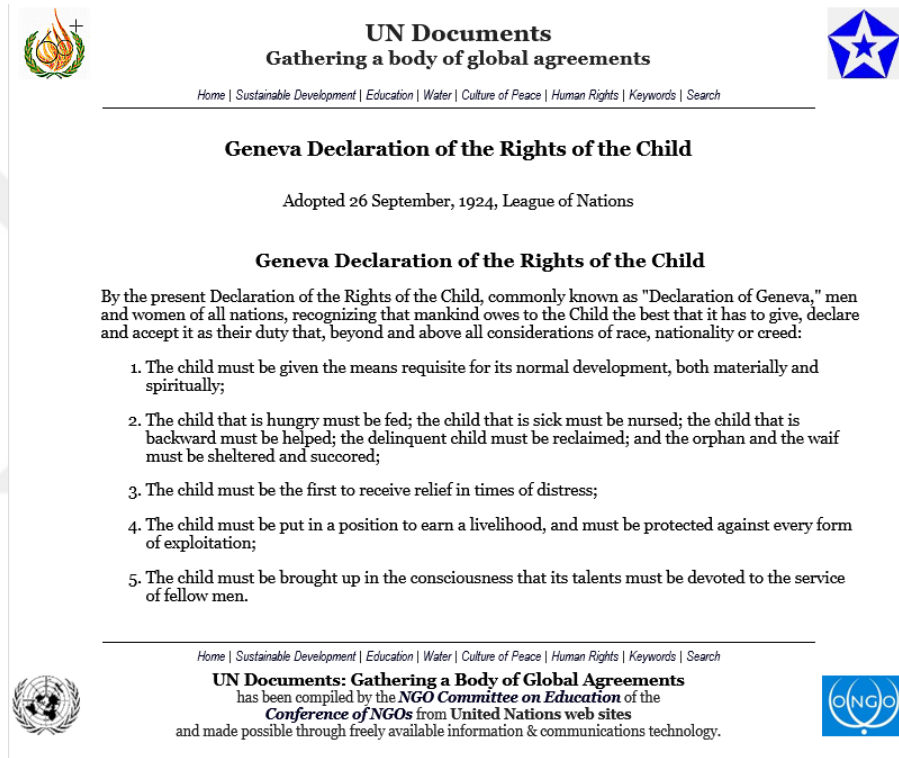
“Madde 5

Eşler evlilikte, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesi durumunda, kendi aralarında ve çocukları ile ilişkilerinde medeni haklar ve sorumluluklardan eşit şekilde yararlanırlar. Bu madde devletlerin çocuklar yararına gereken tedbirleri almalarını engellemez.” [12]

İnsan haklarına ilişkin temel metinlerde çocuğa ilişkin kısıtlı bir alan olduğu görülmektedir. İnsan haklarından, çocuğun insan haklarına doğru alınan yolda, 1919 yılından itibaren çocuklara özel insan hakları düzenlemeleri oluşturulmuştur:

- 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (26 Eylül)
- 1959 yılında Çocuk Hakları Bildirgesi (20 Kasım)
- 1989 yılında Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20 Kasım)

Çocuğa ve haklarına özel olarak ilgi gösterme gerekliliği 1919 yılında İsviçre’de kurulan Milletler Cemiyeti’nce geliştirilmiş, bu bağlamda 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlanmıştır [52], [53]. Bildirgede çocukların gelişimlerinin önemi, hasta veya risk altında oldukları zaman özel bakım gereklilikleri, ekonomik sömürden uzak tutulmaları gerektiği belirtilmiştir.

Şekil 2. 1 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi [52]

Çocukların savaşın ardından olabilecek tüm ihmal ve istismardan korunmalarını düzenleyen ve bu anlamda uluslararası alanda ilk sözleşme olan bildirgenin maddeleri şöyledir:

“1. Çocuk bedensel ve ruhsal bakımdan doğal biçimde gelişmesine olanak sağlayacak koşullar içinde bulundurulmalıdır.

2. Acıkan çocuk beslenmeli, hasta çocuk tedavi edilmeli, fikren geri kalmış çocuk eğitilmeli, yoldan çıkmış çocuk yola getirilmeli, terk edilen çocuklar korunmalıdır.

3. Herhangi bir felaket anında öncelikle çocuğa yardım yapılmalıdır.
4. Çocuk geçimini sağlayacak bir konuma getirilmeli ve her türlü sömürüye karşı korunmalıdır.
5. Çocuk, yeteneklerinin hemcinslerinin hizmetine adanması gerektiği bilinciyle yetiştirilmelidir.” [52], [53]

Bildirge, Türkiye tarafından 1928 yılında kabul edilmiştir. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, çocukların gelişimini ve korunmasını temeline alan bir metin olarak kabul edilmektedir.

Şekil 2. 2 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’nin Türkiye tarafından kabul edilişi [54]

1959 yılında, Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi olarak güncellenmiştir. Bu güncellemede 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde çocuklara yönelik özel ilgi ve bakım ihtiyacının gerektiği vurgusu, çocuk haklarına yönelik tedbirlerin daha fazla geliştirilmesine öncülük etmiştir. Bildirge 10 ilkeden oluşmaktadır.

“1. Çocuk, bu bildirgede öne sürülen haklardan yararlanır. Her çocuk, kendisinin ya da ailesinin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş ve başka bir statü bakımından herhangi bir ayırım yapılmaksızın bu haklara sahiptir.

2. Çocuk, özel olarak korunur, yasalar ve başka yollarla sağlıklı ve normal biçimde, özgürlük ve saygınlık koşullarında bedensel, zihinsel, ahlaki, manevi ve toplumsal olarak gelişmesine olanak sağlayacak fırsat ve kolaylıklardan yararlanır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda, çocuğun çıkarları önde gelir.

3. Çocuğun doğuştan başlayarak bir isme ve vatandaşlığa hakkı vardır.

4. Çocuk toplumsal güvenlik olanaklarından yararlanır. Sağlık içinde gelişme ve yetiştirme hakkı vardır. Bu amaçla kendisine ve annesine özel bakım ve korunma olanakları sağlanır. Bu olanaklar doğum öncesi ve doğum sonrası bakımı da içerir. Çocuğun, yeterli beslenme, barınma, eğlenme ve sağlık hizmetlerine hakkı vardır.

5. Bedensel, zihinsel ve toplumsal bakımdan özürlü çocuğa özel durumunun gerektirdiği gibi davranılır ve özel eğitim ve bakım sağlanır.

6. Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu gelişmesi için sevgi ve anlayışa gereksinimi vardır. Ana-babanın bakım ve sorumluluğu altında ve her durumda yakınlık, maddi ve manevi güvenlik ortamında elden geldiğince yetiştirilir. Ailesiz ve yeterli destekten yoksun çocuklara özel bakım sağlamak, toplum ve kamu makamlarının ödevidir. Çok çocuklu aile çocuklarının korunması amacıyla devletçe ve başka kaynaklardan yardım sağlanır.

7. Çocuğun, en azından ilköğretim aşamasında ücretsiz ve zorunlu bir eğitim almaya hakkı vardır. Çocuğa, genel kültürünü geliştirmeye yarayacak ve eşitlik temeli üzerinde yeteneklerini, yargı gücünü, manevi ve toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirmesine ve yararlı bir toplum üyesi olmasına olanak sağlayacak bir eğitim verilir. Çocuğun eğitiminden ve rehberliğinden sorumlu olanlar için yol gösterici ilke, çocuğun çıkarlarıdır. Bu sorumluluk her şeyden önce ana babasınındır. Çocuk, eğitimle aynı amaçlara yönelik oyun ve eğlenme konusunda tüm olanaklarla donatılır; toplum ve kamu makamları çocuğun bu haktan yararlanma olanaklarını artırmaya çaba gösterir.

8. Çocuk her durumda korunma ve yardımdan ilk yararlanacaklar arasındadır.

9. Çocuk, her türlü ihmal, zulüm ve sömürüye karşı korunur. Çocuk, her ne biçimde olursa olsun alım-satım konusu olamaz. Çocuğun, uygun bir yaş sınırına ulaşmadan önce çalışmasına izin verilmez; hiçbir durumda sağlık ve eğitime zarar verecek ve bedensel, zihinsel ya da ruhsal gelişmesine engel olacak bir işte çalışmasına yol açılıp izin verilemez.

10. Çocuk ırk, din ve başka herhangi bir ayrımcılığı besleyen uygulamalardan korunur. Anlayış, hoşgörü ve halklar arasında dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ruhuyla, güç ve yetkilerini insanlığın hizmetine sunması gerektiği bilinciyle yetiştirilir.” [55]

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, çocukların eğitim, sosyal güvence, sağlık, barınma, dinlenme, oyun gibi olanaklardan yararlanması ve tüm çocukların haklara ayırım yapılmaksızın erişebilmesinin sağlanması çerçevesinde geliştirilmiş ve Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi gibi çocuğun korunmasını temel alan bir metindir. Bir yandan da bu metinler sağlık, barınma, eğitim, eğlenme, dinlenme, oyun hakkı düzenlemeleri ve kamunun çocukların bu haklarına erişimine dair yükümlülükler getirmesi bakımından toplumsal yaşama katılımı ve şehirde çocuğun yaşaması ve gelişimi yönünden alt metinler içermektedir. Çocukların yaşama, gelişme, beslenme, yardım görme, istismardan korunma haklarının güvence altına alındığı her iki bildirge de, çocuk katılımına yönelik herhangi bir amaç gütmemiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BM ÇHS) ise, BM Genel Kurulu’nda 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. BM ÇHS, en kısa tanımıyla, çocukların insan haklarını güvence altına almaktadır. Hali hazırda 196 ülke ÇHS’yi kabul edip, kendi ülkelerinin koşullarına göre yasallaştırarak, tüm çocukların özel ve vazgeçilmez haklara sahip olduğunu kabul etmiştir [56]. Çocuğun tanımının da yapıldığı ÇHS, 54 maddeden oluşmaktadır [13].

1990 yılında BM ÇHS’ni imzalayan devletler tarafından sözleşme yürürlüğe konulmuştur. Yine 1990 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Çocuk Zirvesi’nde sözleşmeyi imzalayıp yürürlüğe koyan devletlerin ulusal düzeyde çocukların yaşatılması, geliştirilmesi ve korunmasına dair eylem planları hazırlanması

karara bağlanmıştır. BM ÇHS ile düzenlenen haklar yetişkinlere yönelik haklarla benzerlik taşısa da, BM ÇHS yetişkinlere ve hükümetlere, çocukların haklarına erişimlerini sağlamak için sorumluluklarını hatırlatmaktadır.

BM ÇHS'nin uygulanması ve BM ÇHS içindeki hakların tamamının hayata geçmesi için gerekli ortamın yaratılması, devletlerin çocuk hakları konusundaki çalışmalarının şeffaf ve hesap verebilir bir biçimde izlenmesi amacıyla Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (*United Nations Committee on the Rights of the Child*) oluşturulmuştur. 2001-2017 arası BM ÇHK tarafından 'Genel Yorum'lar yayımlanmıştır. Genel Yorumlar ÇHS'nin etkili bir şekilde uygulanması için özel tedbirler içermek ve taraf devletlere tavsiyelerde bulunmak üzere hazırlanmıştır [57].

2.2.2 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Çocuk Hakları, en geniş ve kapsamlı haliyle Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BM ÇHS) ile düzenlenmiştir. BM ÇHS, insan haklarıyla ilgili katedilen tüm süreçte en geniş kabul gören insan hakları belgesi olarak bilinmektedir. Türkiye, sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzalamış, 9 Aralık 1994'te de TBMM Genel Kurulu tarafından sözleşme onaylanmıştır [58].

YÜRÜTME VE İDARE BÖLÜMÜ**Milletlerarası Sözleşme****Karar Sayısı : 94/6423**

Hükümetimiz adına 14 Eylül 1990 tarihinde imzalanan ve 9/12/1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan değişik “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”nin ekli ihtirazi kayıtlı onaylanması; Dışişleri Bakanlığı’nın 15/12/1994 tarihli ve UKBM-II/11304 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 23/12/1994 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Prof. Dr. Tansu ÇİLLER Başbakan		Süleyman DEMİREL CUMHURBAŞKANI	
M. KARAYALÇIN Devlet Bakanı ve Başb. Yrd. V.	N. CEVHERİ Devlet Bakanı	Y. AKTUNA Devlet Bakanı	A. Ş. EREK Devlet Bakanı
M. GÜLCERGÜN Devlet Bakanı	B. S. DAÇE Devlet Bakanı	Ö. ALPAĞO Devlet Bakanı	A. E. KIRATLIOĞLU Devlet Bakanı
N. KURT Devlet Bakanı	A. KÖYLÜGÜLLÜ Devlet Bakanı	A. A. DOĞAN Devlet Bakanı	A. ATAÇ Devlet Bakanı
S. SÖMER Devlet Bakanı	A. GÖKDEMİR Devlet Bakanı	Ş. ERDEM Devlet Bakanı	M. MOĞULTAY Adalet Bakanı
M. GÖLHAN Millî Savunma Bakanı	N. MENTEŞE İçişleri Bakanı	M. KARAYALÇIN Dışişleri Bakanı	İ. ATTILAN Maliye Bakanı
N. AYAZ Millî Eğitim Bakanı	H. ÇULHAĞOĞLU Bayındırlık ve İskan Bakanı	D. BARAN Sağlık Bakanı	
M. KÖSTEBEN Ulaştırma Bakanı	R. ŞAHİN Ticaret ve Köylükleri Bakanı	N. MATKAP Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı	
M. DÖNEN Sanayi ve Ticaret Bakanı	V. ATASOY Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı	T. SAYAŞ Kültür Bakanı	
Ş. ULUSOY Turizm Bakanı	H. ERKİNCİ Orman Bakanı	R. AKÇALI Çevre Bakanı	

Yürütme ve İdare Bölümü Sayfa : 1

Şekil 2. 3 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin TBMM’de kabul edilişi [58]

Türkiye, sözleşmenin 17, 29 ve 30’uncu maddelerine (eğitim, ifade özgürlüğü, kendi kültürünü yaşatma ve kendi dilini özgürce kullanma hakkı) “Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 17, 29 ve 30’uncu maddeleri hükümlerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.” [59] gerekçesi ile çekince koymuştur ve koyduğu çekince halen devam etmektedir.

BM ÇHK, Türkiye ile ilgili hazırladığı gözlem raporlarında, Türkiye’nin 17, 29 ve 30’uncu maddelere yönelik çekincelerini geri çekmesini önermiştir. BM ÇHK, çekincelerin kaldırılmasının, farklı gruplara mensup çocukların, bilhassa Roman

ve Kürt çocuklarına yönelik ayrımcılığın önlenmesi ve çocukların bilgiye erişiminin kısıtlanmasının ortadan kaldırılması açılarından anlamlı olduğunun altını çizmektedir [59], [60].

BM ÇHS “dünya çocuklarının insan hakları yasası” sayılmaktadır. Sözleşmenin kapsamını, çocuğun kendisine yönelik hizmetlerden yararlanma hakkı, yaşama ve korunma hakkı ile katılım hakkı olarak özetlemek mümkündür. Sözleşme 3 kısım, toplam 54 madde ve 3 ek protokolden oluşan bir yasadır [13].

- Uygulamaya dönük önlemler madde 4, 42, 44/6’da,
- Çocuğun tanımı madde 1’de,
- Genel ilkeler madde 2, 3, 6, 12’de,
- Medeni haklar ve özgürlükler madde 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17, 39’da,
- Çocuklara yönelik şiddet madde 19, 39, 24/3, 37/a, 28/2, 34’te,
- Aile ortamı ve alternatif bakım madde 9, 10, 11, 18, 20, 21, 25’te,
- Engellilik, temel sağlık ve refah madde 23, 6/2, 24, 26, 18/3, 27/1-3, 33’te
- Eğitim, dinlenme, boş zaman ve kültürel etkinlikler madde 28, 29, 30, 31’de,
- Özel koruma tedbirleri madde 22, 30, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40’da düzenlenmiştir [56].

Ek protokoller ise şunlardır:

1. Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Pornografisi ile İlgili İsteğe Bağlı Protokol
2. Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları ile İlgili İsteğe Bağlı Protokol
3. İletişim Prosedürü ile İlgili İsteğe Bağlı Protokol

Sözleşmenin 1’inci maddesinde “Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” ile çocuğun tanımı yapılmıştır [58].

Sözleşme yetişkinlerin çocuklara yönelik bakış açısını esaslı biçimde değiştirmeyi öngörmekte, çocukların ‘henüz olmamış’ yetişkinler ya da yetişkin kararlarının pasif alıcıları veya uygulayıcıları olarak görülemeyeceğini yasal güvence altına

almaktadır [51]. Aynı zamanda çocukların kendilerini etkileyecek olan her kararda söz hakkına sahip olduklarının altını çizmektedir.

BM Çocuk Hakları Komitesi tarafından, tüm maddelerin uygulanmasına öncülük etmesi adına, BM ÇHS'ne dair dört temel ilke belirlenmiştir:

1. Ayrım gözetmeme (Madde 2):

“Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayrıma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.” [13]

Şemsiye maddelerin ilki olan 2’nci madde tüm hakların, ayırım gözetmeden istisnasız bütün çocuklar için geçerli olduğunu, sözleşmeye taraf devletlerin çocukları her tür ayrımcılığa karşı koruma yükümlülüğünü tarif etmektedir.

2. Çocuğun üstün yararı (Madde 3):

“Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.” [13]

Şemsiye maddelerin ikincisi olan 3'üncü madde çocukla ilgili tüm konularda onun üstün yararının öncelikle ve ilk başta gözetileceğini, her durumda, çocuğun üstün yararının, ilgili yetişkinlerin (anne, baba, öğretmen, bakımveren) çıkarlarından daha önce geleceğini garanti altına almaktadır.

3. Yaşam, hayatta kalma ve gelişme hakkı (Madde 6):

“Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.” [13]

6'ncı madde çocuğun yaşama hakkının doğuştan gelen ve devrolunmayacak bir hak olduğunu tanımlayıp, çocuğun yaşama ve gelişmesinin garanti altına alınmasının devletin yükümlülüğünde olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, çocuklara, örneğin, ölüm cezası uygulanamayacağı açık bir gerçektir.

4. Katılım (Madde 12):

“Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.” [13]

Katılım hakkını düzenleyen 12'nci madde, çocuğun kendisini ilgilendiren ve etkileyen tüm konularda görüşünü bildirmesi ve görüşlerinin yetişkinlerce dikkate alınması anlamına gelmektedir. Bu tezin temel araştırma konusunu oluşturan katılım hakkı, ÇHS'de yukarıda ifade edildiği kadarıyla ele alınmış olsa da, Birleşmiş Milletler tarafından 2001 tarihinde hazırlanmaya başlanan genel yorum belgeleri ile her bir maddenin içeriği, kapsamı, kamu, sivil toplum ve bireylere yüklediği sorumlulukları detaylıca anlatmıştır [57]. Çocuğun katılım hakkını düzenleyen genel yorum 2009 yılında yayımlanmıştır. Genel yorum

belgesinde, 12'nci maddenin tam metninde "katılım" kelimesi geçmese de, içeriğinin, bu konu ile ilgilenen araştırmacı, akademisyen ve sivil toplum örgütü temsilcilerince "katılım" şeklinde kavramsallaştırıldığı ve günümüzde de bu anlamı ile yaygın şekilde kullanıldığı anlatılmıştır [61].

Bu dört temel ilke, çocuk haklarının tam anlamıyla hayata geçirilmesi sürecinde, şemsiye haklar olarak adlandırılmaktadır. BM ÇHS'nin tam olarak uygulanmasına yönelik genel önlemlerin düzenlendiği 4, 42 ve 44(6)'üncü maddeler de şemsiye ilkelere eşlik etmektedir [13].

"Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşme'de tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 44 (6)

Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar." [13]

Bu maddeler, taraf devletlere her maddenin tam anlamıyla uygulanması yönünden yaptırım uygulaması, sözleşmenin çocuk dostu versiyonun çocuklara ulaştırılması ve bilgilenmelerinin desteklenmesi, Çocuk Hakları Komitesi'ne sunulan ülke raporlarının ülke içindeki ilgili kişiler ve dahi çocuklar tarafından erişilebilir olmasının sağlanması açısından, şemsiye maddelerin hayata geçmesini desteklemektedirler.

BM ÇHS, tıpkı Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959) gibi çocuğun eğitim, sosyal güvence, sağlık, barınma, dinlenme, oyun gibi olanaklardan yararlanması, yaşaması ve gelişmesini gözetken, onu koruyan maddeler içermesinin yanı sıra, ilk defa katılım

hakkını bir hak olarak içermesi açısından, baştaki bildirgelerden ayrılmaktadır. BM ÇHS’de yer alan çocuğu katılım hakkı, çocukları, haklarının öznelere olarak görmekte ve bu yönüyle başka hiç bir insan hakları antlaşmalarında olmayan benzersiz bir hüküm olarak nitelendirilmektedir [61]. Çocuğun katılım hakkına ilişkin analizler ve çıkarımlar bir sonraki başlıkta ele alınmıştır.

2.2.3 Çocuğun Katılım Hakkı

Katılım terimi, bireyin gerek kendi yaşamını, gerekse içinde yaşadığı toplumu etkileyen kararların ortaklaşa alınması sürecini tanımlamaktadır. Katılım sürecinin eksiksiz işletilmesi, demokrasiyle ilişkili olarak kabul edilmekte, aynı zamanda demokrasilerin değerlendirilmesinde bir zemin oluşturmaktadır [14].

Çocuğun katılım hakkına, BM ÇHS öncesindeki sözleşmelerde ele alınmayan, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’de değinilse de özel olarak bir hak maddesi olarak BM ÇHS’de düzenlenmiştir.

Yukarıdaki bölümde de ifade edildiği gibi, çocuğun katılım hakkını düzenleyen BM ÇHS 12’nci maddede doğrudan “katılım” kelimesi yer almasa da, araştırmalarda, akademik çalışmalarda ve sivil toplum alanında 12’nci madde çocukların katılım hakkını tanımlayan madde olarak kabul görmektedir. Dolayısıyla zaman içinde bu alandaki “katılım” kelimesi “çocukların kendi görüşlerinin ve yetişkinlerin görüşlerinin nasıl dikkate alındığını ve süreçlerin sonucunu nasıl şekillendirdiğini öğrenebildikleri, çocuklar ve yetişkinler arasında bilgi paylaşımı ve diyalog dahil olmak üzere devam eden süreçleri” tanımlarken kullanılır olmuştur [61].

BM ÇHK, çocuk katılımını, çocukların kendilerini ve akranlarını etkileyen karar alma süreçlerine düzenli ve sürekli bir şekilde dahil olmalarını; tüm süreçleri etkileyebilmeleri ve sundukları görüşler ışığında yasaların, uygulamaların ve politikaların hayata geçirilmesi olarak tanımlamaktadır [56]. Bu çerçevede, anlamlı katılımı sağlamak, katılımı çocukların ve yetişkinlerin ortak çalışması olarak tariflemekten ve Ward’ın da ifade ettiği haliyle “Bir çocukluk şehri istemiyorum. Çocukların benimle aynı dünyada yaşadığı bir şehir istiyorum. (...) Çocukların ihtiyaçlarını kabul etmeyen bir şehir düşünemiyorum.” şeklinde bir yaklaşımın yerleşik olmasından geçmektedir [1].

Çocuk katılımı öncelikle sorumluluk değil, bir haktır. Bu hak, çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini özgürce ve güvenli bir şekilde ifade etmesini ve görüşlerinin ciddiye alınmasını teminat altına almaktadır. Bu hak ile çocuğun toplumdaki tüm diğer bireyler gibi sivil, ekonomik, politik ve sosyal haklara erişimi güvence altına alınmaktadır.

Şekil 2. 4 23 Nisan 1933 tarihinde gerçekleştirilen Çocuk Bayramı etkinliklerinden görüntü [62]

1969'da S. Arnstein tarafından geliştirilen Yurttaş Katılımı Merdiveni modelini, 1992 yılında Çocuk Katılımı Merdiveni modeli olarak düzenleyen R. Hart ve onun devamında geliştirilen modellerin tamamı çocuk katılımını bir hak olarak tariflemektedir [18]. Katılımı bir hak olarak kabul etmek, çocukların katılmayı istememe haklarını olduğunu da hatırdta tutmayı gerektirmektedir. BM ÇHS, çocuk katılımı için en alt yaş sınırı koymamış, çok erken yaşlardan itibaren çocuk katılımının gerçekleştirilebileceğini, çocuğun kapasitesine uygun olarak katılımının her koşulda sağlanabileceğinin altını çizmiştir [51].

Çocuk katılımı, ailede, okulda, mahallede, yaşam alanlarında, kısacası çocuğun bulunduğu her ortamda, sadece kendisini ilgilendiren değil, toplumsal konularda da görüşlerini oluşturma ve sunma imkanı sağlayacak bilgilendirmenin

yapılması; dinleme, anlama ve görüşlerini anlatma becerilerinin kazandırılması; görüşlerinin alınması, buna değer verilmesi veya çocuğun kendi üstün yararı kapsamında alınacak diğer kararlar hakkında bilgilendirilerek rollerinin işlevsel kılınması anlamına gelmektedir [63]. Yani katılım sadece çocuklara görüşlerini sormak değil, onların görüşlerinin dinlenmesi, dikkate alınması ve karar mekanizmalarına dahil edilmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple kendilerini ve akranlarını ilgilendiren her konuda çocukların kararlara katılması, bir haktır.

Bu hak, çocuklara hem süreci, hem de sonuçları etkileyebilecekleri bir yetki tanınmasını, çocuklar ve yetişkinler arasında saygı ve güç paylaşımı esasının güdülmesini, çocukların kapasitelerine, ilgilerine ve tecrübelerine saygı duyulmasını, farklı yaş grubu, engellilik veya sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı koşullara rağmen tüm çocukların eşit ve adil şekilde görüşlerinin gözetilmesini, çocukların kendi yaşamlarının uzmanı olduğu anlamını taşımaktadır. Yani çocukların katılım hakkı ile, kısa dönemli, temsili ve dar kapsamlı iyi örneklerden değil, yasalar ile korunan, politikalar ile uzun vadeli planlanan, programlar ile günlük hayatın bir parçası olması gereken bir yükümlülüğten bahsedilmektedir [56].

BM ÇHS'nin 12'nci madde çocukların görüşlerini sunmasını ve kendileri ve akranları ile ilgili karar süreçlerine katılımının çerçevesini çizmekte ve BM ÇHK tarafından yayımlanan ve bu bölümdeki "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme" başlığında ortaya çıkma gerekçeleri anlatılan Genel Yorumlar içinde Genel Yorum (GY) No: 12 Çocuğun Katılım Hakkı (2009), çocukların katılımı ile ilgili süreçleri, önlemleri ve sorumlulukları kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır.

BM ÇHS'nin 12'nci maddesinde çocuğun katılım hakkının çerçevesi çizilmiştir:

"1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla

dinlenilmesi fırsatı ulusal yasanın usulüne ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa özellikle sağlanacaktır.” [13]

12’nci maddenin 1’inci fıkrası kendi görüşlerini oluşturabilen tüm çocuklara, kendilerini ilgilendiren tüm konularda bu görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı ve güvencesi vermekte, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak sunduğu görüşlerine gereken özenin gösterilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Aynı maddenin 2’nci fıkrası ise, çocuğun kendini ilgilendiren adli veya idari süreçlerde dinlenilme hakkının işletilmesini gerektiğini belirtmektedir. Bu fıkra, çocuğun sadece kendisinin geleceğini belirleme hakkı olmadığını, ancak kararlara katılma hakkının bulunduğunu ifade ettiğini belirtmek gereklidir.

GY No. 12 çocuğun katılımı ile “çocukların süreçlere dahil edilmesinin yalnızca o ana mahsus bir şey olmayıp, yaşamları boyunca çocukların kendileri ve yetişkinler arasında, çocuklarla ilgili bir takım politikalar, programlar ve tedbirler geliştirilirken bir başlangıç noktası olması gerektiğine” işaret etmektedir [61]. Bu genel yorum, taraf devletlere, çocukların kendilerini ve akranlarını ilgilendiren tüm konularda görüşlerini sunabilmelerini ve bu görüşlerin kararlara dahil edilmesine yönelik önlemler geliştirmesi doğrultusunda sorumluluklarını hatırlatmaktadır [61].

Katılım hakkı, taraf devletlere, GY No 12’de belirtildiği üzere “Çocuğun kendini ifade etme hakkı, Taraf Devletlere çocukların uygun bilgilere, yeterli desteğe, gerekirse görüşlerine verilen ağırlıkla ilgili geri bildirim ve şikayet, çare veya telafi için prosedürlere erişimini sağlayan mekanizmaların elde edilmesi için mevzuatlarını gözden geçirme veya değiştirme” yükümlülüğü getirmektedir [61]. Komite, taraf devletlere bu yükümlülüklerini yerine getirmesi için bir takım stratejiler sıralamaktadır:

- “Madde 12’yi kısıtlayıcı beyanların ve çekincelerin gözden geçirilmesi ve geri çekilmesi;
- Çocuk hakları konusunda geniş yetkiye sahip çocuk ombudsmanları veya komiserleri gibi bağımsız insan hakları kurumlarının tesis edilmesi;

- Avukatlar, hakimler, polis, sosyal hizmet uzmanları, toplum çalışmacıları, psikologlar, bakmakla yükümlü kişiler, yuva ve ceza infaz memurları, her düzeydeki eğitim sistemindeki öğretmenler, doktorlar, hemşireler ve diğer sağlık çalışanları, devlet memurları ve kamu yetkilileri, sığınma memurları ve geleneksel liderler dahil, çocuklarla ve çocuklar için çalışan tüm profesyoneller için Madde 12 ve pratikteki uygulaması hakkında eğitim sağlanması;
- Yasalar ve kurumsal kurallarla sıkıca bağlı ve etkinlikleri ile ilgili olarak düzenli olarak değerlendirilen düzenlemeler ve ayarlamalar ile çocukların görüşlerini ifade etmesinin desteklenmesi ve bunun teşvik edilmesi için uygun koşulların sağlanması ve bu görüşlere gerekli ağırlığın verilmesinin temin edilmesi;
- Çocuklarla ilgili yaygın mutlak algılamaları değiştirmek için kanaat önderleri ve medya dahil, toplumsal kampanyalar yolu ile çocuğun katılım hakkının tam olarak gerçekleştirilmesini engelleyen olumsuz tutumlarla mücadele edilmesi.” [61]

GY No. 12’ye göre çocuğun katılım hakkının uygulanması için bazı temel şartların tam ve eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir. Genel Yorum belgesinde bu şartlar şöyle sıralanmıştır [61]:

- Şeffaf ve bilgilendirici: Çocuğun görüşlerini özgürce ifade edebilmeleri için, katılacağı konu ile ilgili tam, erişilebilir, ihtiyacını gözeten, çeşitliliğe duyarlı ve kapasitesine uygun bilgilendirme yapılması gerekliliğini ifade etmektedir.
- Gönüllü: Çocukların katılmaya istekli olduklarından emin olunmalıdır. Çocuğa istedikleri anda katılmama hakkı da olduğu bilgisi verilmelidir.
- Saygılı: Çocukların görüşlerini ifade etmeleri saygıyla karşılanmalı ve görüşlerini ifade etmelerini teşvik edecek imkanlar sunulmalıdır.
- İlgili: Çocukların görüşlerine başvurulacak konular, onların yaşamlarıyla ilgili olmalı, bilgi ve becerilerini kullanmalarına olanak tanımalıdır. Aynı zamanda, çocukların kendi yaşamları ile ilgili önemli görüşleri konuları ele almaları için imkan sağlanmalıdır.

- Çocuk dostu: Mekan ve yöntemler çocukların yaşlarına, kapasitelerine, gelişim düzeylerine uygun olmalıdır. Çocuğa güven veren ve yeterince zaman tanıyan bir yaklaşım içermelidir.
- Kapsayıcı: Ayrımcı bir yaklaşım içermemeli, konu ile ilgili tüm topluluklardan çocukları kapsamalıdır.
- Eğitim ile desteklenmiş: Katıldıkları süre boyunca çocukların ihtiyacını duyacağı bilgi ve becerilerini geliştirici çalışmalar yapılmalı, çocukların kapasiteleri geliştirilmelidir.
- Güvenli ve riske karşı duyarlı: Çocukların fiziksel ve ruhsal açıdan kendilerini iyi hissedeceği, herhangi bir kötü muameleye maruz kalmasına izin verilmeyen bir katılım ortamı oluşturulmalıdır.
- Hesap verebilir: Çocuklara, onların sunduğu görüşlerin nasıl ve ne kadarının kullanıldığı, kullanılmayan görüşlerinin neden kullanılmadığı gibi konularda geri bildirim verilmelidir.

BM ÇHS'nin 12'nci maddesi olan katılım hakkı, sözleşmenin aşağıda sayılan bir çok maddesi ile ilişkili ve bağlantılıdır [13], [56].

- Madde 2, ayrımcılığa uğramama hakkı
- Madde 3, çocuğun üstün yararının temel düşünce olması,
- Madde 5, çocuğun yeteneklerini geliştirmesi doğrultusunda bakımından sorumlu kişilerce rehberlik edilmesi,
- Madde 9, ebevenyelerinin ayrılık kararına ilişkin hukuki süreçlerde görüşlerini bildirebilmesi
- Madde 13, ifade özgürlüğü
- Madde 14, düşünce, vicdan ve inanç özgürlüğü
- Madde 15, dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüğü
- Madde 16, özel yaşama saygı
- Madde 17, bilgiye erişim hakkı
- Madde 23, engelli çocukların toplumsal yaşama katılım hakkı
- Madde 29, katılım, demokrasi ve insan hakları eğitimi hakkı
- Madde 31, oyun oynama, kendine ait zaman ve kültürel faaliyetlere katılım hakkı

- Madde 40, cezai ve idari adli işlemlerde temsil hakkı ve özgürlüğünden mahrum olduğunda adli yardım hakkı
- Madde 42, çocuk haklarını uygun ve etkili araçlarla öğrenme, bilme hakkı

BM ÇHS'nin 13, 14, 15, 17'nci maddeleri, 12'nci maddesi ile beraber doğrudan katılım hakkına odaklanırken, diğer maddeler çocukların katılımını kendi kapasiteleri ölçüsünde artırmanın önemli olduğunu göstermektedir [17]. ÇHS 12'nci madde çocukların kendilerini ve akranlarını ilgilendiren konularda görüşlerini sunmaları ve karar mekanizmalarına katılımlarını kapsarken, 13'üncü madde çocukları birey olarak kabul etmekte ve görüşlerini sunmalarının önemine yoğunlaşmaktadır. 13'üncü maddeye göre çocuk düşüncesini özgür ve güvenli bir şekilde ülke sınırlarıyla kısıtlanmaksızın açıklayabilmeli; düşüncesini yazarak, söyleyerek, çizerek veya kendi seçeceği başka bir yolla açıklayabilmeli, yine benzer yollarla bilgi edinebilmelidir. 17'nci madde ise, çocuğun gelişimini destekleyecek çeşitlilikte ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesi şeklinde tanımlamaktadır. Bu madde katılım hakkının şeffaf ve bilgilendirici niteliğini vurgulamaktadır. Çocukların katılımının nasıl gerçekleşeceği, katılacakları konunun ve sürecin kapsamı, amacı, süresi ve potansiyel etkisi hakkında tam, erişimlerine ve çeşitliliklerine açık ve yaşlarına uygun bilgi sağlanmalıdır. Bu nedenle çocukların bilgi edinme hakkının tam ve eksiksiz bir biçimde sağlanması, anlamlı katılımlarının gerçekleşmesi için bir ön koşul niteliğini taşımaktadır.

12'nci madde, tek başına bir hak olmakla kalmayıp, sözleşmedeki tüm hakların yorumlanmasında ve hayata geçmesinde çocukların katılımlarının olmazsa olmaz bir hak olduğuna vurgu yapmaktadır. Katılım hakkı, çocukların kendilerini ve akranlarını ilgilendiren konulara dahil edilmesinin anlık bir durum olmadığı, tersine yasaların, politikaların, programların, uygulamaların ve önlemlerin geliştirilmesi sırasında yetişkinlerin çocuklarla beraber sürdürecekleri çalışmaları için referans olma anlamı taşımaktadır.

Türkiye'de çocuk hakları tanımı, BM ÇHS'nin kabulünden 14 yıl sonra, 2010 yılında 41'inci madde ile Anayasa'ya girmiştir [64]. 41'inci maddenin başlığı "Ailenin korunması" iken, 7 Mayıs 2010 tarihli değişiklikle "Ailenin korunması

ve çocuk hakları” başlığı ile değiştirilmiştir. Ancak bu madde çocuk haklarını ve ailenin korunmasını içermekte ve çocuk haklarını bakım, anne ve baba ile ilişkiler, istismara karşı koruma gibi konularla sınırlı bırakmaktadır. Anayasa’da insan haklarına, temel hak ve hürriyetlere ilişkin maddeler olmasına karşın, ayrıca çocuğun hak sahibi bir birey olarak görülmesi veya katılım hakkına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

“Ailenin korunması ve çocuk hakları

Madde 41 - Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek

yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.) Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları

koruyucu tedbirleri alır.” [64]

Türkiye’de çocukla ilişkili en kapsamlı mevzuat, yine BM ÇHS’nin kabulünden 11 yıl sonra, 2005’te kabul edilen Çocuk Koruma Kanunu’dur. Bu kanunda çocuk katılımı 4’üncü maddede, sınırlı bir şekilde ele alınmıştır.

“Madde 4- (1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

(...)

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,” [65]

İki temel yasal düzenlemeden de anlaşıldığı üzere, Türkiye’de çocuk hakları ile ilişkili düzenlemeler, BM ÇHS’nin kabulünden sonra hazırlanmış olmalarına

rağmen, çocukların haklarını hayata geçirmekten ziyade, çocukları koruma ile ilişkilendirilmiştir. Çocuğun korunmasını odağa alan yaklaşımlar, çocuğun katılımının sağlanması konusunda engeller oluşturmaktadır. Özellikle eğitim, barınma, sağlık gibi hak ihlalleri öne çıkarılarak, katılım hakkının çocuk için daha az önemli olduğu algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu bakış açısına göre çocuklar önce korunmalı, ardından gerekli ise katılımları sağlanmalıdır [51]. Oysa BM ÇHS'nin dört temel ilkesinden biri olan katılım hakkının geride bırakılmaması, çocukların haklarını kullanabilmelerini ve korunmanın katılımla gerçekleşmesini desteklemektedir. BM ÇHS'deki tüm hakların hayata geçmesi, çocuğun katılım hakkının dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Buna göre, Türkiye'deki yasal mevzuatın çocuk hakları ve çocuğun katılımı açısından BM ÇHS ile uyumlu olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Çocuk katılımı, çocukların toplumsal gelişimlerini destekleyen bir mekanizmadır. Çünkü çocukların müdahale edemedikleri, değiştiremedikleri, pasif oldukları ya da her şeyin zahmetsizce önlerine sunulduğu ortamlarda gelişemedikleri düşüncesi hakimdir. Katılım hakkı güvence altına alınan çocukların sahiplenme, kendine güven, karar verme, inisiyatif alma, tartışma, sorun çözme, dinleme gibi becerilerinin geliştiği görülmektedir [51].

BM ÇHS'nin katılım hakkını tanımlayan 12'nci maddesi, insan haklarına dair diğer sözleşme ve yasal düzenlemelerde olmayan bir hükümdür. Çocukların gelişen kapasitelerini gözeterek onlara katılım ortamları oluşturmak, her şeyden önce yasal bir yükümlülük anlamını taşımaktadır. Demokrasinin de temelini oluşturan katılım hakkının toplumsal yapının her alanında yerleşmesi, çocukların katılımlarını da sağlayacak bir alt yapı oluşturacaktır.

2.3 Şehir Hakkı ve Kentli Haklarının Çocuğun Katılım Hakkı ile İlişkisi

2.3.1 Şehir Hakkı ve Kentli Hakları

Şehir hakkı, ilk defa 1968 yılında Lefebvre tarafından aynı adlı eserinde kullanılmıştır. Eserin yayıncı notunda da belirtildiği üzere, kitabın özgün adının (*Le Droit a la Ville*) tam çevirisi Şehir Hakkı'dır, ancak Türkçe literatürde 'Kent Hakkı' olarak da kullanımı yaygındır. Bu bölümde kavram, Lefebvre'in kullandığı

ve kitabı Fransızcadan Işık Ergüden'in çevirdiği gibi 'Şehir Hakkı' terimi ile kullanılmıştır.

Lefebvre şehir hakkının "geleneksel şehirlere geri dönme hakkı" şeklinde düşünölemeyeceğini, "... dönüşmüş, yenilenmiş kentsel yaşam hakkı" olduğunu belirtmektedir [22]. Lefebvre'e göre şehir hakkı, yaşayanların şehre doğrudan müdahalesini ve şehrin sosyal hayatının yönetimine katılmasını içermektedir. Bunun içinse şehrin sakini olması yeterli olmaktadır [66]. Lefebvre, şehir hakkını işçi sınıfı üzerinden somutlaştırmakta ve değişim değeriinin yerine katılım hakkını yerleştirmektedir [24]. Bu çerçevede, Lefebvre, şehir hakkını kolektif bir hak olarak görmektedir. Bu tanımlarda hareketle şehir hakkı kavramının Marksist kuramdan beslendiğini belirtmek gereklidir.

Harvey'in ise "The right to the city" olarak adlandırdığı kavram, Türkçe literatürde yine 'Şehir Hakkı' olarak çevrilmiştir [67]. Harvey de şehir hakkının tıpkı Lefebvre gibi bireysel değil ortak bir hak olduğuna vurgu yapmaktadır.

"Ne tür bir kent istediğimiz sorusu ne tür toplumsal bağlar, doğa ile ilişki, yaşam biçimleri, teknolojiler ve güzel duyu değeriileri arzuladığımız sorusundan ayrılamaz. Kent hakkı kent kaynaklarına ulaşma bireysel özgürlüğünden çok öte bir şeydir: Kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır. Ayrıca bireyselden çok ortak bir haktır çünkü bu dönüşüm kaçınılmaz olarak kentleşme süreçlerini yeniden şekillendirmek üzere ortaklaşa bir gücün kullanımına dayanır. Kentlerimizi ve kendimizi yapma ve yeniden yapma özgürlüğünün en değeriili ama aynı zamanda en çok ilgisiz kalınmış insan haklarımızdan biri olduğunu ileri sürmek isterim." [23]

Lefebvre'in kavramsallaştırdığı haliyle şehir hakkı, şehirde yaşamının getirdiği yaşam standardından mahrum bırakılmış olan ve hali hazırda buna ihtiyaç duyanlar için, bu ihtiyacı da kapsayacak şekilde "kenti değiştirerek, kendilerini değiştirme hakkı" perspektifiyle ifade edilmektedir [68], [69].

Şehir hakkı 1980'lerden bu yana kente dair bir çok talebin görünür olmasına vesile olmuş [70]; bununla beraber günümüzde daha sık kullanıldığı haliyle kent hakkı, şemsiye bir slogana dönüşmüştür. Barınma hakkı, temiz suya erişim hakkı, güvenilir geçim kaynaklarına sahip olma hakkı, küresel ve yerel

düzeylerde toplumsal hareketlere katılma hakkı gibi bir dizi hak talebi, devletleri kent sakinleriyle müzakere etmeye davet etmeye başlamıştır [70]. Şehir hakkının savunduğu şekliyle kenti değiştirme hakkı, hizmetlere erişim hakkı, kentli hakları veya kentsel haklar kavramıyla açıklanmaya başlanmıştır.

Kentli hakları (*urban rights*), hali hazırda mevcut ve tanımlanmış hizmetlere erişim hakkı olarak ifade edilebilmektedir. Harvey ise erişimden ziyade değiştirebilme hakkını da kapsayacak şekilde kavramsallaştırmıştır. Kentli haklarının şehir hakkından ayrıştığı yönlerinden birisi bireysel hakları tanınması ve desteklemesi, diğeri de liberal kuramdan beslenmesidir [24]. Türkçe literatürde ‘Kentsel Haklar’ şeklinde kullanımına da rastlamak mümkündür [69].

Kentli hakları, Hak Kavramı ve İnsan Hakları başlığında da açıklandığı üzere, üçüncü kuşak insan hakları arasında sayılmaktadır. Kentli hakkı, hukuki belgeler aracılığıyla devletlere sorumluluklar yüklemektedir [24]. İlk defa Avrupa Konseyi’nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nce 1992’de kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı (*The European Urban Charter*)’nda tanımlanmış hukuki bir terim özelliği taşımaktadır. Avrupa Kentsel Şartı 20 maddelik bir deklarasyon, 13 maddelik şart ilkelerinden oluşup, aşağıdaki dört temel konuyu odağa almaktadır:

- “Fiziksel kentsel çevrenin iyileştirilmesi
- Mevcut konut stokunun rehabilitasyonu
- Şehirlerde sosyal ve kültürel fırsatların yaratılması
- Toplum gelişimi ve halkın katılımı” [71]

Şart yerel yönetimlerin kentli haklarını korumak konusunda yükümlülüklerini hatırlatmakta ve belirtilen hakların yaş, cinsiyet, ırk, inanç, milliyet, toplumsal, ekonomik ve politik ayrıma tabi tutmaksızın, ruhsal ve bedensel engellere bakılmaksızın, tüm bireylere eşit olarak temin edilmesi gerekliliğini savunmaktadır [72]. Şartın içinde kentli haklarından birisi olarak tanımlanan katılım hakkı ise, 20 maddelik deklarasyon bölümünün 12’nci maddesinde belirlenmiştir. 2008’de kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı II: Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto (*European Urban Charter II Manifesto for a New Urbanity*) ile yenilenmiştir [73].

Avrupa Kentsel Şartı'nın ardından 2000 yılında yine bölgesel bir belge olan Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (*European Charter for the Safeguarding Human Rights in the City*) kabul edilmiştir.

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın, sunuş metninde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 50'inci yıldönümünde düzenlenen “İnsan Hakları İçin Şehirler” Konferansı çerçevesinde 1998 yılında Barselona'da başlatılan hazırlık çalışmalarının bir ürünü olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Şartın amacı eşitlik ilkesiyle tüm sakinlerin kamusal hayata entegrasyonunu kolaylaştırmak olarak belirlenmiştir [74].

Toplam 28 maddeden oluşan şartın ilk maddesinde şehir hakkı tanımı yapılmıştır.

“Madde I Şehir Hakkı

1. Şehir, içinde yaşayan herkese ait ortak bir alandır. Bu kişiler, kendi siyasi, sosyal ve ekolojik gelişimlerine izin veren ancak aynı zamanda dayanışma taahhüdünü kabul eden koşullara sahip olma hakkına sahiptir.
2. Belediye yetkilileri, mevcut tüm araçlarla, herkesin onuruna ve sakinlerin yaşam kalitesine saygı gösterilmesini teşvik eder.” [74]

Uluslararası bir belge niteliğinde olan Dünya Kent Hakkı Şartı (*World Charter On The Right To The City*) 2004 yılında kabul edilmiştir.

Şartın önsözünde günümüz şehirlerinin tüm sakinler için adil koşullar sunmadığını, özellikle ekonomik, sosyal, kültürel, etnik, cinsiyet veya yaş özellikleri nedeniyle dezavantajlı konumda olan nüfusun en temel haklarından yoksun olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede, tüm sakinlerinin onurlu bir şekilde yaşayabilmesi için sivil toplum örgütlerinin, yerel ve merkezi yönetimlerin, ilgili siyasilerin ve uluslararası kuruluşların üstlenmeleri gereken taahhütlerin ve önlemlerin bir araya getirilmesi amaçlanmıştır [74].

Toplam 21 maddeden oluşan şartın ilk maddesinde, Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'na benzer şekilde şehir hakkı tanımı yapılmıştır.

“Madde I. Şehir Hakkı

1. Bu Şart'ta belirlenen ilke ve normların geçerli olduğu herkes, cinsiyet, yaş, sağlık durumu, gelir, milliyet, etnik köken, göçmenlik durumu veya siyasi, dini veya cinsel yönelime dayalı ayrımcılığa uğramadan ve kültürel hafızayı ve kimliği yasalara uygun olarak korumak için Şehir Hakkına sahiptir.

2. Şehir Hakkı, sürdürülebilirlik, demokrasi, eşitlik ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde hakkaniyetli bir şekilde yararlanma hakkı olarak tanımlanmaktadır. Şehir sakinlerine, özellikle savunmasız ve marjinal gruplara, özgürce kullanımlarına ve geleneklerine dayalı olarak eylem ve örgütlenme meşruiyeti veren bir haktır. Şehir Hakkı, uluslararası alanda tanınan ve bütünsel olarak tasarlanmış tüm insan haklarına bağlıdır ve bu nedenle, halihazırda uluslararası insan hakları sözleşmelerinde düzenlenmiş olan tüm medeni, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel hakları içerir. Bu durum, adil ve tatmin edici koşullarda çalışma; sendika kurma ve sendikaya üye olma; sosyal güvenlik, halk sağlığı, temiz içme suyu, enerji, toplu taşıma ve diğer sosyal hizmetlere; yiyecek, giyecek ve yeterli barınağa; kaliteli halk eğitime ve kültüre; bilgiye, siyasi katılıma, barış içinde bir arada yaşama ve adalete erişime; ve örgütlenme, bir araya gelme ve fikrini açıklama haklarının dahil edilmesini kabul eder. Ayrıca azınlıklara saygıyı da içerir -etnik, ırksal, cinsel ve kültürel çoğulculuk ve göçmenlere saygı-. Kentsel bölgeler ve bunların kırsal çevreleri, aynı zamanda, yaşam alanlarının icra edildiği ve yerine getirildiği yerlerdir. Şehirlerin sunduğu kaynakların, zenginliğin, hizmetlerin, malların ve fırsatların adil, evrensel, demokratik ve sürdürülebilir dağılımını ve bunlardan yararlanılmasını sağlanmalıdır. Bu nedenle Şehir Hakkı, aynı zamanda gelişme, sağlıklı bir çevre, doğal kaynaklardan yararlanma ve koruma, kentsel planlama ve yönetime katılma ve tarihi ve kültürel miras hakkını da içerir.

3. Şehir, tüm sakinlerine ait, kültürel açıdan zengin ve çeşitlendirilmiş bir kolektif alandır.

4. Bu bildirgenin etkileri açısından, şehir kavramının anlamı iki yönlüdür. Fiziksel karakter açısından şehir, belediye veya büyükşehir karakterine sahip yerel yönetim birimi olarak kurumsal olarak örgütlenmiş her metropol, köy veya kasabadır. Kentsel alanın yanı sıra, kendi topraklarının bir parçasını oluşturan

kırsal veya yarı kırsal çevreyi de içerir. Kamusal alan olarak kent, hükümet yetkilileri, yasama ve yargı organları, kurumsallaşmış sosyal katılım kurumları, toplumsal hareketler ve örgütler ve genel olarak toplum gibi yönetimine müdahale eden kurum ve aktörler bütünüdür.

5. Bu şartın etkileri açısından, bir şehirde kalıcı veya geçici olarak ikamet eden tüm kişiler, o şehrin vatandaşı olarak kabul edilir.

6. Şehirler, ulusal makamlarla ortak sorumluluk içinde, tüm gerekli önlemleri - ellerinde bulunan kaynakların izin verdiği azami ölçüde - kademeli olarak, uygun tüm araçlarla ve yasal ve düzenleyici önlemlerin benimsenmesiyle, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel hakların tam olarak gerçekleştirilmesini kapsamalıdır. Ayrıca, şehirler, yasal çerçevelerine ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak, bu şartta toplanan medeni ve siyasi hakları tam olarak yansıtmaları için yasal veya diğer uygun hükümleri uygulamalıdır.” [74]

Kentli haklarını tanımlayan ve koruyan tüm bu belgelerde, şehir yaşamına ilişkin insan haklarını odağına alan ve şehir yaşamına ilişkin “eşitlik ve ayrımcılığa uğramama, barınma, sağlık, eğitim, çalışma, güvenlik, katılım ve demokratik temsil, uyumlu gelişme, çevre, alt yapı ve kamusal hizmetler, ulaşım, kültür, dinlenme ve spor, bilgi edinme hakkı” tanımlanmıştır [75]. Çocuklar ise, bütün metinlerde korunması gereken grupların içinde sayılmaktadır. Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı’nın onuncu maddesinde yerel yönetimlere yönelik bir sorumluluk olarak çocuklara özel bir hüküm bulunmaktadır.

“Madde 10

6. Yerel makamlar, çocukların çocukluklarını yaşayabilmeleri için uygun koşullar yaratır.” [74]

Bu belgeler, kentli haklarını özellikle yoksul ve dışlanmış kesimler için daha erişilebilir kılmayı hedef haline getirmiştir [69]. Bunların arasında kararlara toplumun tüm kesimlerinin katılmasını sağlamak ön plandadır. Bu yönüyle Lefebvre’nin kavramsallaştırdığı şehir hakkının, kenti dönüştürme gücünü elinde bulundurmayan belli toplumsal gruplara yönelik oluşu ile benzeşmektedir. Ancak sivil örgütlenmelerin dışında kalan kesimlerin -özellikle yoksullar, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, göçmenler, LGBTİ+’lar gibi- kararlara katılımının

önündeki engellerin nasıl aşılabileceğine dair bir öneri geliştirilmemiş olması ile eleştirilmektedir [69].

Şehir hakkında ve kentli haklarında, her ikisinde de, kente ilişkin, yaşanılan mekana ilişkin bir hak talebinde bulunmak çıkış noktası olmuştur. 1968 yılında Lefebvre'in kavramsallaştırdığı, 2003 yılından itibaren ise Harvey'in katkıda bulunduğu şehir hakkı, kente ilişkin sistemsel bir değişim talebinde bulunurken, üçüncü kuşak haklardan sayılan, ilk defa 1992 yılında Avrupa Kentsel Şartı'nda kabul edilen ve hukuki bir terim olan kentli hakları kentin mevcut hali içinde ve sunduğu hizmetler dahilinde haklar talebini savunmaktadır. Bu temel fark, iki kavramın beslendiği kuramsal çerçevenin farkından kaynaklanmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, şehir hakkı Marksist kuramdan beslenirken ve bugünün değil geleceğin kentlerine yönelik bir hak talebi olarak kavramsallaşırken; kentli hakları hukuki metinlerden ve liberal yazından beslenmektedir. Lefebvre'nin kuramsal çerçevesini kurduğu şehir hakkı, kentli haklarının kente dair savunduğu ekonomik, sosyal, kültürel ve politik hizmetlere ulaşmayı da kapsamaktadır [24]. Kentli hakları, dayandığı hukuki metinler ve devletlere yüklediği sorumluluklarla birlikte, şehir hakkının özünü makulleştirme ve mevcut sisteme uyumlandırma çabası olarak görülmektedir [24]. Örneğin, bir hak olarak ulaşım kentli hakları savunusunda tüm sakinler için 24 saat kullanılabilmesini ve güvenli olmasını savunurken; şehir hakkı kentli haklarının savunduklarının tamamının üzerine ulaşım hizmetinin kentin tüm sakinleri için ücretsiz olmasını savunmaktadır.

BM ÇHS, yukarıdaki bölümlerde de ifade edildiği haliyle, kendinden önceki düzenlemelerde olduğu gibi çocukların eğitim, sosyal güvence, sağlık, barınma, dinlenme, oyun gibi olanaklardan yararlanmasını, yaşaması ve gelişmesini gözetken bir metindir. Bunlara ek olarak, BM ÇHS'yi diğer insan hakları belgelerinden ayıran en önemli özelliği, kamuya, çocukların bu haklarına erişimine dair yükümlülükler getirmesi ve bu sayede çocukların toplumsal yaşama katılımı ve şehirde çocuğun yaşaması ve gelişimi desteklemesidir. Sözleşmeyi, çocuğun kendisine yönelik hizmetlerden yararlanma hakkı, yaşama, korunma hakkı ve katılım hakkını güvence altına alan bir metin olarak tanımlamak mümkündür. BM ÇHS içerdiği ve burada sayılan haklarının tamamı

kentsel yaşama dair düzenlemeleri içermektedir. Bu haliyle hali hazırda mevcut ve tanımlanmış hizmetlere erişim hakkı olarak tanımlanan kentli hakları ile uyumlu olduğu söylenebilmektedir.

2.3.2 Şehirde Çocuk

Çocuk ve şehir ilişkisini ele alan ‘çocuk dostu şehir’, ‘çocuk dostu yer’, ‘çocuk dostu çevre’ kavramları ilk defa 1970-1975 yılları arasında Şehir Plancısı Kevin Lynch’e ait olan ‘Şehirlerde Büyüme’ (*Growing Up in Cities*) programı ile gündeme getirilmiştir. Şehirlerde Büyüme programı 1970’lerin çevre akımıyla gelişmiştir. 1970 yılında Lynch UNESCO tarafından “insan, çevre, sosyal ilişkiler ve yabancılaşma” konularında konuşmacı olarak davet edilmiş; konuşmasında insanların yaşadıkları şehirlerle olan ilişkisinin çocukluk dönemine dek uzandığını, bu ilişkinin nasıl geliştiğinin anlaşılabilmesi için çocuk ve gençlere yönelik, kendi mahallelerini değerlendirip, tasarım ve planlama süreçlerine dahil olmalarını destekleyecek bir program önermiştir. Önerdiği bu program UNESCO tarafından desteklenmiş ve ‘Şehirlerde Büyüme’ adı ile sekiz kentte uygulanmıştır [76]. Projede, araştırmacılar çocuklara içinde büyüdükleri şehirler hakkında ne düşündüklerini sormuşlardır [77]. Çocuklarla sohbet etme, çevrelerinin haritalarını çizmelerini isteme, birlikte yürüyüşler yapma gibi yöntemlerle bilgi toplanmıştır. Projenin amacı çocukların yaşadıkları ortamda nasıl etkilendiklerini belirlemek ve katılımcı planlama süreçlerine çocukları dahil etmek olarak belirlenmiştir [78], [79]. Proje bu yönüyle katılımcı yaklaşıma ilk örneklerden biri olarak kabul edilmektedir.

Lynch’in çocukların ve gençlerin mekansal çevresi üzerine yaptığı bu çalışmada, çocuklar sevdikleri mekanları park, spor alanları gibi yeşil alanlar, kendi evleri ve arkadaşlarının evleri olarak sıralamışlardır. Görüşülen çocukların bir kısmı çevrelerinde hiçbir rahatsız edici unsur algılamazken, bir kısmı şehirde en rahatsız oldukları unsurlar olarak içkili insanları, yoğun trafiği, kirli sokakları ve binaları, gürültüyü ve alışveriş kuyruklarını saymışlardır. Görüşülen çocuklar arasında yaşadıkları şehirde onları en çok etkileyen değişiklikler arasında yapılaşmayı, gelişimi ve yoğun nüfusu saymışlardır [78].

İngiltere'de mimar ve Şehir ve Ülke Planlama Derneği (*Town and Country Planning Association*) Eğitim Sorumlusu olarak görevler yapan Colin Ward, 1977 yılında “Şehirdeki Çocuk (*The Child in the City*)” isimli kitabı yazmıştır. Ward, özellikle sanayileşmiş batı şehirlerinde çocuklar üzerine yaptığı panoramik araştırmasında, çocukların şehirlerle olan ilişkisine, çocukların şehirde kullandıkları mekanlara ve gözlemlerine yer vermiştir [80]. Ward kitabının önsözünde, Kevin Lynch'i ve çalışmalarını da anmış, kitabı hazırlarken onların çalışmalarından etkilendiğini ifade etmiştir [1]. Böylece, bir kısım meslek insanında, çocukların da şehirlerin kullanıcısı olduğu fikrinin 1970'li yılların ortalarından itibaren yerleşmeye başladığını söylemek yanıltıcı olmayacaktır.

Şehirde evdeymiş gibi hissetmek, şehri kullanmak ve şehri bilmek isimli bölümlerden oluşan kitapta odağı çocukların her yerde olduğu ve her şeyle oynayabileceği düşüncesi oluşturmaktadır. Ward çocukların ihtiyaçlarıyla ilginen bir şehrin, kullandıkları tüm çevreyi onlar için erişilebilir hale getireceğini, çünkü onlara hitap etsin veya etmesin çocukların tüm şehri zaten kullanacaklarını savunmaktadır. [1]

Sonrasında, yıllar boyunca bu konu üzerinde herhangi bir çalışma yürütülmemiş, 1990'lı yıllarda Çevre Psikoloğu Louise Chawla tarafından Lynch'in çalışması güncellenerek, dünyanın çeşitli bölgelerinde yeniden uygulanmaya başlanmıştır. Chawla, Lynch'in geliştirdiği ‘Şehirlerde Büyümek’ projesini katılımcı eylem araştırması yöntemi ile uygulamıştır [81]. Projenin yeniden hayata geçmesindeki en belirleyici etmen, çocukların yaşamlarını ilgilendiren her alanda katılımlarını önceleyen BM ÇHS (1989) ve yerelde katılımcı mekanizmaları odağına alan Yerel Gündem 21 (1992) programı olmuştur. Chawla projede, çocukların yaşadıkları kentleri nasıl deneyimlediklerini anlamayı, çocuklarla katılımcı planlama yöntemleri geliştirmeyi ve Lynch'in hazırladığı proje ile yeni projenin bulgularını karşılaştırmayı amaçlamıştır [82]. Ana destekçisi UNESCO olan proje, Arjantin, Avustralya, Polonya, Hindistan, Güney Afrika, Norveç, Kaliforniya ve İngiltere'de sekiz farklı şehirde uygulanmıştır. Chawla, çalışması ile, araştırmayı yürüttüğü şehirlerdeki çocuklar için memnuniyet ve yabancılaşma göstergeleri geliştirmiştir. Memnuniyet göstergeleri arasında emniyet ve hareket özgürlüğü, sosyal entegrasyon, akran toplanma yerleri, yeşil

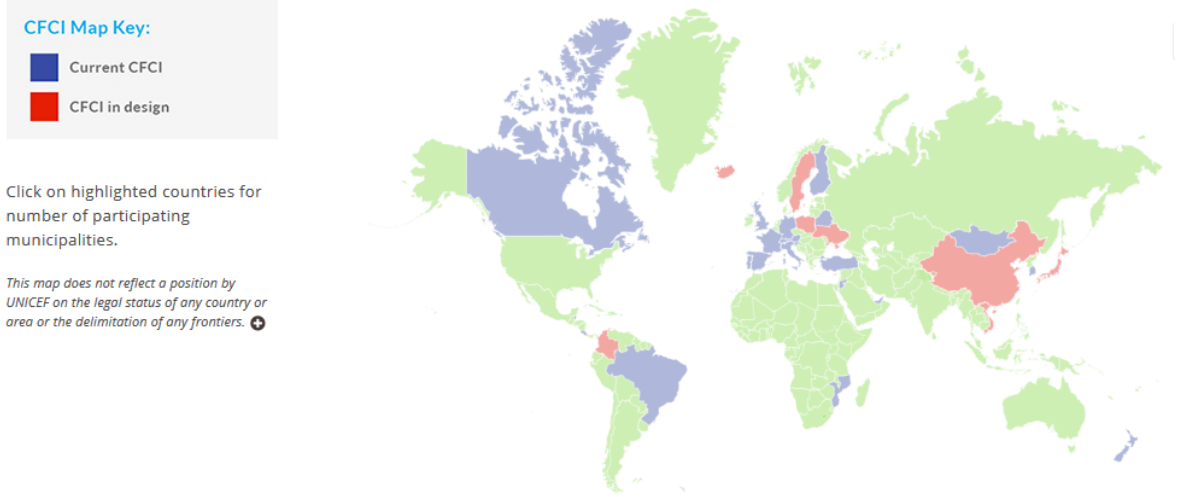
alanlar, temel ihtiyaçların karşılanması, güvenlik bulunurken; yabancılaşma göstergeleri arasında toplanmamış çöpler, etiketlenme ve sosyal dışlanma, ırksal gerilimler, taciz ve suç korkusu, yoğun trafik, temel hizmetlerin eksikliği belirlenmiştir [77], [82].

Araştırmacılar ve meslek insanların bireysel çabalarının ardından, 1990'lı yılların ortasından itibaren ocuk ve şehir ilişkisi, kurumların ele aldığı bir konu haline gelmeye başlamıştır. 'ocuk Dostu şehir' kavramı ilk kez 1996 UNICEF ocuk Dostu şehir Girişimi (*Child Friendly Cities Initiative*) ile somutlaştırılmıştır. Girişim, 1996'da, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı (Habitat II)'nda kentleri herkes için yaşanabilir yerler haline getirme kararını hayata geçirmek adına, UNICEF ve UN-Habitat tarafından ortaya çıkmış ve uygulamaya konulmuştur. UNICEF birçok ülkede yaptığı saha çalışmaları ile elde ettiği sonuçlardan ocuk dostu şehirler hakkındaki tanım ve göstergeler oluşturmuştur [83]. Bu göstergeler, 12 maddede ocuk dostu şehirleri betimlemektedir:

- "Kentleri hakkındaki kararları etkileyebilmek
- Nasıl bir kent istedikleri konusunda fikirlerini dile getirmek
- Aileye, topluma ve sosyal hayata katılım sağlayabilmek
- Barınma, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere ulaşabilmek
- Temiz su içebilmek ve düzgün kanalizasyon sistemine sahip olmak
- şiddet, sömürü ve istismara karşı korunmak
- Caddelerde kendi başına özgürce yürüyebilmek
- Arkadaş edinebilmek ve oyun oynamak
- Bitkiler ve hayvanlar için yeşil alanlara sahip olmak
- Temiz bir çevrede yaşamak
- Kültürel ve sosyal etkinliklere katılabilmek
- Din, dil, gelir, cinsiyet, etnik köken ya da bir dezavantaj farkı gözetilmeksizin tüm kentlilerle eşit şekilde kentin tüm servislerinden yararlanabilmek." [84]

Bu göstergelerin, Lych'in çocukların ve gençlerin mekansal çevresi üzerine yaptığı 'şehirlerde Büyümek' (*Growing Up in Cities*) alışması [78] ile örtüştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. ocuk dostu şehir tanımını kapsayan

bu maddelerin, katılım hakkını, hizmetlere erişim hakkını, yaşama ve hayatta kalma hakkını, korunma hakkını, eğlenme, dinlenme ve oyun hakkını ve ayrımcılığa uğramama hakkını betimlemesi açısından BM ÇHS ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Şekil 2. 5 UNICEF Çocuk Dostu Şehirler girişimleri [84]¹

2014 yılında ise UNICEF Türkiye aracılığı ile Çocuk Dostu Şehirler Girişimi kurulmuştur. 2014-2016 yılları arasında Türkiye’de UNICEF’in Çocuk Dostu Şehir kriterlerini uygulayacak şehir/kentler olarak Kırklareli’de Lüleburgaz, Ankara’da Mamak, İzmir’de Bornova, Erzurum’da İspir, Şanlıurfa’da Eyyübiye, Adana’da Yüreğir, Manisa, Mersin, Giresun ve Bitlis belirlenmiştir [85]. Belirlenen bu şehir ve kentlerde çocuklar, ebeveynler ve hizmet sağlayıcılara yönelik anket uygulanmıştır. Anketlerden elde edilen sonuçlar ışığında her kente özgü Çocuk Eylem Planı hazırlanmıştır [86]. Hazırlanan eylem planları incelendiğinde, genellikle soyut ve uygulama aşamalarına yer vermeyen belgeler olduğu düşünülmektedir.

2016’da sona eren projenin ardından, UNICEF Türkiye Ofisi, 2016-2020 yılları için, ilk proje döneminden elde edilen deneyimler ışığında, yeni proje döneminin 150 belediyeyi kapsamasını öngörmüş ve yeni hedefler olarak şunları belirlemiştir:

¹ Mavi ile boyanmışlar çocuk dostu şehir uygulamaları mevcut olan ülkeleri, kırmızı ile boyanmışlar çocuk dostu şehir uygulamaları planlanan ülkeleri ifade etmektedir.

- “Yerel düzeyde çocuk haklarını sağlamak için belediyelerin kanıta dayalı politika ve program tasarımı hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak,
- Yerel düzeyde artan mali alan ve daha verimli programlama yoluyla çocuklardan faydalanmak,
- Yerel düzeyde gençleri güçlendirmek,
- Birbirlerinin Çocuk Dostu Şehirler girişimi konusundaki bilgi ve deneyimlerinden öğrenen belediyeleri teşvik etmek,
- Dezavantajlı konumlardaki çocuklar için oyun ve eğlence alanlarına erişimi iyileştirmek” [85]

1990’lı yıllarda ‘Şehirlerde Büyümek’ projesini güncelleyerek, farklı şehirlerde uygulayan Chawla’nın da aralarında bulunduğu yazarlara göre, çocukları planlama sürecine dahil etmek için açık bir mekanizma bulunmamaktadır [76]. Horelli’nin (2007) de belirttiği gibi çocukların yaşadıkları şehrin, mekanın veya yerin şekillenmesine katılımları, ‘çocuk dostu’ ortamların oluşmasına doğrudan katkı sunmaktadır [83].

Görüldüğü gibi şehir ve çocuk ilişkisine yönelik 1970’lerde Lynch ve Ward’ın akademik çalışmaları ile başlayan çalışmalar, 1989 yılında BM ÇHS’nin kabulü ile yeniden gündeme alınmış, 1992 yılında Gündem 21¹ çalışmaları ile konuya dair ilgi çoğalmıştır. Bunlar arasında en dikkat çekici çalışmalar Chawla’nın öncülüğünde yürütülmüş, çocuk dostu şehri betimleyen göstergeler belirlenmeye başlanmıştır. 1990’ların sonu ve 2000’lerin başında ise UNICEF’in dahli ile çocuk dostu şehir kavramı somutlaştırılmaya başlanmıştır. Yaklaşık 50 yılı bulan bu süreç göstermektedir ki, çocuk ve şehir ilişkisi, daha çok gelişmiş ülkelerin gündeminde olan ve çocuğun şehirle ilişkisini hak temelli bir yaklaşımla ele alıp, katılım hakkı çerçevesinden kurmayan veya bunu es geçen uygulamalarla yürütülmüştür.

2.3.3 Bir Şehri Çocuklarla Paylaşmak

Çocuk ve şehir ilişkisinde çocuğa bakışın iki farklı konumda ele alındığı görülmektedir. Bunlardan birincisi çocuğu bugünün paydaşı olarak gören bakış

¹ Gündem 21, 1992 yılında Brezilya’nın Rio de Janeiro kentinde düzenlenen Dünya Zirvesi’nin ardından Birleşmiş Milletler tarafından kalkınmaya ilişkin geliştirilmiş eylem planıdır. Detaylar için <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

açısı, diğer ise çocuğu yarının yurttaşı olarak gören bakış açısıdır [25]. Çocuğu bugünün paydaşı olarak gören bakış açısını, çocuğun kullandığı mekana ilişkin söz hakkı olduğunu kabul eden ve katılım hakkını destekleyen düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Çocuğu geleceğin yurttaşı olarak kabul eden bakış açısında ise, çocuğun mekanla ilişkisini bugün kurması ve anlamlandırmasına pek yer olmadığı görülmektedir. Bu yaklaşım, doğrudan toplumun çocuğa olan yaklaşımı ile birebir örtüşmekte, katılımını destekleyen eşit bireyler olarak görmek yerine, korumacı bakış açısından kaynaklanmaktadır. Bu bakış açısını Jakobs (1961) da “Yetişkinler için geçerli olan şehir asayışı ve kamusal şehir hayatı kuralları çocuklar için de geçerlidir, tek fark çocukların tehlikeler ve barbarlık karşısında yetişkinlere nazaran daha savunmasız olmasıdır.” şeklinde ifade etmiştir [87]. Jakobs, devamında, şehir hayatında çocukları korumacı bir yaklaşımla yetişkinlerden ayrı tutma ve çocukları kamusal alan olan sokaklardan uzaklaştırma anlayışının çocuğa zarar dahi verebileceğini “Sokaklardan nefret eden bahçeşehir plancıları, çocukları sokaklardan uzaklaştırmak ve sağlıklı bir gözetim altında tutmak için, çözümü süper-blokların ortasında çocuklara özel çevresi kapalı alanlar yaratmakta buldular.” ifadeleriyle anlatmıştır [87].

Şehri çocuklarla paylaşmak anlayışını desteklediği çıkarımı yapılabilen Jakobs, çocukların şehir yaşamını ancak şehir kaldırımlarında ve yetişkinlerin eşliğinde öğrenebileceğini savunmaktadır. Bunun yolunun ise, çocuklara yönelik olarak yetişkinlerin kamusal sorumluluk almalarıyla gerçekçi olabileceğini kendi çocuğunun başından geçen bir hikaye ile somutlaştırmıştır [87]:

“Çilingir Bay Lacey araba yoluna fırlayan oğlumu azarladıktan, ardından anahtarcının önünden geçen kocama bu olayı bildirdikten sonra oğlum emniyet ve itaat konusunda açık bir ders almış oldu. Ama bununla da kalmadı: Ayrıca dolaylı olarak, sokakta karşılaşma dışında bir ilişkimiz olmayan Bay Lacey'nin kendisini ondan bir nebze sorumlu hissettiği dersini de almış oldu.” [87]

Sonuç olarak Jakobs'un da, çocuklara hitap eden hizmetlerin veya donatıların, şehir ve çocuk ilişkisindeki sorunları çözemeyeceği, aksine çocuklara zarar verebileceğini düşündüğü ortaya çıkmaktadır. Bu yöndeki eleştirisini çocukların

şehirdeki her birey gibi sahip olduğu rollerin küçümsenmesine bağlamaktadır [87].

“Sokakları mümkün mertebe ortadan kaldıran, şehir hayatındaki toplumsal ve ekonomik rollerini önemsizleştirip asgariye indirme fikri ortodoks şehir planlaması anlayışının en zararlı ve yıkıcı fikridir. Bunun sıklıkla şehirde çocuk büyütmekle ilgili boş hayaller adına yapılması da acı bir ironidir.” [87]

Öte yandan, çevre psikolojisi yazınının önde gelen temsilcilerinden L. Chawla’nın da aralarında bulunduğu bilim insanları, çocukluk döneminde yaşanan mekanla ve şehirle kurulan ilişkinin, çocuk yetişkin olduğu zaman da devam ettiğini ileri sürmektedir [26]. Çocuk katılımı modellerinin öncülerinden sayılan Çocuk Katılımı Merdiveni modelini geliştiren R. Hart da, insanların çocukken ilgilerine ve becerilerine göre herhangi bir sorumlulukla karşılaşmadan, yetişkin olduklarından aniden sorumlu katılımcı yetişkinler haline gelmesini beklemenin gerçekçi olmadığını altını çizerek, Chawla’nın savını desteklemektedir [14]. Şehir sokakları, sunduğu çeşitlilik, canlılık ve zorluklarla, çocuklara nasıl bir toplumla beraber yaşadıklarını, nasıl ilişkiler kurulduğunu anlama imkanı sunmaktadır [26]. Bu imkan ile çocuk yaşadığı şehrin kullanıcısıyla nasıl değiştiğini ve dönüştüğünü de anlayabilmekte, bu değişim ve dönüşümde kendi katkısını da kavrayabilmektedir. Bu çerçevede, çocukların şehirle alakalı müzakerelere katılmaları gereken ve dahi katılabilecek yetkinlikte ortak araştırmacılar olduğu tanımını haklı çıkarmaktadır [88].

Ward’ın kitabını inceleyen Urban Springtime blogunun yazarı Helleman, kitapta şehri çocukların bakış açısından görmeyi önemli bulduğunu ifade etmektedir [89]. Ward’ın kitabını, dolayısıyla çocukların şehirle olan ilişkisini inceleyen bir başka makale ise kitabın, çocukların şehirde işgal ettiği yeri, şehre erişmek için sahip oldukları haklara, davranışlarına ve deneyimlerine bakarak ele aldığını analiz etmektedir. Aynı analizde bazı çocukların neden şehrin belirli bölgelerine erişemediğini düşünmemiz gerektiğini sormakta, şehre erişimi olan insanların çeşitliliğini arttırarak şehri değiştirmede etkisi olanları arttırabileceğimizi ifade etmektedir [90]. Bu yaklaşım, bir önceki başlıkta ele alınan şehir hakkını

tanımlamakta, bize şehir hakkının çocuklar için de geçerli olan bir hak olduğunun ipuçlarını vermektedir.

Şehir hakkı, yukarıdaki bölümde de anlatıldığı gibi, temel olarak “kişinin yaşadığı yeri gönlüne göre şekillendirmesini” veya “kendi arzularına göre şekillendirmesi hakkı”nı savunmaktadır [22], [67]. Bu çerçevenin katılım hakkını savunduğunu ve odağına aldığını düşünmek yanlış olmayacaktır. Zaten şehir hakkının savunduğu iki temel haktan birisi katılımken, diğeri tahsis etme hakkı olarak belirlenmiştir [70]. Lefebvre'e göre şehir hakkı, kent sakinlerine, üretilen tüm kararlara katılmasına olanak tanımaktadır. Lefebvre kent sakinlerine göçmenleri, kayıtdışı çalışan işçileri, kentsel yoksulları da dahil etmektedir [70], [91]. Bu bakış açısında kenti değiştirme konusunda yalnızca siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduranların söz hakkı sahibi olmasını değil, kentte yaşayan tüm kesimlerinin kararlara katılımını benimsendiği çıkarımı yapmak mümkündür.

Sonuç olarak Ward kitabında, tıpkı Yaşar Kemal'in ‘Çocuklar İnsandır’ dediği gibi, çocuğu özel bir insan türü olarak görmek yerine, daha ziyade yetişkinlerin karar verme dünyasına dahil etmemiz gereken biri olarak görmek gerektiğini vurgulamaktadır. Bunu da, bu tezin araştırma sorularının etrafında şekillendiği aşağıdaki ifadeleri ile anlatmaktadır.

“Bir çocukluk şehri istemiyorum. Çocukların benimle aynı dünyada yaşadığı bir şehir istiyorum. Çocukları ve etkinliklerini barındırmak için istenmeyen yamaların ayrıldığı bir şehir yerine ortak bir şehir ararsak, önceliklerimiz çocuğun öncelikleriyle aynı değildir. Farklı yaşlardaki çocukların kullanımına uygun park ve oyun alanlarının sağlanması konusunda muazzam bir uzmanlığımız ve bir yığın araştırmamız var, ancak nihai gerçek şu ki, çocuklar her yerde ve her yerde oynuyorlar. Şehrin bir kısmı plan üzerinde oyun alanı olarak belirlendiğinden, bu şekilde kullanılacağına veya diğeri alanların kullanılmayacağına garantisi yoktur. Çocukların şehri paylaşma iddiası kabul edilirse, tüm çevre onların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarlanmalı ve şekillendirilmelidir... Çocukların ihtiyaçlarını kabul etmeyen bir şehir

düşünemiyorum, ancak kasıtlı olarak onları dışlamak için tasarlanmış gibi görünen birçok şehir düşünebiliyorum.” [1]

Şekil 2. 6 Çocuklarla beraber şehirdeki kullanımların paylaşıldığı bir an [1]

Kentli haklarının “devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan” kentlileri kapsadığı, buna karşın sınıfsal yapıyı dışarıda bıraktığı eleştirileri bulunmaktadır [24]. Lefebvre’in şehir hakkına halihazırda sahip olamayanları işaret ettiği yaklaşımdan hareketle ve yaklaşımının kapsayıcılığı dahilinde, şehir hakkına sahip olması gereken kesim içine -doğrudan anmasa da- çocukları da dahil etme eğiliminde olacağı çıkarımı yapılabilmektedir. Kentli haklarının ‘vatandaşlık bağı’ kısıtının oluşu ve vatandaşlık bağının oy verme yaşı ile ilintili olduğu gerçeğinden hareketle, kentli haklarının, çocukları bu hakkı talep edecek kesimlerin dışında tuttuğu yorumu yapılabilmektedir.

Konu, hak temelli çerçeveden ele alındığında, çocuklar adına çocuk dostu politikalar için önerilerde bulunan yaklaşımlar ile çocukların ihtiyaçlarını odağa alarak onların yaşadıkları şehir nasıl değerlendirdiklerini anlamaya çalışan yaklaşımlar olmak üzere iki bakış açısı bulunduğu görülmektedir [27]. İkinci yaklaşımın, çocukları ve yetişkinleri katılım süreçlerine dahil eden bir yaklaşım olduğu anlaşılmaktadır. Çocuk adına çocuk dostu mekanlar önerisinde bulunmak yerine, çocuklarla beraber sorunların tespit edilmesi ve bu sorunların çözümünde hangi yöntemlerin kullanılacağına yine çocuklarla beraber karar verilmesi

sağlandığı zaman hem gerçek manada katılım gerçekleşmiş olacak, hem de çocukların önerileri çocuk dostu politikalara hizmet etmiş olacaktır. Şehirde çocukları günlük hayattan dışlamayan düzenlemelerin çocuk dostu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu yaklaşımın hak olarak önemli olmasının yanında, çocukların şehirde birer özne yani bugünün paydaşı olduğunun altını çizen bir yaklaşım olması açısından da önemli olduğunu söylemek isabetli bir yaklaşımdır. Bir çocuğun şehirle olan ilişkisini anlayarak, öğrenmemiz mümkün olacaktır.

ÇOCUK KATILIMINI SAĞLAMAYA YÖNELİK YÖNTEMLER

Bu bölümde, çocuk katılımını sağlamaya yönelik yöntemler, literatüre geçmiş çocuk katılımı modelleri, çocuğun kararlara katılımına yönelik somut araçlara sahip olan ülkelerin düzenlemeleri çerçevesinde anlatılmıştır. Ardından somut araçlara sahip bu ülkelerin kullandıkları araçların karşılaştırmalı değerlendirmesi yapılmış ve son olarak yerel yönetimlerin çocuğun katılım hakkına yaklaşımı, Türkiye'de katılıma ilişkin mevzuat çerçevesinde ele alınmıştır.

3.1 Çocuk Katılımı Modelleri

Katılım, 1960'lerden bu yana uluslararası kalkınma alanında geniş çapta savunulmaktadır. 1970'lerde ise, katılım kelimesinin farklı kişilerce farklı anlamlar ifade ettiği fark edilmiştir. İnsanların kalkınma süreçlerine katılımının, onlar aracılığı ile karar vericilerin önceden belirlediği politikalarını meşru kılmanın yolu olduğunu ifade edenler olduğu gibi, insanları kararlara ilgili süreçlere dahil etmenin nihayetinde mevcut otoriteye meydan okuyan, bireysel ve kolektif açıdan kendini gerçekleştirme biçimini temsil ettiğini savunanlar da mevcuttur. 1989 yılında BM ÇHS'nin kabulü ile katılım süreçlerine çocukların da dahil edilmesini savunanların sayısında belirgin bir artış olmuştur [92].

Katılıma dair yöntemler ve modeller 1969'da ilk defa Arnstein tarafından geliştirilmeye başlansa da, çocukları odağına alan modeller, BM ÇHS'nin kabulünün ardından, Hart'ın 1992 yılında geliştirdiği ve literatürde en fazla atıf yapılan modellerden olan Çocuk Katılım Merdiveni ile yaygınlaşmaya başlamıştır.

Bu bölümde çocuk katılımını etkinleştirmeye yönelik modeller, BM ÇHS'nin kabul tarihi temel alınarak, BM ÇHS öncesi dönem, çocuk katılımına yönelik çalışmaların görece daha fazla arttığı 1990-2000 dönemi ve 2001'den günümüze dek olan dönem şeklinde bir sınıflama ile anlatılmıştır.

3.1.1 BM ÇHS Öncesi (1989 öncesi) Oluşturulmuş Modeller

3.1.1.1 Yurttaş Katılımı Merdiveni Modeli

Arnstein'in geliştirdiği yurttaş katılımı merdiveni modeli 1969 yılında Amerikan Planlama Dergisi'nde yayımlanınca, literatüre girmiştir. Bu model katılım hakkı modellerinin ilk ve klasik katılım teorilerinden birisi olarak görülmektedir [18]. Kendinden sonraki bir çok modelin de referansı olması açısından literatürdeki yeri önemlidir. Arnstein, teorisini, gücü paylaşmadan ve yeniden dağıtmadan katılımın olamayacağını savunarak, yurttaş katılımının yurttaş gücü olduğu beyanına dayandırmaktadır. Yurttaş katılımı merdiveni modeli, planlama süreçlerinde katılım derecelerini belirlemek üzere yetişkinlerin katılım aşamalarındaki konumları göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur [93].

Yurttaş katılımı modeli, özellikle toplumun daha dezavantajlı kesimleri için bilginin nasıl paylaşıldığını, hedeflerin ve politikaların nasıl belirlendiğini, kaynakların nasıl dağıtıldığını, plan ve programların nasıl hazırlandığını anlamasına yardımcı olan bir yöntem olarak nitelendirilmektedir. Bu haliyle karar vericilere, sosyal reformları gerçekleştirmeleri için bir araç niteliğinde olabileceği düşünülmüştür [18].

Tablo 3. 1 Yurttaş Katılımının Sekiz Basamağı ([93] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

İktidarın Yurttaşta Olması	Yurttaş Denetimi
	Devredilmiş Yetkiler
	Ortaklık
Göstermelik Katılım (Tokenizm)	Yatıştırma
	Danışma
	Bilgilendirme
Katılımın Olmaması	Terapi
	Manipülasyon

Arnstein, oluşturduğu modelin sekiz katılım düzeyinden meydana geldiğini, basamakların ise katılım türlerini anlattığını söylemektedir [93].

Merdivenin en alt basamaklarını temsil eden (1) manipülasyon ve (2) terapi basamakları katılımın olmadığı düzeyi temsil etmekte, Arnstein'in yaklaşımında,

karar vericilere, katılımcıları eğitme ödevi yüklemektedir. Özellikle manipülasyon basamağındaki 'eğitme' katılım toplantılarında insanları hazırlanan projeye dair 'ikna etme' amacını gütmektedir [93]. Arnstein, terapi aşamasını ise, planlamaya vatandaşları dahil ederken, adeta bir uzmanın grup terapisine tabi tutmasına, örneğin kentsel dönüşüm projelerinde kiracı gruplarını kontrol altına alma ve onların 'iyi hissetmesini' ve 'sorun çıkarmamasını' sağlamaya benzetmektedir [93].

Merdivenin (3) bilgilendirme, (4) danışma ve (5) yatıştırma basamakları göstermelik katılımı temsil etmektedir. Arnstein'a göre meşru katılımın ilk adımı insanları hakları, sorumlulukları ve seçenekleri hakkında bilgilendirmektir. Ancak bu aşamanın göstermelik katılım seviyesinde kalmasının sebepleri bilgilendirmenin yönünün sadece karar vericilerden vatandaşlara doğru olması, etkileşim ve geri bildirim içermemesi, dolayısıyla vatandaşların kendilerine sunulan kısıtlı seçeneği dahi etkileyememesidir. Bilgilendirme yolu da tek yönlü ve genelde afişler, broşürler veya medya kanalları aracılığıyla yapılan açıklamalar olmaktadır. Danışma aşaması çoğunlukla anketler, mahalle toplantıları veya halka açık toplantılar aracılığı ile gerçekleşmektedir. Vatandaşların görüşlerini almak üzere davet etmek olumlu bir kısmı olsa da, bu aşamadaki sorun, sunulan görüşlerin dikkate alınacağına dair güven vermemesidir. Diğer sorun ise, anket sorularının yöneltildiği kişilerin ihtiyaçları bilinmeden hazırlanan sorulara yönelik alınan cevapların doğruluğu tartışma konusu olabilmektedir. Arnstein bu topluluklarda, sakinlerin anketlerden çok rahatsız olduğunu, kimi zaman görüşmeler için ücret talep ettiklerini anlatmaktadır. Vatandaşları istatistiki bir veri olarak gören bu katılım yaklaşımında gerçekleşen tek şey "katılıma katılma"dır. Yatıştırma aşamasında vatandaşlara tavsiyede bulunması için imkanlar sunulmakta ancak karar vericiler buna rağmen 'karar verme hakkı'nı ellerinde tutmaktadır. Yani bu aşamada katılımcılar sonsuza kadar tavsiyede bulunabilir ancak tavsiyenin meşruiyeti ve uygulanabilirliğinin kararının verilmesi yine karar vericilerin elindedir. [93]

İktidarın yurttaşta olduğu aşamayı (6) ortaklık, (7) devredilmiş yetkiler ve (8) yurttaş denetimi basamakları temsil etmektedir. Ortaklık basamağı, artık vatandaşın da kararlarda söz sahibi olduğu ilk aşamayı temsil etmektedir. Karar

mekanizmalarında vatandaşlar ve karar vericiler arasında müzakere yolları aranmakta, planlama ve karar verme sorumlulukları paylaşılmaya başlanmaktadır. Devredilmiş haklar basamağı hesap verilebilirlik düzeyini açıklamakta, vatandaşların bunu talep etmek için güç sahibi olduğu aşamayı simgelemektedir. Merdivenin son basamağını temsil eden yurttaş denetiminde ise, karar alma ve yönetme gücü tüm yurttaşlardadır. [93]

3.1.2 1990-2000 Döneminde Oluşturulmuş Modeller

3.1.2.1 Çocuk Katılımı Merdiveni Modeli

1992 yılında Roger A. Hart özellikle çocukların ve gençlerin gerek kendilerini ve gerekse tüm toplumu ilgilendiren konulara katılımını odağa alan Çocuk Katılımı Merdiveni'ni geliştirmiştir. Hart tarafından oluşturulan bu model, Arnstein'ın Yurttaş Katılımı Merdiveni'nden etkilenecek oluşturulmuştur [18]. Hart'ın bu modeli geliştirme gerekçeleri arasında “(Çocukların), ilgili beceri ve sorumluluklarla önceden karşılaşmadan 16, 18 veya 21 yaşlarındayken aniden sorumlu katılımcı yetişkin vatandaşlar haline gelmesini beklemek gerçekçi değildir.” düşüncesi yatmaktadır [14].

Sekiz basamaklı olarak tasarlanan merdivenin ilk üç basamağı (Manipülasyon, Dekorasyon, Sembolik) katılımın olmadığı durumları simgelemektedir. Diğer beş basamak ise katılımın derecelerinin sembolüdür [14]. Hart, geliştirdiği bu model için, yetişkinlere çocukların katılımını etkin ve anlamlı bir biçimde desteklemek üzere strateji geliştirmelerine destek olabilecek şekilde tasarladığını söylemektedir [14].

Tablo 3. 2 Katılım Merdiveni [17]

Çocukların lider olması, yetişkinlerle kararların paylaşılması	Çocuklarca başlatılması ve kararların yetişkinlerle paylaşılması (<i>Child-initiated, shared decisions with adults</i>)
Çocukların başlatması ve liderlik etmesi	Çocuklarca başlatılması ve çocuklarca yönetilmesi (<i>Child-initiated and directed</i>)

Tablo 3. 3 Katılım Merdiveni [17] (devamı)

Yetişkinlerin lider olması, kararların çocuklarla paylaşılması	Yetişkinlerce başlatılması ancak kararların ortak alınması (<i>Adult-initiated, shared decisions with children</i>)
Çocukların konuya hakim olması ve onlara danışılması	Bilgi vererek danışma (<i>Consulted and informed</i>)
Çocukların haberdar ve görevli olması	Bilgi vererek görevlendirme (<i>Assigned but informed</i>)
Katılımın olmaması	Maskotluk/Tokenizm (<i>Tokenism</i>)
	Dekorasyon (<i>Decoration</i>)
	Manipülasyon/Zorlama/Aldatma (<i>Manipulation</i>)

Modelin ilk üç basamağını oluşturan (1) manipülasyon/zorlama/aldatma, (2) dekorasyon ve (3) maskotluk/tokenizm basamakları katılımın olmadığı aşamayı temsil etmektedir. Manipülasyon aşaması yetişkinlerin kendi mesajlarını iletmek için çocukları kullanmaları olarak nitelendirilmekte, bu sebeple zorlama ve aldatma isimleri ile de anlatılmaktadır. Örneğin yetişkinlerin kendilerinin tasarladığı bir bahçeye, çocukların da bir kaç bitki dikimi yapması ve yetişkinlerin bahçeyi çocukların yaptığını duyurması bu aşamayı ifade etmektedir. Dekorasyon basamağında, çocuklar katıldıkları konunun içeriğine dahil edilmezler ancak kostümlerle konunun reklamını yapmaları sağlanmaktadır. Bu basamakta yetişkinler konunun çocuklar tarafından düzenlenmediği rolünü oynamadıkları için manipülasyon aşamasından farklıdır. Maskotluk basamağı ise çocukların seslerinin duyurulması ile ilgilenen yetişkinler tarafından uygulanır ancak yine aynı yetişkinlerce katılımı alakası olup olmadığı yeterince tartışılmaz. Yetişkin katılımına göre düzenlenmiş bir konferansta çocuklara da söz verilmesi, bu aşama için iyi bir örnektir. [17]

Bilgi vererek görevlendirme basamağı (4) katılımdan söz edilebilecek ilk basamaktır. Çocukların konudan haberdar ve görevli oldukları katılım tipi için Hart ‘toplumsal hareketlilik’ de demektedir. Bu basamak özellikle gelişmekte

olan ülkelerde yaygın kullanıma sahiptir. Bilgi vererek danışma basamağında (5) çocuklar süreci anlarlar ve konuya hakimdirler. Yetişkinlerce başlatılan ancak kararların ortak alındığı basamakta (6), lider rolünde yetişkinler bulunmaktadır. Hart bu basamağı, yetişkinlerin katılmak için yeterlilikleri doğrultusunda üst basamaklara erişmenin bir aracı olarak gördüğü için, merdivenin en önemli katılım düzeyi olarak nitelenmektedir. Bu basamakta, çocuklara tartışmaların her aşamasında alan açılmalıdır. Çocukların teknik ayrıntılardan anlamayacaklarının düşünülmesi hatalı olacaktır. Çocukların başlattığı ve yönettiği kararlarda (7) ise, altıncı basamaktan farklı olarak lider çocuklardır. Bu basamakta konu olan kararların oyun ile ilişkili olması çok olağan ve beklenen bir durumdur. Ancak, Hart'ın da vurguladığı gibi, oyun bir eğitim aracına dönüştürülebilir ve karar mekanizmalarına yerleştirilebilir. Bu aşamadaki en büyük risk, çocukların, yetişkinlerin kendilerini anlamayacaklarından çekindikleri için süreci başlatmaktan kaçınmaları olabilmektedir. Çocuklarca başlatması ve kararların yetişkinlerle paylaşılması (8) aşamasında çocuklar yine liderdir ancak karar alım süreçlerini yetişkinlerle beraber yürütürler. Hart bu basamak için 'tamamen çocuk gücü' oluşturmak hedefi olmadığı için en üstte bulunduğunun altını çizmektedir. Çocuklar başlattıkları çalışmalarda yetişkinlerle çalışmak istiyorlarsa, yetişkin kontrolüne ihtiyaç duymadan, bunun önünün açık olması gerektiğini savunmaktadır. [17]

Hart katılım merdiveninde dördüncü basamakta çalışan çocukların sekizinci basamakta çalışanlardan daha az öneme sahip olduğu anlamına gelmediğini vurgulamaktadır. Üst basamaklara doğru ilerlenildikçe çocukların kendi gelişimiyle başlatılan katılımın arttığı görülmekte, ancak bu, çocukların her zaman tam kapasite katılım sağlaması gerektiğini ifade etmemektedir. Hart, merdiven metaforunu yetişkinlere, çocuklar için onların seçtikleri düzeyde çalışma ortamı sunmaları için tasarlamıştır. [17] Bir çocuğun farklı projelerin kendi seçtiği herhangi bir düzeyinde veya aynı projenin yine kendi seçtiği herhangi bir aşamasında çalışmayı seçebileceği, en önemli ilkenin, çocuğun, katılımının hiç sağlanmadığı ilk üç basamakta çalışmasından sakınmak olduğu hatırlanmalıdır.

Diğer yandan Hart, katılım merdiveninin sekizinci basamağının çocukların katılımı için en üst basamak olamayacağını çünkü yetişkinlerin hala etkinliklerin içinde bulunduklarını belirtmektedir. Hart, çocuklar kendilerinin başlattığı bir projede yetişkinlerle beraber çalışmayı istiyorlarsa, bunu başkalarıyla işbirliği gereksinimlerini reddetmeyen ve toplumlarının birer üyesi olarak yeterli özgüven ve beceriye sahip hisseden çocukların bir gösterisi olarak görmektedir. [17] Bu bakış açısı,

“Bir çocukluk şehri istemiyorum. Çocukların benimle aynı dünyada yaşadığı bir şehir istiyorum. Çocukları ve etkinliklerini barındırmak için istenmeyen yamaların ayrıldığı bir şehir yerine ortak bir şehir ararsak, önceliklerimiz çocuğun öncelikleriyle aynı değildir. Farklı yaşlardaki çocukların kullanımına uygun park ve oyun alanlarının sağlanması konusunda muazzam bir uzmanlığımız ve bir yığın araştırmamız var, ancak nihai gerçek şu ki, çocuklar her yerde ve her yerde oynuyorlar. Şehrin bir kısmı plan üzerinde oyun alanı olarak belirlendiğinden, bu şekilde kullanılacağına veya diğer alanların kullanılmayacağına garantisizdir. Çocukların şehri paylaşma iddiası kabul edilirse, tüm çevre onların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarlanmalı ve şekillendirilmelidir... Çocukların ihtiyaçlarını kabul etmeyen bir şehir düşünemiyorum, ancak kasıtlı olarak onları dışlamak için tasarlanmış gibi görünen birçok şehir düşünebiliyorum.” [1]

diyen Ward’a yakınlaşan bir yaklaşımdır.

3.1.2.2 Katılım Tipolojisi Modeli

Sarah White, katılım politikalarının paydaşlar, koşullar ve güç etrafındaki gerilimler tarafından desteklendiğini vurgulamak için 1996 yılında katılım tipolojisi modelini geliştirmiştir [18].

Katılım kelimesi, kullanıldığı ortamda, orada bulunanlar için olumlu duygular içermesi dolayısıyla, detaylı incelenmesini engellemektedir. Bu durum, katılımın birden çok biçimi olabileceğini ve birçok farklı çıkara hizmet edebileceği gerçeğini maskeleymektedir. White, katılımın bu kadar yaygın bir beğeni toplamasının nedenleri arasında, tam olarak bu kadar geniş bir çıkar yelpazesini barındırabilme yeteneği olduğunu ifade etmektedir. [94]

White katılımdaki çıkarları aşağıdaki tabloda anlatmıştır:

Tablo 3. 4 Katılımcının ilgi alanları ([94] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

Katılım Türü	Yukarıdan aşağıya	Aşağıdan Yukarıya	İşlev
Sembolik	Meşrulaştırma	Dahil Etme	Gösteriş
Enstrümantal	Verimli kılma	Mal olma	Neden
Temsili	Sürdürülebilir kılma	Geliştirme	Ses
Dönüştürücü	Yetkilendirme	Yetkilendirme	Neden/Sonuç

Tablo 3.3, dört ana katılım türünü ve her birinin özelliklerini tanımlamakta, katılım türü, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya ve işlev başlıklarıyla hizalandığı satırda anlam kazanmaktadır. İlk sütun katılım biçimini, ikincisi, yukarıdan aşağıya, katılımdaki çıkarları yani karar alanların çıkarlarını göstermektedir. Üçüncü sütun, aşağıdan yukarıya, katılımcıların kendini nasıl gördüklerini ve bundan ne elde etmeyi umduklarına dair bakış açısını ifade etmektedir, Dördüncü sütun ise, her bir katılım türünün genel işlevini temsil etmektedir. [18]

Sembolik, enstrümantal veya temsili katılım türleri, diğer katılım modellerinde de anıldığı gibi, katılımın olmadığı veya göstermelik katılımın olduğu halleri temsil etmektedir. Buradaki en güçlü katılım türü olan dönüştürücü katılım türü, katılımcıya dönüştürme gücü ve hakkı tanıyan, katılımcının söz hakkının sembolik değil, karar vericiler tarafından dikkate alındığı, katılıma bir süreç gözüyle bakan dolayısıyla katılımcıya neden orada olduğunu anlatan, sonuçlarından haberdar eden yani geri bildirim mekanizmasını işleten ideal bir katılımı şematize etmektedir.

3.1.2.3 Katılım Dereceleri Modeli

Katılım Dereceleri Modeli, 1997'de, Phil Treseder'ın geliştirdiği bir modeldir. Bu model, Hart tarafından geliştirilen çocuk ve yetişkin inisiyatifli katılım modeli ile benzerlik taşımaktadır. [18] Bu modelde Hart'ın katılımın olmadığı durumları

anlattığı ilk üç basamak atlanarak, doğrudan katılımın başladığı dereceler üzerinden bir şema kurulmuştur.

Şekil 3. 1 Katılım Dereceleri Modeli ([95] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

Bilgilendirerek görevlendirme olarak belirlenen birinci aşamada yetişkinlerin karar verdiği çalışmalara çocuklar gönüllü olarak dahil olmakta, çalışma hakkında bilgilendirilmektedirler. Bu seviyede çocukların görüşlerine saygı duyulması önemlidir. Danışma ve bilgilendirme olarak tanımlanan ikinci aşamada yetişkinler tarafından tasarlanan ve yürütülen çalışmalarda çocuklara danışılmaktadır. Çocukların süreci tam olarak anlaması ve fikirlerinin ciddiye alınacağını bilmelerini sağlamak gereklidir. Üçüncü aşama olan yetişkinlerin başlattığı çocuklarla birlikte alınan kararlar aşamasında fikir yetişkinlerden çıkmış olsa da çocuklar planlama ve uygulamanın her adımında yer almaktadırlar. Çocuklar, sadece görüşleri dikkate alınarak bırakılmaz, aynı zamanda kararlara da dahil edilmektedir. Dördüncü aşama olan çocukların öncülük ettiği ancak yetişkinlerle beraber alınan kararlar aşamasında, çalışmalar çocuklar tarafından oluşturulmakta, yetişkinlerden tavsiye ve destek alınmaktadır. Bu aşamada yetişkinler çocukları yönlendirmez, uzmanlıkları çerçevesinde çocukların düşünmesine olanak tanımaktadırlar. Beşinci seviye olan çocukların başlattığı ve yönlendirdiği kararlar aşamasında fikir ve çalışmaların

nasıl gerçekleşeceğine çocuklar karar vermektedir. Bu aşamada yetişkinler de vardır ancak sorumluluk almazlar. [95]

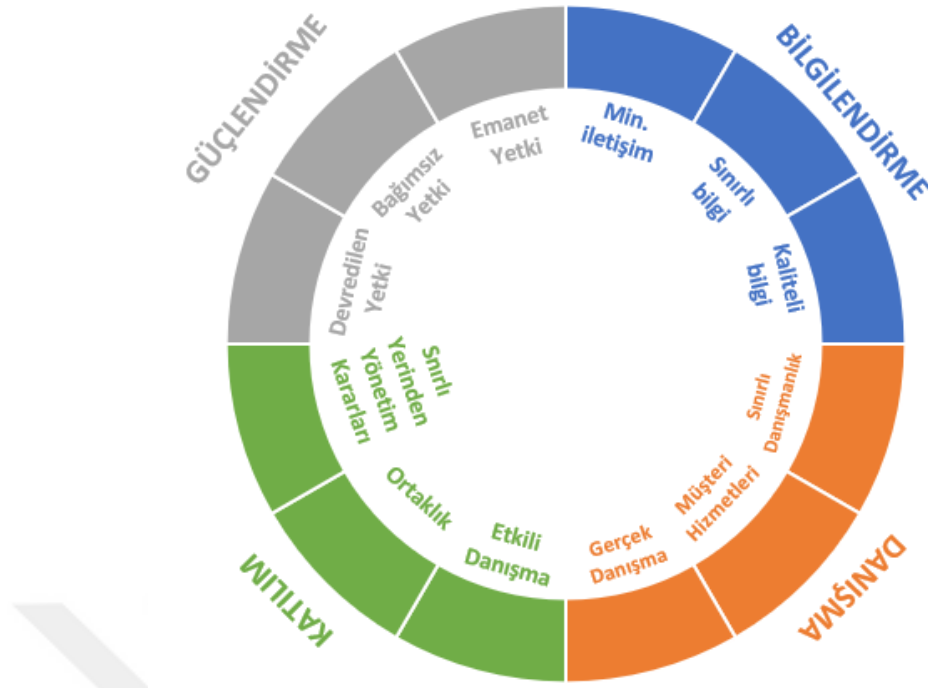
Treseder, anlamlı katılım için, çocukların süreç hakkında bilgilendirilmelerini, gerekirse eğitim almalarını ve dahası katılımlarını güçlendirecek organizasyonlara öncelik verilmesini savunmaktadır [18].

Katılım Dereceleri modelini, Hart'ın katılım merdiveninden ayıran iki temel kısım bulunmaktadır. Treseder ilkinde, katılımın olması için hiyerarşik bir basamak sistemi olmaması gerektiğini; yani anlamlı katılımın merdiven basamaklarına benzetilmemesini açıklamakta; ikincisinde ise, çocukların katılımında sınır olmasa da, çocukların bir anda kendilerinin veya akranlarının başlattığı ya da yönettiği süreçlere dahil olamayacaklarını anlatmaktadır. Anlamlı katılım için çocukların bilgilendirilmesi ve desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Treseder'a göre bu sayede çocukların katılımı başlangıç aşamasından daha ileri bir aşamaya taşınabilecektir.

Ardından 2004 yılında, Bell tarafından modeldeki kavramların farklı anlamları ayrıntılandırılarak model güncellenmiştir. “Dahil olma” teriminin çok geniş bir anlamı ifade ettiğini, çocukların dahil olduklarında daima kararlara katıldığı anlamının çıkmaması gerektiğini, kimi zaman çocukların bilgileri olmadığı kararlara veya çalışmalara yetişkinlerce dahil edildiklerini ve “danışma”nın ise yetişkinlerce yönetilen süreçler olduğunu ve etkileşimi kapsamadığını anlatmıştır. [96] Çocuklar görüşlerini ifade etseler de, görüşlerinin dikkate alınması ve karar alma süreçlerine dahil edilmeleri yetişkin inisiyatifindedir. Ancak anlamlı katılımı sağlama istekliliği bulunduğunda, yetişkinlerin ve çocukların eşit karar alma gücünü paylaştığı sistemlerin kurulması aracılığı ile güdümlü katılımın önüne geçilebilmektedir.

3.1.2.4 Katılım Çarkı Modeli

Scott Davidson, toplulukların planlamaya katılımı ve gelişimi amacıyla vatandaş katılımı düzeylerini tanımlamak ve teşvik etmek için 1998 yılında katılım çarkı modelini geliştirmiştir [97]. Bu model yerel toplulukları planlama sistemine dahil etmek için yenilikçi bir yaklaşım olarak sunulmuştur [18].

Şekil 3. 2 Katılım Çarkı Modeli ([97] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

Model, karara konu projenin çarkın hangi parçasında ait olduğuna karar verilmesi ve ona uygun stratejiler geliştirilmesi üzerine kurulmuştur. Çarkın her bir çeyreği bilgilendirme, danışma, katılım ve güçlendirme aşamalarını temsil etmektedir. [97]

Bilgilendirme aşaması üç parçadan oluşmakta, katılımcılara hangi düzeyde bilgi verileceği saptanmaktadır. Minimum iletişim kısmında toplum istişaresi olmadan tüm konulara karar verilmekte; sınırlı bilgi kısmında topluma sadece karar vericilerin belirlediği bilgi verilmekte; kaliteli bilgi kısmında ise toplumun ihtiyacı olan tüm bilgiler verilmektedir. [97]

Danışma aşaması sınırlı danışmanlık, müşteri hizmetleri ve gerçek danışma olmak üzere üç seviyelidir. Sınırlı danışmanlıkta, poster ve broşürler aracılığı ile topluma bilgi verilmekte; müşteri hizmetlerinde tıpkı bir hizmet sektörü gibi birebir danışmanlık sağlanmakta, gerçek danışmada ise bir karar almadan önce topluma danışılmaktadır. [97]

Katılım aşaması, etkili danışma, ortaklık ve sınırlı yerinden yönetim kararlarından oluşmaktadır. Etkili danışma toplumu öneriler sunmaya davet

etmeyi, ortaklık sorunlara birlikte çözüm üretmeyi, sınırlı yerinden yönetim kararları toplumun bazı konularda kendi kararlarını vermesini teşvik etmeyi temsil etmektedir. [97]

Güçlendirme aşaması devredilen yetki, bağımsız yetki ve emanet yetkiden meydana gelmektedir [97].

3.1.3 2001 ve Sonrası Dönemde Oluşturulmuş Modeller

3.1.3.1 Katılım Yolları Modeli

Harry Shier tarafından 2001’de oluşturulan Katılım Yolları modelinde çocukların katılımı beş düzlemde açıklanmıştır [18]. Birinci düzlemde çocuğun katılımı en düşük, beşinci düzlem ise en yüksek oranda sağlanmaktadır. Bu modelde Hart’ın katılım merdiveninden farklı olarak, çocukların yetişkinlerden bağımsız ve ayrı karar alabildiği bir düzleme yer verilmemiştir.

Tablo 3. 5 Katılım yolları ([98] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.)

Katılım Seviyesi	Başlangıç	Fırsatlar	Yükümlülükler
5 Çocuklar karar alma süreçlerinde gücü ve sorumluluğu paylaşırlar.	Yetişkin gücünüzü çocuklarla paylaşmaya hazır mısınız?	Bu, çocukların ve yetişkinlerin kararlar için güç ve sorumluluğu paylaşmalarını gözeten bir hedef midir?	Kararlar için çocukların ve yetişkinlerin yetki ve sorumluluğu paylaşması bir politika gerekliliği midir?
4 Çocuklar karar alma süreçlerine dahil edilir.	Çocukların karar alma süreçlerinize katılmasına izin vermeye hazır mısınız?	Çocukların karar alma süreçlerine katılmalarını sağlayan bir prosedür var mı?	Çocukların karar alma süreçlerine dahil olması bir politika gerekliliği midir?

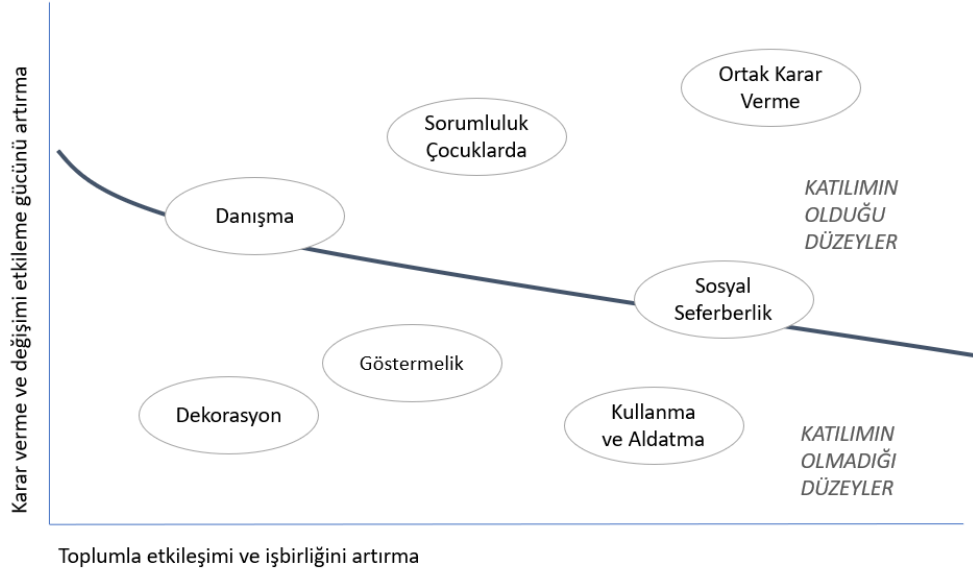
Tablo 3. 6 Katılım yolları (devamı)

Katılım Seviyesi	Başlangıç	Fırsatlar	Yükümlülükler
3			
Çocukların görüşleri dikkate alınır.	Çocukların görüşlerini dikkate almaya hazır mısınız?	Karar verme süreciniz çocukların görüşlerini dikkate almanızı sağlıyor mu?	Karar alma süreçlerinde çocuklara gereken ağırlığın verilmesi bir politika gerekliliği midir? (Bu nokta, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni sona erdirirseniz elde etmeniz gereken minimum noktadır.)
2			
Çocuklar, görüşlerini ifade edebilmeleri için desteklenir.	Çocukların görüşlerini ifade etmelerine destek olmaya hazır mısınız?	Çocukların görüşlerini ifade etmelerine yardımcı olacak bir dizi fikriniz ve etkinliğiniz var mı?	Çocukların görüşlerini ifade etmelerinin desteklenmesi bir politika gerekliliği midir?
1			
Çocuklar dinlenir.	Çocukları dinlediniz mi?	Çocukları dinlemenizi sağlayacak şekilde çalışıyor musunuz?	Çocukların dinlenmesi bir politika gereği midir?

Katılım yolları modelinde, üçüncü düzlemde bulunan uygulamalar BM ÇHS'nin belirlediği asgari katılım hakkını karşılamaktadır. Dördüncü ve beşinci düzlem ise sağlanan katılımın, asgari katılım hakkının daha üzerinde uygulama olanağı olduğunu ifade etmektedir.

3.1.3.2 Çocuk ve Gençlerin Katılım Tipleri Modeli

Çocuk ve Gençlerin Katılım Tipleri modeli 2002'de David Driskell tarafından geliştirilmiştir [18].

Şekil 3.3 Çocuk ve Gençlerin Katılım Tipleri Modeli ([18] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

Driskell, Arnstein ve Hart'ın modellerini kavramsal bir çerçeveye oturarak diyagrama dönüştürmüştür. Çocukların karar verme ve değişimi etkileme gücü eksenine, topluluklarındaki diğer kişilerle etkileşiminin kesişmesinden doğan katılım biçimlerini yorumlamıştır. Driskell, katılımın bir aşamaya dek güç paylaşımı olmadan gerçekleşmeyeceğini, anlamlı katılımın hem güç hem etkileşim sunması gerektiğini iddia etmektedir. [18]

Diyagrama göre katılımın hiç olmadığı seviyeler dekorasyon, kullanma ve aldatma ve tokenizmdir. Bunların içinde dekorasyon, toplumla etkileşim ve işbirliği ile karar verme ve etkileme gücünün neredeyse hiç olmadığı bir seviyeyi temsil etmektedir.

Sosyal seferberlik ve danışma aşamaları kısmen katılımın olduğu aşamalardır. Danışma, karar verme ve değişimi etkileme gücünün daha fazla olduğu alanı temsil ederken, sosyal seferberlik toplumla etkileşim ve işbirliğinin daha fazla olduğu alanı simgelemektedir.

Sorumluluğun çocuklarda olduğu ve kararların ortak verildiği aşamalar ise katılımın gerçekleştiği aşamalar olarak sınıflandırılmıştır. Tam anlamıyla katılımın gerçekleştiği aşamalardan sorumluluğun çocuklarda olduğu aşama hem toplumla etkileşime hem de kararlara dahil olma gücü ve sorumluluğuna eşit

mesafede bulunmaktadır. Kararların ortaklaşa verilmesi ise toplumla etkileşimin ve kararlara katılımın en ideal aşamasını simgelemektedir.

3.1.3.3 Çocukların Katılımının Yedi Ortamı Yaklaşımı

Mark Francis ve Ray Lorenzo'ya göre, politika yapıcılar, tasarımcılar ve araştırmacılar tarafından şehir planlamasında çocuk katılımına yönelik artan bir ilgi söz konusudur. Bu yaklaşım, kentin en iyi şekilde planlanmasının, çocukların ve gençlerin doğrudan katılımıyla sağlandığını öne süren araştırmalar ve uygulamalar üzerine inşa edilmiştir. [18] Francis ve Lorenzo, 2002 yılında, şehir planlama ve kentsel tasarıma çocukların ve gençlerin katılımının bir incelemesini sunmuş, çocuklar ve gençlerle geçmişteki katılım çabalarını, katılıma yönelik altı ortam veya yaklaşım olarak tartışmışlardır. Yedinci ortam olarak kendi önerilerini sunmuşlardır [99].

Tablo 3. 7 Çocukların Katılımının Yedi Ortamı Yaklaşımı ([99] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

1. Ortam: Savunuculuk	Çocuklar ve gençler için plancılar
2. Ortam: Romantik	Plancılar olarak çocuklar ve gençler
3. Ortam: İhtiyaçlar	Çocuklar ve gençler için sosyal bilimciler
4. Ortam: Öğrenme	Öğrenen konumunda çocuklar ve gençler
5. Ortam: Haklar	Vatandaş konumunda çocuklar ve gençler
6. Ortam: Kurumsallaşma	Yetişkin konumunda çocuklar ve gençler
7. Ortam: Proaktif	Vizyonla katılım

Birinci alan olan savunucu yaklaşımda plancılar veya karar vericilerin çocuklar için, çocukların yerine karar vermesi gerektiği ifade edilmektedir [100]. Bir başka deyişle çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına yetişkinler karar vermektedir. Bu ortamın, Hart'ın merdiveninde katılımın olmadığı ilk üç basamağı temsil ettiği söylenebilmektedir.

İkinci alanı temsil eden romantik yaklaşımda çocuklar plancılar olarak görülmektedir [100]. Bu temsiliyet, Hart'ın merdiveninde yedinci basamağa denk düşmektedir.

İhtiyaçlar alanı, plancıların, araştırmacıların veya karar vericilerin çocukların ihtiyaçlarını anladıktan sonra karar aşamasına gelmeleri gerektiğini önermektedir [100]. Bu aşamanın, Hart'ın merdiveninde çocuklara danışılan basamağı temsil eden beşinci basamağa referans verdiği söylenebilmektedir.

Öğrenme ortamında, karar verici yetişkinler çocukları bilgilendirmektedir [100]. Bu ortam ise, Hart'ın merdiveninde çocukların bilgilendirildiği basamaklar olan dördüncü ve beşinci basamakları akla getirmektedir.

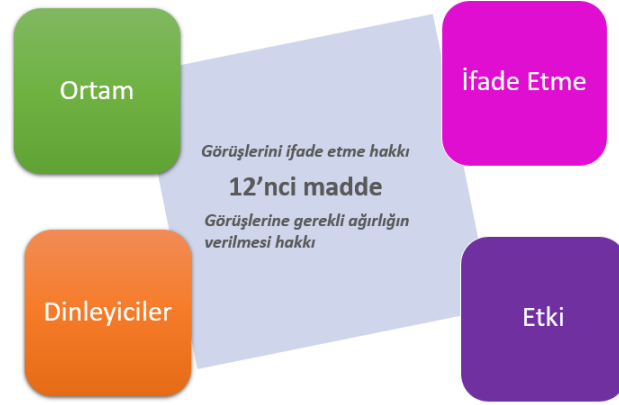
Konuya haklar yönüyle yaklaşanlar, çocukları birer vatandaş ve birey olarak görmektedir [100].

Kurumsallaşma ortamında, çocukların geleceğin yurttaşı olarak görülme eğilimi bulunmaktadır [100].

Yedinci ortam olan proaktif katılım, katılımı iletişimsel ve eğitimsel bir aktivite olarak nitelendirmektedir. Bu alan, sadece çocukları ve gençleri içeren geleneksel katılım biçimlerinin ötesine geçerek, çocukları, gençleri ve yetişkinleri, çocukluğu ve onu destekleyen yerleri yeniden icat etmeleri için güçlendirmeye yönelik bir yaklaşım sunmaktadır. Böylece çocuklar ve gençler, yetişkin olarak davranması ve katılması gereken kişilerden daha fazlası olarak kabul edilirler [99]. Bu yaklaşım Ward'ın çocuklarla beraber şehri paylaşma yaklaşımına yakın bir düşünce olarak kabul edilebilmektedir.

3.1.3.4 Katılım Modeli

Laura Lundy tarafından 2007 yılında yeni bir katılım modeli geliştirilmiştir. Lundy'nin modelinde ortam, ses (ifade etme), dinleyiciler ve etki olarak belirlediği dört temel faktör bulunmaktadır [18], [101]. Bu modelde, başka bir deyişle, katılım için elverişli ortam veya mekan tanımı yapılmaktadır.

Şekil 3. 4 Katılım Modeli ([102] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

Ortam faktörü, çocukların görüşlerini güven içinde hissederek sunabilmeleri için gerekli olan ortamın oluşturulmasını tanımlamaktadır. Ortamın, çocukların bildiği, tanıdığı ve rahat bir mekan olması gerekmektedir. Ortam, yetişkinlerin çocukları sürekli uyarmasını gerektirmeyen, rahat ve özgürce hareket edebilecekleri ve kendilerini ifade edebilecekleri bir alan olarak açıklanmaktadır. [102] Çocuğun yaşına, cinsiyetine, engelilik durumuna ve diğer farklılıklarına göre uyarlanan ve güvene dayalı ilişki geliştirilmesi, çocukların belirlenen ortamda kendini daha rahat ifade etmesini destekleyen bir unsurdur.

İfade etme (Ses)¹ faktörü, çocukların görüşlerini sunmaları için gerekli olan, çocuğun yaşına, cinsiyetine, engelilik durumuna ve diğer farklılıklarına uygun bilgi ve rehberlik desteği almalarını içermektedir. Bu faktör, çocukların görüşlerini sunarken ortamdaki diğer çocuk veya yetişkinleri dinleyebilmeleri, sunulan tüm görüşlere saygılı olmayı ve sunulan tüm görüşlerle ilgili geri bildirimde bulunabilmeyi kapsamaktadır. Burada önemli olan konu, çocuğun sadece kendi görüşlerini sunabilmesine değil, ortamdaki diğer kişilerin görüşlerini sunmasına da fırsat verilmesidir. Bu aşamada yetişkinler, ortamdaki çocukları katılım hakları ile ilgili bilgilendirmeli ve ancak ihtiyaç duyduklarında onlara konu ile ilgili rehberlik etmelidir.

¹ Bu faktör Türkçe kaynaklarda 'ses' olarak da kullanılmaktadır. Bu çalışmada 'ifade etme' olarak kullanım tercih edilmiştir.

Dinleyiciler faktöründe, çocuğun sunduğu görüşlerin, karar veya çalışma ile ilgili sorumlu bir yetişkin tarafından dinlenmesini kapsamaktadır. Dinleyiciler ortamdaki akran veya yaşıt diğer çocuklar ile yetişkinler olabilmektedir. İfade etme faktöründeki destek ve bilgilendirme olması gerektiği gibi yapıldığı takdirde, dinleyiciler faktörünün de başarılı olması sağlanmış olacaktır. Ancak, unutulmamalıdır ki, çocukların sunduğu görüşlerin yalnızca dinlenilmesi katılım hakkının hayata geçmesi için yeterli değildir.

Çocuklarının sunduğu görüşlerin dinlenilmesi ve kararlara yansması ise etki faktörü ile tamamlanmaktadır. Bu faktör çocukların görüşlerinin ciddiye alınmasını tanımlamaktadır. Diğer üç faktör eksiksiz bir biçimde uygulansa dahi, etki faktörünün tam anlamıyla sağlanmaması, anlamlı katılım açısından büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu nedenle çocukların sunduğu görüşlerin dinleyiciler tarafından ciddiye alınıp, kararlara yansıtılması kesinlikle atlanmadan yerine getirilmelidir.

Dört temel faktörün tam anlamıyla sağlanması için çocuklarla çalışan yetişkinlerin, “2.2.3 Çocuğun Katılım Hakkı” başlığında anlatılan ve çocuğun katılım hakkını düzenleyen BM ÇHS 12’nci maddesinin¹ içeriğine hâkim olması gerekmektedir. Benzer şekilde çocuklar da, araştırmalarda, olumlu, güvene dayalı ve istikrarlı bir ilişkinin katılımlarını teşvik ettiğini bildirmiştir [102]. Lundy çocukların görüşlerine saygı duymanın sadece iyi bir uygulama veya politika geliştirme modeli değil, aynı zamanda yasal olarak bağlayıcı bir yükümlülük olduğu konusunda daha fazla farkındalığa ihtiyaç olduğunu savunmaktadır [103]. Çocukların görüşlerini dikkate alan ve özellikle karar alma mekanizmalarında yer alan yetişkinler muhakkak ayrımcı kalıplarından uzak, saygılı, yaratıcı ve sabırlı olabilmeleri için gerekli eğitim süreçlerini tamamlamalı ve kendilerini geliştirmeye açık olmalıdır. Bu sayede, çocuklar kendilerini ve

¹ “Madde 12:

Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.”

akranlarını ilgilendiren konularda görüşlerini sunarken onlara gerektiği yetkinlikte rehberlik sunabileceklerdir.

Başta L. Lundy ve bir kaç araştırmacının daha önerdiği modeller basamaklı modelleri temsil etmemektedir. Basamaklı modeller içinde ise çocuklarla yetişkinlere aynı derecede katılım hakkı tanımayanlar yani Hart'ın sekizinci basamağındaki yaklaşımı dahil etmeyenler de bulunmaktadır.

Genel olarak -aşağıdaki bölümde ülke örnekleri ve yaklaşımlarında da görebileceği gibi- çocukların katılımı Hart'ın merdiveninde beşinci basamak olan “Çocukların konuya hakim olduğu, danışılarak gerçekleştirilen katılım” tipine, Arnstein'in geliştirdiği merdivende “Göstermelik Katılım (Tokenizm)” olarak nitelediği kısma denk gelmektedir. Kabul edilmelidir ki, katılım çabaları ile katılım iddiası birbirinden farklı iki şeyi ifade etmektedir.

İsveçli yazar Gormander'in 1976 yılında yazdığı Çocuklar Yönetimde [104] kitabında çocukların gittikleri anaokulunda yapılan tüm faaliyetlerde söz hakkı sahibi olmak için okul yönetimine el koymasını ve kararların ne şekilde ortak alınabileceğini şöyle anlatmıştır:

“Hedda öğretmen [çocuklara], kendilerinin okulu yönetmek istemediklerini, asıl yöneticilerin bunu böyle istediklerini söyledi. Bütün İsveç'te bunun böyle olduğunu anlattı. Bütün İsveç'te çocuklar hep böyle özel evlere konuyor, başka insanlarla ilişki kurmalarına izin verilmiyordu. Yaşlı kimseler de, aynı biçimdeki düşkünler evi denilen yurtlara konuyordu. Sakatlar, kolları bacakları ağrıyan kimseler de böyle özel evlere yerleştiriliyordu.

"Niye böyle yapıyorlar?" diye sordu Lasse. Sesinde büyük bir güvensizlik vardı, çünkü hala öğretmenlere güvenmiyordu.

"Aslında bütün insanların birlikte olmaları gerekirdi" dedi Hedda öğretmen. "Yaşlılar, çocuklar, hastalar, hepsi birbirlerini görebilmeli, birbirlerine heyecanlı öyküler anlatabilmeliydi. Bütün çocuklar, büyüklerin çalıştığı fabrikaları gidip gezebilmeliydi. Bu çok eğlenceli olurdu. Ama yöneticilerimiz, çocukların da, yaşlıların da kendilerine ayrılan özel yerlerde bulundurulmalarının daha az masraflı olduğu kanısındalar. Böylelikle yaşlılara ve çocuklara bakmak daha ucuza gelir. Biz Top Anaokulu'nun öğretmenleri, siz çocuklardan çok şey

öğrendik. Okulun iyi olduğunu, ama daha iyi, çok daha iyi yönetilebileceğini öğrendik. Biz bunu sizlerle ve ana babalarınızla birlikte yapacağız.” [104]

Geliştirilen modellerin olduğu sonuçlardan da sentezlenebileceği gibi, yetişkinlerin çocuklar adına karar vermesi, yetişkinlerin hazırladığı metinlerin çocuklar tarafından okunması, çocuklarla birlikte bir faaliyetin yapılması, grup içinden bir kaç çocuğun diğerlerinden daha farklı bir pozisyonda tutulması ve onlara karşı öğretici konumda olması çocuk katılımının gerçekleşmesi anlamına gelmemektedir [29].

“Çocuklar öğretmenlerin söylediklerini aralarında tartışılar. Sonunda, öğretmenlerin de bu girişime katılmalarına karar verdiler. Öğretmenlerin de çocuklar kadar söz hakkı olacaktı; ama çocuklardan daha fazla söz hakkı olmayacaktı.” [104]

Çocukların katılımını önemsemek ve göstermelik katılım konumundan çıkartmak için çocuklara danışılacaksa bunun düzenli olması, çocukların ve yetişkinlerin ortak çalışması, çocukların başlatmak istediği çalışmalara alan açılması, katılmayı istememe haklarının her zaman göz önünde tutulması gerekmektedir.

3.2 Çocuğun Kararlara Katılımına Yönelik Düzenlemeler: Öne Çıkan Ülke Örnekleri

Bu bölümde, karar alma mekanizmalarına katılım anlamında, farklı ülkelerden çocuklara yönelik yasal ve yönetsel düzenlemeler ile çocukların karar alma mekanizmalarına dahil olmasını kolaylaştıracak araçlara yer verilmiştir. Bu araçlardan ön plana çıkan ve Çocuk Etki Değerlendirmesi (*Child Impact Analysis-CIA*) veya Çocuk Hakları Etki Değerlendirmesi (*Child Rights Impact Analysis*) adlarıyla başta İsveç olmak üzere, bir kaç ülkede denenmiştir. Bu metinde CIA olarak kısaltılarak kullanılan Çocuk Etki Değerlendirmesi veya Çocuk Hakları Etki Değerlendirmesi, BM ÇHS'nin tüm ilkelerini gözetken ve çocuğun üstün yararını önceliklendiren kararlar almak üzere, karar vericiler için geliştirilmiş bir araçtır. CIA özünde, BM ÇHS'nin çocukların üstün yararını düzenleyen 3'üncü maddesi¹ ve katılım hakkını düzenleyen 12'nci maddesi¹ ile

¹ “Madde 3

yakından ilişkilidir. Bu bakımdan, CIA, bu tez kapsamında belirlenen araştırma sorularından çocuğun karar alma süreçlerine hangi yollarla etkin katılabileceklerinin sorgulandığı ana soru ile de yakından ilişkilidir.

CIA, geliştirilen her türlü planın, politikanın, yasal ve mekansal düzenlemenin, uygulamaların, uygulama öncesinde çocuklar üzerindeki doğrudan ve dolaylı olarak etkilerine odaklanan, bu etkileri analiz etmeye ve karar hakkında yeniden düşünmeye davet eden sistematik bir süreç olarak tanımlanmaktadır [28]. CIA, kararlara çocuk katılımını, çocukların ihtiyaçlarının görülmesini, onları görünür ve güçlü kılmayı destekleyen bir araç olarak düşünülmelidir.

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin 2003 yılında yayımladığı Genel Yorum 5'te (Paragraf 45), BM ÇHS ve CIA arasından doğrudan bir ilişki olduğunu tariflemektedir [13].

“45. Çocuklarla ilgili bütün eylemlerde çocuğun yüksek yararının en başta gözetilmesi (madde 3 (1)) ve Sözleşmenin hükümlerine yasama, politika geliştirme ve her kademedeki hizmet sunumunda saygı gösterilmesi, süreklilik temelinde çocuğa etkisinin belirlenmesi (önerilen herhangi bir yasanın, politikanın veya bütçenin çocuklar ve haklarından yararlanma durumları üzerindeki olası etkileri) ve çocuk etki değerlendirmesini (uygulamanın fiili etkilerinin değerlendirilmesi) gerektirmektedir. Bu belirleme ve değerlendirme süreçlerinin, politikalar geliştirilirken mümkün olan en kısa sürede bütün kademelerde hükümete içselleştirilmesi gerekmektedir.”

Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.”

¹ “Madde 12

Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.”

Bu maddedenin hayata geçmesindeki en büyük engellerden birisi çocuğun üstün yararının ne olduğu, nasıl ve kim tarafından belirleneceğine ilişkin belirsizliktir. CIA, gerek bu soruların yanıtları için tek bir maddeye değil BM ÇHS'nin tamamına bakmak gerektiği yaklaşımıyla, gerekse çocuğun üstün yararının bir yetişkin tarafından değil, çocuğun katılımı ile belirlenmesini önceleyen bir süreci içermesiyle, mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır. CIA'de, çocukların karar alma sürecine dahil olma isteği, hayati önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (*European Union Agency For Fundamental Rights*)nın tespitlerine göre CIA için özel düzenlemeler sadece altı Avrupa ülkesinde (Avusturya, Belçika, Finlandiya, İtalya, İsveç ve Birleşik Krallık) yapılmıştır [105]. Bu ülkeler yasa ve politikalar geliştirirken ve çocuklarla ilgili idari kararlar alırken, çocuk hakları etki değerlendirmesinin yapılmasını gerektiren özel hükümler geliştirmişlerdir. Yine aynı ajans, İspanya, Hırvatistan, Danimarka, Estonya, Fransa, Almanya, Letonya, Slovakya, Slovenya ve Romanya'da doğrudan çocuk hakları etki değerlendirmesine yönelik özel hükümler olmasa da, çeşitli düzenlemeler üzerinde çalıştıklarını ve bu değerlendirmenin ülkelerin insan hakları ve sosyal etki değerlendirme süreçlerinin birer parçası olduğunu ifade etmektedir. Danimarka, Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Polonya'nın ise çocuk haklarına özel olarak atıfta bulunduklarını belirtmektedir. İrlanda'da çocuklar için ombudsman görevlendirilmiştir.

Aşağıda CIA sürecini hayata geçiren, uygulama aracı sayesinde çeşitli yönergeler sunan beş ülkenin (İsveç, Birleşik Krallık, Finlandiya, Avustralya ve Yeni Zelanda) konuya dair süreçleri ve çocuk katılımına yönelik yasal düzenlemelerine dair değerlendirmeler ile henüz CIA süreci içine girmese ve uygulama aracı bulunmasa da yasal düzenlemeleri içinde çocuk katılımını önceleyen üç ülkenin (Almanya, Danimarka ve Norveç) kısıtlı yasal ve yönetsel düzenlemelerine ve Türkiye'deki duruma yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, incelenen ülkelerin çocuk hakları endeksine göre 2021 yılında 182 ülke arasında hangi sırada yer aldığı bilgisi de verilmiştir. Çocuk hakları endeksi BM ÇHS'yi onaylayan ve yeterli verisi olan ülkelerin yıllık sıralamasını yapan bir vakıftır [106]. 2021 yılında 182 ülkeyi çocukların yaşam, eğitim, koruma ve sağlık alanlarını temel alarak sıralamışlardır. Çocukların mekansal kararlara katılımını

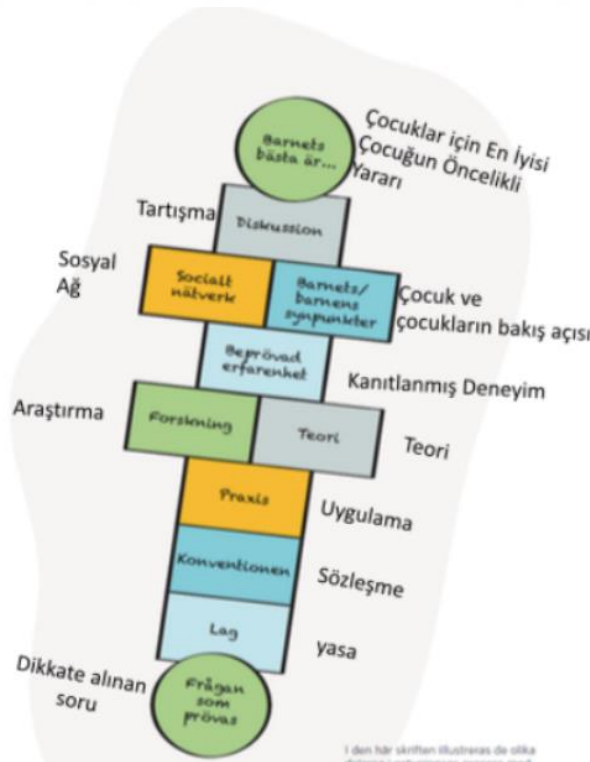
içeren örnek uygulamalar ve araştırmalar yine ülkelere göre ayrı ayrı özetlenmiştir. Türkiye örneğinde ise, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları (ÇOÇA) ve Şişli Belediyesi işbirliği çerçevesinde, yazarın da arasında bulunduğu iki araştırmacı tarafından örnek bir karar çerçevesinde denemesi yapılmıştır.

3.2.1 Uygulama Aracı Bulunan Ülkeler

3.2.1.1 İsveç

1 Ocak 2020 tarihinde, kabulünün 30'uncu senesinin ardından, BM ÇHS, İsveç yasalarının bir parçası haline getirilmiştir. Dolayısıyla, İsveç'te CIA hazırlamak yasal bir zorunluluktur. İsveç'in yönetsel yapısı içinde çocuk hakları ile alakalı olarak, Çocuklar, Yaşlılar ve Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı da bulunmaktadır [107]. İsveç, çocuk hakları indeksine göre 2021 yılında 4'üncü sırada yer almaktadır [108].

İsveç'te CIA ile ilgili düzenlemeler 2001 yılında başlamıştır. CIA için geliştirilen model İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği tarafından hazırlanmıştır. Sekiz aşamadan oluşan çalışmaya seksek modeli adını vermişlerdir [28].

Şekil 3. 5 İsveç Seksek Modeli [28]

İsveç'teki seksek modelinin aşamaları aşağıdaki şekilde ilerlemektedir:

1. Çocuk üzerindeki etkisi değerlendirilecek konuya/karara ilişkin dikkate alınacak soru nedir?
2. Hangi ulusal yasalar bu karar ile ilgilidir?
3. BM ÇHS'deki hangi maddeler dikkate alınmalıdır?
4. Mevcuttaki uygulama ve politika nedir?
5. Bu konudaki bilimsel çalışmalar ne söylüyor? Bu konuda dikkate alınması gereken teoriler var mıdır?
6. Benzer uygulamalardan kanıtlanmış deneyimler var mıdır? Varsa ne söylüyor?
7. Konuyla ilgili çocuklar dışında başka kişiler var mı? Sosyal ağ ne söylüyor?
8. Konuya ilişkin çocuk/çocukların bakış açısı nedir? Görüşleri nelerdir?

İsveç'te CIA uygulamasını da dahil eden ve 2013'te başlayıp halen devam eden bir araştırma “Gerçek olduğunda önem kazanıyor!” (*“It becomes important when it's for real!”*) aşağıda özetlenmiştir [109]. Bu çalışmada her yaş grubundan 1000'in üzerinde çocukla CIA yapılmıştır. İsveç'te Kent Planlama Sisteminin her kademesinde çocuk katılımı öncelikli hale getirilmiştir ve CIA ile çocuklar bu sürece dahil olabilmektedir. Araştırmada farklı yaştaki çocuklara yönelik farklı yöntemlerle bir 'araç kutusu' geliştirilmiştir. Güvenlik, bir meydanın yeniden geliştirilmesi ve açık hava etkinliklerinin geliştirilmesi gibi bir dizi konu araştırılmıştır.

Araştırma küçük çocukların bile görüşlerinin dikkate alınabileceğini ve “katılımın önündeki engellerin azaltılması ve uygun yardımın sağlanması durumunda, çocukların sözlü olarak ifade edemeseler bile erken yaşlardan itibaren önemli görüşler paylaşabildiklerini” gösteren çalışmaları aktarmaktadır. Araştırmada çocukların katılımlarının, çocuklar ve yetişkinler arasındaki güç dengesini ortadan kaldırmakta hayati bir rolü olduğu belirtilmektedir.

Çalışma, farklı aktörlerin ve ajansların, çocukların şehir planlamasına katılımı konusunda ortaklaşa çalışmasıyla, planlama sistemi içinde dönüştürücü

kapasitenin hem nasıl değerlendirileceğini, hem de nasıl geliştirilebileceğinin somut örneklerini sunmaktadır.

Çocukların bakış açılarını dahil etmeyi amaçlayan daha önceki katılımcı planlama çalışmalarının çoğu, 'sistem dönüşümleri' yerine 'sürdüren sistemler' olarak nitelendirilmiştir. Sonuç olarak, "çocukların bakış açılarının ve yeterliliklerinin planlama sistemine dahil edilmesi, çocukları önemli kentsel paydaşlar olarak tanıyarak ve dolayısıyla çocukların yaşayabileceği ortamları planlama yeteneğini geliştirerek dönüşüm kapasitesini artırır" denilmiştir.

3.2.1.2 Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'ta 2000 yılında Çocuk Komiseri Ofisi açılmıştır. 2015-2020 dönemi için karar alma süreçlerinde çocuk ve gençlerin katılımına dair ulusal strateji hazırlamışlardır. Strateji belgesinin amacına ulaşabilmesi için aşağıda sıralanan dört faktör belirlenmiştir:

- Çocukların ve gençlerin yaşamlarını etkileyen kararlara katılma hakkına sahip olduklarının kabulü
- Seslerini duyuramayan savunmasız çocukların ve gençlerin karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi ve oluşturulması
- Politika, mevzuat ve araştırmaların geliştirilmesinde çocukların ve gençlerin sağladığı katılımın yaygınlaştırılması
- Önce Çocuklar: Çocukların Korunması ve Refahı için Ulusal Rehber 2017 uyarınca çocukların ve gençlerin korunmasının ve refahının sağlanması

Birleşik Krallık'ın ülkelerinden olan İrlanda'da 2011 yılında Çocuk ve Gençlik İşleri Bakanlığı kurulmuştur [110]. Çocuk hakları indeksine göre 2021 yılında Birleşik Krallık 169'uncu sırada yer almaktadır [108].

Birleşik Krallık'taki CIA süreci ise 2017 yılında UNICEF tarafından yapılan görüşmeler ve araştırmalar sonucunda hazırlanan rapor aracılığı ile başlamıştır. Araştırmada bahsi geçen ülkelerde çocuk etki değerlendirmesi hazırlamak konusunda herhangi bir yasal bağlayıcılığın olup olmadığı, varsa hangi düzeyde olduğu, yapılan çocuk etki değerlendirme çalışması sonucunda alınan veya

düzenlenen kararların yoğunluğu ve çocuk etki değerlendirmesinin içeriğine dair bilgiler bulunmaktadır [111].

Yapılan araştırma sonuçlarına göre, İngiltere’de yapılacak yeni yasa ve politikalarda BM ÇHS maddelerinin dikkate alması ile ilgili 2010 yılında verilen bir taahhüt bulunmaktadır. Ülkede 2017 yılı ortasına kadar CIA’nın yaygınlaşmasının hedeflendiği ve bu doğrultuda çeşitli araçların üretildiği, eğitim programlarının hazırlandığı bilinmektedir. Kuzey İrlanda’da çocukların kararlara katılımı ile ilgili tam bir yasal bağlayıcılığın olmadığı, hükümete CIA’nın tanıtıldığı, fakat başarılı bir sonuç alınmadığı ifade edilmiştir. Galler’de CIA sürecine ilişkin düzenlemeler bulunmakta ve bir yükümlülük olarak ele alınmaktadır. [28]

İskoçya’da ise Çocuk Hakları ve Çocuğun İyi Olma Hali Etki Değerlendirmesi (CRWIA) 2015 yılında tanıtılmış ancak bu kılavuzun hazırlanması zorunluluk kapsamında değildir. İskoçya’daki model tarama, değerlendirme ve yayınlama olmak üzere üç aşamadan oluşmakta, sistem içinde şablon, rehberler, çevrimiçi ve yüzyüze eğitim ve danışmanlık şeklinde araç setleri bulunmaktadır. [28]

1. Tarama aşaması, düzenlemeden hangi çocuk ve gençlerin, hangi açıdan etkileneceğinin ve olası etkilerin neler olduğuna bakıldığı ilk kısımdır. Bu bölümde ikinci aşamaya geçmeye ihtiyaç olup olmadığına da bakılmakta, raporlama sürecinin devamına karar verilmektedir.
2. Değerlendirme aşamasında, karar ile ilgili BM ÇHS maddelerine bakılmakta ve sözleşme üzerindeki etkisi incelenmekte, kararın çocuğun iyi olma haline ve çocuk haklarının hayata geçmesine katkısına bakılmaktadır. Bu bölümde kanıta dayalı veri toplanmakta, paydaşlara danışılıp, çocukların görüşleri alınmaktadır. Bu kısım kendi içinde de üç ayrı bölümden oluşan kapsamlı bir aşamadır.
3. Yayınlama aşamasında yasa koyuculara ve politikacılara özel olmak üzere iki version hazırlanmaktadır. Ayrıca raporun çocuk dostu versiyonunun hazırlanması da beklenmektedir. [112]

3.2.1.3 Finlandiya

Finlandiya, yönetim sistemlerinde çocuğun katılım hakkını düzenleyen BM ÇHS'nin 12'nci maddesine yer veren bir ülkedir. CIA, çocuk dostu belediyeciliğin temel yapı taşlarından biri olarak görülmektedir [113]. Bunun bir sonucu olarak da, Finlandiya çocuk hakları indeksine göre 2021 yılında, İzlanda ve İsviçre'nin ardından 3'üncü sırada yer almaktadır [108].

Finlandiya CIA sistemini 2015 yılından bu yana uygulamaktadır ve CIA, çocuk haklarının uygulayıcısı olarak görülmektedir. Modelleri 7 aşamalı bir sistemi içermektedir [114]. Finlandiya'daki sistem, raporun sonucunun, etkilenen çocuk ve gençlere iletilmesi aşamasını da içerdiği için, çocuk katılımının geri bildirim mekanizmasını işletmesi açısından önemlidir.

Şekil 3. 6 Karar almanın bir parçası olarak çocuk etki değerlendirmesi ([114] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

Birinci aşamada planlanan uygulamanın analizi yapılmaktadır. Çocuklar ve gençler üzerinde etkisi olup olmadığına bakılmakta, etkisi olduğu tespit edilirse, detaylı değerlendirme yapmak üzere ikinci aşamaya geçilmektedir.

İkinci aşamada etki tanımı yapılmaktadır. Bu aşamada hangi verilerin mevcut olduğu ve veri toplamada başvurulacak kişiler belirlenmektedir.

Üçüncü aşama veri toplama, etkiyi tanımlama ve özetleme aşamasıdır. Bu aşamada toplanan veriler, çocuk hakları doğrultusunda analiz edilmektedir.

Dördüncü aşamada planlanan uygulamanın çocuk ve gençler üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir.

Beşinci aşamada planlanan uygulamaya ilişkin varılan sonuç belirtilmekte, rapor ekibinin kararı yazılmaktadır.

Altıncı aşamada hazırlanan karar çocuklara ve gençlere bildirilmektedir.

Yedinci aşamada bu yöntemin karar vericiler için iyi bir yönetim olup olmadığı izlenmektedir. Kararın etkileri izlenmekte ve değerlendirilmektedir.

Finlandiya’da CIA öncesinde, Chawla’nın 1990’larda ortaya koyduğu çocuk dostu yer kriterlerine benzer bir çalışma, 2002-2007 yılları arasında 13-18 yaş arası çocuklarla gerçekleştirilmiştir [82]. Çalışmanın sonucunda çocuk dostu çevrenin 10 boyutu ortaya konulmuştur:¹

1. Konut ve barınma
2. Sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel hizmetler
3. Katılım
4. Güvenlik ve emniyet
5. Aile, akraba, arkadaş ve komşu ortamı
6. Kentsel ve çevresel nitelikler
7. Kaynakların varlığı ve dağılımı
8. Ekoloji
9. Aidiyet ve devamlılık hissi
10. İyi yönetim

Aynı yazarlar, çalışmalarını sonrasında İtalya ve İsveç’te de uygulamıştır. Çocuk dostu çevre kavramını, Finlandiya’daki çalışmalarının üstüne “güvenlik ve emniyet”, “kentsel ve çevresel nitelikler” ve “sağlık ve eğitim” gibi faktörler çerçevesinde özetlemişlerdir.

¹ Belirlenen bu 10 kriterin, UNICEF’in belirlediği 12 kriterden neden farklı olduğuna veya neden yeniden kriterler belirlenmesine ihtiyaç duyulduğuna dair bir açıklama getirilmemiştir.

Bir başka araştırmada ise, Finlandiya, İtalya ve İsveç'i kapsayan ve farklı coğrafi, kültürel ve sosyal semtlerde çocuk dostu ortamlara ilişkin çocuk görüşleri toplanmıştır [115]. Çalışma kapsamında 12 yaşındaki, 53 çocukla ve banliyöde yaşayan 10 çocukla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Horelli'nin (2007) belirlediği 10 boyut¹ coğrafi, kültürel ve sosyal açıdan farklı ortamlarda yaşayan üç çocuk grubuna uygulanmıştır. Okulların desteği ile çocuklardan ideal bir çocuk dostu çevre hakkında 10 şey yazması istenmiştir.

Çocukların verdiği yanıtların çoğunluğu üç boyutu kapsamaktadır: sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel hizmetler (no. 2), güvenlik ve emniyet (no. 4) ve kentsel ve çevresel nitelikler (no. 6).

Temel hizmetler, kuzey toplumundaki çocuklar için en önemli boyut olarak öne çıkmış ve cevaplarının neredeyse yarısını oluşturmuştur. Banliyödeki çocuklar için emniyet ve güvenlik boyutu en önemli olanıdır. Kent içi ve çevresel niteliklerin ve temel hizmetlerin boyutları şehir içi çocuklar için eşit derecede önemlidir. Banliyöde yaşayan çocuklardan yüksek puan alan emniyet ve güvenlik boyutu, kuzey toplumundaki çocukların neredeyse hiçbirinde öne çıkmamıştır.

Çocukların en fazla yanıt verdiği üç seçenek ayrıntısı ile ele alınmıştır. Finlandiya-İtalya ve İsveç çalışmaları, çocuklar için sosyal durumun, ailevi durumların ve kültürel geçmişlerinin algıladıkları ve yaşadıkları deneyimler üzerinde temel bir etkiye sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Finlandiyalı ve İsveçli şehirli çocukların karşılaştığı sosyal problemler, Stockholm banliyö çocuklarının problemlerinden farklı niteliktedir. Çocukların hiç birisinde 3 numaralı madde olan katılım meselesi belirtilmemiştir.

2000-2010 dönemi boyunca yapılan araştırmalarla, çocukların yaşadıkları şehir üzerine düşüncelerinin anlatılması, Finlandiya'daki CIA mekanizmasına hizmet ettiği düşünülebilir.

¹ 1) konut ve barınma 2) sağlık, eğitim ve ulaşım gibi temel hizmetler 3) katılım 4) güvenlik ve emniyet 5) aile, akraba, arkadaş ve komşu ortamı 6) kentsel ve çevresel nitelikler 7) kaynakların varlığı ve dağılımı 8) ekoloji 9) aidiyet ve devamlılık hissi 10) iyi yönetim

3.2.1.4 Avustralya

Avustralya’da 2013 yılında Ulusal Çocuk Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun işlevleri şöyle tanımlanmıştır [116]:

- Çocukların insan hakları temelinde sahip oldukları konumu geliştirmek,
- Çocuk haklarını geliştirmeye yönelik, araştırma ve eğitim programları başta olmak üzere çalışmalar yürütmek,
- Çocuk hakları uygulamalarını çocukların en iyi şekilde yararlanacağı seviyeye taşımak,
- Çocuk haklarını teminat altına alan yasal düzenlemeler önermek, var olan yasal düzenlemeleri incelemek ve değerlendirmek.

Komisyon, ülkedeki çocuk haklarının durumuna dair araştırmalar yürütmüş, buna göre katılım hakkının en az karşılanan haklardan olduğu sonucuna varmıştır.

Ayrıca ülkede farklı eyaletlerde işlevli olmak üzere Aile ve Çocuk Bakanlığı, Çocuk Güvenliği, Gençlik ve Aile Bakanlığı ve Çocuk Koruma Bakanlığı kurulmuştur [116]. Avustralya, Çocuk Hakları İndeksine göre, 2020 yılında 135’inci sıradayken, 2021 değerlendirmesinde ancak bir sıra yükselerek, 134’üncü sıraya ilerlemiştir [108].

Avustralya’da CIA süreci 2020 yılında başlamıştır. Model ilk tarama, değerlendirme ve son öneri olmak üzere üç aşamalı bir sistemden oluşmaktadır. İlk iki soruda, kararın çocukları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyip etkilemediğine bakılmakta, eğer etkilemediği sonucuna varılırsa, raporlamaya devam edilmesine gerek kalmamaktadır. Ancak, iki sorudan birinde evet cevabı verilmişse, sekiz soruluk kılavuzla değerlendirme yapılmaya devam edilmektedir.

Uygulanan CIA’in aşamaları şöyledir [117]:

1. Önerinin amacı nedir?
2. Öneri, çocukları ve gençleri doğrudan etkiliyor mu? Öneri çocukları ve gençleri dolaylı olarak etkiliyor mu?

Bu aşamadan sonra ikinci soruda herhangi birisine *Evet* yanıtı verildiyse, üçüncü sorudan devam ediliyor. Her ikisine de *Hayır* yanıtı verildiyse, rapor burada tamamlanıyor.

3. Öneri çocuk ve gençleri hangi açılardan etkiliyor? Öneriden hangi çocuk ve genç grupları (yaş, cinsiyet, ekonomik durum gibi) etkileniyor?

4. Önerinin çocuk ve gençler üzerindeki etkisinin önemi nedir?

- Önemsiz (*beşinci soruya devam etmeye gerek yoktur*)

- Az önemli

- Orta derecede önemli

- Çok önemli

Öneriyi neden bu şekilde değerlendirdiğinizi açıklayın.

5. Önerinin çocuk ve gençlerin yararına olup olmadığını değerlendirin.

6. Öneriye ilişkin herhangi bir olumsuzluğu gidermek için alınacak önlemleri yazın.

7. Öneri hakkında çocuk ve gençlerle ilgili topladığınız verileri özetleyin.

8. Öneriye ilişkin nihai tavsiyenizi yazın.

Raporun, İskoçya veya Finlandiya örneklerinde olduğu gibi, çocuklara yönelik versiyonunun hazırlanıp hazırlanmadığına dair herhangi bir bilgi bulunamamıştır.

3.2.1.5 Yeni Zelanda

2011 yılında, BM Çocuk Hakları Komitesi, Yeni Zelanda için hazırlanan ülke gözlem raporunda, tüm karar düzeylerine çocukların görüşlerinin dahil edilmesi konusunda bir tavsiyede bulunmuştur. Bu tavsiye karar çerçevesinde, Yeni Zelanda'da CIA, zorunlu değil, isteğe bağlı olarak belirlenmiştir. Yeni Zelanda, çocuk hakları indeksine göre 2021 yılında, 168'inci sırada yer almaktadır [108].

Ülkede CIA hazırlama için raporlama aracı bulunmaktadır ve model aşamaları aşağıda özetlenmiştir [118]:

1. Tarama aşamasında tam ve kapsamlı CIA'a gerek olup olmadığının belirlendiği aşamadır. Karar hakkında çocukların görüşlerine başvurulmuş mu veya başvurmaya ihtiyaç var mı sorularını içermektedir.
2. Önerinin detaylandırılması aşaması, kararın BM ÇHS ile ilişkisinin araştırıldığı aşamadır.
3. Paydaşlara danışma, veri-kanıt toplama aşamasında, doğrudan ve dolaylı olarak etkilenecek çocuk gruplarının ve ilgili tüm kişilerin karara ilişkin görüşleri alınmaktadır.
4. Etkinin özetlenmesi aşamasında öneriye ilişkin toplanan verilerle rapor sonuçlandırılmakta ve öneriler sunulmaktadır.

3.2.2 Uygulama Aracı Bulunmayan Ülkeler

Diğer Avrupa ülkeleri başlığında henüz CIA süreci içine girmese de yasal düzenlemeleri içinde çocuk katılımını önceleyen Almanya, Danimarka ve Norveç'teki kısıtlı yasal ve yönetsel düzenlemelerine yer verilmiştir.

Almanya'da Gençlik Refahı Yasası'nın 8'inci maddesi katılım hakkını içermektedir. Bu kapsamda çocuklar ve gençler kendilerini etkileyen tüm kamusal karar ve politkalara katılma hakkına sahiptir [119]. Almanya, çocuk hakları indeksine göre 2021 yılında, 6'ncı sırada yer almaktadır [108]. Ülkede CIA hazırlamaya dair herhangi bir yönerge bulunduğu belirtilmemektedir.

Danimarka'da 2012'den bu yana Danimarka Parlamentosu Ombudsman Çocuk Ofisi bulunmakta, çocukların kendilerini ilgilendiren kararlarla ilgili konulara dair yazabildikleri ve gizliliğinden emin oldukları bir sistem kurulmuştur. Çocuk ombudsmanın görevlerinden birisi de Çocuk Hakları Etki Değerlendirmesi hazırlamaktır. Ayrıca ülkede Çocuk ve Eğitim Bakanlığı bulunmaktadır [120]. Danimarka çocuk hakları indeksine göre 2021 yılında 9'uncu sırada yer almaktadır [108]. Ülkede Çocuk Hakları Etki Değerlendirmesi hazırlamaya dair herhangi bir yönergeye bulunduğu belirtilmemektedir.

Norveç, 1981 yılında ilk çocuk ombudsmanslığının kurulduğu ülkedir. Ancak ombudsmanın görevi çocukların savunuculuğunu yapmak, çocuk hakları konusunda toplumu bilgilendirmek, politika yapıcıları ve karar vericileri çocuk odaklı kararlar almaya zorlamak ile sınırlandırılmıştır. 2003 yılında BM ÇHS,

İnsan Hakları Kanunu ile Norveç yasalarına dahil edilmiştir. Ülkenin Çocuk ve Aile İşleri Bakanlığı bulunmaktadır [121]. Norveç çocuk hakları indeksine göre 2021 yılında 14'üncü sırada yer almaktadır [108]. Ülkede CIA hazırlamaya dair herhangi bir yönerge bulunduğu belirtilmemektedir.

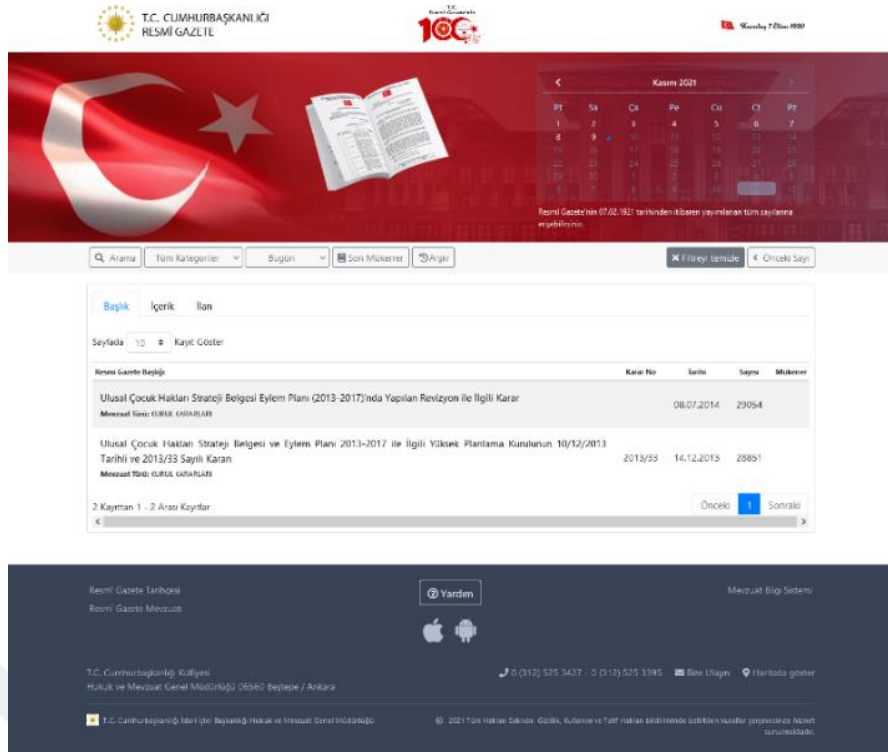
3.2.3 Türkiye

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA) ve İstanbul Şişli Belediyesi işbirliği ile 2019 yılında Türkiye için İsveç'te uygulanan yöntemin pilot denemesi yapılmasına karar verilmiştir. Yazarın da çalışma ekibinde yer aldığı pilot çalışmada Çocuk Etki Değerlendirmesi'nin ne olduğu, neden önemli olduğu ve nasıl uygulandığının anlatıldığı “Karar Vericiler için Çocuk Etki Değerlendirmesi-1. Bölüm” ismiyle birinci kitapçık [28], örnek konu üzerinden CIA raporunun adımlarının ve örnek uygulamanın anlatıldığı “Türkiye’de Çocuk Etki Değerlendirme İçin Bir Deneme: Şişli Belediyesi-Çocuk Oyun Evi Örneği-2. Bölüm” isimli ikinci kitapçık [122] hazırlanmıştır.

Türkiye çocuk hakları indeksine göre 2021 yılında 20'inci sırada yer almaktadır [108]. Türkiye, 2013-2017 dönemi için Çocuk Hakları Strateji Belgesi'ni hazırlamıştır [123]. Strateji belgesinin vizyonu “Çocuğun yüksek yararının bütün yararlardan öncelikli olduğunu kabul ederek, yaşama, gelişme, korunma ve görüşünün alınması hakkı ile ayrımcılığın önlenmesini esas alan, çocuk hakları kültürü temelinde bir çocukluğun yaşandığı Türkiye” olarak belirlenmiştir. Çocuğun katılım hakkını odağına alan stratejik amaçları ise “a) Çocuk ve çocuk haklarına ilişkin karar süreçlerine bütün çocukların katılımını sağlamak.

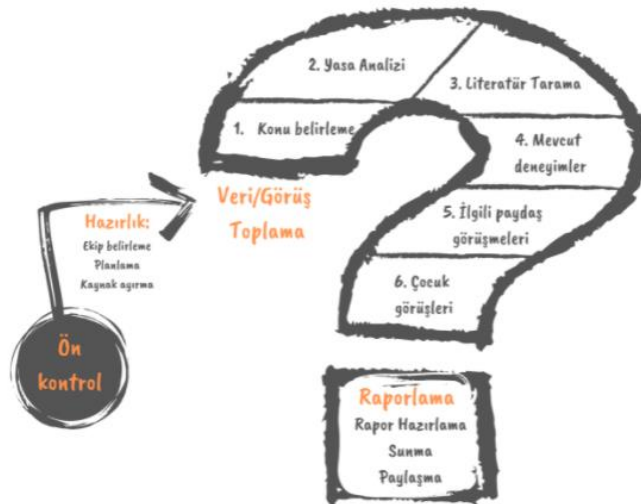
b) Toplumsal hayatın bütün alanlarında her türlü hizmetlerin tasarımı, düzenlenmesi, uygulanması, izlenmesi ve denetlenmesinde çocuğun katılımı ile ilgili kültürü geliştirmek.” [124] olarak tarif edilmektedir.

2018 yılında basında yer alan haberlere [125] göre “2018-2023 dönemini kapsayan Ulusal Çocuk Strateji Belgesi ve Eylem Planı”nın hazırlıklarının tamamlandığı bilgisine ulaşılmış olmasına rağmen, Resmi Gazete’de veya konu ile ilişkili web sayfalarında, belgeye erişilememiştir.

Şekil 3. 7 Çocuk Hakları Strateji Belgesi Eylem Planı ile ilgili Resmi Gazete kararları

Pilot CIA çalışması, Şişli Belediyesi'nin stratejik planında yer alan bir karar odağı alınarak, henüz uygulanmaya başlanmadan önce, belirlenen analiz başlıkları eşliğinde hazırlanmıştır.

Şekil 3. 8 İstanbul Bilgi Üniversitesi ÇOÇA ve Şişli Belediyesi işbirliği ile hazırlanan pilot CIA modeli [122]

İsveç modelinin temel alındığı çalışmada üç ana adımlı bir model belirlenmiştir.

1. Ön hazırlık aşamasında ekip belirlenmekte, planlama yapılmakta ve kaynak ayrılmaktadır.
2. Veri toplama aşamasında aşağıdaki sıralama ile ilerlenmektedir;
 - Hangi konuya dair değerlendirmenin yapılacağını belirlenmesi,
 - Değerlendirmesi yapılacak olan konunun yasalar ve BM ÇHS ile ilişkisinin kurulması,
 - Belirlenen konuda yapılan bilimsel araştırmalara bakılması ve tartışmalara dair literatür taraması yapılması,
 - Mevcut deneyim ve uygulamalara bakılması,
 - Konuyla ilişkili paydaşların görüşlerinin alınması,
 - Konunun asıl öznesi olan çocukların görüşlerine yer verilmesi.
3. Raporlama aşamasında, kararın çocuğun üstün yararı için durumu tartışılmakta ve kararın uygulanıp, uygulanmamasına ilişkin görüş belirtilmektedir.

Türkiye’de çocuk, şehir, yer kavramını tartışmak üzere 2010-2011 döneminde 9-11 yaş arasında 240 çocukla grup söyleşisi, haritalama, mahalle planlama atölyesi şeklinde uygulamalar yapılmıştır [82]. Çalışma, Kevin Lynch’in Şehirlerde Büyümek projesinin devamı niteliğinde kurgulanmıştır. Çocuklara, çocuk dostu yer kavramı konusunda ne düşündükleri sorulup cevapların ulaşım, katılım, doğa, barınma gibi çeşitli boyutlarda analiz edilmesi açısından önemli bir veri kaynağıdır. Çalışmada belirgin olarak, çocukların, kendi fikirlerini özgürce ifade edebildikleri, dinlenildikleri ve fikirlerinin uygulandığı bir şehri çocuk dostu şehir olarak betimledikleri ortaya çıkmıştır.

2018 yılında, çocukların kent algısını anlamak üzere, yapılan bir başka araştırmada, Türkiye ve Rotterdam’dan 8-11 yaş arası çocuklardan dört soruya tek kelimelik cevaplar verilmesi istenmiş ve yanıtlar karşılaştırılmıştır [126]. Çocukların İstanbul’u 50’yi aşan kelime ile tarif ettiği, öte yandan Rotterdam’da yaşayan çocukların kendi şehirleriyle ilgili daha az çağrışımları olduğu ortaya çıkmıştır. İstanbul’da yaşayan çocuklar en çok “egzoz kokusu”nu, ardından “çöp, sigara ve duman” kokularını duyduklarını dile getirmiştir. En çok duydukları

sesler ise ağırlıklı olarak, “korna, trafik, konuşma sesi” ve “inşaat” gibi kaotik bir metropolde yaşadıklarını destekler nitelikte seslerdir. Rotterdam’da yaşayan çocuklar için ise en çok duyulan kokular “gaz, duman” ve “yemek” kokularıdır. İstanbul’daki yaşlıları gibi, Rotterdam’daki çocuklar için de “trafik” ve “kalabalığın sesi” listenin başında gelmektedir. İstanbul’da yaşayan çocuklar için yeşil ve mavi şehirde gördükleri renkler arasında yer aldığı ancak gri, siyah ve kahverengi renklerin, tüm diğer renkler arasında belirgin bir şekilde öne çıktığı görülmüştür. Mavi, Rotterdam’da yeşille birlikte en çok ifade edilen renk iken, şehrin futbol takımı Feyenoord ve milli bayrağının renkleri olan kırmızı ve beyaz da yoğunlukla akla gelenlerdendir.

3.3 Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımını Kolaylaştırmak İçin Hazırlanmış Uygulamaların Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

Aşağıdaki tabloda (Tablo 3.7), Çocuk Etki Değerlendirme veya Çocuk Hakları Etki Değerlendirme (CIA) yöntemleri veya uygulama araçları bulunan ve bu araçların kullanımı için düzenlemelere sahip beş ülkenin (İsveç, Birleşik Krallık, Finlandiya, Avustralya ve Yeni Zelanda) karşılaştırması yapılmıştır. Bu düzenlemelere, tezin “3.2 Çocuğun Kararlara Katılımına Yönelik Düzenlemeler: Öne Çıkan Ülke Örnekleri” başlığında ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Tablo kriterleri belirlenirken her yıl ülkelerin çocuk hakları alanındaki sıralamasıyla ilgili raporlar yayımlayan çocuk hakları endeksinden [127], Hart’ın Çocuk Katılımı Merdiveni [14] modelinden ve BM Çocuk Hakları Komitesinin çocuğun katılım hakkını düzenleyen Genel Yorum No 12 [61] belgesinden yararlanılmıştır. Kurumsal yapılanma, araç seti, raporlamanın öncesi-sırası-sonrası hazırlıkları bölümlerinde bulunan ifadeler literatür taramaları, ülkelerin kullandığı araçların detayları ve tezin dördüncü bölümünde “4.4. Çocukların Mekânsal Kararlara Katılım Yöntemini Yeniden Düşünmek: Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi” başlığında anlatılan özgün model temel alınarak oluşturulmuştur.

Raporlama öncesi, sırası ve sonrasında dair değerlendirmelerin olduğu bölümler BM Çocuk Hakları Komitesi’nin çocuğun katılım hakkını düzenleyen Genel Yorum No 12 temel alınarak ve yukarıda da ifade edildiği gibi literatür

taramaları, ülkelerin kullandığı araçların detayları ve tezin dördüncü bölümünde “4.4. Çocukların Mekânsal Kararlara Katılım Yöntemini Yeniden Düşünmek: Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi” başlığında anlatılan özgün model çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu bölümde çocuklarla çalışırken dikkate dilecek etik çerçevenin varlığı, çocukların görüşlerinin karar nasıl yasıtılacağı, geri bildirim mekanizmasının nasıl işletildiği, raporun çocuk versiyonunun hazırlanıp ulaştırılması ve raporun kamuoyuna açık bir şekilde paylaşılması gibi kriterler üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Puanlama, tablo 3.6’dan da görülebileceği gibi, belirlenen kriterlerdeki sorulara verilen evet (3 puan), kısmen (2 puan) ve hayır (-1 puan) şeklinde yapılmıştır.

Tablo 3. 8 Puanlama sistemi

Bilgi/veri yok	0
Hayır	-1
Kısmen	2
Evet	3

Hayır yanıtına 1 puan verilmemesinin sebebi, olumsuz bir duruma artı puan vererek sıralamada ülkenin yükselmesine yol açmamaktır. O konuya dair bilgiye veya veriye ulaşamamış olması olasılığı her zaman öncelik olmuştur. Kısmen yanıtı ise, başlangıçta belirlenmiştir ancak puanlama sırasında kullanılmasına ihtiyaç olmamıştır.

Tablo 3. 9 Karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış uygulamaların karşılaştırmalı değerlendirmesi

		İsveç	Birleşik Krallık	Finlandiya	Avustralya	Yeni Zelanda
Çocuk Hakları Endeksi	2015 sıralaması	8				
	2016 sıralaması			9		
	2017 sıralaması	7	156	10	27	158
	2018 sıralaması		173	7		
	2019 sıralaması	9		4	19	
	2020 sıralaması	4	169	3	135	168

Tablo 3. 10 Karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış uygulamaların karşılaştırmalı değerlendirmesi (devamı)

		İsveç	Birleşik Krallık	Finlandiya	Avustralya	Yeni Zelanda
Çocuk Hakları Endeksi	2021 sıralaması	4	169	3	134	168
	Veriye erişilebilen dönemlerin karşılaştırmasına göre, günümüze doğru sıralamada yükselme oldu.	3	-1	3	-1	-1
Kurumsal Yapılanma	Çocuktan sorumlu ayrı bir bakanlık var.	3	3	0	3	0
	BM ÇHS ile uyumlandırmak adına yasa veya yönetmeliklerde düzenlemeler yapılmış.	3	3	3	3	-1
	Çocukla ilişkili yerel yönetim birimleri var mı?	3	0	0	0	3
Çocuk Katılımı Merdiveni modeline göre	Rapor süreci, Hart'ın merdiveni modeline göre hangi basamaktadır?	5	5	5	5	5
Araç Seti	Raporlama aracı var.	3	3	3	3	3
	Raporlama yönergesi var.	3	3	3	3	3
	Çocuklarla görüşme, çocuğa zarar vermeme vb için eğitim paketi veya yönerge içeriyor.	-1	3	3	3	-1
	Onay formları eklenmiş.	-1	-1	-1	-1	-1
Raporlama Öncesi	Raporu hazırlayacak ekip tanımı yapılmış.	3	-1	3	-1	3
	Raporun tamamlanması için süre tanımı yapılmış.	-1	-1	-1	-1	-1
	Çocukların katılımını tam ve etkin bir şekilde sağlamak amacıyla, yetişkinlere yönelik bir 'kontrol listesi,' eklenmiş.	-1	-1	3	-1	3
	Raporun kapsamı, sadece çocuklarla ilgili kararlarla sınırlı değil.	-1	3	3	3	3

Tablo 3. 11 Karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış uygulamaların karşılaştırmalı değerlendirmesi (devamı)

		İsveç	Birleşik Krallık	Finlandiya	Avustralya	Yeni Zelanda
Raporlama Sonrası	Raporlama ekibinde çocuklar yer alıyor.	-1	-1	-1	-1	-1
	Karara ilişkin olarak çocuklardan görüş alınıyor.	3	3	3	3	3
	Karara ilişkin ilgili yerde yaşayan ve koşulları eşit olmayan çocuklardan da görüş alınması için özen gösteriliyor.	3	3	3	3	3
	Çocukların görüşlerinin alınması sırasında gerekli güvenlik önlemlerinin alınması konusunda yönerge bulunuyor.	-1	-1	3	-1	-1
	Karara ilişkin olarak ebeveynler, bakımverenler, eğitimciler vb. paydaşlardan görüş alınıyor.	3	3	3	3	3
	Raporun çocuk versiyonu hazırlanıyor.	0	3	3	0	0
	Rapor, görüşleri alınan çocuklara yönelik geri bildirim mekanizması içeriyor.	3	3	3	-1	0
	Raporun çocuk versiyonu çocuklara ulaştırılıyor.	0	3	3	0	0
	Karara ilişkin denetleme mekanizması kurulmuş.	3	3	3	-1	0
	Raporun yetişkinler ve çocuklar için hazırlanan versiyonunun kamuoyu ile paylaşılması tavsiye edilmiş. (örneğin, web sitesinde yayımlama)	-1	3	-1	-1	-1
PUAN TOPLAMI		33	40	49	22	24

3.3.1 Çocuk Hakları Endeksine Göre Değerlendirme

Çocuk hakları endeksi, yukarıda da ifade edildiği gibi, ÇHS'yi onaylayan ve yeterli verisi olan ülkelerin yıllara göre sıralamasını gösteren ve 2021 yılında 182 ülkeyi çocukların yaşam, eğitim, koruma ve sağlık alanlarını temel alarak sıralayan bir vakıftır [108]. İncelenen bu beş ülkenin 2015-2021 yılları arasında çocuk hakları indeksinde hangi sırada yer aldıkları tespit edilmiştir. Geçmiş yıllardaki indeks verileri ilk 10 ve son 10 sıralamasına ulaşılabilirdiği için bazı

Ülkelerin, bazı yıllara ait verilerine yer verilememiştir. Bu sebeple tablonun ocuk hakları endeksine göre kısmında yer alan 2015-2021 arası sıralamadaki yeri toplam puana dahil edilmemiştir. Bu kısımda, veriye erişilebilen dönemlerin karşılaştırmasına göre, günümüze doğru sıralamada yükselme olup olmadığına bakılarak, ulaşılan cevap (evet/hayır) puanlanmıştır.

Çocuk hakları endeksine göre Birleşik Krallık, Avustralya ve Yeni Zelanda sıralamada düşüş yaşamıştır. Tüm ülkelerin verilerinin tam olduğu yıl olan 2017'de, Birleşik Krallık 156'ıncı sıradayken, 2021'de 169'uncu sıraya; Avustralya 27'inci sıradayken 134'üncü sıraya; Yeni Zelanda ise 158'inci sıradan 168'inci sıraya gerilemiştir. 2017 yılında İşveç 7'inci sıradayken 2019 yılında 9'uncu sıraya gerilemiş fakat 2021 yılında 4'üncü sıraya yükselmiştir. Finlandiya ise 2017 yılında 10'uncu sıradayken yıllar boyunca yükselmesini sürdürmüş ve 2021 yılında 3'üncü sırada yerini almıştır. İşveç ve Finlandiya'nın çocukların yaşam, eğitim, koruma ve sağlık alanlarını temel alarak hazırlanan sıralamada, 2017 yılından bu yana hep ilk 10 ülke arasında yer almakta olduğu görülmektedir.

3.3.2 Kurumsal Yapılanmaya Göre Değerlendirme

Kurumsal yapılanma bölümünde ülkelerin çocuklarla ve BM ÇHS ile ilgili yasal düzenlemeleri değerlendirilmiş, veriye ulaşılabildiği kadarıyla puanlama yapılmıştır. Kurumsal yapılanmada çocuktan sorumlu ayrı bir bakanlığın varlığı, BM ÇHS ile uyumlandırırmak adına yasa veya yönetmeliklerde düzenlemeler yapılma durumu ve çocukla ilişkili yerel yönetim birimlerinin varlığı kriterleri üzerinden değerlendirilmiştir.

İşveç, Birleşik Krallık ve Avustralya'da çocuktan sorumlu ayrı bir bakanlık bulunmaktadır. İşveç, Birleşik Krallık, Avustralya ve Finlandiya'da yasa ve yönetmelikler BM ÇHS ile uyumlu hale getirilmiştir. İşveç ve Yeni Zelanda'da çocuklarla ilişkili yerel yönetim birimleri olduğu bilgisine ulaşılmıştır. İşveç'teki İşveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği adıyla hizmet vermektedir.

3.3.3 Çocuk Katılımı Merdiveni Modeline Göre Değerlendirme

Çocuk Katılımı Merdiveni Hart'ın 1994'te geliştirdiği bir modeldir. Bu model tezin üçüncü bölümünde "3.1. Çocuk Katılımı Modelleri" başlığında etraflıca ele

alınmıştır. Çocuk Katılımı Merdiveni modeline göre, ülkelerin kullandığı araçların katılım merdiveninde hangi basamağa denk geldiği, yazar tarafından yorumlanmış ve denk geldiği basamağın derecesi puan olarak yazılmıştır.

Tablo 3. 12 Hart'ın Çocuk Katılımı Merdiveni Modeli [17]

8. Çocuklarca başlatılması ve kararların yetişkinlerle paylaşılması
7. Çocuklarca başlatılması ve çocuklarca yönetilmesi
6. Yetişkinlerce başlatılması ancak kararların ortak alınması
5. Bilgi vererek danışma
4. Bilgi vererek görevlendirme
3. Maskotluk/Tokenizm
2. Dekorasyon
1. Manipülasyon/Zorlama/Aldatma

Beş ülkenin CIA süreci içinde çocukların görüşlerinin alındığı bir bölüm bulunmaktadır. Seçilen kararın uygulama aşamasından önce kararla ilgili bölgede yaşayan çocuklar bilgilendirilmekte ve ardından görüşleri alınmaktadır. Bu sürece göre, tüm ülkelerin Hart'ın Çocuk Katılımı Merdiveni'ne göre çocuklara danışıldığı ve bilgilendirildiği sıralama olan beşinci sıra olan 'bilgi vererek danışma' aşamasında olduğu kanaatine varılmıştır.

3.3.4 Araç Setine Göre Değerlendirme

Araç seti bölümü, çocukların kararlara katılımına yönelik araç, yönerge, kolaylaştırıcı rehber olup olmamasına göre puanlanmıştır. Bu kısım içeriğe dair bir yorum içermemekte, sadece aracın varlığına bakmaktadır. Bu kapsamda, ilgili ülkenin raporlama aracının ve yönergesinin bulunup bulunmamasına, çocuklarla görüşme, çocuğa zarar vermeme gibi konularda raporu hazırlayacak olan kişilere yönelik bir eğitim paketi veya yönerge içerip içermemesine ve başta çocuklar olmak üzere, görüşleri alınacak kişilerden, görüşmelerin içeriği hakkında bilgilerin yer aldığı ve katılımcıların kendilerinin onayladığı formların eklenip eklenmediğine göre puanlama yapılmıştır.

Tüm ülkelerin çocuklara yönelik kararları çocukların üstün yararı ve katılımı çerçevesinde ele aldığı raporlama araçları ve soruları belirlenmiş yönergeleri bulunmaktadır. Bu araç ve yönergelerin detayları "3.2 Çocuğun Kararlara Katılımına Yönelik Düzenlemeler: Öne Çıkan Ülke Örnekleri" başlığında

anlatılmıştır. Birleşik Krallık, Finlandiya ve Avustralya, raporu hazırlayacak olan yetişkinlere yönelik, çocuklarla görüşme yöntemleri için kolaylaştırıcı araçlar ve eğitim paketleri eklemişlerdir. Bu yönüyle, bu üç ülke, henüz çocuklarla çalışma deneyimi olmayan yetişkinlerin ve karar vericilerin de raporu hazırlayabilme kapasitelerini arttırmayı ve çocuğa zarar vermeme ilkesini hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Ülkelerin hiç birinde, kendilerinin önerdiği veya hazırladığı raporda kullandığı raporlama aracı veya yönergesi içine çocuklarla görüşme öncesinde çocuktan ve bakım vereninden alınması gerekli olan onay formları örneği eklenmemiştir. Onay formları, özellikle çocuklarla çalışma deneyimi olmayan yetişkinlere hatırlatılması gereken bir sorumluluktur. Onay formlarını sadece çocuktan sorumlu bakımverenden değil, çocuğun kendisinden de alınmasının hatırlatılması çocuğun birey olarak görüldüğünün bir göstergesi olması açısından önemli görülmektedir.

3.3.5 Raporlama Öncesi Sürece Göre Değerlendirme

Raporlama öncesinde, raporu kimlerin hazırlayacağına dair tanım yapıp yapılmadığı, raporun tamamlanması için ideal bir süre belirlenip belirlenmediği, görüşlerine başvurulacak çocuklara yönelik kapsayıcı olabilmek adına, raporu hazırlayacak ekip için bir 'kontrol listesi' eklenip eklenmediği ve raporun kapsamının sadece çocukları ilgilendiren kararlarla sınırlandırılıp sınırlandırılmadığı kriterlerine göre değerlendirme yapılmıştır.

İsveç, Finlandiya ve Yeni Zelanda'da, raporu hazırlayacak olan ekibin tanımı yapılmıştır. Aslında ülkelerin tamamı, çocuklarla ilgili çalışma sistemlerini BM ÇHS ile uyumlu hale getirdikleri için, ekip tanımlarını da kurumsal yapılanmaları içinde çözdükleri fikri hakimdir. Ülkelerin hiç birinde, raporun tamamlanması için süre tanımı yapıldığına rastlanmamıştır. Sadece Finlandiya ve Yeni Zelanda'da, çocukları sürece dahil ederken, çocuklarla az temas etmiş veya hiç temas etmemiş yetişkinlere yönelik olarak kendilerini ve buluşacakları ortamı kontrol etmeleri için bir liste hazırlanmıştır. İsveç bu ülkeler içinde yer almamış olsa da, BM ÇHS'ye uyum ve uygulama konularındaki özel hassasiyetlerinden ötürü, ülkede çocuklarla ilgili konularda çalışan yetişkinlerin hali hazırda bu bilgiye sahip oldukları bilinmektedir. İsveç hariç tüm ülkelerde hazırlanacak raporun kapsamı, sadece çocuklarla ilgili kararlara yönelik değil, alınan tüm

kararlara yönelik olarak belirlenmiştir. Bu durum, çocukların ortak yaşanılan şehirlerde tüm kararlara dahil edilmesi gerektiği yaklaşımında olduğuna dair işaret olarak görülebilmektedir.

3.3.6 Raporlama Sırasındaki Sürece Göre Değerlendirme

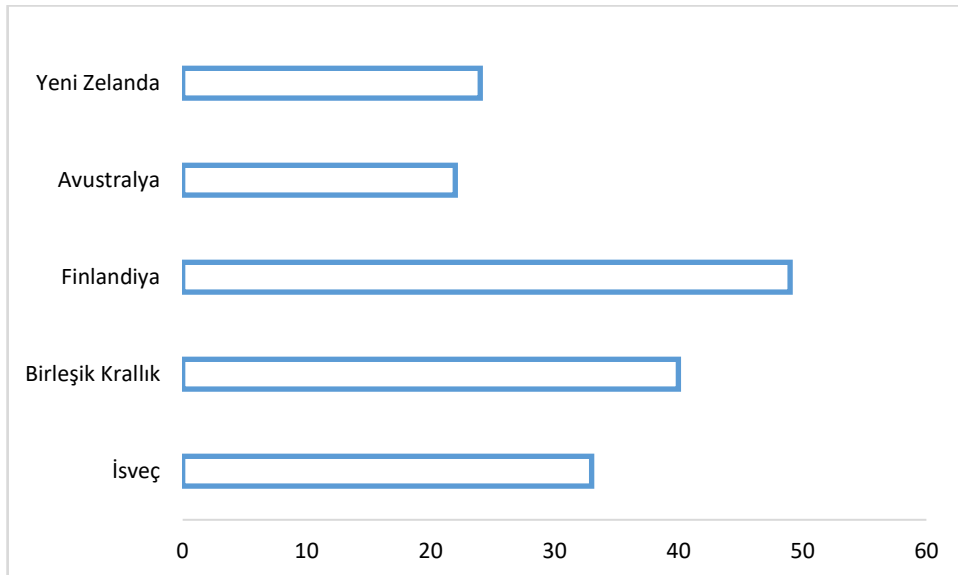
Raporun hazırlandığı süreç içerisinde, raporu hazırlayan ekibin içinde çocuklara alan açılıp açılmadığına, karar ilişkin yaş, cinsiyet, engellilik, çeşitli dezavantajlılık durumları dikkate alınarak tüm çocuklardan görüş alınıp alınmadığına, çocukların görüşlerinin alınması sırasında çocuğa zarar vermeme ilkesi kapsamında gerekli güvenlik önlemlerine yönelik bir yönerge bulunup bulunmadığına, kararla ilgili olarak yetişkin paydaşlardan (ebeveynler, bakımverenler, eğitmenler gibi) da görüş alınıp alınmadığına ve raporun çocuk versiyonunun hazırlanıp hazırlanmadığına dair değerlendirme yapılarak puanlanmıştır.

Ülkelerin hiç birinde, raporlama ekibinde çocukların da yer alması tavsiye edilmemiş veya kesin bir karar olarak eklenmemiştir. Raporlama ekibinde çocukların da yer alması gerek çocuğu birey olarak görme yaklaşımını destekleyen, gerekse de rapora dair çocuk bakış açısını yerleştiren ve çocuk katılımını anlamlı kılan bir yaklaşımdır. Ülkelerin tamamında, raporu hazırlanan karara ilişkin, kararla ilişkili bölgede yaşayan çocukların ve ilgili yetişkinlerin (ebeveynler, bakımverenler, eğitmenler gibi) görüşleri alınmaktadır. CIA'nın özünde de yer alan çocukların görüşlerinin kararlar oluşturulurken yer alması gerektiği eksikliğini kapatma çabası olduğu için, CIA uygulayan tüm ülkelerde olmazsa olmaz bir adımdır. Sadece Finlandiya'da çocukların görüşleri alınırken gerekli güvenlik önlemlerinin alınmasına dair öneri ve tavsiyeler bulunmaktadır. Sadece Birleşik Krallık ve Finlandiya'da raporun çocuk versiyonu hazırlanmakta ve çocuklara ulaştırılmaktadır. Raporun çocuk versiyonun hazırlanması ve görüşleri alınan veya alınmayan tüm çocuklara ulaştırılması, geri bildirim sürecinin vazgeçilmez bir parçasıdır ve bu işin en anlamlı adımlarından biri olarak görülmektedir.

3.3.7 Rapor Hazırlandıktan Sonraki Sürece Göre Değerlendirme

Rapor tamamlandıktan sonra ise, ülkeler, görüşleri alınan çocuklara geri bildirim mekanizması içermesi, raporun çocuk versiyonu çocuklara ulaştırılması, karara ilişkin denetleme mekanizması kurulmuş olması ve raporun yetişkinler ve çocuklar için hazırlanan versiyonunun kamuoyu ile paylaşılmasının tavsiye edilmesi kriterleri üzerinden değerlendirilmiştir.

İsveç, Birleşik Krallık ve Finlandiya’da görüşü alınan çocuklara geri bildirim mekanizması oluşturulmuştur. Geri bildirim mekanizması çocuk katılımının ayrılmaz bir bileşenidir, dolayısıyla ülkelerdeki bu düzenleme çocuk katılımının hayata geçirmeleri açısından bu ülkeleri daha ileri bir aşamaya taşımaktadır. Yine aynı üç ülkede, kararın uygulanmasına ilişkin, uygulama sürecine yönelik olarak denetleme mekanizması oluşturulmuştur. Bu mekanizma ise, uygulama adımlarına çocukların görüşlerinin nasıl ve hangi boyuta yansıdığının kontrolü açısından önemlidir. Sadece Birleşik Krallık’ta raporun kamuoyu ile paylaşılması tavsiye edilmiştir. Raporu web sitesinde yayımlama, sosyal medya araçları ile duyurma, basın açıklamasında veya halk toplantılarında sunma gibi yollarla kamuoyu ile paylaşılması şeffaflık ve başka kişi ve kurumlara örnek olma açılarından değerli bir adımdır.

Şekil 3. 9 Karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış uygulamaların ülkelere göre puan dağılımı

Tüm bu değerlendirmeler ve puanlamaların sonucuna göre, en yüksek puanı, çocuk hakları endeksinde de en üst sırada olan Finlandiya (49 puan) almıştır. Ardından sırasıyla, çocuk hakları endeksinde sıralaması gerilerde olsa da Birleşik Krallık (40 puan), yine çocuk hakları endeksinde Finlandiya gibi üst sıralarda yer alan İsveç (33 puan), Yeni Zelanda (24 puan) ve Avustralya (22 puan) gelmektedir.

Bütün bu analizler ve karşılaştırmalı değerlendirmenin ışığında, ülkelerin kullandığı çocuk etki değerlendirmesine yönelik araçlar ayrı ayrı değerlendirilerek, Türkiye'ye uyarlanmış ve yerel yönetimlerin kullanabileceği rehber için sahaya yönelik çalışmalar hazırlanmıştır. 4'üncü bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınan rehber, Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi ve Şişli Belediyesi işbirliği ile hazırlanan çalışma aracılığı ile sahada edinilen deneyimler eşliğinde geliştirilmiş ve bu tez için özgün bir çalışma hazırlanmıştır.

3.4 Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Çocuğun Katılım Hakkına Yaklaşımı

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın Yerel Yönetimlerin Çalışmalarında Yer Alma Hakkına Dair Ek Protokolü, yerel yönetimlerin kararlara katılım hakkını düzenlemektedir [128]. Ancak Türkiye bu sözleşmeyi onaylayıp, yürürlüğe koymuş değildir. Öte yandan sözleşmede belli grupların yerel yönetimlerdeki kararlara katılım hakkını tanımlayan özel düzenlemelere yer verilmiştir. Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisi tarafından kabul edilen ve Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı¹ bunlardan birisidir. Bu düzenleme gençlerin yönetim politikalarının belirlenmesi ve uygulanması sürecinde katılım haklarını düzenlemektedir.

Çocukların katılımı ile ilgili süreçleri ve önlemleri açıklayan BM ÇHK Genel Yorum (GY) No: 12, yerel yönetimler için çeşitli sorumluluklar tanımlamıştır. BM Genel Kurul'un 27'nci özel oturumunda "Çocuklar için Uygun bir Dünya (World

¹ Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı, Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Meclisince Kabul edilmiştir (10. oturum - 21 Mayıs 2003 - 128 No.lu Tavsiye Kararına Ek)

Fit for Children)” isimli sonuç belgesi kabul edilmiş, taraf devletlerin “aileleri, okulları, yerel ve ulusal düzeyleri de içine alan karar alma süreçlerine ergenler dahil çocukların anlamlı katılımını desteklemek için programlar geliştirmeyi ve uygulamayı” vaad ettikleri hatırlatılmıştır. [13]

GY No: 12’nin “Katılım hakkının farklı ortamlar ve durumlarda uygulanması” başlığının “Ulusal ve uluslararası ortamlarda” başlığında, yerel yönetimlere yönelik olarak çocukların katılım hakkını hayata geçirme stratejileri geliştirilmesi yönünde tavsiye kararları bulunmaktadır. Bu tavsiye kararları aşağıda yer almaktadır.

“127. Çocukların katılımı için fırsatların çoğu topluluk düzeyinde gerçekleşir. Komite çocukların karar alma süreçlerinde görüşlerini dile getirebildikleri yerel gençlik parlamentolarının, belediye çocuk konseylerinin ve geçici danışma toplantılarının sayısının artmasını memnuniyetle karşılamaktadır. Ancak, yerel yönetimlerde bu resmi temsile dayalı katılım yapıları, yerel düzeyde Madde 12’nin uygulanmasında birçok yaklaşımdan sadece biri olmalıdır, çünkü bu yöntem sadece belli sayıda çocuğun katılımına izin verir. Siyasetçilerin ve yetkililerin belli aralıklarla düzenli danışma toplantıları, belli günlerde açık davet ile yönetimin çocukların görüşlerine açılması ve okul ve anaokullarına ziyaretler iletişim için ilave fırsatlar yaratır.” [61]

Komitenin de dikkat çektiği gibi, yerel yönetimler çocukların görüşlerini paylaşılabilemeleri için çeşitli kurullar aracılığı ile temsili katılımınlarını desteklemenin ve teşik etmenin yanı sıra karar alıcıların da çocuklarla buluşmalarına, onların görüşlerini dinlemelerine olanaklar sunmalıdır.

“128. Çocuklar anlamlı katılım ve temsil için onlara alan yaratacak kendilerinin yönlendirdiği kuruluşlarını ve girişimlerini oluşturma hususunda desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Buna ilaveten, çocuklar, daha uygun hizmetler sağlamak için, örneğin okulların, oyun alanlarının, parkların, dinlence ve kültür tesislerinin, halk kütüphanelerinin, sağlık tesislerinin ve yerel taşıma sistemlerinin tasarımı konusunda kendi perspektiflerini katabilmeli ve halkla istişare edilmesi çağrısı yapılan toplum gelişim planlarında, çocukların görüşleri açık bir şekilde dahil edilmelidir.” [61]

GY No: 12'nin yukarıda alıntılanan bölümünden anlaşılacağı üzere, yerel yönetimler kentlerde çocukların da kullanımında olan mekansal kararlarda, kendi bakış açılarını katabilmeleri ve görüşlerini açık bir şekilde ifade edebilmeleri için uygun ortamları oluşturmaya davet edilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'de yasal mevzuat, katılım konusuna ne kadar yakın duruyor, ortam hazırlıyor mu vb. açılarından incelenmiştir. İstanbul'daki yerel yönetimlerin hazırladığı stratejik planlar ise çocuk katılımı konusundaki yaklaşımları ve kararları açısından Bölüm 3.4'de saha çalışması kapsamında değerlendirilmektedir.

Türkiye'de katılıma ilişkin mevzuat, özellikle yerel yönetimleri kapsayan, onların uymakla yükümlü olduğu kanun ve yönetmelikler çerçevesinde ele alınmıştır. İncelenen kanun veya yönetmeliklerde katılımı ilgili tanımlanmış madde ve düzenlemelere yer verilmiş, katılım konusunu ele alış biçimleri yorumlanmıştır.

Yerel yönetimleri ilgilendiren ilk mevzuat 1930 yılında oluşturulan 'hemşehri hukuku'na dayanmaktadır [29]. Hemşehri hukuku kavramı 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 13'üncü maddesinde

"Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır." [129]

şekliyle düzenlenmiştir. Bu çerçevede, herkesin yaşadığı sınırlar içindeki belediyenin karar ve hizmetlerine katılma hakkı bulunmaktadır.

Tablo 3. 13 Türkiye’de katılıma ilişkin mevzuat

Kanunlar	İmar Kanunu Büyükşehir Belediyesi Kanunu Belediye Kanunu
Yönetmelikler	İl Genel Meclisi Çalışma Yönetmeliği Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Büyükşehir Belediyeleri Koordinasyon Merkezleri Yönetmeliği Kent Konseyi Yönetmeliği Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği

3.4.1 Yerel Yönetimlerle İlgili Kanunlarda Katılım

3.4.1.1 3194 sayılı İmar Kanunu

1985 yılında yürürlüğe giren İmar Kanunu yerleşme yerlerinin ve buralardaki yapılaşmaların gerekli şartlara uygun bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla düzenlenmiştir. Kanunda katılıma ilişkin düzenlemeye sadece 8’inci maddenin e) (Ek: 12/7/2013-6495/73 md.) paragrafında “(...) ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından plana ilişkin görüşlerini alır.” şekliyle ulaşılmıştır [130]. Bu maddeye göre kimin katılımının hedeflendiği belirsizdir ve katılım konusu sadece danışma biçiminde düzenlenmiştir. Öte yandan, henüz yurttaş katılımı meselesine gelemeden, hazırlanmış planlara ulaşabilmeleri anlamında dahi yurttaşların bilgilendirilmeleri açısından herhangi bir düzenleme yer almamaktadır [131].

3.4.1.2 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

2004 yılında yürürlüğe giren bu kanunun amacı, “büyükşehir belediyesi yönetiminin hukukî statüsünü düzenlemek, hizmetlerin plânlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlamak” şeklinde belirlenmiştir. İhtisas Komisyonlarından bahseden 15’inci maddede, katılıma ilişkin düzenlemeye rastlanmaktadır: [132]

“Komisyon çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir. Gündemdeki konularla ilgili olmak üzere; kurum temsilcileri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversitelerin ilgili bölümlerinin, sendikalar (oda üst kuruluşu bulunan yerlerde üst kuruluşun, sendika konfederasyonunun bulunduğu yerde konfederasyonun) ve uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile davet edilen uzman kişiler, oy hakkı olmaksızın ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir. İhtisas komisyonlarının görev alanına giren işler bu komisyonlarda görüşüldükten sonra büyükşehir belediye meclisinde karara bağlanır.” [132]

Bu maddede kimlerin ve hangi kurumların katılımının hedeflendiği daha açık bir biçimde belirlenmiştir. Ancak ihtisas komisyonlarında belirlenen katılım biçimi, sadece danışma seviyesinde kalmaktadır [133].

3.4.1.3 5393 sayılı Belediye Kanunu

2005 yılında yürürlüğe giren ve amacı “belediyenin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usûl ve esaslarını düzenlemek” olan Belediye Kanunu’nun Mahalle Yönetimi ile ilgili 9’uncu maddesinde “(...) kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır.”; Hemşehri Hukuku’nu düzenleyen 13’üncü maddesinde “(...) Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır.”; Meclis Toplantısını düzenleyen 20’inci maddesinde ve İhtisas Komisyonları ile ilgili düzenlemeleri içeren 24’üncü maddesinde “(...) mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek

kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın katılabilir ve görüş bildirebilir.” şeklinde katılım mekanizması tanımlanmıştır [129]. Belediye Kanunu’nda da, tıpkı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda olduğu gibi, kimlerin ve hangi kurumların katılımının hedeflendiği daha açık bir şekilde tanımlanmıştır. İhtisas komisyonları ile ilgili 5393 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda getirilen eleştiri, buradaki ihtisas komisyonları için de geçerlidir.

3.4.2 Yerel Yönetimlerle İlgili Yönetmeliklerde Katılım

3.4.2.1 İl Genel Meclisi Çalışma Yönetmeliği

2005 yılında yürürlüğe giren ve il genel meclisinin çalışma usul ve esaslarını düzenleyen bu yönetmelikte toplantı yerinin düzenlendiği 7’inci madde “(...) toplantının yeri ve zamanı gündemin duyurulmasındaki usullerle halka duyurulur.”; toplantı gündemi ve duyurulmasının düzenlendiği 8’inci madde “Gündem, çeşitli yollarla halka da duyurulur. Bu duyuru, meclis toplantı salonunun girişine ve özel idare ilân panosuna veya halkın yoğun olarak bulunduğu ve gelip geçtiği yerlere ilân asarak; gazete, hoparlör, internet, radyo ve televizyon yayını gibi yöntemlerden biri veya birkaçı kullanılarak yapılır.”; görüşmeler ve yönetimin düzenlendiği 11’inci maddede “Meclis toplantıları halka açıktır.”; Meclis kararlarının kesinleşmesi ve yürürlüğe girmesinin düzenlendiği 17’nci maddede “Kesinleşen meclis karar özetleri toplantıyı izleyen en geç yedi gün içinde gündemin duyurulmasındaki yöntemlerle halka duyurulur.” ifadelerinde katılım mekanizmalarının izlerine rastlamak mümkündür [134]. Ancak yönetmelikte doğrudan kimin katılımının hedeflendiği belirsizdir. İhtisas komisyonlarının oluşumunun düzenlendiği 20’nci maddede “İhtisas komisyonları toplantılarına kanunda belirtilen kişi, kurum ve kuruluşların katılımına ilişkin usul ve esaslar hakkında meclis önceden genel bir karar alabileceği gibi herhangi bir komisyon toplantısı için ayrıca bir karar da alabilir. Meclisin bir karar almadığı durumlarda komisyon uygun görüldüğü takdirde katılım için gerekli tedbirleri alır.” ifadesi ile kişi ve kurumların kanunda tanımlandığı şekli ile ele alındığı belirtilmektedir [134].

3.4.2.2 Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği

2005 yılında yürürlüğe giren Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği, İl Genel Meclisi Çalışma Yönetmeliği ile paralellik sergilemektedir. Toplantı yerinin ve gündeminin duyurulması (madde 7 ve 8) ile ilgili düzenlemeler, meclis toplantılarının halka açık olması (madde 11), meclis kararlarının kesinleşmesi ve yürürlüğe girmesi gibi konuların düzenlendiği (madde 17 ve 18) maddelerde katılıma ilişkin mekanizmalara rastlanmaktadır [135]. Bu yönetmelikte de, yine İl Genel Meclisi Yönetmeliği'nde olduğu gibi, doğrudan kimin katılımının hedeflendiği net olarak belirtilmemiştir. İhtisas komisyonlarının oluşumunu düzenleyen 21'inci maddede “İhtisas komisyonları toplantılarına kanunda belirtilen kişi, kurum ve kuruluşların katılımına ilişkin usul ve esaslar hakkında meclis önceden genel bir karar alabileceği gibi herhangi bir komisyon toplantısı için ayrıca bir karar da alabilir. Meclisin bir karar almadığı durumlarda komisyon uygun gördüğü takdirde katılım için gerekli tedbirleri alır.” ifadesi ile, kişi ve kurumların kanunda tanımlandığı haline referans verilmiştir [135].

3.4.2.3 İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği

2005 yılında kabul edilen bu yönetmelik “il özel idaresi ve belediye hizmetlerinin yürütülmesinde hemşehrilerin gönüllü katılımına ilişkin usul ve esasları” düzenlemektedir. Yönetmeliğin kapsamını düzenleyen 2'nci maddesinde “sağlık, eğitim, spor, çevre, park, trafik, itfaiye, kütüphane, kültür, turizm ve sosyal hizmetlerle; yaşlılara, kadınlara, gençlere, çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlere gönüllü katılıma ilişkin hususları” ifadesinden, yönetmelikteki katılım kavramının ‘faaliyete katılım’ı tanımladığı anlaşılmaktadır [136].

3.4.2.4 Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

2018 yılında Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren bu yönetmeliğin amacı “stratejik plan hazırlamakla yükümlü kamu idarelerinin ve stratejik planlama sürecinin temel aşamaları ile bu sürece ilişkin takvimin tespiti, stratejik planların değerlendirilmesi, kalkınma planı ve programlara uygunluğunun sağlanmasına yönelik usul ve esasların belirlenmesi” şeklindedir. Genel ilkelerin

belirlendiği 5'inci maddede stratejik planlama hazırlama sürecinde “b) Kamu idaresi çalışanlarının, kamu idaresinin hizmetlerinden yararlananların, kamu idaresinin faaliyet alanı ve hizmetleri ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının, ilgili kamu idareleri ile diğer paydaşların katılımları sağlanır ve katkıları alınır.” paragrafı ile katılımdan beklenti açıklanmıştır [137]. Bu yönetmelikte de benzer şekilde kimin katılımının hedeflendiği genel ifadelerle bırakılmıştır.

3.4.2.5 Büyükşehir Belediyeleri Koordinasyon Merkezleri Yönetmeliği

2006 yılında yürürlüğe giren bu yönetmelik, büyükşehir belediyeleri bünyesinde bulunan Alt Yapı Koordinasyon Merkezi ile Ulaşım Koordinasyon Merkezinin çalışma usul ve esaslarını düzenlemektedir. Kuruluşun tanımlandığı 7'nci ve 17'nci maddelerde bulunan “(...) gündemdeki konularla ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının veya oda üst kuruluşu bulunan yerlerde üst kuruluşun temsilcileri oy hakkı olmaksızın görüşleri alınmak üzere davet edilir. Büyükşehir belediyesinin öteki birim başkanları ile diğer kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, ilgili vakıf ve dernek temsilcileri görev alanlarına giren konularda, oy hakkı olmaksızın görüşleri alınmak üzere toplantılara davet edilebilirler.” ifadesiyle kimlerin ve hangi kurumların katılımının hedeflendiği belirlenmiştir [138].

3.4.2.6 Kent Konseyi Yönetmeliği

2006 yılında yürürlüğe giren yönetmelik “kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetişim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışan kent konseylerinin çalışma usul ve esaslarını” belirlemek üzere hazırlanmıştır. Kent konseyinin görevlerinin tanımlandığı 6'ncı madde katılım hakkını doğrudan ve tam olarak çerçevelemektedir.

“a) Yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşehrilik hukuku ve ortak yaşam bilincinin geliştirilmesini, çok ortaklı ve çok aktörlü yönetişim anlayışının benimsenmesini sağlamak,

- b) (Değişik: RG-6/6/2009-27250) Sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve bu konuda ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik planların hazırlanması ve uygulanmasını sağlamak,
- c) Kente ilişkin temel stratejiler ve faaliyet planlarının belirlenmesinde, uygulama ve izleme süreçlerinde tüm kenti kapsayan ortak bir aklın oluşturmaya katkıda bulunmak,
- ç) Yerellik ilkesi çerçevesinde katılımcılığı, demokrasiyi ve uzlaşma kültürünü geliştirmek,
- d) Kentin kimliğine ilişkin tarihi, kültürel, doğal ve benzeri değerlere sahip çıkmak ve geliştirmek,
- e) Kent kaynaklarının etkili, verimli ve adil kullanımına katkıda bulunmak,
- f) Sürdürülebilir kalkınma anlayışına dayalı kentin yaşam kalitesini geliştiren, çevreye duyarlı ve yoksulluğu giderici programları desteklemek,
- g) Sivil toplumun gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkıda bulunmak,
- ğ) Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak,
- h) Kent yönetiminde saydamlık, katılım, hesap verebilirlik, öngörülebilirlik ilkelerinin uygulanmasına katkıda bulunmak,
- ı) Kent konseyinde oluşturulan görüşlerin değerlendirilmek üzere ilgili belediyeye gönderilmesini sağlamaktır.” [139]

Bu maddeden de anlaşıldığı üzere, kimlerin ve hangi kurumların katılımının hedeflendiği net bir şekilde belirlenmiş, çocukların katılımı ilk defa Kent Konseyi Yönetmeliği’nde özel olarak anılmıştır.

3.4.2.7 Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği

2014 yılında yürürlüğe giren bu yönetmelik “fiziki, doğal, tarihi ve kültürel değerleri korumak ve geliştirmek, koruma ve kullanma dengesini sağlamak, ülke, bölge ve şehir düzeyinde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek, yaşam kalitesi yüksek, sağlıklı ve güvenli çevreler oluşturmak üzere hazırlanan, arazi

kullanım ve yapılaşma kararları getiren mekânsal planların” yapımı ve uygulanmasını düzenlemektedir.

Yönetmelikte 7’nci maddede “(...) plan türüne göre katılım sağlanmak üzere anket, kamuoyu yoklaması ve araştırması, toplantı, çalıştay, internet ortamında duyuru ve bilgilendirme gibi yöntemler kullanılarak kurum ve kuruluşlar ile ilgili tarafların” görüşlerinin alınmasını; 14’üncü maddede “planlamayı etkileyecek ve planlamadan etkilenecek kamu kurum ve kuruluşları, kalkınma ajansları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve özel sektör temsilcilerinin katılımı ile farklı uzmanlık alanlarını içeren çok disiplinli bir yapıda hazırlanmasını” ve 29’uncu maddede “stratejilerin hayata geçirilmesini sağlayacak ve kolaylaştıracak katılımcı bir yönetim modelinin geliştirilmesi” belirtilmektedir.” [140] Bu maddeler ışığında kimlerin ve hangi kurumların katılımının hedeflendiği belirli olduğu söylenebilmektedir.

Türkiye’de katılıma ilişkin mevzuat kanunlardan yönetmeliklere doğru incelendiğinde, eksikler arasında, katılımın bir süreç değil bir sonuç olarak ele alındığı, bu sebeple de katılım mekanizmasının vazgeçilmez aşamalarından olan geri bildirim mekanizmasının kurulmadığı veya buna olan ihtiyacın farkedilmediği göze çarpmaktadır. Kent Konseyi Yönetmeliği haricinde, Türkiye’de katılıma ilişkin mevzutta çocukların katılım hakkına dair herhangi bir düzenlemenin bulunmadığı görülmektedir.

TÜRKİYE’DE ŞEHİRDE KARAR ALMA SÜREÇLERİNDEKİ ÇOCUK KATILIMININ İRDELENMESİ VE BERABER KARAR ALMA REHBERİ

Bu bölümde, saha çalışması sonucunda hazırlanan Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi'nin oluşum süreci tüm adımlarıyla anlatılmıştır. Öncelikle ilgili literatüre dayanılarak çalışmanın yöntemi ve metodolojisi anlatılmış, saha çalışmasına uyarlanan katılımlı eylem araştırması döngüsünün aşamaları sırasıyla aktarılmış; rehberin oluşumunda katkısı bulunan tüm paydaşların yani çocukların, uzmanların, akademisyenlerin, sivil toplum çalışanlarının ve yerel yönetim temsilcilerinin görüşlerine yer verilmiştir.

4.1 Çalışmanın Yöntemi ve Metodolojisi

4.1.1 Katılımlı Eylem Araştırması

Katılımlı eylem araştırması, 1940’lardan bu yana sosyal bilimler alanında başlamak üzere kurumsal yapılanma, toplumsal gelişim ve kalkınma gibi alanlarda kullanıla gelmiş, son yıllarda ise mekansal çalışmalarda da kendine yer bulan bir yöntem olmuştur [141], [142]. Katılımlı eylem araştırmasının, araştırma sürecini ve dolayısıyla bilgiyi, toplumun değişimi sırasında üretmeye imkan veren, toplumun demokratikleşmesine ve öğrenmesine destek olan bir yöntem olduğu ifade edilmektedir. Katılımlı eylem araştırması, eylem araştırmasının bir alt türüdür. Eylem araştırması terimi ilk defa, Kurt Lewin tarafından 1946 yılında sorunu çözmeyi amaçlayan sarmal bir araştırma eylemini tanımlamak için ortaya atılmıştır [143].

Katılımlı eylem araştırması, katılımcıların karar vermesine imkân veren bir araştırma biçimidir. Bu yönüyle belirli bir toplumsal grubun güçlenmesini de desteklediği için, eylem araştırmasından ayrılmaktadır [141].

Katılımcı eylem araştırmasının bileşenleri onu diğer sosyal araştırma yöntemlerinden farklı kılmaktadır. Katılımlı eylem araştırmasında eşit ve işbirliğine dayalı katılımcı anlayış ve olumlu bir değişim yaratmaya yönelik bir eylemde bulunma veya önerme, yöntemin temelini oluşturmaktadır. Sorunu

çözmeye odaklandığı için, uygulama temelli bir yöntem denilebilmektedir. Ancak burada en önemli husus, çözülmesi gereken sorunun veya ulaşılması hedeflenen değişimin, yine sorunu yaşayan topluluğun içinden doğması gerekliliğidir. Araştırmacının çözüm veya değişim önermesi, katılımlı eylem araştırmasında kabul edilebilir bir yaklaşım değildir. Araştırmacı topluluğun içinde yer almalı ve onlarla birlikte hareket etmelidir. [143]

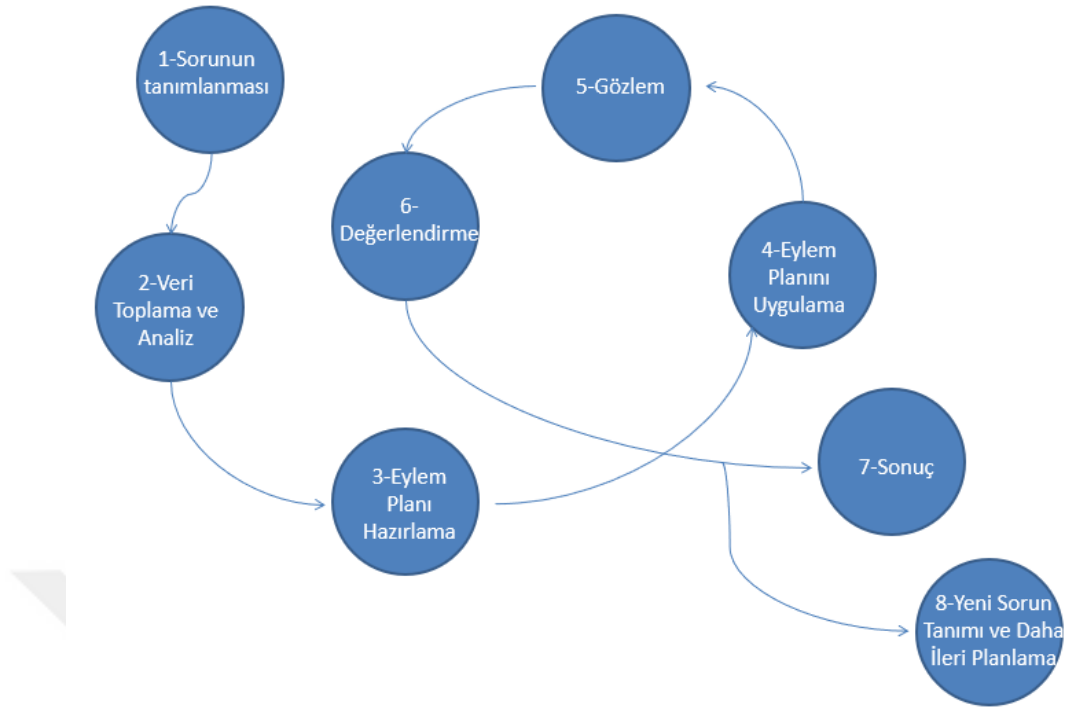
Uygulama içeren bir yöntem olduğu için, bu araştırma yönteminde döngüsel bir süreç işlemektedir. Döngü, planlama, eyleme geçme, gözlemlene, yenileme gibi süreçlerden oluşmaktadır. Katılımlı eylem araştırması için “dışarıdan bir gözlemcinin ya da bağımsız araştırmacının otoritesine meydan okuduğu” tanımları da yapılabilmektedir. [143]

Katılımlı eylem araştırmasının eleştirildiği pek çok yönü de bulunmaktadır. Eleştirilerin temelinde katılımlı eylem araştırmasının pratik bir araştırma yönteminden ziyade araştırmanın nasıl yapılması gerektiğine dair bir ideoloji sunduğunun iddia edilmesidir. Diğer bir eleştiri ise, katılımın, araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini zedeleme ihtimalinden bahsetmektedir. [143]

Katılımlı eylem araştırmasının araştırmacıyı en fazla zorlayabilecek kısmı, sürecin sorunun çözümü bulunana kadar devam etmesi dolayısıyla, araştırmanın bitiş tarihinin kesin olmamasıdır [143].

Tablo 4. 1 Katılımlı eylem araştırmasının avantajları ve dezavantajları ([143] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından tablolastırılmıştır.)

Avantajları	Dezavantajları
Uygulamalı	Lideri yoktur
Topluluğa dışarıdan teşhis koymaması	Pratik olarak görülmeyebilir
Araştırılan kişi ve toplulukla ortaya çıkması	Zaman çizelgesi yoktur

Şekil 4. 1 Katılımlı eylem araştırması döngüsü ([17], [141], [144], [145]

kaynakları kullanılarak araştırmacı tarafından şemalaştırılmıştır.)

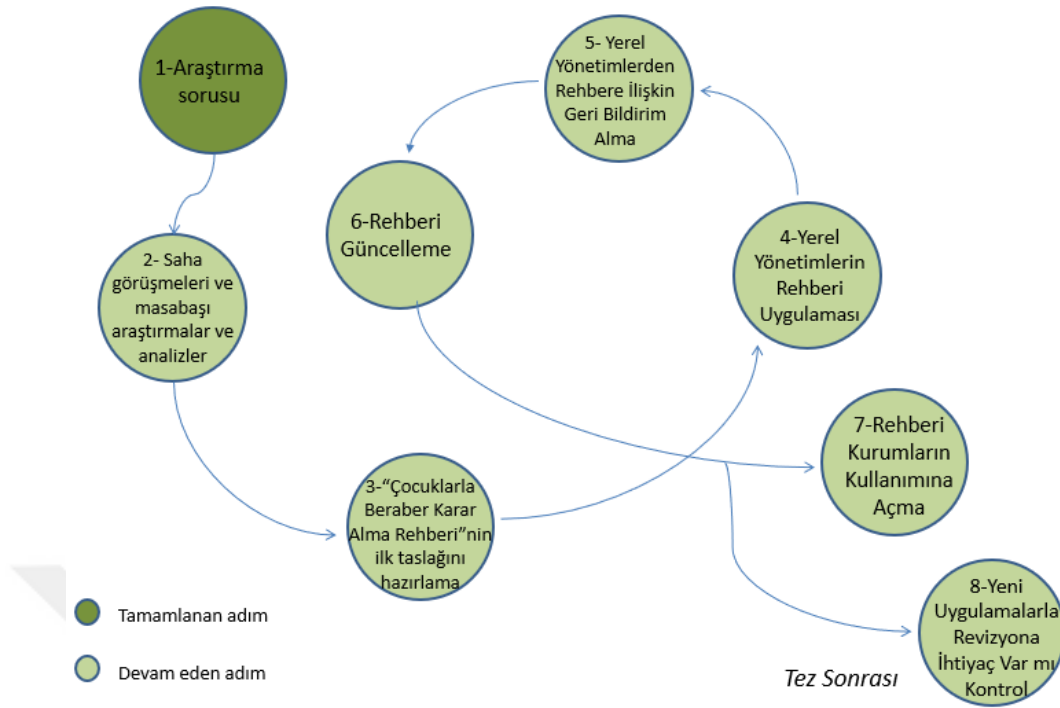
Katılımlı eylem araştırmasında toplumsal bir durumu onu anlama yoluyla geliştirme hedefi güdülmekte, araştırmacı da sahanın üyesi kabul edilmekte ve düzenli gözlem yapılması gerekmektedir. Şema 4.1’de görüleceği gibi 4, 5 ve 6 adımları sorun çözülene kadar yinelenmektedir. Araştırma boyunca hem nitel, hem de nicel araştırma yöntemleri kullanılabilir. Katılımcı eylem araştırmasının müdahale aracı geliştirilmesini içermesi en önemli özelliği arasında görülmektedir. [17], [141], [144], [145]

1970-75 yılları arasından Şehir Plancısı K. Lynch’in geliştirdiği Şehirlerde Büyümek [78] projesinde “çocukların kendi etraflarındaki fiziksel çevre tarafından nasıl etkilendiklerini ortaya çıkarmak ve katılımcı planlamaya çocukları dahil etmek” yöntemi ile benzer şekilde 1990’lı yıllarda Çevre Psikoloğu Louise Chawla’nın projeyi güncelleyerek, katılımlı eylem araştırması metodu ile çocukların yaşadıkları kentleri nasıl deneyimlediklerine dair bulgularından hareketle, bu çalışmaların günümüzde nasıl tartışılabileceği, günümüz şehir ve çocuk katılımı literatürüne nasıl katılabileceğinin araştırılabildiği bir yöntem hedeflenmiştir. Katılımlı eylem araştırmasındaki

‘katılım’ kısmında, karardan etkilenen bireyler sadece haberdar edilmezler, kararı oluşturma ve kararı verme süreçlerine de katılmaktadırlar [141]. Bu çerçevede, tez kapsamında yanıtı aranan soruları kapsayan ve katılımı esas alan bir yöntem olduğu için katılımlı eylem araştırması tercih edilmiştir. Bu çerçevede hem tezin bir ürünü olarak ortaya çıkan, müdahale aracı olarak betimlenen ve “4.4 Çocukların Mekânsal Kararlara Katılım Yöntemini Yeniden Düşünmek: Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi” başlığında anlatılan rehberin kendisi, hem konu ile ilişkili tüm paydaşların (çocuklar, uzmanlar, akademisyenler, meslek insanları, sivil toplum örgütü temsilcileri, yerel yönetim çalışanları) sürece dahil edilmesi, yani katılımlarının gözetilmesi, hem de üretilen rehberin bir hak olarak çocuk katılımını önceleyen bir çalışma olması sebepleriyle, katılımlı eylem araştırmasının özelliklerini taşıdığı ifade edilebilmektedir.

4.1.2 Katılımlı Eylem Araştırmasının Birinci Aşaması: Sorun Tanımı

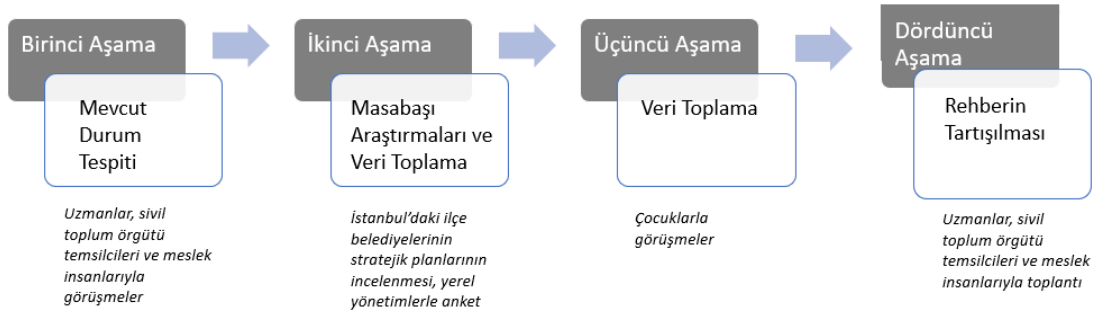
Katılımlı eylem araştırması, Şekil 4.2’den de izlenebileceği üzere, birinci aşama olan sorunun tanımlanması ile başlamaktadır. Bu çalışma, tezin amacının anlatıldığı giriş bölümünde açıklandığı gibi, çocukların yaşadıkları şehir, mahalle veya mekanla kurdukları bağ çerçevesinde, katılım haklarını etkin bir biçimde kullanamadıklarını eleştirmekte ve karar alma mekanizmalarında çocuk katılımını bir hak olarak gören yaklaşımın eksikliğine dikkat çekmektedir Aynı zamanda katılım hakkını şehir hakkı bağlamıyla ele alarak yetişkinlerin çocuk katılımı meselesine bakış açısını değiştirmesinin yollarını aramaktadır.

Şekil 4. 2 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: Birinci aşama

Katılımlı eylem araştırması yaklaşımının da belirlediği üzere, çocukların katılım hakkını etkinleştirmekle ilişkili tüm paydaşlar veri toplama aşamasına dahil edilmiştir. Çocukların mekansal karar alma süreçlerine katılımının anlamlı bir şekilde uygulanabilmesi için bu tez kapsamında önerilen uygulamanın hazırlıkları sırasında mevcut durumun ve karar alıcıların konuya bakış açılarının anlaşılması, konunun öznesi olan çocukların görüşlerinin yansıtılması amacıyla ilgili paydaşlardan görüş ve öneri toplanmıştır. Bu paydaşlar arasında, öncelikle konunun öznesi çocuklar, çocuğun katılım hakkı ile ilgili uzmanlar, sivil toplum örgütü temsilcileri ve meslek insanları ile hem karar alma mekanizmalarını yönlendiren, hem de önerilecek uygulamanın potansiyel kullanıcıları olmaları bakımından önemli rolde görülen yerel yönetim çalışanları öncelikli sırada yer almıştır.

Veri toplama süreci dört aşamada yürütülmüştür (Bkz. Şekil 4.3):

Şekil 4. 3 Sahada veri toplama süreci

Birinci aşamada, henüz nasıl bir uygulama aracının olması gerektiği kararına varılmadan evvel, çocuğun katılım hakkı çerçevesinde mevcut durum ve ihtiyaçlar odağında konu ile ilgili uzmanlar, sivil toplum örgütü temsilcileri ve meslek insanlarıyla bireysel görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin ardından, çocuklarla beraber mekânsal kararlarda yetki sahibi olan yerel yönetimlerin de sürece dahil edilmesinin etkili ve gerekli olacağı çıkarımı yapılmış ve buna yönelik çalışmalar kurgulanmıştır.

İkinci aşamada, masabaşı araştırmaları ile İstanbul'daki ilçe belediyelerinin stratejik planlarında çocuk ile ilişkilere bakılmış, ardından hali hazırda çocuk katılımına dair çalışmaları ve önerilecek uygulamanın aşamalarına yönelik görüşlerini almak üzere İstanbul'daki tüm ilçe belediyelerinin çocukla ilişkili olabileceği düşünülen bütün birimlerine bir soru formu gönderilerek, değerlendirmeleri alınmıştır.

Üçüncü aşamada, konunun öznesi olan çocuklarla bireysel ve odak grup görüşmeleri olmak üzere farklı yöntemlerle görüşülmüştür. Çocuk görüşmelerinde, çocuklardan, yaşadıkları mahalle ile ilişkileri ve önerilecek uygulamada çocuk görüşlerinin nasıl alınmasının daha anlamlı olacağına dair görüşleri alınmıştır. Tüm saha süreci boyunca toplanan verilerden, dikkat çekilen sorun alanlarından yola çıkılarak ve “3.2 Çocuğun Kararlara Katılımına Yönelik Düzenlemeler: Öne Çıkan Ülke Örnekleri” başlığında Türkiye bölümünde anlatılan Çocuk Etki Değerlendirmesi pilot çalışmasından alınan ilhamla, taslak bir uygulama aracı geliştirilmiştir. Bu aracın detayları bu bölümün “4.3 Katılımlı Eylem Araştırmasının Üçüncü Aşaması: Çocukların Kararlara Katılımını

Paydaşlarla Yeniden Düşünmek”, “4.4 Katılımlı Eylem Araştırmasının Dördüncü ve Beşinci Aşamaları: Pilot Uygulama ve Geri Bildirim” ve “4.5 Katılımlı Eylem Araştırmasının Altıncı Aşaması: Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberinin Tamamlanması” başlıklarında detaylıca anlatılmıştır.

Dördüncü aşamada, karar alma mekanizmalarında çocuğun katılım hakkının etkin ve anlamlı bir şekilde gerçekleşebilmesi için önerilen rehberi tartışmak üzere konu ile ilgili uzmanlar, meslek insanları, akademisyenler ve sivil toplum örgütü temsilcileriyle odak grup görüşmesi yapılmıştır. Böylece, bu dört aşama ile, katılımlı eylem araştırmasının, katılımcıların karar vermesine imkân veren, eşit ve işbirliğine dayalı katılımcı anlayışla uygulama aracını topluluğa dışarıdan teşhis koymadan toplulukla beraber geliştirme kriterleri yerine getirilmiştir [141], [143].

Analiz aşamasında, katılımlı eylem araştırması şemasının farklı aşamalarına denk gelen görüşmeler ayrı ayrı anlatılmış ve araştırma döngüsündeki yerleri işaret edilmiştir. Toplanan verilerin analizi de niteliksel bir şekilde analiz edilmiştir. Tüm dökümler tematik alanları ve ortak noktaları yakalayabilmek için sistemli bir şekilde okunmuş ve metinleştirilmiştir. Metinlerin ilgili yerlerinde vurguyu arttırmak adına, görüşmecinin kendi kelimeleri ile ifadelerine alıntı şeklinde yer verilmiştir.

Saha çalışmasında çocuk ve yetişkin olmak üzere toplam 49 kişi ile görüşülmüştür. Çalışma boyunca derinlemesine görüşme, odak grup görüşmesi, açık uçlu sorulardan oluşan anket yöntemleri ile veriler toplanmıştır. Görüşmeler, görüşmecilerin koşullarına bağlı olarak, yüz yüze, telefon aracılığıyla ve çevrimiçi araçlar kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler ve odak grup görüşmeleri, görüşmecilerden izin alınmak koşulu ile, kayıt cihazına kaydedilmiş ve deşifreleri yapılarak analizleri tamamlanmıştır. Tüm görüşmeciler, araştırma sorusu çerçevesinde, konuyla ilgili kişilerin olmasına özen gösterilerek belirlenmiştir. Derinlemesine görüşme, odak grup görüşmesi ve açık uçlu sorulardan oluşan anket formunun tamamındaki sorular araştırma soruları çerçevesinde hazırlanmıştır.

Derinlemesine görüşmelerde amaç, ilgili literatürde de belirtildiği gibi, görüşmecinin kendi “kelimelerini, öyküsünü, bakış açısını ve algılarını” [146] alabilmek, görüşmecilerin anlatılarının ötesindeki anlamları çıkarabilmektir [146]. Görüşmeler yarı-yapılandırılmış soru formları aracılığı ile tamamlanmıştır. Yarı-yapılandırılmış soru formunda, araştırılan konu ile ilgili temel konular not edilmekte, görüşme sırasında görüşmecinin konuya eğilme biçimlerine göre yeni sorular sorma ihtiyacı duyulduğu takdirde, soru eklemesine olanak verilmektedir [147]. Aynı zamanda, yarı-yapılandırılmış görüşmelerde, görüşmecinin konuyla ilgili söyleyecekleri yetersiz veya dar kapsamlı olursa, görüşmeyi derinleştirmek adına, görüşmeci teşvik edilmektedir [147]. Derinlemesine görüşmelerde sayısal bir analiz yapmak gibi bir amaç güdülmeyeceğinden, görüşülen kişilerin sayısının sınırlı kalması beklenen bir durum olarak ifade edilmektedir [146].

Odak gruplar, görüşmecilerin, kendi fikirlerini diğer görüşmecilerin varlığında ve söyledikleri eşliğinde paylaştıkları bir ortam sunmakta ve bu haliyle “gerçek yaşamdaki düşünce geliştirme sürecine yakın” bir ortam olarak nitelendirilmektedir [146]. Odak gruplarda bu doktora tezinin sahibi olan araştırmacı¹ odak grubun tartışmasını sağlayan ve kolaylaştıran kişi konumunda olmuştur, dolayısıyla çok az soru sormaktadır. Odak grupta, her ne kadar araştırmacı odak grubun tartışmasını sağlayan ve kolaylaştıran kişi konumunda olsa da, süreç görüşmeciler tarafından biçimlendirilmektedir [146].

Açık uçlu sorulara özgün yanıtlı sorular da denilmektedir. Bu tür anketlerde soruların cevap seçenekleri önceden belirlenmeyip, soruları yanıtlayan kişilerden derinlemesine bilgi almak amaçlanmaktadır [148]. Açık uçlu sorular, sorulara yanıt veren kişilerin konuya dair yaklaşımlarının, seçtikleri kelimeler aracılığıyla da anlaşılmasına olanak tanımaktadır [148].

Toplanan verilerin analizi de niteliksel bir şekilde yapılmıştır. Tüm dökümler tematik alanları ve ortak noktaları yakalayabilmek için sistemli bir şekilde okunmuş ve metinleştirilmiştir. Metinlerin ilgili yerlerinde vurguyu arttırmak

¹ Bundan sonra “Araştırmacı” olarak anılacaktır.

4.2 Katılımlı Eylem Araştırmasının İkinci Aşaması: Eylem Planı Hazırlıkları

```

graph TD
    1((1-Araştırma sorusu)) --> 2((2- Saha görüşmeleri ve masabaşı araştırmalar ve analizler))
    2 --> 3((3-“Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi”nin ilk taslağını hazırlama))
    3 --> 4((4-Yerel Yönetimlerin Rehberi Uygulaması))
    4 --> 5((5- Yerel Yönetimlerden Rehberle İlişkin Geri Bildirim Alma))
    5 --> 6((6-Rehberi Güncelleme))
    6 --> 7((7-Rehberi Kurumların Kullanımına Açma))
    7 --> 8((8-Yeni Uygulamalarla Revizyona İhtiyaç Var mı? Kontrol))
    8 --> 4
  
```

● Tamamlanan adım

● Devam eden adım

Tez Sonrası

131

4.2.1 Yetişkin Görüşlerinde Çocuk Katılımı Algısı

Çocukların mekansal karar alma süreçlerine katılımını etkin kılmak için mevcut durum ve ihtiyaçları odağında konu ile ilgili uzmanlar, akademisyenler, sivil toplum örgütü temsilcileri ve meslek insanlarından görüşler alınmıştır. Bu görüşmeler, katılımlı eylem araştırması döngüsünün veri toplama ve analiz kısmı olan ikinci aşamasını oluşturmaktadır.

16 Temmuz 2019 ile 13 Şubat 2020 tarihleri arasında sekiz sivil toplum örgütü çalışanı ve gönüllüsü, iki akademisyen, bir mimar ve bir şehir planı olmak üzere toplam 12 uzmanla (EK 1) ortalama birer saatlik, birebir derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak, tezin araştırma soruları çerçevesinde çocuk, katılım ve şehir/mekan ilişkisi hakkında yarı-yapılandırılmış sorular (EK 2) eşliğinde görüşmeler yapılmıştır.

Bu görüşmeler, çocukların mekansal karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştıracak rehberin veri toplama ve analiz aşaması için kullanılmıştır. Görüşmeler ışığında, çocuğun katılım hakkı konusunda Türkiye’de mevcut durum anlaşılmaya çalışılmış, ihtiyaç analizi yapılarak, geliştirilecek uygulama aracına karar verme süreçlerinde kullanılmıştır.

Görüşmecilerle, çocuğun katılım hakkı, çocuğun katılım hakkının şehir ve mekanla ilişkisi, beraber karar alma mekanizmalarını işletmek ve çocuk dostu şehir kavramı üzerine görüşülmüştür.

4.2.1.1 Çocuğun Katılım Hakkı: Neredeyiz?¹

Çocuk haklarını düzenleyen ve çocukların insan hakları yasası olarak bilinen BM ÇHS’nin 1989 yılın kabulünden bu yana, dünya genelinde en geniş kabul gören insan hakları belgesi olmuştur. Çocuğun katılım hakkı BM ÇHS’nin 12’nci maddesi² ile düzenlenmiştir ve çocuğun, kendisini etkileyen veya genel olarak

¹ Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi 2019 yılında “Çocuğun Katılım Hakkı: Neredeyiz?” isminde bir sempozyum düzenlemiştir. Sempozyum detayları için: <https://www.gencsesler.org/wp-content/uploads/2022/01/Cocugun-Katilim-Hakki-Neredeyiz-Sempozyum-Kitapci.pdf> adresine bakılabilir.

² “Madde 12

Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

toplumsal konularda görüşünü bildirmesi ve görüşlerinin dikkate alınması anlamına gelmektedir.

“Çocuğu birey olarak kabul etmek, çocuğun görüşünü almak dünyada da yeni çalışılan alanlar.” [UG.3]

Çocuk katılımı, ikinci bölümde detaylıca anlatıldığı gibi, çocuğa yalnızca kendisiyle ilgili değil, herhangi bir konuda kendine ait görüşlerini oluşturma, ifade etme, akranlarının görüşlerini dinleme ve analiz etme, görüşlerini sunma becerilerinin kazandırılması, görüşlerinin dikkate alınması, alınan görüşlerine dair geri bildirim verilmesi ve nerelerde nasıl kullanıldığının veya kullanılmadığının anlatılması, katılımlarının bir hak olduğunun işlevsel kılınmasıdır. Katılım, gerçek anlamda çocukların ihtiyaçlarını tarif etme ve belli kararlara dahil etme gibi bir yaklaşımdan ziyade sembolik jestler üzerinden yürütülmektedir. Çocuk katılımı bir hak olarak tanımlanmadığı zaman, çocukların sadece faaliyetlere katılması şeklinde algılanmaktadır. Görüşmecilerin de vurguladığı üzere, atölyeye veya bir etkinliğe katılım demek değildir.

“Tek atölye bazlı yürüyen çalışmalar katılım anlamında etkili olmuyor.” [UG.5]

“Bir hak olarak çocuk katılımı demediğimizde, çocukların faaliyetlere katılması olarak algılanıyor.” [UG.1]

Görüşmeler boyunca, yetişkinlerle çocuk katılımına dair dil birliğini kurmanın sorun olduğu, bu nedenle çocuk katılımının sürecin son adımında hatırlandığının altı çizilmiştir. Çocuğun o fikre, tasarıma katılmayı veya katılmamayı tercih etmesinin de bir katılım biçimi olduğu ve genellikle göz ardı edildiği veya yok sayıldığı anlatılmıştır. Buradan, yetişkinlerin çocuk katılımını, çocuğun bir kaç seçenekten birisini seçmesi olarak algıladıkları çıkarımını yapmak mümkündür. Bu nedenle katılımı bir süreç olarak görmek, çocuklara görüşlerini sormak, dinlemek, dikkate almak ve karar mekanizmalarına dahil etmek demektir.

“Katılan çocuğu da geliştirecek, kapasitesini arttıracak, aynı zamanda da çocuğun ihtiyaçlarını anlamaya yönelik bir katılım, dolayısıyla planlara bunu

Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.”

yansıtma hedefli bir katılım ve çocukları da ortak karar alıcı konumuna getirecek katılım örnekleri yok.” [UG.4]

“Çocuğun hayatında onu edilgenleştiren aktörler var, bunların iyi tespit edilip, çocukla birlikte çalışırken onlarla birlikte de çalışılmalı.” [UG.5]

Diğer yandan, ‘çocuk’ kavramının ifade ettiği 0-18 yaş aralığının geniş bir aralık olduğu, aynı zamanda çocuklar arasında dahi her bir çocuğun tek ve biricik olduğu, her birinin farklı ihtiyaçlarının olduğu kabulünü hatırd tutmak gerektiği ifade edilmiştir. Katılım hakkı tam da bu açıdan, çocukların yaş, gelişim düzeyi, engellilik durumu veya diğer dezavantajlı hallerine göre görüşlerini dilediklerini gibi ve diledikleri araçlarla ifade etmelerini kolaylaştıran bir haktır.

“Katılım anahtar bir kelime, ağızdan çok kolay çıkıyor. Kim katılıyor, kim katılamıyor, hangi aşamada neye katılıyor? Çocuk da çok genel bir kavram. Aynı yaş ve boyda olsa da, yaşadıkları çevre ile kurdukları ilişki çok farklılaşıyor.” [UG.4]

Dikkat çekilen bir diğer konu ise, çocuğa yetişkin rolünün verilmesinin katılım adı altında çocuğa zarar verilmesine yol açması anlamına gelebileceği olmuştur. Bu durum akla, Arnstein’in Yurttaş Katılımı Merdiveni’nde açıkladığı Manipülasyon, Terapi veya Hart’ın Çocuk Katılımı Merdiveni’nde belirttiği Manipülasyon, Dekorasyon, Maskotluk aşamalarını getirmektedir (Bkz. 3.1. Çocuk Katılımı Modelleri başlığı). Buradaki yaklaşım tam olarak yetişkin gibi giyinmiş, yetişkinlere uygun tasarlanmış oturma düzeninde, yetişkin diliyle yazılmış metinleri okuyan çocukları akla getirmektedir. Bu tip katılım örnekleri, iyi niyetli olsa dahi, hak olarak katılım yaklaşımından oldukça uzak ve dahası yetişkin rolü verilmeye çalışılan çocuğun birey olma çabasını engelleyen zarar verici bir tutuma işaret etmektedir. Çocuk katılımı katılan çocuğu da geliştiren, kapasitesini arttıran, aynı zamanda da çocuğun ihtiyaçlarını anlamaya yönelik bir süreç şeklinde kurgulanmalıdır.

“Çocuğa yetişkin rolünün verilmesini doğru bulmuyorum. Katılım diye çocuğa zarar da vermemek lazım.” [UG.5]

Görüşmelerden çıkan analize göre, çocuk katılımı çocuğun hazırlanacağı, süreçte dahil edileceği, gerektiğinde geri bildirim verileceği, olumlu veya olumsuz

yapılabileceklerin ve yapılamayacakların konuşulacağı, çocuğun gönüllü olacağı, bilgilendirileceği bir süreç olarak kurgulanmalıdır. Sonuç olarak aslında çocuk katılımı bir son nokta değil, bir süreç olarak kabul edilmelidir.

4.2.1.2 Çocuğun Karar Alma Mekanizmalarına Katılımının Yolları Neler Olabilir?

Çocuğun katılım hakkının etkin bir şekilde hayata geçmesi için yetişkinlerin çocuğun bilgilendirilmesi aşamasını çocuğa uygun bir şekilde yürütmesi gerekmektedir. BM ÇHS’de katılım hakkının düzenlendiği 12’nci madde ile beraber çocukların katılım hakkını destekleyen 17’nci maddede de çocuğun katılım hakkının şeffaf ve bilgilendirici niteliği önemsenmektedir. Çocukların katılımının nasıl ve hangi koşulda sağlanacağı, katılımın içeriği, kapsamı, amacı ve beklenen etkisi hakkında tam, erişilebilir, çeşitliliğe duyarlı ve yaşlarına uygun bilgilendirmenin sağlanması gereklidir. Bu nedenle, çocukların bilgi edinme hakkının tam ve eksiksiz bir şekilde gözetilmesi, katılım hakkının uygulanması için olmazsa olmaz bir koşul niteliğini taşımaktadır.

Görüşmeciler de çocukların hangi konularda karar verebileceklerini, hangi konularda onların görüşüne başvurulabileceğini bilmelerinin önemli olduğu söylemiştir. Ancak yetişkinlere özgü tasarlanmış bir ortamda çocukların katılımının güven içinde sağlanamayacağını, göstermelik katılım ortamlarının oluşabileceğini, çocukların da böyle bir ortamda yetişkinmiş gibi davranmak zorunda kalabileceğini, yaratıcılıklarını, hayal güçlerini, potansiyellerini kullanamayabilecekleri riskini de eklemişlerdir.

“Çocuğa nasıl bir mekan istiyorsun dediğin zaman vereceği cevap çok yetersiz tasarlamak için. Ama ihtiyacın olan cevabı almak için doğru soruyu sormak lazım.” [UG.9]

“Yetişkinlere özgü tasarlanmış bir ortamda çocukların katılımını güven içinde sağlanmıyor.” [UG.1]

“Çocuklara sabah konuyu anlatıp, akşama yeni fikirler çıkarmalarını beklemek gerçekçi olmuyor. Onu biraz hazmetmeleri, düşünmeleri, çevresi ile konuşması, sindirmesi gerekiyor.” [UG.8]

Katılım mekanizmasının, çocuğun kendini rahatça ifade edebileceği, güvende hissedeceği, ifade etmeyi seçse de bir gün bundan vazgeçebileceğini bildiği araçlar olarak kurgulanmasının önemli olduğunun altı çizilmiştir. Görüşmecilerin bir çoğunun da söylediği gibi, her çocuk konuşarak görüşünü vermek istemeyebilir, kendini yazarak ifade etmek istemeyebilir, grup çalışmalarına katılarak kendini ifade edemeyebilir; tüm bu çeşitlilikler göz önünden bulundurulmalı, katılım ortamı buna uygun araçlar sağlamalıdır. Diğer yandan çocuk o ortamda olamasa da görüşünün gerçekten yansıtıldığından emin olmak, toplantıdan sonra aynı bilgiyi çocuğa iletmek anlamlı katılımının temel bileşenleridir.

“Toplantılarda mesela burada niye hiç çocuk yok denir, çocuğun görüşünü almanın çok farklı yolları var.” [UG.1]

Katılım mekanizması aynı zamanda hangi çocukların sesinin duyulmasında engeller var, kimler bu mekanizmaya rahatça erişebilirken, kimler erişemiyor analizini de yapmalıdır. Çocuklar için, her birinin farklılıklarını gözetken katılım araçları geliştirmek önemli bir adımdır. Sonuç olarak çocuğun karar alma mekanizmalarına dahil olabilmesinin temel ilkesi, çocukların katılımının da en az yetişkinlerin katılımı kadar önemli olduğu görüşünün hakim olması ile gerçekleşebilecektir.

4.2.1.3 Şehirde Çocuğun Üstün Yararını Sağlamanın Yolları

BM ÇHS'nin tüm ilkelerinin hayata geçirilebilmesi adına BM ÇHK tarafından belirlenen dört temel ilkedен birisi olan 3'üncü madde¹, çocuğun üstün yararını düzenlemektedir. Bu madde çocukla ilgili bütün meselelerde, öncelikli olarak ve her durumda yetişkinler tarafından onun yararının gözetileceğini garanti altına almaktadır. Çocuğun üstün yararını gözetmenin, onların eğitim, sosyal güvence,

¹ “Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.”

sağlık, barınma, dinlenme, oyun gibi olanaklardan yararlanmasını, yaşaması ve gelişmesini gözeten şehir hakkına erişmesiyle de ilişkili olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Görüşmecilerin de vurguladığı gibi, şehirler, özellikle de İstanbul gibi büyük şehirler çocukların yaşam alanlarının, oyun alanlarının işgal edildiği yerlerdir. Özellikle karar vericiler çocuğun ihtiyacını varsayarak, çocuğun şehirde kullandığı tüm alanlarda, onların ihtiyacını öngörerek karar vermekte; ihtiyacı veya talebi alarak değil, başkasının adına karar verme hakkını kendinde görerek o kararı almaktadırlar.

“Zihnimizdeki veya alışık olduğumuz şehirler, her zaman yetişkinlerin tasarladığı bir şehirdir.” [UG.1]

Bu bağlamda şehirde çocuğun üstün yararının gözetildiği düşünülen yaklaşımları irdelediğimizde, görüşmecilere göre, şehirde kullanılan yükseklikler, mesafeler bir çocuğun erişebileceği düzeyde olmadığı sürece bunu sağlamak zorlaşmaktadır. Tabela sistemlerinin çocuğun yaşadığı yeri keşfetmesine imkan verecek şekilde tasarlanması, okuma-yazmayı bilmeyen çocukların da anlamasına olanak verecek sembollerin kullanılması, karşıdan karşıya geçiş süresinin çocuğun hızına göre ayarlanması dahi çocukların şehirde birer birey olarak yaşadığının kabulü anlamına gelmektedir.

“Her yaş grubundan, 0’dan 18’e, çocuğun kullanımı hayal edilerek, varsayılarak değil, gerçekçi bir hayal ile planlama üzerinden olabilir.” [UG.1]

“Çocuğun isteyip istemediğini sormadan, biz yetişkinler seçiyoruz.” [UG.6]

Görüşmecilere göre, yetişkinler tarafından, şehirde çocukların güvenliklerini gözetmek, üstün yararını gözetmekten daha önemli ve önceliklidir. Dolayısıyla güvenliği en başta gelen bir kriter olarak belirlemek ve çocuğun eğitim, sosyal güvence, sağlık, barınma, dinlenme, oyun gibi olanaklardan yararlanmasını, yaşaması ve gelişmesini desteklemeyi geride bırakmak anlamına gelmektedir.

“Sadece fiziksel donatının yetersiz olmasının yanında güvenlik korkusu sebebiyle çocukları tek başına dışarı bırakamıyorlar. İnanılmaz bir kapalı hayat yaşıyorlar.” [UG.9]

“Kentler 0-3 yaşın ve ebeveynlerinin yaşaması için uygun değil. Örneğin bir trafik ışığında kucağınızda 0-3 yaş bir çocukla karşıdan karşıya geçme süreniz, orta yaş üstü engelsiz bir erkeğe göre üç kat daha fazla zaman gerektiriyor. Ama kentleri engelsiz, orta yaş üstü erkekler, yine kendi benzerleri için tasarlıyorlar.” [UG.10]

Çocuk ve şehir ilişkisinde, görüşmecilerin bir çoğu, çocukların bulunduğu mekanlar olarak sadece ve en fazla parkları, sokakları, okulları işaret etmiştir. Konunun temelinde, çocuklar sadece bu mekanlarda mı var olmaktadır sorusu bulunmaktadır.

“Peki çocuk sadece çocuk parkında mı var olur kentte, açık alanda?” [UG.7]

“Bu kentte çocuk yetiştikine bağımlı.” [UG.1]

Çocukların sadece park veya okullarda olduğu varsayımında dahi şehri çocukların ihtiyaçlarını yeterince karşılayacak ve üstün yararını gözetecek şekilde düzenleyememek, yetişkinlerin karar alma pratiğinde çocuğun katılım hakkının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Asfalt kaplı, öğretmenlerin ve servis arabalarının otoparkı olan, birkaç tane göstermelik potanın olduğu okul bahçeleri çocukların ihtiyaçlarını gözetken, oyun oynamalarına imkan veren, soğuk ve yağışlı havalarda kullanımı kolaylaştıran düzenlemeleri içermemektedir. Çocuk parkları ise çocuğunlukla plastik, katı ve tanımlı oyun alanlarından ibarettir. Çocuğun keşfetmesine, gelişimine yönelik düzenlemenin olduğu, güvenli, mevsim farklılıklarında kullanım kolaylığı olan, tuvalet gibi temel ihtiyaçların karşılanabildiği mekanlar değildir. Sonuç olarak, şehirde çocuğun üstün yararını sağlamanın en kestirme yolu, yetişkinin çocuk adına karar almadığı hallerde sağlanabildiği çıkarımı yapılabilmektedir.

4.2.1.4 Şehirde Çocuğun Katılım Hakkını Gerçekleştirmesinin Yolları

Şehirde çocuk başlığında bahsedildiği gibi çocukluk döneminde yaşanan mekanla ve şehirle kurulan ilişkinin, çocuk yetişkin olduğu zaman da devam ettiği görülmektedir [26]. Öte yandan şehir hakkı, katılım hakkını da kapsayan teorik bir çerçevedir [70]. Dolayısıyla şehirde çocuğun katılım hakkını etkinleştirme, onların şehirle alakalı müzakerelere katılabilecek yetkinlikte bireyler olduğunu kabul etmek anlamına gelmektedir. Görüşmelerde ise, şehirde

çocuğun katılım hakkını gerçekleştirebilmeleri, tasarım çerçevesinde değerlendirilerek örneklendirilmesi dikkat çekici olmuştur.

Görüşmecilerden biri tarafından şehirde çocuğun katılımını sağlamak için çocuklar adına düşünülmüş tasarımlardan bir kaçının içinden seçim yaptırmak bir katılım biçimi, düşünülen tasarımların hangi mahallelerde olmasını istediklerini sormak bir katılım biçimi, çocuklar adına herhangi bir şey düşünmeden onların ihtiyaçlarından yola çıkarak tasarım yapmak da bir katılım biçimi olarak tanımlanmıştır. Ancak aralarında katılımın anlamı ve bağlamı açısından farklar bulunduğu, çocuklar sürecin içinde ne kadar fazla kalırlarsa, katılımın, anlamlı katılım olma halinin artacağı vurgulanmıştır.

“Mesela bir parkın rengini çocuklara sormak yüzde 20 katılımsa, o parkın yerini de çocuklara sormak yüzde 50 katılım, parka ihtiyacı olup olmadığını sormak yüzde 70 katılım. Bu şekilde süreci büyüttükçe katılımın oturduğu bağlam artıyor.” [UG.5]

Görüşmeciler, tasarım veya planlamada, katılımcı bir yaklaşım benimsense dahi, bu alanların birer uzmanlık alanı olarak görülmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu nedenle, uzmanların katılımı etkin kılmalarının en geçerli yolunu, çocukların heyecanını, hayalini anlayıp onu mekâna yansıtmaları olarak görmektedirler.

“Belki çocuklardan birebir tasarım çıkması mümkün değil. Bir takım gerçekler ve mimarının da sınırları var. Nereye kadar onlara katılımcı olma fırsatı vereceğiz?” [UG.8]

“Bazı çocuklar çok daha dar kalıplarla bakabilir. O zaman ne yapacağız? Gündelik problemler zaten mimarın öngörüp çözebileceği problemler olabiliyor.” [UG.7]

Bu alıntılardaki yaklaşımı, çocuğun katılım hakkı tanımlarında açıklandığı gibi, çocukların görüşlerini ifade etmelerine alan açılması, onların dinlenilmesi ve görüşlerinin ne kadarının, nerede, nasıl değerlendirileceğinin geri bildiriminin verilmesi aşamalarının her birinin vazgeçilmez olduğunu yani katılımın bir süreç olarak görülmesi gerektiğini yeniden hatırlamak olarak yorumlamak mümkündür.

4.2.1.5 Çocuklarla Birlikte Bir Şehri Paylaşmak, Beraber Karar Alma Mekanizmalarını İşletmek

Çocukları ve yetişkinleri ortak katılım süreçlerine dahil eden yaklaşım, çocuklar adına çocuk dostu politikalar üreten değil, çocukları ve onların ihtiyaçlarını odağa alan, onların yaşadığı şehirle ilişkilerini anlamaya çalışan bir yaklaşımdır [27].

Görüşmeciler, şehirde çocuk katılımını etkinleştirmek için bir yöntemin işlemediği yerde başka bir yöntemi denemek için imkanlar yaratmak gerektiğini, kaynak baskısı yaşanmaması için gerekli tedbirlerin alınmasının ve çocuğun karara katılımı için nasıl bir ortamda, hangi araçlarla, nasıl iletişim kurmak gerektiğini gözlemleyerek ilerletmenin elzem olduğunu anlatmıştır.

“Katılan çocuğu da geliştirecek, kapasitesini arttıracak, aynı zamanda da çocuğun ihtiyaçlarını anlamaya yönelik bir katılım, dolayısıyla planlara bunu yansıtma hedefli bir katılım ve çocukları da ortak karar alıcı konumuna getirecek katılım örnekleri yok. Belli ölçeklerde bunun aksi durumlar var. Bir oyun alanının çocuklarla beraber tasarlanmasına yönelik dünyada bir ton örnek var. Uygulandığı örnekler de var. Bunların bir kısmı başarılı, bir kısmı başarısız.” [UG.4]

Yine görüşmelere göre, tasarımda çocuğun fikirsel anlamda nasıl dahil edilebileceği yeterince çalışılmamış bir konu olarak ön plana çıkmıştır. Öncelikle yetişkinlerin kendi çocuk algılarını dönüştürmesi gerektiği, ne söylerse doğru ve tartışılmaz değil, eşitler ilişkisi kurulmasının altı çizilmiş; bu ortamda eşitiz ve birlikte konuşacağız ortamı yaratılmasının vazgeçilmez olduğunu vurgulamışlardır. Bu yaklaşım, tezin araştırma konusunu kapsayan, “çocukların yetişkinlerle aynı dünyada yaşadığı bir şehir” [1] yaklaşımını desteklemektedir.

“Bir metodoloji ile çocuğa gittiğinizde, çocuk kente dair biriktirdiği şeyleri, önerilerini ortaya koyabiliyor.” [UG.5]

Görüşmecilerin belirttiği konular ve yaptıkları yorumlardan da anlaşılmaktadır ki, anlamlı çocuk katılımı için yalnızca çocuktan değil, ebeveyninden, öğretmeninden, orada çalışma yapan sivil toplum örgütlerinin gönüllülerinden bilgileri alıp hepsiyle beraber ortak bir çalışma yapmak önemlidir. Sadece

çocuktan bilgi almaya dayalı uygulamalar, genelde göstermelik katılım düzeyinde kalmaktadır. Burada, örneğin sadece çocuk katılımıyla düzenlenen bir oyun sokağı hakkındaki karara otomobil kullanıcısı yetişkinin veya o sokakta işyeri olan bir esnafın karşı çıkma olasılığının önüne geçmenin yolu, çocuklarla beraber karar almaktan geçmektedir.

Bu görüşmelerden, özellikle karar vericilerle çocuk katılımına dair dil birliği kurmanın zorluğu, çocuk katılımının yetişkinlerce çoğunlukla bir hak olarak fark edilemediği, katılımın, çocuğun öncelikli yararını gözetir şekilde kurulması gerektiği, karar vericilerin çocuğun ihtiyacını öngörerek karar verdiği, çocukların kentte sadece belli mekanlarda var kabul edildiği, katılımın mutlaka bir sonuç değil bir süreç olarak kabul edilmesi gerektiği, çocuğu birey olarak kabul ettiğimiz bir düzlemde mekânsal birliktelik üretmenin mümkün olduğu bulgularına erişilmiştir. Çocuğu bir birey olarak kabul ettiğimiz düzlemde mekansal birliktelik üretmek yerine çocuk dostu mekanlar gibi mekanlar üreterek, bu mekanları prestij alanına dönüştürmenin zıtlığı ortadadır. Çocuklar için ayırdığımız mekanların prestij alanına dönüyor olması bir yandan da tecriti hatırlatmaktadır.

4.2.2 Yerel Yönetimlerin Stratejik Planları ve Şehirde Çocuğa İlişkin Bulgular

Stratejik planlar, Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 4'üncü maddesinde tanımlandığı üzere "kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren" planlardır [137]. Aynı yönetmeliğe göre, Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na göre Cumhurbaşkanlığı, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği ve Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı hariç Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri, Yükseköğretim Kurulu, Üniversiteler ve Yüksek Teknoloji Enstitüleri, Özel Bütçeli Diğer İdareler ve Sosyal Güvenlik Kurumları stratejik plan hazırlamakla yükümlüdür.

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu [149]'nun 9'uncu maddesine göre, kamu idareleri "kalkınma planları, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen politikalar, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler

çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle” stratejik plan hazırlamakla yükümlüdürler. 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun [129] 41’inci maddesi, stratejik planların, yerel seçimlerden sonraki 6 ay içinde hazırlanması gerektiğini tariflemektedir.

“Belediye başkanı, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma plânı ve programı ile varsa bölge plânına uygun olarak stratejik plân ve ilgili olduğu yıl başından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar. Stratejik plân, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer. Nüfusu 50.000’in altında olan belediyelerde stratejik plân yapılması zorunlu değildir. Stratejik plân ve performans programı bütçenin hazırlanmasına esas teşkil eder ve belediye meclisinde bütçeden önce görüşülerek kabul edilir.”

Gerek Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, gerekse Belediye Kanunu, stratejik planlar hazırlanırken katılımcı yöntemlerin benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Stratejik planların temel prensipleri [150] şunlardır:

- Mevcut durum analizi
- Katılımcı yaklaşıma ilişkin açıklama
- Ulaşılmak istenenler (misyon, vizyon, temel değerler, amaç ve amaç le ilişkili hedefler)
- Nasıl ulaşılabacağı (faaliyetler, projeler, stratejiler)
- İzleme
- Beş yıllık tahmini maliyet tablosu

Yerel yönetimlerin kararlarına katılım süreçlerinin, yalnızca stratejik planların hazırlığına dahil olmakla sınırlı olmaması ve her türlü süreçte her aşamada katılım mekanizmalarının işletilmesi gerektiği kabulü ile, İstanbul’daki ilçe

belediyelerinin stratejik planları, içerik analizi¹ yönteminden yararlanılarak, çocuk hakları, çocuklara yönelik hizmetler, hedefler ve kararlar çerçevesinde incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Bu inceleme sürecinde İstanbul'daki 39 ilçe belediyesinin 2020-2024 dönemi için hazırladıkları stratejik planlarına web sayfalarından erişilmeye çalışılmıştır. 39 ilçe belediyesi içinde iki belediyenin stratejik planına erişilememiş, dört belediyenin stratejik planının ise arama yapılabilecek format dışında olduğu belirlenmiştir.² Erişilebilenler ve arama yapmaya izin veren formatta olanlarda çocuk kelimesinin geçme sayısı, hedefler ve faaliyetler ve bu hedefler ve faaliyetlerin tamamlanması için gereken süre ve sorumlu birimler, hedef ve faaliyetlerin Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde karşılığı olan fonksiyon sınıflaması ile bir veri tabanı oluşturulmuştur [151] - [187]. Hedef/Faaliyet başlığının altındaki projeler ve çalışmalar, ilgili belediyenin stratejik planında yazıldığı haliyle alınmıştır. Aşağıdaki Tablo 4.2 ile bu veri tabanından bir kesit sunulmaktadır. Tablo 4.2'de, stratejik planlardan hedeflenen dönem, sorumlu müdürlük ve hedef/faaliyet başlıklarına yönelik bilgiler çekilmiş; Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğine göre fonksiyon sütununda ise, Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde belirlenen ve EK 1D-Uygulama İmar Planı Gösterimleri [188] esas alınmış ve hedef/faaliyet'in eşleştiği fonksiyonun lejandı yazılmıştır.

Tablo 4. 2 Stratejik plan kararları ile mekansal planlar yapım yönetmeliğine göre fonksiyonların eşleştirilmesi

İlçe	Hedeflenen Dönem	Sorumlu Müdürlük	Hedef/Faaliyet	Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğine Göre Fonksiyon
Arnavutköy	2023, 2024	Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü	"Bisiklet yolları projesi"	ULAŞIM/KARAYOLLARI/BİSİKLET YOLU ve BİSİKLET PARKI

¹ İçerik analizi, verilerin belirli bir amaç çerçevesinde sınıflandırılması ile anlamlı bir şekilde özetlenmesidir.

² Stratejik planına ulaşamayan ilçeler: Adalar, Şile.

Arama formatına uygun olmayan ilçeler: Arnavutköy, Bakırköy, Tuzla, Üsküdar

Tablo 4. 3 Stratejik plan kararları ile mekansal planlar yapım yönetmeliğine göre fonksiyonların eşleştirilmesi (devamı)

İlçe	Hedeflenen Dönem	Sorumlu Müdürlük	Hedef/Faaliyet	Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğine Göre Fonksiyon
Avcılar	5 yıl boyunca	Fen İşleri Müdürlüğü	“Ulaşılabilirlik yasasına uyumlu hale getirilen kaldırım miktarı”	ULAŞIM/KARAYOLLARI/YAYA YOLU VE BÖLGESİ
Başakşehir	2023	Fen İşleri Müdürlüğü	“Semt konağı inşaatı”	SOSYAL ALTYAPI ALANLARI/SOSYAL VE KÜLTÜREL TESİS ALANI/SOSYAL TESİS ALANI
Beykoz	5 yıl boyunca	Park ve Bahçeler Müdürlüğü	“Park, rekreasyon ve dinlenme alanları yapımı”	AÇIK VE YEŞİL ALANLAR/PARK veya PASİF YEŞİL ALAN veya REKREASYON ALANI
Esenyurt	2021, 2022	Fen İşleri Müdürlüğü	“Lise kampüsü yapımı”	SOSYAL ALTYAPI ALANLARI/EĞİTİM TESİSLERİ ALANI/LİSE ALANI
Eyüp	2021, 2022	Etüd Proje Müdürlüğü	“Sokakların farklı temalarda işlevlendirilmesi”	ULAŞIM/KARAYOLLARI/YAYA YOLU VE BÖLGESİ
Gaziosmanpaşa	5 yıl boyunca	Park ve Bahçeler Müdürlüğü	“Parklara çocuk oyun grubu koyulması”	AÇIK VE YEŞİL ALANLAR/ÇOCUK BAHÇESİ VE OYUN ALANI
Silivri	5 yıl boyunca	Park ve Bahçeler Müdürlüğü	“Yeni düzenlenen çocuk oyun alanı”	AÇIK VE YEŞİL ALANLAR/ÇOCUK BAHÇESİ VE OYUN ALANI
Sultangazi	5 yıl boyunca	Park ve Bahçeler Müdürlüğü	“Saat kulesi yapımı ve meydan düzenlemesi”	AÇIK VE YEŞİL ALANLAR/MEYDAN
Üsküdar	2023	Park ve Bahçeler Müdürlüğü	“Çocuk köyü yapımı”	SOSYAL ALTYAPI ALANLARI/SOSYAL VE KÜLTÜREL TESİS ALANI/SOSYAL TESİS ALANI
Zeytinburnu	2020	Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü	“Cami ve okul çevrelerini genişletmek”	ULAŞIM/KARAYOLLARI/YAYA YOLU VE BÖLGESİ

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği ile eşleştirilen fonksiyonlar içinde çocukları doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen mekan kullanım kararları ve çocukları doğrudan etkileyen ilkesel kararlar olarak sınıflandırılmıştır. Aşağıda, yapılan tüm analize ilişkin detaylı tablo ve haritaların yer aldığı başlıklar bulunmaktadır.

4.2.2.1 Stratejik Planlarda Çocuk Kelimesinin Kullanım Sıklığı

Belediyelerin stratejik planlarında ‘çocuk’ kelimesini en fazla, çocukla ilgili Türkiye’de yükümlü oldukları yasa ve yönetmelikleri tanımlarken; Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Kalkınma Planları, İstanbul Bölge Planı gibi üst politika belgeleri ile hedef ve faaliyetlerini ilişkilendirirken; sosyal politika, sosyal hizmetler, sosyal destek gibi alanlardaki faaliyetlerini tanımlarken; paydaş analizinde ve çocuk alanında çalışan sivil toplum örgütleriyle işbirliği alanlarını tanımlarken kullandıkları görülmüştür. Stratejik planlarda çocuk kelimesinin kullanıldığı alanlar incelenirken, dikkati çeken bir başka husus da, çocukların ‘çocuk, kadın, yaşlı’ ifadesi içinde geçiyor olmasıdır. Bu ifade ile, çocukların, kadın ve yaşlılarla beraber kırılgan ve hassas gruplar içinde tanımlandığı çıkarımı yapılabilmektedir.

Tablo 4.3’ten de izlenebileceği üzere, çocuk kelimesi en fazla sayıda merkez ilçelerden olan Şişli, Maltepe, Kadıköy ve Bağcılar ile İstanbul’un çeperi olarak sayılabilecek Çatalca, Küçükçekmece, Ümraniye ve Kartal ilçelerinde geçmektedir.

Tablo 4. 4 Stratejik planlarda çocuk kelimesinin kullanım sıklığı

İlçe Adı	Çocuk Kelimesinin Kullanım Sıklığı
Şişli	87
Maltepe	85
Kadıköy	76
Çatalca	62
Küçükçekmece	61
Ümraniye	59
Kartal	57
Bağcılar	50
Sarıyer	47
Sultanbeyli	45
Pendik	44

Tablo 4. 5 Stratejik planlarda çocuk kelimesinin kullanım sıklığı (devamı)

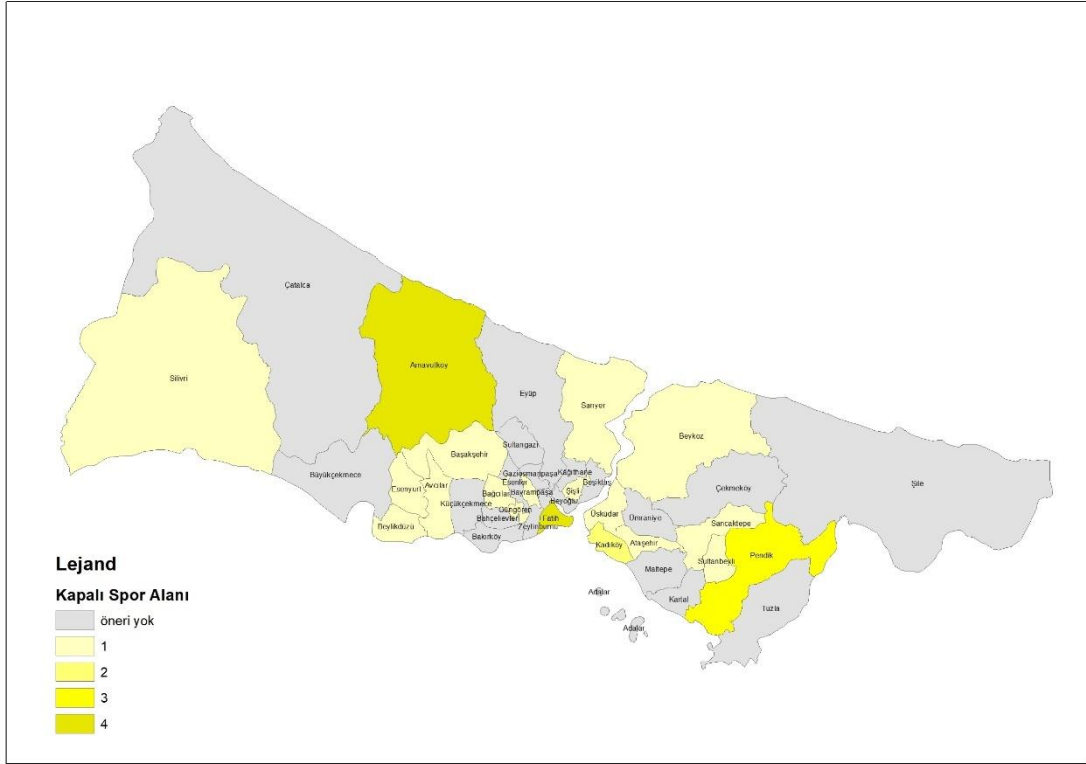
İlçe Adı	Çocuk Kelimesinin Kullanım Sıklığı
Beykoz	43
Fatih	43
Beylikdüzü	36
Eyüp	36
Ataşehir	28
Beyoğlu	25
Beşiktaş	24
Avcılar	19
Silivri	19
Esenler	17
Başakşehir	14
Büyükçekmece	14
Çekmeköy	13
Zeytinburnu	13
Kağıthane	12
Esenyurt	7
Sancaktepe	6
Sultangazi	6
Bayrampaşa	5
Gaziosmanpaşa	5
Güngören	5
Bahçelievler	4

sağlıklaştırma çalışmalarının yürütülmesi (Bisiklet yolu, yaya yolu vb)” hedefi yine çocukların doğrudan kullanacağı bir hizmettir ve Bisiklet Parkı ve Bisiklet Yolu fonksiyonu ile eşleştirilmiştir. Kreş ve Gündüz Bakım Evi yapımı ile eğitim alanlarının yapımı, doğrudan bu tanımlama ile stratejik planlara eklenmiştir.

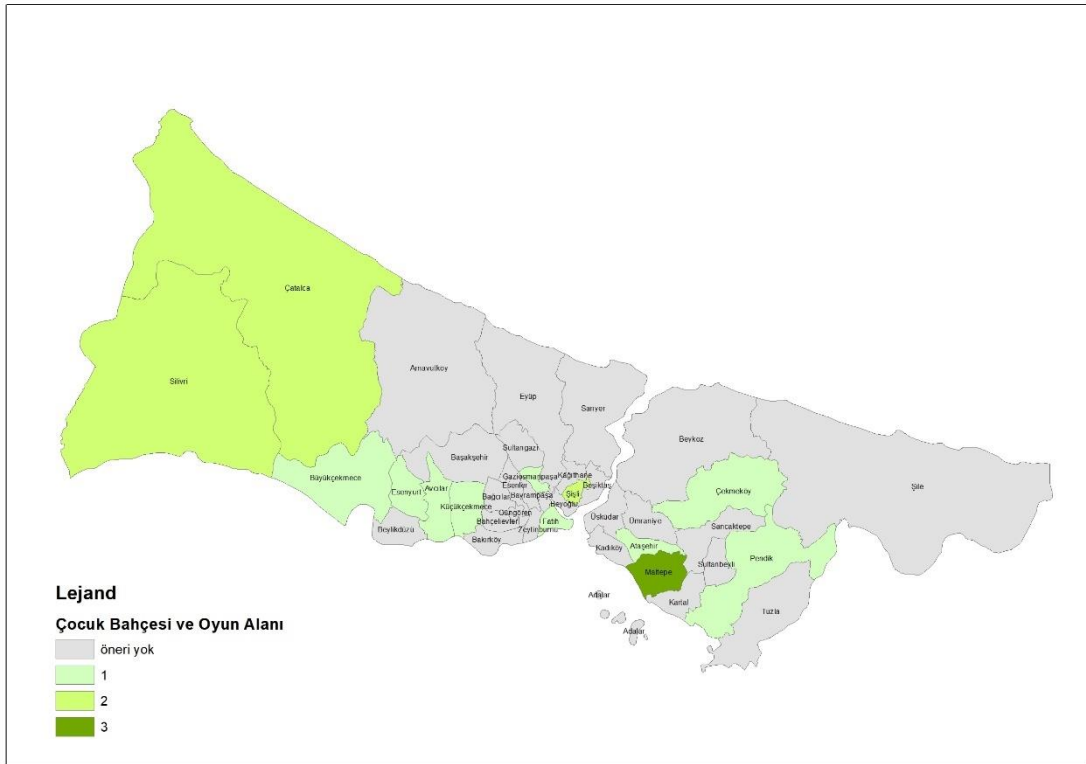
Açık ve Kapalı Spor Tesis Alanı’nı en fazla Arnavutköy ve Fatih belediyelerinin; Çocuk Bahçesi ve Oyun Alanı’nı en fazla Maltepe Belediyesinin; Bisiklet Parkı ve Bisiklet Yolu’nu en fazla Fatih Belediyesinin; Kreş, Gündüz Bakımevi’ni en fazla Kadıköy Belediyesinin; Lise Alanı, Anaokulu Alanı, İlkokul Alanı, Mesleki ve Teknik Öğretim Tesis Alanı, Ortaokul Alanı ve Özel Eğitim Alanı gibi eğitim tesislerini en fazla Bayrampaşa, Esenyurt ve Üsküdar belediyelerinin hedeflediği görülmektedir (Harita 4.2-Harita 4.12).

Tablo 4. 6 Stratejik planlarda çocukları doğrudan etkileyen mekan kullanım kararları

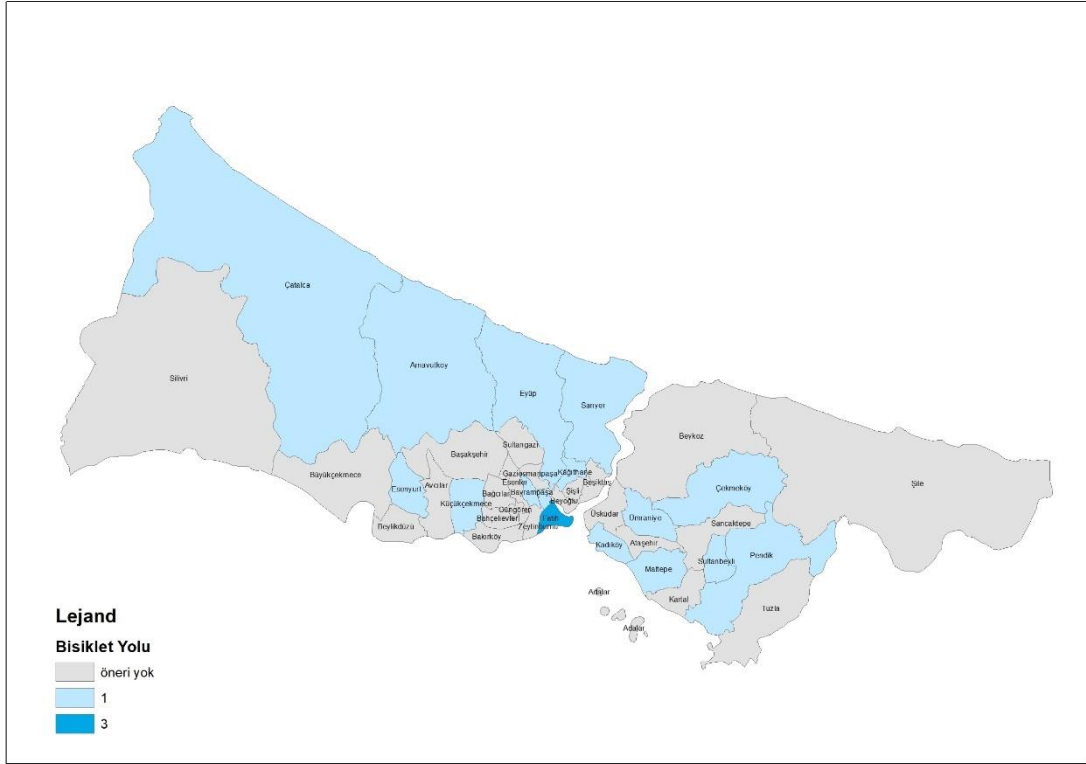
Çocukları Doğrudan Etkileyen Mekan Kullanım Kararları	Hedef Adet
Açık Spor Tesis Alanı	28
Kapalı Spor Tesis Alanı	28
Çocuk Bahçesi ve Oyun Alanı	19
Bisiklet Parkı	17
Bisiklet Yolu	17
Kreş, Gündüz Bakımevi	17
Lise Alanı	4
Anaokulu Alanı	3
İlkokul Alanı	3
Mesleki ve Teknik Öğretim Tesis Alanı	3
Ortaokul Alanı	3
Özel Eğitim Alanı	3

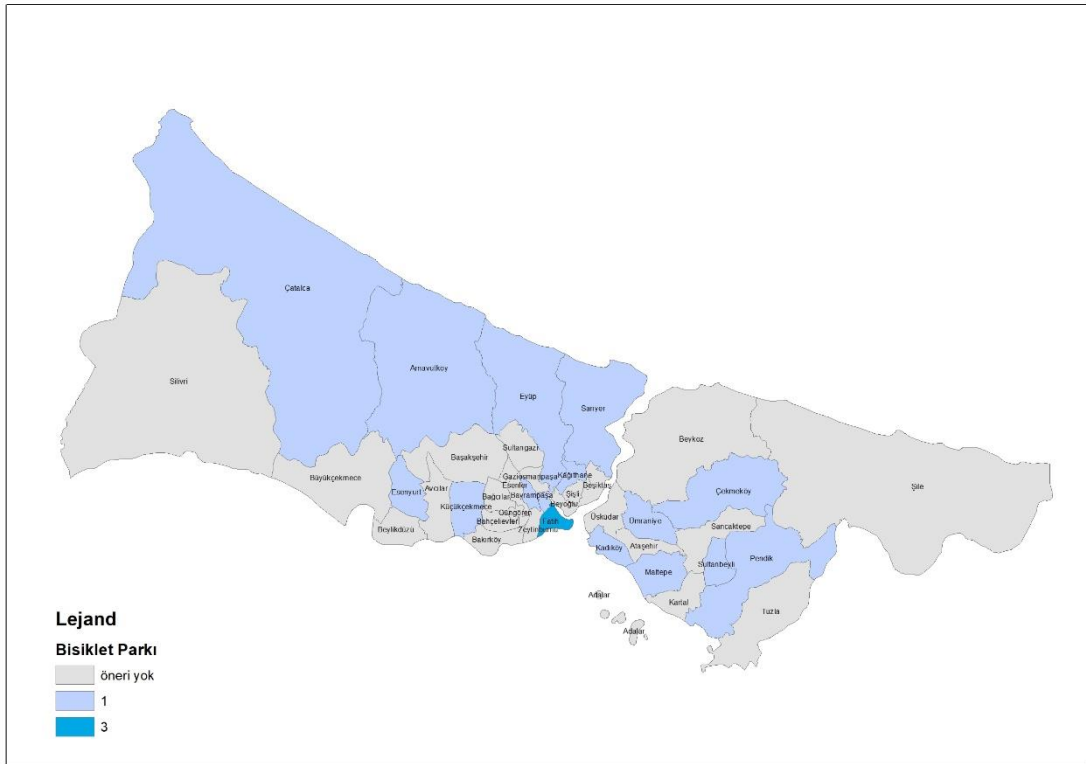
Harita 4. 3 Stratejik planlarda ilçelere göre kapalı spor alanı

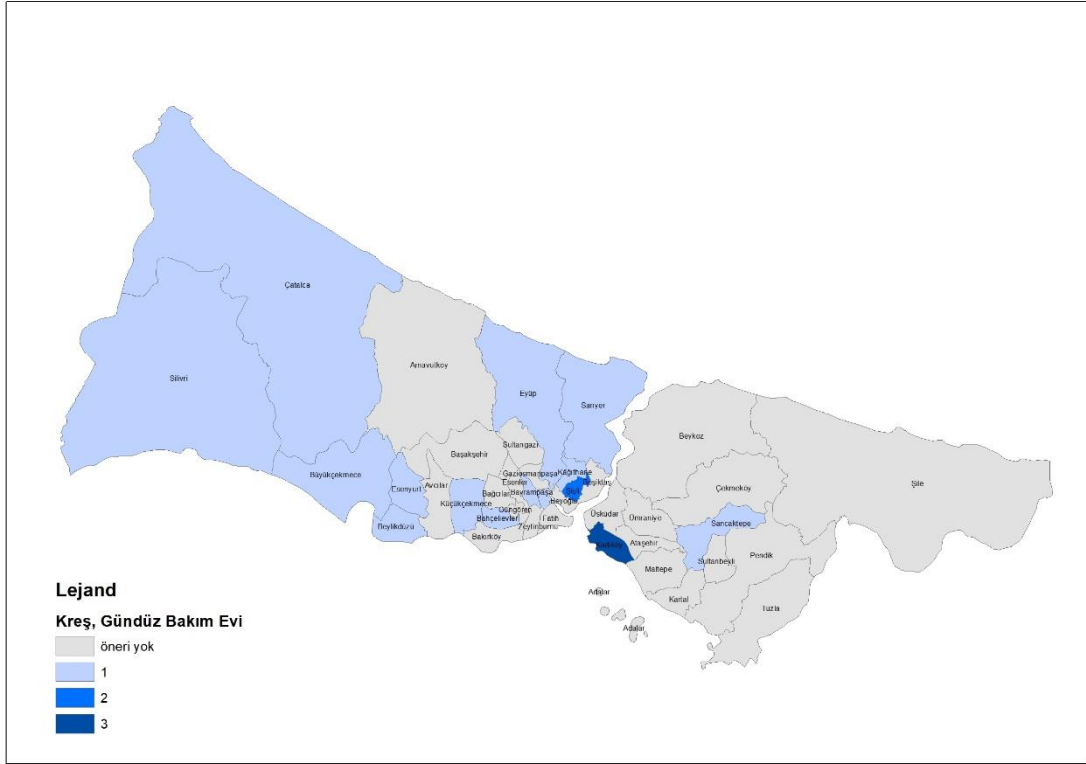
Harita 4. 4 Stratejik planlarda ilçelere göre çocuk bahçesi ve oyun alanı

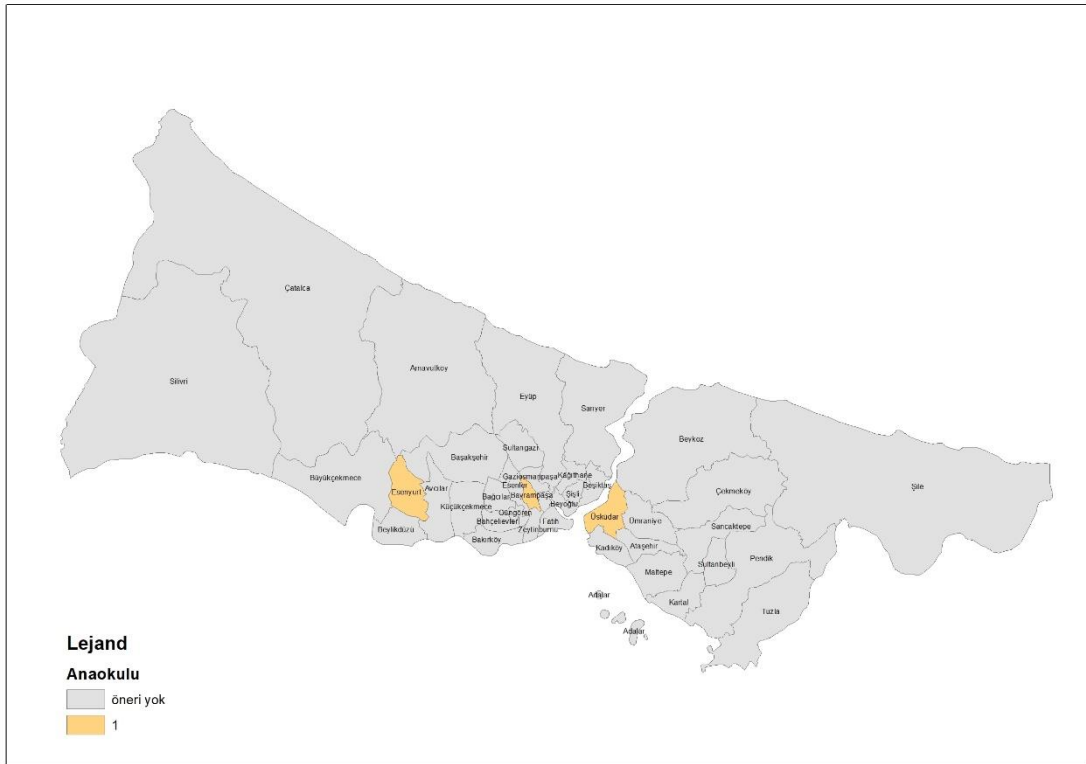
Harita 4. 5 Stratejik planlarda ilçelere göre bisiklet yolu

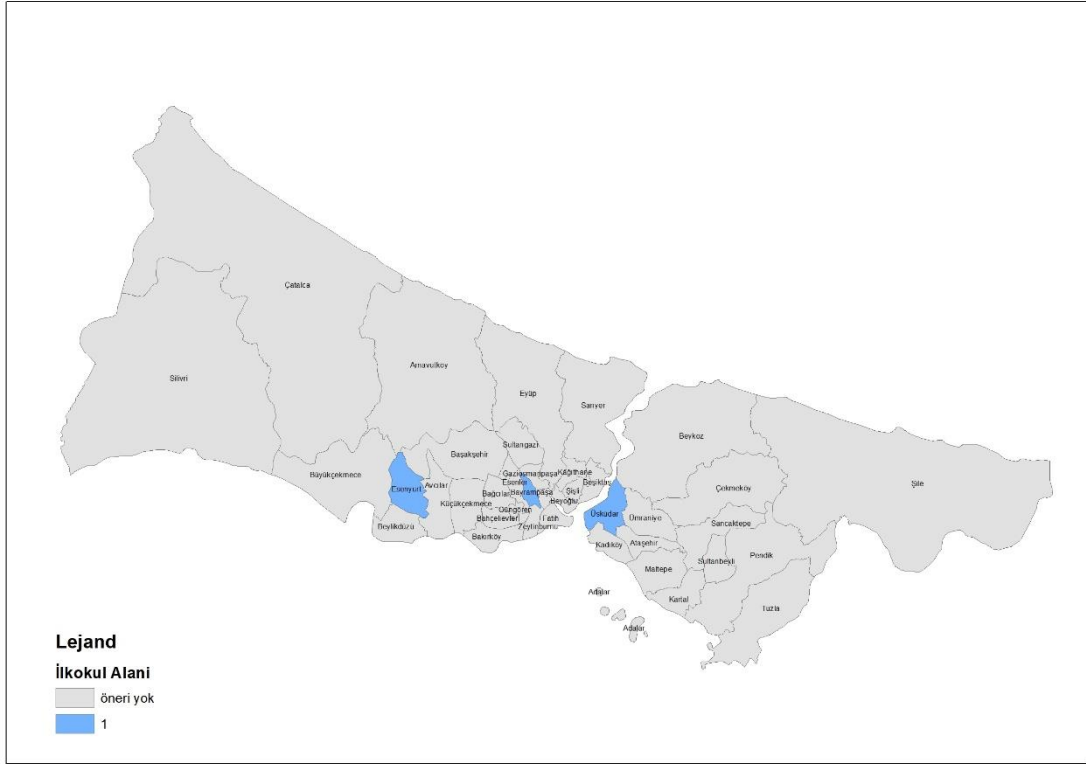
Harita 4. 6 Stratejik planlarda ilçelere göre bisiklet parkı

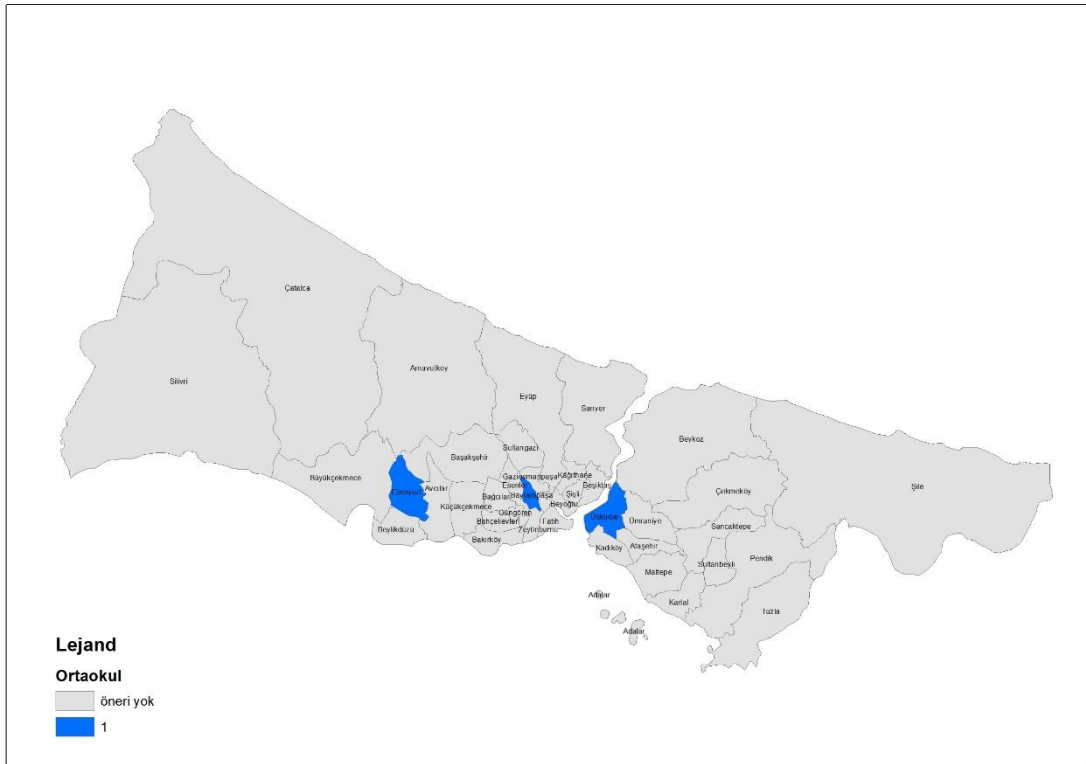
Harita 4. 7 Stratejik planlarda ilçelere göre kreş, gündüz bakım evi

Harita 4. 8 Stratejik planlarda ilçelere göre anaokulu

Harita 4. 9 Stratejik planlarda ilçelere göre ilkokul

Harita 4. 10 Stratejik planlarda ilçelere göre ortaokul

4.2.2.3 Stratejik Planlarda Çocukları Dolaylı Olarak Etkileyen Mekan Kullanım Kararları

Belediyelerin stratejik planlarında, çocukları dolaylı olarak etkileyen hedef ve faaliyetleri belirlenmiş ve bu hedef ve faaliyetler için Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde karşılığı olan fonksiyon sınıflaması yapılmıştır. Buna göre, belediyeler, 2020-2024 dönemi için, dolaylı olarak çocuklarla alakalı fonksiyonlar olarak Park, Rekreasyon Alanı, Sosyal Tesis Alanı, Kültürel Tesis Alanı, Yaya Yolu ve Bölgesi, Meydan, Arboretum-Botanik Parkı, Fuar, Panayır ve Festival Alanı yapımını planlamıştır.

Örneğin, Silivri Belediyesi'nin hedeflerinden birisi olan "Mevcut Yeşil Alanların İyileştirilmesi ve Bakımlarının Sağlanması" veya Esenyurt Belediyesi'nin "Şehir ve semt parkı yapımı" veya Beyoğlu Belediyesi'nin "Park, bahçe, yeşil alan ve rekreasyon alanlarının; yapım, bakım ve onarımlarının yapılması" dolaylı olarak çocukların kullanabileceği bir hizmettir ve Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde Park ve Rekreasyon Alanı ile ilişkilendirilmiştir. Esenyurt Belediyesi'nin hedeflerinden birisi olan "Müze yapımı" ile "Mahalle konaklarının yapımı" veya Kartal Belediyesi'nin "Sosyal, kültürel, sanatsal vb. merkezler yapılması" dolaylı olarak çocukların da yararlanacağı bir hizmet olarak nitelendirilmiş ve Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde Kültürel Tesis Alanı ve Sosyal Tesis Alanı ile eşleştirilmiştir.

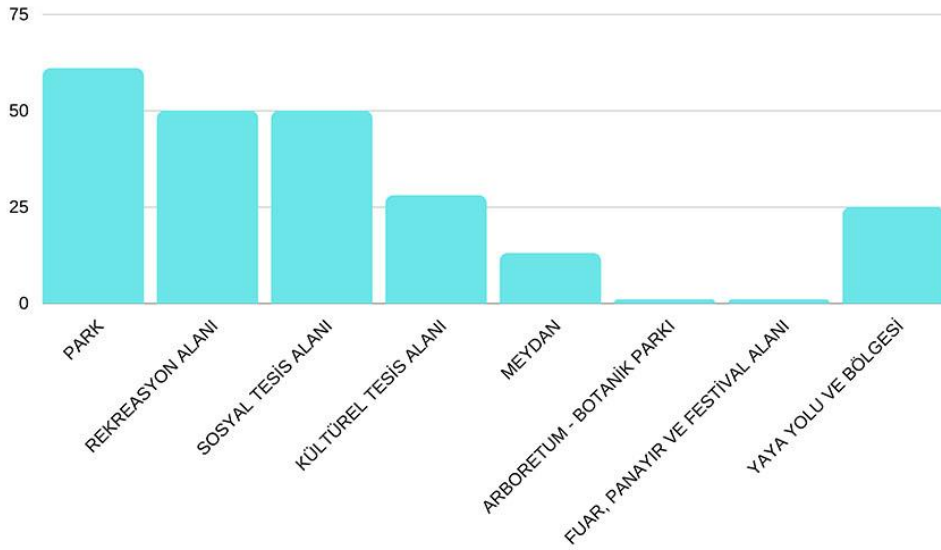
Sarıyer Belediyesi'nin "Açılacak imar yollarının yaya erişimine uygun hale getirilmesi" hedefi veya Şişli Belediyesi'nin "Evrensel mimari tasarım ilkeleri doğrultusunda, kentsel alt ve üst yapıların herkes için erişilebilirliğinin sağlanması" hedefi yine dolaylı olarak çocukların da kullanacağı bir hizmettir ve Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde Yaya Yolu ve Bölgesi fonksiyonu ile eşleştirilmiştir. Sultangazi Belediyesinin "Saat kulesi yapımı ve meydan düzenlemesi" hedefi dolaylı olarak çocukları da ilgilendiren bir hizmet olarak nitelendirilmiş ve "Meydan" fonksiyonu ile ilişkilendirilmiştir.

Park Alanı yapımı en fazla Kadıköy ve Sancaktepe belediyeleri; Rekreasyon Alanı yapımı en fazla Kartal ve Sancaktepe belediyeleri; Sosyal Tesis Alanı ve Kültürel Tesis Alanı yapımı en fazla Şişli ve Kadıköy belediyeleri; Yaya Yolu ve Bölgesi

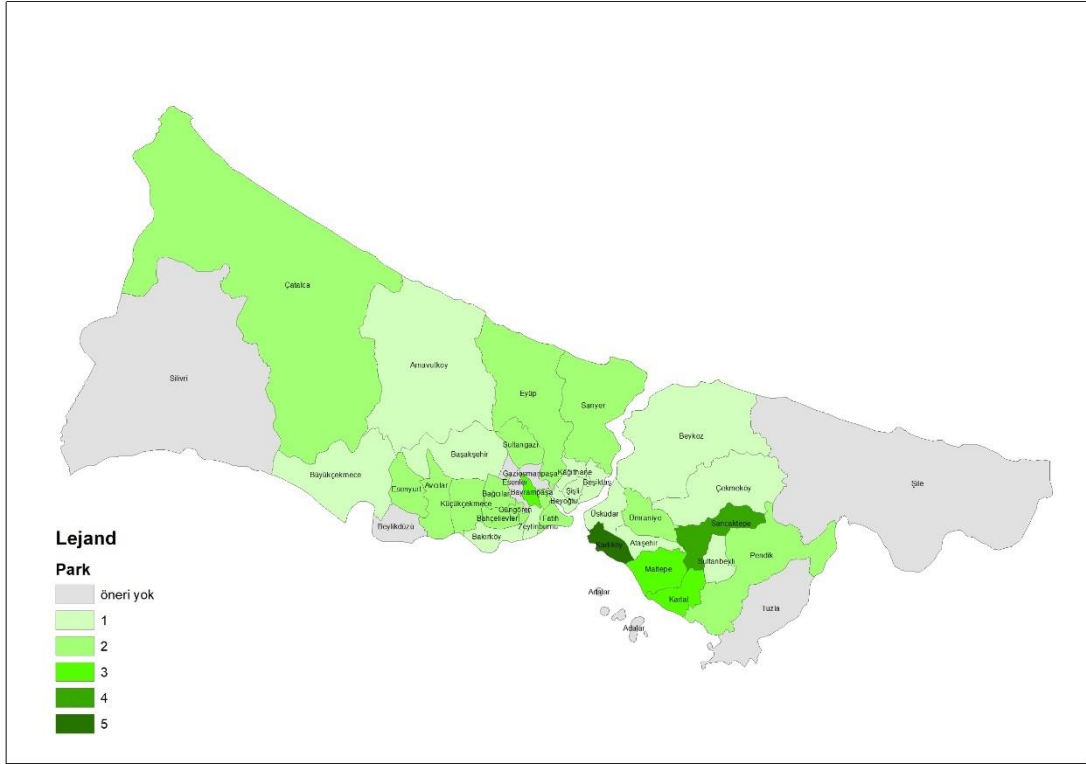
düzenlemesi veya yapımı en fazla Fatih Belediyesi; Meydan düzenlemesi veya yapımı en fazla Arnavutköy Belediyesi; Arboretum - Botanik Parkı yapımı sadece Kağıthane Belediyesi ve Fuar, Panayır ve Festival Alanı düzenlemesi veya yapımı sadece Sarıyer Belediyesi tarafından hedeflenmektedir (Harita 4.13-Harita 4.20).

Tablo 4. 7 Stratejik planlarda çocukları dolaylı olarak etkileyen mekan kullanım kararları

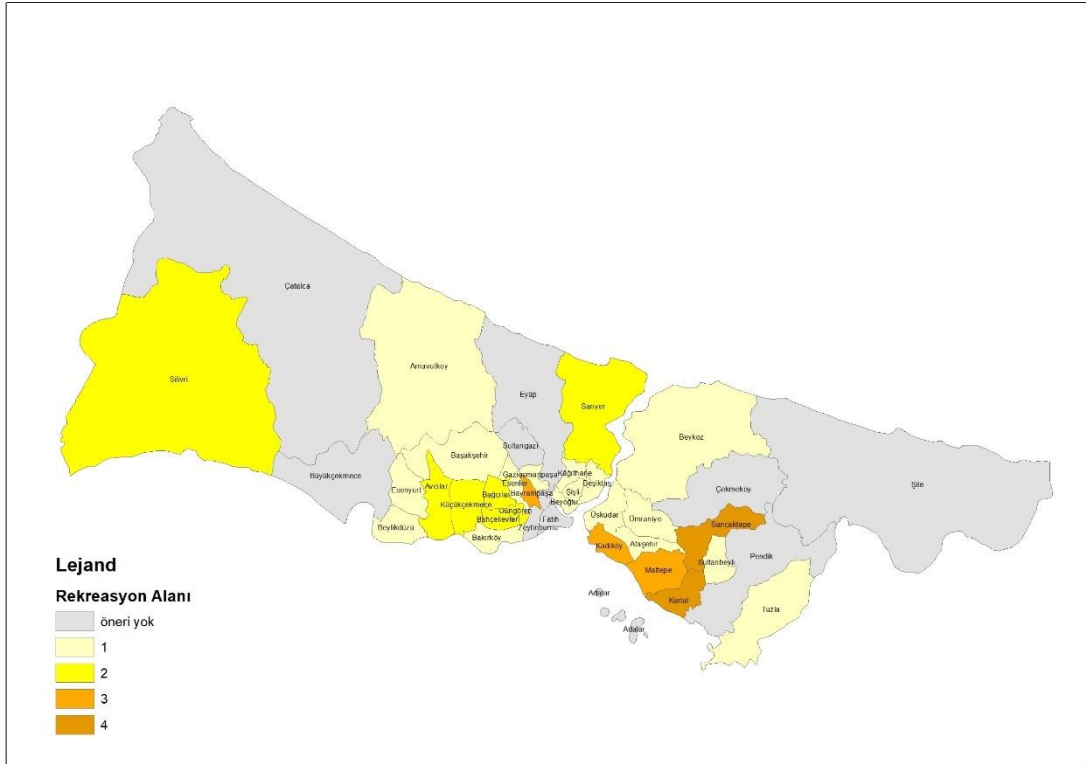
Çocukları Dolaylı Olarak Etkileyen Mekan Kullanım Kararları	Hedef Adet
Park Alanı	61
Rekreasyon Alanı	50
Sosyal Tesis Alanı	50
Kültürel Tesis Alanı	28
Yaya Yolu ve Bölgesi	25
Meydan	13
Arboretum - Botanik Parkı	1
Fuar, Panayır ve Festival Alanı	1

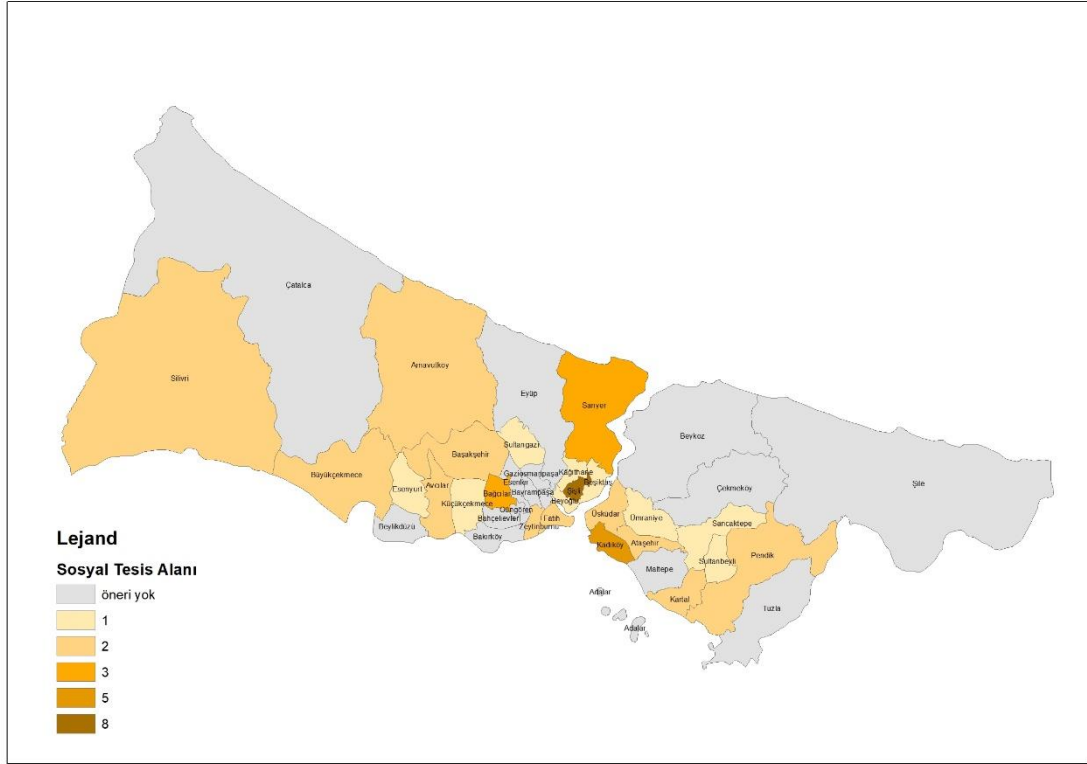
Şekil 4. 6 Stratejik planlarda çocukları dolaylı olarak etkileyen mekan kullanım kararları

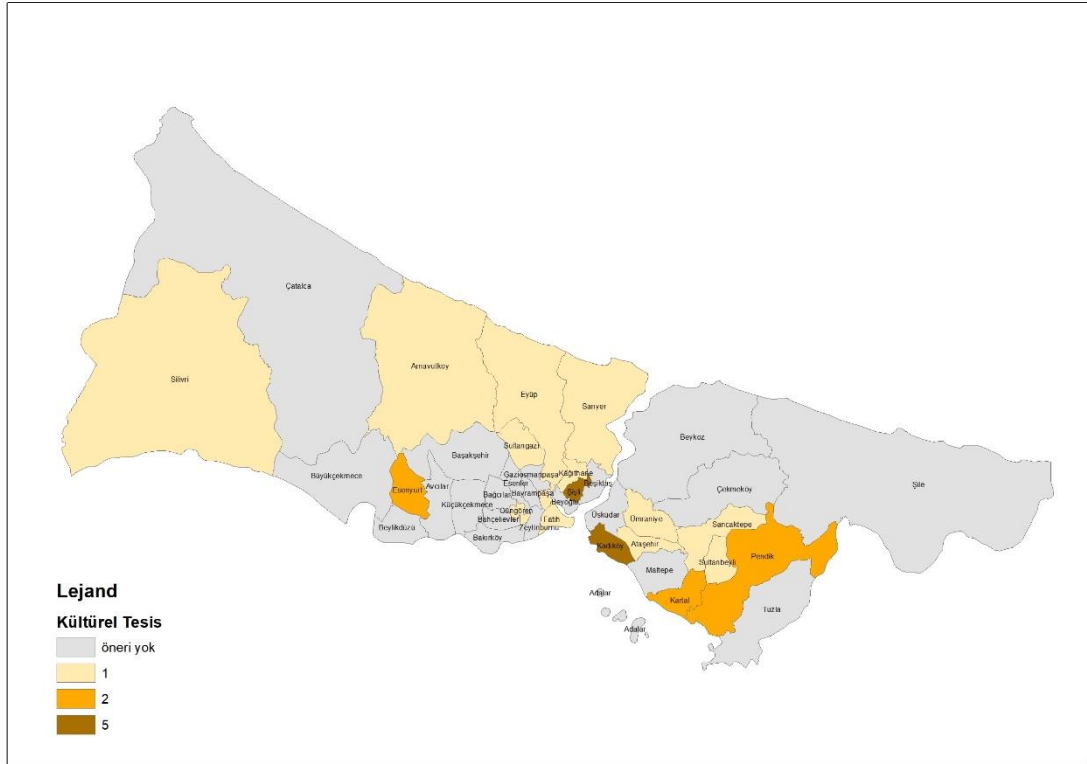
Harita 4. 13 Stratejik planlarda ilçelere göre park alanı

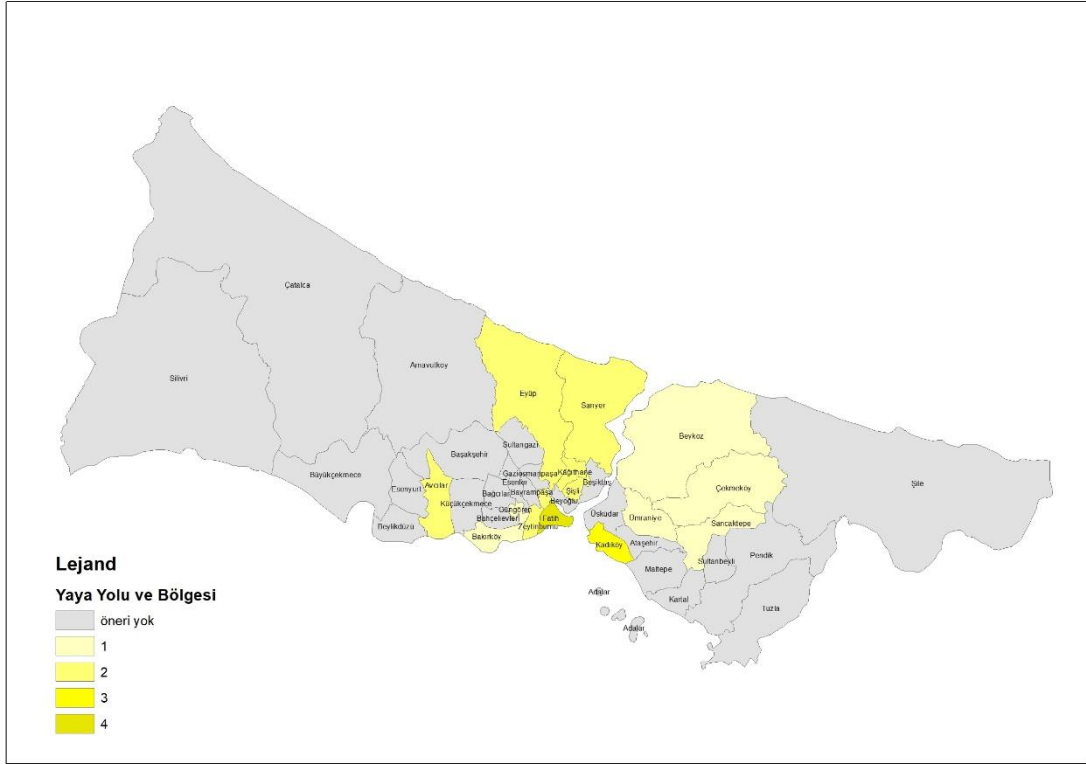
Harita 4. 14 Stratejik planlarda ilçelere göre rekreasyon alanı

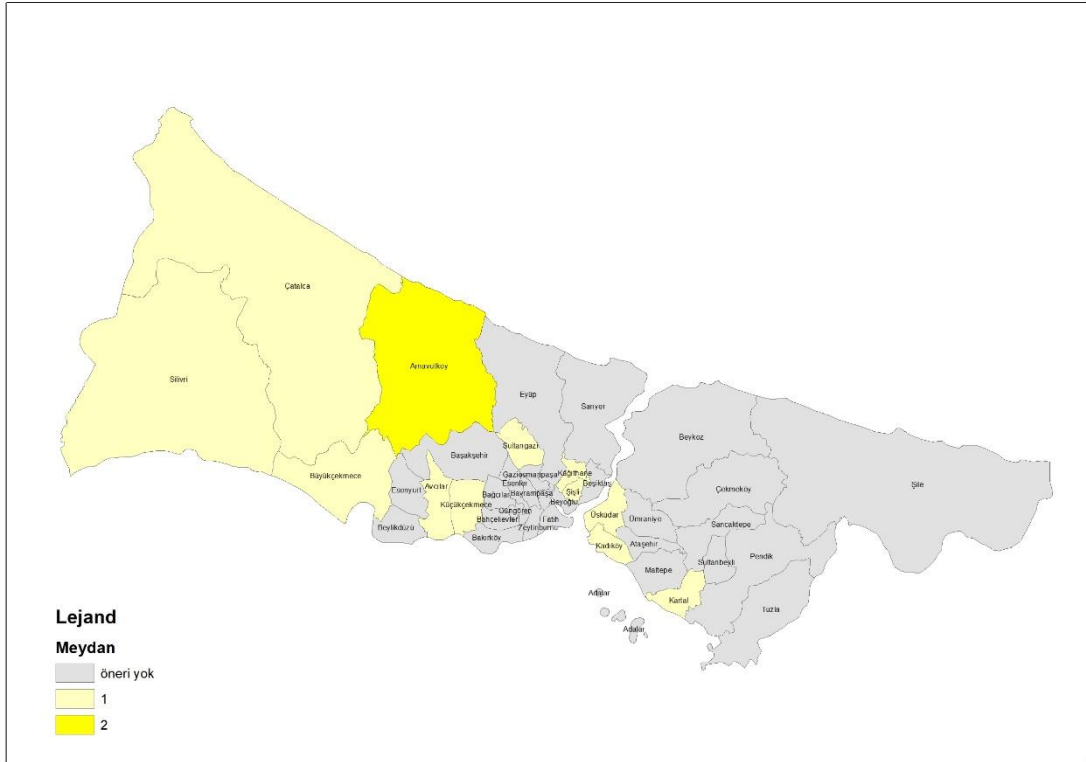
Harita 4. 15 Stratejik planlarda ilçelere göre sosyal tesis alanı

Harita 4. 16 Stratejik planlarda ilçelere göre kültürel tesis alanı

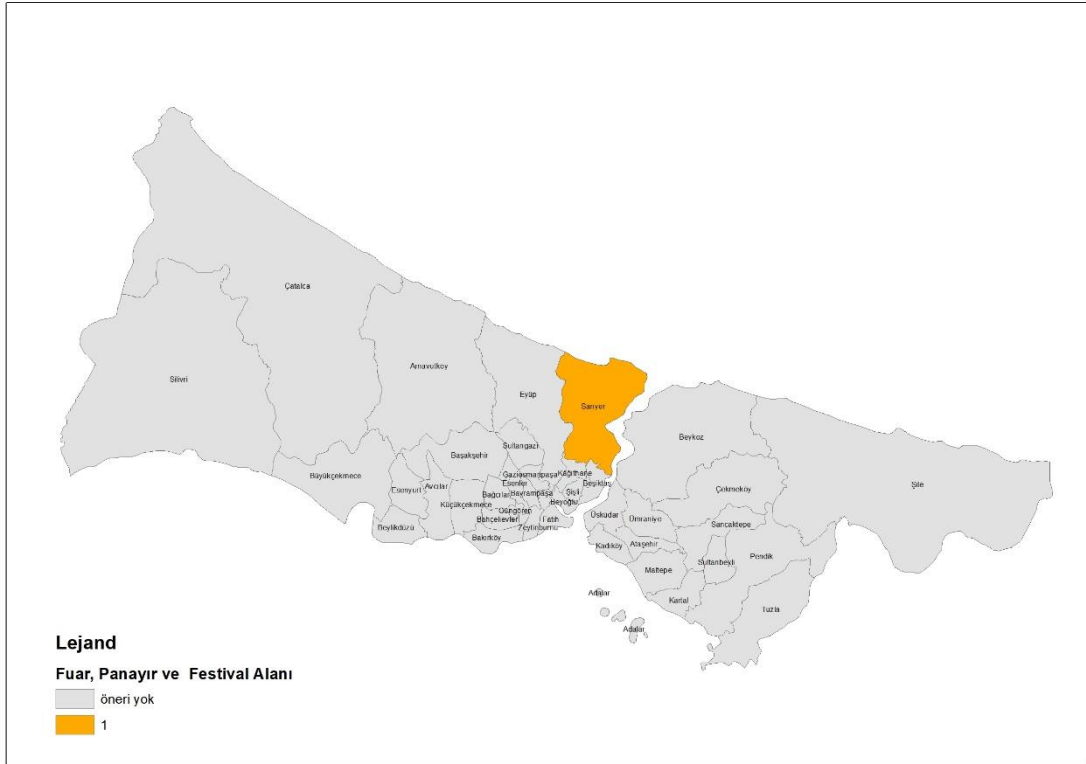
Harita 4. 17 Stratejik planlarda ilçelere göre yaya yolu ve bölgesi

Harita 4. 18 Stratejik planlarda ilçelere göre meydan

Harita 4. 19 Stratejik planlarda ilçelere göre arboretum-botanik parkı

Harita 4. 20 Stratejik planlarda ilçelere göre fuar, panayır ve festival alanı

4.2.2.4 Stratejik Planlarda Çocukları Doğrudan Etkileyen İlkesel Kararlar

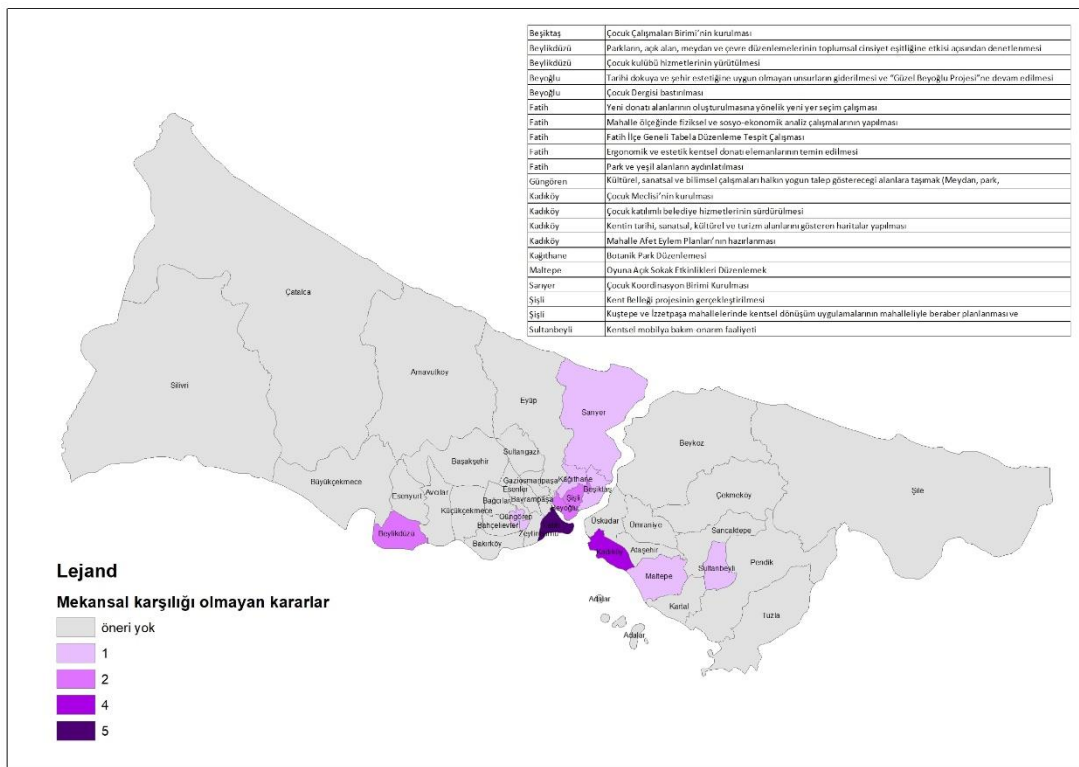
Belediyelerin stratejik planları çocukları doğrudan etkileyen ilkesel hedef ve faaliyetler açısından incelenirken, kimi kararların mekansal karşılıklarının olmadığı ancak çocuklarla doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Bu sebeple, Tablo 4.6'dan izlenebileceği üzere, mekansal karşılığı olmayan kararlara ilişkin bir analiz yapılmıştır. Çocukları doğrudan etkileyen kararlar başlığının altındaki projeler ve çalışmalar, ilgili belediyenin stratejik planında yazıldığı haliyle alınmıştır. Bu türden kararların Fatih ve Kadıköy ilçelerinde diğer ilçere göre sayıca daha fazla olduğu görülmektedir (Harita 4.21).

Tablo 4. 8 Stratejik planlarda çocukları doğrudan etkileyen ilkesel kararlar

İlçe	Çocukları Doğrudan Etkileyen İlkesel Kararlar
Beşiktaş	“Çocuk Çalışmaları Birimi’nin kurulması”
Beylikdüzü	“Parkların, açık alan, meydan ve çevre düzenlemelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine etkisi açısından denetlenmesi”
Beylikdüzü	“Çocuk kulübü hizmetlerinin yürütülmesi”
Beyoğlu	“Çocuk Dergisi bastırılması”
Beyoğlu	“Tarihi dokuya ve şehir estetiğine uygun olmayan unsurların giderilmesi ve “Güzel Beyoğlu Projesi”ne devam edilmesi
Fatih	“Yeni donatı alanlarının oluşturulmasına yönelik yeni yer seçim çalışması”
Fatih	“Mahalle ölçeğinde fiziksel ve sosyo-ekonomik analiz çalışmalarının yapılması”
Fatih	“Fatih ilçe geneli tabela düzenleme tespit çalışması”
Fatih	“Ergonomik ve estetik kentsel donatı elemanlarının temin edilmesi”
Fatih	“Park ve yeşil alanların aydınlatılması”
Güngören	“Kültürel, sanatsal ve bilimsel çalışmaları halkın yoğun talep göstereceği alanlara taşımak (Meydan, park, kamu kurumu vb.)”
Kadıköy	“Çocuk Meclisi’nin kurulması”
Kadıköy	“Çocuk katılımlı belediye hizmetlerinin sürdürülmesi”
Kadıköy	“Kentın tarihi, sanatsal, kültürel ve turizm alanlarını gösteren haritalar yapılması”
Kadıköy	“Mahalle Afet Eylem Planları’nın hazırlanması”
Kağıthane	“Botanik park düzenlemesi”
Maltepe	“Oyuna açık sokak etkinlikleri düzenlemek”
Sarıyer	“Çocuk Koordinasyon Birimi kurulması”

Tablo 4. 9 Stratejik planlarda çocukları doğrudan etkileyen ilkesel kararlar
(devamı)

İlçe	Çocukları Doğrudan Etkileyen İlkesel Kararlar
Şişli	“Kent Belleği projesinin gerçekleştirilmesi”
Şişli	“Kuştepe ve İzzetpaşa mahallelerinde kentsel dönüşüm uygulamalarının mahalleleriyle beraber planlanması ve bilgilendirme çalışmalarının yürütülmesi”
Sultanbeyli	“Kentsel mobilya bakım-onarım faaliyeti”

Harita 4. 21 Stratejik planlarda ilçelere göre mekansal karşılığı olmayan kararlar

İlçe belediyelerin stratejik planlarının analizinde görülmüştür ki, yerel yönetimlerin çocuklara yönelik bir çok kararı ve projesi bulunmaktadır. Bu karar ve projeler hazırlanırken çocuklara danışılıp danışılmadığına veya mahalle nüfusu içinde çocukların oranı ve ihtiyaçları gözetilerek mi önerildiğine dair bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Bisiklet yolu, yaya yolu, meydan gibi bir çok karar ve projede ise, çocukların kullanabileceği öngörüsünde olup olmadıklarına dair anlamlı sonuçlara erişilememiştir. Bu bulgu, çocuklarla

beraber karar alma rehberinin ilk fikirlerini ortaya çıkarmıştır. Her ne kadar stratejik plan kararları masabaşında yazılırken çocukların katılımı öngörülmemiş olsa da, çocuğun katılım hakkı ve üstün yararını gözetmek ve ilgili yasal yükümlülükleri yerine getirmek için uygulama aşamalarında çocukların katılımını sağlamanın mümkün olabileceğine dair yöntem geliştirmenin yerinde olacağı düşünülmüştür.

4.2.3 Yerel Yönetimlerin Görüşlerinde Çocuk Katılımı Algısı

Çocukların mekansal karar alma süreçlerine katılımı ve Çocuk Etki Değerlendirmesi'nin etkin ve anlamlı bir şekilde gerçekleşebilmesi için 4.3, 4.4 ve 4.5 başlıklarında önerilen rehberin hazırlıkları sırasında konu ile ilgili paydaşlardan görüş ve öneri toplanmıştır. Bu paydaşlar arasında, rehberin uygulaması bakımından önemli rolde görülen yerel yönetim çalışanları öncelikli sırada yer almıştır. Bu görüşmeler, katılımlı eylem araştırması döngüsünün veri toplama ve analiz kısmı olan ikinci aşamasını oluşturmaktadır.

1 Ocak 2021 ile 9 Mart 2021 tarihleri arasında İstanbul'daki ilçe belediyelerinin tamamında çocuk ile ilişkili 96 farklı birime, açık uçlu sorulardan oluşan anket tekniği ile çocuğun katılım hakkı, şehirde çocuk katılımı ve kararlara çocukların katılımına dair çalışmaları hakkındaki soru formu eposta yolu ile gönderilmiştir. Soru formu belediyelerde, çocukla ilişkili olan birden fazla birime (Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü, Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü, Kültür İşleri Müdürlüğü, Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Kreş Müdürlüğü, Kütüphane Müdürlüğü gibi) gönderilmiştir. Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi için hazırlanan pilot CIA çalışması kapsamında halihazırda Şişli Belediyesi ile bir işbirliği söz konusu olduğu için, bahsi geçen soruların gönderildiği belediyelere Şişli Belediyesi dahil edilmemiştir.

Konunun müdürlüğün çalışma alanı dışı olduğu söyleyen üç birim haricinde, toplam 96 birimden 18 kişi dönüş yapmıştır (EK 3). Bu durum İstanbul'daki yerel yönetimlerin çocuk hakları, çocuk katılımı konuları ve karar alma süreçlerine çocukları dahil etme düşüncesi ve eyleminin oldukça zayıf olduğunu düşündürmektedir. Böylece 3 Şubat 2021 ile 20 Nisan 2021 tarihleri arasında yerel yönetim temsilcilerinden çocuğun katılım hakkı, şehirde çocuk katılımı ve

karar alma mekanizmalarına çocukların katılımına yönelik çalışmaları hakkında görüşler toplanmıştır (EK 4).

Bu görüşmeler, çocukların mekansal karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştıracak rehberin hazırlık aşaması için kullanılmıştır. Görüşmelerde, yerel yönetimlerin çocuğun katılım hakkı konusuna bakışı ve şehirde çocuğun katılım hakkının gerçekleşebilmesinin önündeki engeller ve gerekli kriterler hakkında veri toplanmıştır.

4.2.3.1 Çocuğun Katılım Hakkı

Bu başlıkla ilişkili olarak, öncelikle kurumun çocuk katılımını nasıl tanımladığı, çocuk katılımının yararları ve önündeki engellerine dair yanıtları analiz edilmiştir.

Yerel Yönetimlerin çoğunluğu, çocuk katılımını faaliyete katılım derecesinde tanımlamıştır. Yarıdan az olsa da çocuk katılımını, çocukların görüş ve taleplerini iletmesi ve bu taleplerin dikkate alınması olarak tanımlayan birimler mevcuttur.

“Çocuk katılımı belediye bünyesinde yapılacak işlerde çocukların da söz sahibi olması, çocuklarla fikir alışverişi yapılması, çocuk gözünden tanımlanacak hizmet modellerinin hayata geçirilmesi olarak tanımlanabilir.” [YYG.3]

“Çocuklar için yapılan çalışmalarda ve alınan kararlarda çocukların görüşlerine başvurmak, bu çalışmalar ve kararların çocuklarla birlikte yapılandırılmasını sağlayacak katılım mekanizmalarını oluşturmak.” [YYG.18]

Çocuk katılımının, psiko-sosyal, kültürel, akademik gibi anlamda çocukları geliştirdiği yararlar arasında sayılırken; çocuk katılımının önündeki engeller için ise, çevrimiçi araçlara erişimin olmaması, ebeveyninin faaliyetlere getirmemesi, çocuğun merkeze erişiminin olmaması, ailenin motivasyonunun yeterli olmaması gibi sebepler sıralanmıştır. Engellerin bu şekilde belirtilmesi, katılımın yalnızca faaliyete katılım anlamında görülmesi ile ilişkilidir.

“Çocuklara kendilerini ifade etmelerine izin verilmemesi, çocuğun yaşadığı yeri yeteri kadar tanıyacak fırsatı olmaması vs. engel olabilir.” [YYG.2]

“Çocuğun yaptıkların sürekli kontrol edilmesi ve yönlendirilmesi, baskı.” [YYG.9]

Çocuk katılımının yararları ve önündeki engeller konusunda, BM ÇHS'nin 12'nci maddesinde tanımlanan katılım hakkı ilkesini benimseyen ve bu ilkenin çerçevesi dahilinde görüşler sunan kurumlar da mevcuttur.

“Çocuklar, bir ilçede yaşayan nüfus oranının önemli bir grubunu temsil etmektedir. Çocukların yaşadıkları ilçede kendilerini ifade etmeleri, çocukların davranışlarının gelişmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, ilçede yaşayan çocukların yaşadıkları mekâna ait hissedebilmelerinin sağlanması ilçe kültürünün benimsenmesi açısından önemlidir. B. ilçesinde yaşayan çocukların yaşadıkları mekânları tanımaları ve söz sahibi olmaları istenilen bir durumdur.” [YYG.4]

“Çocuklarla ve çocuklar için yapılacak olan çalışmaların yapılandırılması sürecinde çocukların görüşüne başvurulması çocukları odağa alan, çocukların ihtiyaçlarına göre yapılandırılmış çalışmalar yürütülmesine olanak tanıyor.” [YYG.18]

Belediyelerin çocuk katılımına dair görüşlerinin ardından, kurumlarındaki çocuk katılımın uygulanma biçimlerine dair cevaplar alınmıştır.

Katılımcı belediyeler içinde 13 birim kurumlarında çocuk katılımını sağlamaya dikkat ettiklerini belirtmiştir. Yaptıkları uygulamaların detaylarına bakıldığında ise, psiko-eğitime, kurslara veya atölyelere katıldıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Burada, benzer şekilde, çocuk katılımının, katılım hakkından ziyade, etkiliğe katılım şeklinde tanımlamanın eksikliğinden kaynaklandığı görülmektedir. Kısıtlı da olsa, daha az birimde çocukların etkinliklere dair görüşlerini alma, fikirlerini paylaşmalarına olanak sağlama, renk/desen seçiminde söz hakkı verme gibi uygulamalar yaptıkları görülmüştür.

“Çocuklarla belirli periyotlarda bir araya gelerek gündem maddeleri belirlenerek üzerinde çalışmalar yapılmakta. Çocukların kendilerinden gelen sorunlar da gündemi belirleyebiliyor.” [YYG.3]

Sorulara yanıt veren birimlerin yarısında Çocuk Danışma Kurulu veya Çocuk Meclisi gibi oluşumlar bulunmaktadır. Olmayanlar içerisinde, çoğunluğun oluşturmak konusunda istekli olduğu görülmüştür.

“Düşünüyoruz. Daha önce yapılmış olan Çocuk Danışma Kurullarının tecrübelerinden yararlanırım. En temel hedefim farklılıklara dikkat çekmek olurdu. Her farklı kesimden, farklı özellikleri olan çocukların bir arada olmasını sağlardım. İşbirliği yapabileceğimiz Milli Eğitim ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile koordineli çalışmak gerekebilir.” [YYG.6]

Mevcut Çocuk Danışma Kurulu veya Çocuk Meclisi, çocukların düzenli aralıklarla bir araya geldiği, kendi gündemlerini oluşturduğu ve gündemlerindeki konuları tartıştıkları oluşumlar olarak tanımlanmıştır.

“Çocuk Danışma Kurulu’ndaki çocuklar belirli aralıklarla S. Belediyesi Başkanı ve Başkan Yardımcılarının katılımıyla toplantılar gerçekleştirerek kendi gündemleri ve taleplerini sözlü ve yazılı olarak paylaşıyorlar.” [YYG.18]

Yerel yönetimlerin çocuk katılımı konusundaki yaklaşımları süzüldüğünde, konunun bir hak olarak katılım yerine kurumun belirlediği ve düzenlediği faaliyetlere katılım kısıtlılığında anlaşıldığı görülmektedir. Çocuk katılımının önündeki engeller hakkında merkeze erişim, aile motivasyonu, teknik donanım eksikliği gibi kurum dışı faktörlerin sayılması da bu bakış açısının bir yansıması olarak görülebilir. Diğer yandan, yerel yönetimlerin Çocuk Danışma Kurulu veya Çocuk Meclisi gibi oluşumlara sıcak bakması bir hak olarak katılımın sağlanması adına olumlu bir adımdır.

4.2.3.2 Şehirde Çocuk Katılımı

Şehirde çocuk katılımına dair görüşler, çocukların yaşadıkları mahalle ile ilgili karar alma süreçlerine nasıl katılabilecekleri ve kurumda çocukları ilgilendiren kararların nasıl, kimlerle, hangi ihtiyaca yönelik olarak alındığı, kararların uygulama süreci çerçevesinde toplanmıştır.

Katılımcı yerel yönetimlerin yarısı çocukların karar alma süreçlerine Çocuk Danışma Kurulu veya Çocuk Meclisi gibi birimlerle katılabileceğini düşünmektedir. Bunun yanında mahalle bazlı çocuk grupları oluşturarak, istek ve şikâyetlerini iletmeleri sağlanarak, çocukları dahil eden demokratik aktiviteler hazırlanarak, kendilerini ilgilendiren faaliyetlerin belirlenmesinde rol alarak, anket yapılarak ve kent konseyleri aracılığı ile dahil edebileceklerini ifade etmişlerdir.

“Mahalle bazlı çocuk grupları olabilir. İlave olarak temsilciler seçilerek çocukları uygun ortamda buluşturarak katılımları sağlanabilir. Bunu yaparken çocukların dünyasına inmek ve onlar için motivasyon sağlayacak tutum ve davranışlar son derece önemlidir.” [YYG.7]

“Çocuklar, okullar ve okulların bağlı bulundukları ilçe ve il belediyeleri bünyesinde çocuk katılımını temsil edecek oluşumlara dâhil olarak karar alma süreçlerine katılabilirler. Bunun için tüm muhtarlıkların, belediye çalışanlarının, okuldaki öğretmenlerin ve çocukların bakımlarından sorumlu yetişkinlerin çocuk hakları, çocuk katılımı konularında eğitim almaları gerekmektedir.” [YYG.1]

Kurumda çocukları ilgilendiren kararlara örnek olarak eğitimler, atölyeler, terapiler, kurslar, yarışmalar, kültürel faaliyetler, sosyal yardımlar, spor aktiviteleri gibi etkinlik temelli kararlar ifade edilmiştir. Belediyede çocukları ilgilendiren herhangi bir karar alınmadığını söyleyen belediye olduğu gibi park, kütüphane, oyun sokağı yapımı, çocukların taleplerine göre organizasyon düzenleme gibi örnekler veren belediyeler de olmuştur.

“Kurum içerisinde alınan tüm kararlar doğrudan veya dolaylı olarak çocukları ilgilendiriyor.” [YYG.18]

Kararların kurum yöneticileri, çalışanları ve öğretmenler ile beraber alındığını söyleyen belediyeler çoğunluktadır. Sadece iki belediyeden kararlara çocukların da katkısı olduğu yanıtı alınmıştır.

“Öğretmen, yönetici, koordinatör, veli, çocuk” [YYG.10]

“Karar mekanizmalarında bugüne kadar yetişkinler yer almıştır. Alınan kararlar vatandaşlardan gelen taleplere karşılık vermekte ya da çağın gerekliliğine uygun eğitim ihtiyacını karşılamaktadır.” [YYG.1]

Alınan kararların maddi durumu iyi olmayan çocuklar veya yetenekli çocuklar için olduğunu ifade eden belediyeler olsa da, yedi belediye alınan kararların tüm çocukları kapsadığını belirtmiştir.

“Çocukların eğitim, kültür sanat, sağlık, toplumsal yaşama katılım, güvenlik gibi ihtiyaçlarını karşılıyor ve tüm çocuk gruplarını karşılıyor.” [YYG.3]

Alınan kararın çocuğun üstün yararına olup olmadığını, çocuğun ihtiyacına göre ve sonuçlarına göre belirlediklerini söylemişlerdir. Veli onayına göre tespit ettiğini söyleyen iki belediye bulunmaktadır.

“Yaş grubu önemli bir kriterdir. Çocuklarını tanımak ve ihtiyaçlarını belirlemek çok önemlidir.” [YYG.8]

Görüşlerini paylaşan belediyelerin çoğunluğu, çocukları ilgilendiren kararlara yönelik olarak bütçe ayrıldığını söylemiştir. Kararların yönetim ve birim sorumlusu ile beraber yürütüldüğü, belirli bir planlama dahilinde gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

“Üst yönetim bilgi alıyor, organizasyon yapılıyor ve gerekirse bütçe ayrılıyor.” [YYG.12]

Sonuç olarak, görüşlerini paylaşan yerel yönetimlerde çocuk katılımının çocuğun faaliyetlere katılımı düzeyinde görüldüğü, çocuk katılımını faaliyetlere katılım haricinde, etkinliklere dair görüş alma, fikirlerini paylaşmalarına olanak sağlama, renk veya desen seçiminde onların görüşüne başvurma şeklinde düzenlendiği, çocuğun katılım hakkının hayata geçmemesinin çocuğun yaşadığı yeri yeterince tanıyacak fırsatı olmamasına yol açtığı, çocukların karar alma süreçlerine Çocuk Danışma Kurulu veya Çocuk Meclisi gibi birimler aracılığı ile katılabilecekleri, kurumda çocukların karar verebileceği konuların, yine çocukla ilişkili faaliyetlerle sınırlı olduğu (oyun sokağı yapımı, park yapımı gibi), yani tüm şehire dair çocukların da görüş hakkı olduğu düşüncesinin hakim olmadığı çıkarımları yapılabilmektedir.

4.2.4 Çocuk Görüşlerinde Çocuk Katılımı Algısı

Çocukların mekansal karar alma süreçlerine katılımı ve Çocuk Etki Değerlendirmesi'nin etkin ve anlamlı bir şekilde gerçekleşebilmesi için önerilen rehberin hazırlıkları sırasında konu ile ilgili paydaşlardan görüş ve öneri toplanmıştır. Bu paydaşlar arasında yer alan çocuklar doğrudan konunun öznesi olduğu için onların görüşlerine de başvurulmuştur. Bu görüşmeler, katılımlı eylem araştırması döngüsünün veri toplama ve analiz kısmı olan ikinci aşamasını oluşturmaktadır.

25 Mart 2021 ile 10 Mayıs 2021 tarihleri arasında, 10-16 yaş arası toplam 11 çocukla (EK 5) birebir derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmesi tekniği ile yarı-yapılandırılmış sorular (EK 6) eşliğinde görüşmeler yapılmıştır.

Bu görüşmeler, çocukların mekansal karar alma süreçlerine katılımını kolaylaştıracak rehberin hazırlık aşaması için kullanılmıştır. Görüşmecilerden, şehirle/mekanla ilişkilene biçimleri ve katılım hakkının hayata geçmesine dair önerileri çerçevesinde veri toplanmıştır.

4.2.4.1 Çocukların Şehirle İlişki Kurma Biçimleri

Çocuklarla sohbete, ev ve okul dışında nerelerde vakit geçirdikleri, neler yaptıkları sorularak başlanmıştır. Çocuklar ev ve okul dışı zamanlarını parkta, akraba ziyaretlerinde, alışverişte ama en çok sokakta geçirdiklerini söylemişlerdir.

“Bize ait bir sokak olsa benim çok hoşuma giderdi.” [ÇG.4]

Çocuklar yaşadıkları çevrede parkların çok az, küçük ve yokuşlu olduğunu; gitmeyi istedikleri oyun alanlarının ücretli olduğunu; mevcut parkların kendilerine danışılmadan yıkılmasından şikayetçi olduklarını anlatmışlardır. Bir grup çocuk ise, yaşadıkları mahallede rahatça bisiklete binemediklerinden yakınarak, çocuklara hitap eden bisiklet yollarının eksikliğine dikkat çekmiştir.

“Kolaya kaçıp çocuk parklarını yıkıyorlar. Çocuklar eğlenmek ve oynamak için varlar. Onların eğlencesini ellerinden alıyorlar. Sadece parka giden çocuk park yıkılınca evden hiç çıkmıyor.” [ÇG.2]

“Yakınlarda bir park var ama caddede ve uzak. Gidemiyoruz.” [ÇG.5]

“Mahalle aralarında arabalar park ediyor. Bir şey yapsalar, bisiklet yolu yapsalar. Ara sokaklardan arabalar çıkıyor. Bisiklet yolu mahalle aralarında da olsa.” [ÇG. 6]

“Ben buradan yukarı gidiyorum, iki adım atıyorum park bitiyor. Etrafında yol var.” [ÇG. 7]

“Gelişli ve gidişli bir bisiklet yolu olsun isterim. Bisiklet yolunda da eşitsizlik var. Esenyurt’a gittim bir bakıyorum bisiklet yolu var. Buraya geliyorum yok.” [ÇG. 7]

Çocuklarla onların yerine alındığını düşündükleri kararları ve bu kararların alınış biçimi hakkındaki düşünceleri üzerine konuşulmuştur. Mahallelerinde en çok parkların yıkılmasından şikayet etmişler, yerine örneğin kütüphane yapılsa da, açık alandan mahrum kaldıklarından bahsetmişlerdir. Okulda öğretmenlerinin çeşitli kararları onların yerine almasını örnek veren çocuklar olmuştur.

“Özellikle parkları bize sormadan yıkıyorlar. Polis yeri gibi şeyler yapıyorlar. Diğer parklar uzak olduğu için gidemiyoruz”. [ÇG.5]

“Eskiden küçük çocuklar parkı kullanıyordu. Şimdi liseliler kütüphaneyi kullanıyorlar.” [ÇG.1]

Çocuklar kendileri ile ilgili kararları yetişkinlerin vermelerinin gayet doğal olduğunu ve bunu değiştirmenin neredeyse zor olduğunu kabullenmişlerdir.

“Bir yeri değiştirmek istiyorlar, buraları boyayalım diyorlar, yine az çok bize soruyorlar. Rengi bize soruyorlar ama boyama konusuna hayır desek kabul ederler mi, belki ederler.” [ÇG.2]

“Şehri yönetenin kararı oluyor, biz karar veremeyiz. Sorabilirler ama orayı belediye yönettiği için biz bir şey diyemeyiz. Hayır desek bile onlar yapmayabilirler.” [ÇG.4]

Gramın çeyreğinin çeyreği kadar bile bize haber vermedi belediye.” [ÇG. 7]

“Bize haber vermezler ki...” [ÇG. 9]

“Yanlış anlamayın, rüyada görürsün.” (Belediyelerin kendilerine görüşlerini sormasını kastediyor) [ÇG. 7]

Çözüm yolu olarak ise, kullanılmayan veya yıkılmak üzere olan binaların yerine her mahalleye birden fazla park yapılması sayesinde parkların daha az kalabalık olacağını ve herkesin rahatça yararlanabileceğini; sokak içlerine bisiklet yolu yapılırsa güvenle bisiklete binebileceklerini, yürüme mesafesindeki alanda spor alanlarının, parkur alanları olmasını arzu ettiklerini anlatmışlardır. Özellikle bir mahalledeki çocuklar, park olarak kullandıkları bölgenin yıkılıp yerine yaşı daha büyük çocuklara hitap eden kütüphane yapılmasını sık sık konu etmişlerdir.

“Kütüphaneyi yaparken liselileri düşünmüşlerdir. Küçük çocukları düşünememişlerdir. Herkes gidebilse güzel olurdu.” [ÇG. 3]

“Orası hem park hem de kütüphane yapacak kadar büyük. İkisi de yapılabilirdi.” [ÇG. 2]

“Kütüphane yapsınlar ama bir alana da kaydırarak ya da salıncak da koysalar güzel olurdu. Benim yaşıma tutmuyor almıyorlar kütüphaneye.” [ÇG. 1]

“Kütüphane bayağı dolu, kullanılıyor. Sıra vardı girebilmek için, girememiştik. F. çevresindeki çocuklar buraya geliyor. Bu mahalleden çocuklar gidemiyor.” [ÇG 6]

Çocuklara kararlara kendileriyle beraber kimlerin dahil olmasını istedikleri sorulduğunda, çok kapsayıcı oldukları, genel eğilimlerinin, tüm yaşayanlara haber etme yönünde olması dikkat çekicidir. Bu bulgu, çocukların yetişkinlerle beraber karar alma mekanizmalarına dahil edilmekten, onlara fikirlerinin danışılmasından ne kadar hoşnut olacaklarının da bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

“Ailelerle görüşürdüm. Katılmak isteyenlerin fikirlerini alırdım. Katılmak istemeyenlere ise fikirleri değişirse gelip sorabileceklerini söyledim.” [ÇG 2]

“Mahalledeki çocuklarla beraber yapmak isterdim.” [ÇG. 3]

“Oylama yapılsın ve istekler üzerine çalışmalar yapılabilir bence.” [ÇG. 4]

“Hepberaber belediyeden isterdik.” [ÇG. 6]

“Bize yardım edebilecek büyüklerden de rica ederdim.” [ÇG. 11]

“Yüzyüze anlatmak isterdim. Karşılıklı.” [ÇG. 8]

Bu önerilerini karar vericilere nasıl anlatmayı tercih edecekleri sorulduğunda, BM ÇHS 12'nci maddesi ile beraber doğrudan katılım hakkına odaklanan maddelerden olan 13'üncü maddenin düzenlediği “çocuk düşüncesini yazılı, sözlü, basılı veya sanatsal biçimde ya da kendi seçeceği başka bir araçla açıklayabilmeli” maddesinde belirtildiği şekliyle, afiş, mektup, muhtarla görüşme gibi geleneksel önerilerle beraber sosyal medya, eposta yazma, web sitesi açma oylama gibi teknolojiyi de dahil eden öneriler de geliştirmişlerdir.

“Çadır gibi bir şey kurardım orada toplardım.” [ÇG. 6]

“Duyuru yapardık. Herkesin duyabileceği şekilde. Arabalar olur ya, anons yaparlar.” [ÇG. 1]

“Site yapmak isterdim, insanların oylamasını isterdim, yorumlu veya yorumsuz.” [ÇG. 10]

4.2.4.2 Çocukların Gözünden Katılım Hakkı

Bu kısma kadar çocukların yaşadıkları şehirle, mahalleyle veya sadece bir sokakla olan ilişkisini ve oraya dair önerilerini ele aldıktan sonra katılım hakkına geçilmiştir. Çünkü, çocuk hakları ile ilgili bölümde de tartışıldığı üzere, katılım hakkı yetişkin bakış açısında eğitim, yaşama, hayatta kalma, barınma, beslenme gibi haklardan sonra gelmektedir. Bu durumun çocuklara da etki etme olasılığı nedeniyle, sohbet boyunca konuşulan tüm konular çocuğun katılım hakkına işaret etse de, katılım hakkı kavramı bilinçli olarak, sohbetin en sonuna bırakılmıştır. Buna rağmen bir çocuk tarafından şu an katılım hakkını uyguladığımıza dair yapılan tespit çok kıymetli bulunmuştur.

“Biz de şu an katılım hakkını uyguluyoruz.” [ÇG. 9]

Çocuklarla katılım hakkına dair konuşulduğunda, katılım hakkının çocuklarca çok duyulmuş veya farkında olunan bir hak olmadığı, görüşmelerin sonunda hakkında bir fikre varıldığı gözlenmiştir.

“Bir konuya kendi sözünü de katmak.” [ÇG. 1]

“Çocuklara sorsalar onlar neyin zarar verip vermeyeceğini bilirler.” [ÇG. 2]

“Yapılacak şeylerde bana danışılması, oybirliği ile yapılması. Benim de söz hakkımın olması.” [ÇG. 4]

“Duymuştum. Çocuklar etkinliklere katılabilir, aile içinde, sosyal hayat içinde. Ev içinde mesela koltuğu oraya değil de buraya koymak istiyor ailen. Sen orda olması istemiyorsun çok sıkıcı geliyor sana. Sen de istediğin yere koyabilirsin. Ailen de tamam der.” [ÇG. 8]

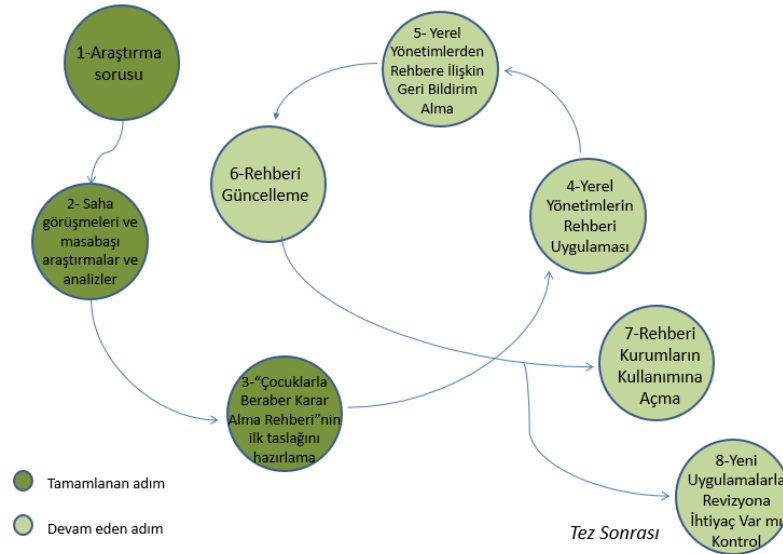
Hem yerel yönetim, hem de çocuk görüşmeleri, hazırlanan rehberin tüm aşamaları için temel kaynak olmuştur. Görüşmeler, aracılığıyla rehber katılımcı

bir biçimde hazırlanarak, sahanın da sorunun çözümüne katkısı dahil edilebilmiştir. Bu sayede katılımlı eylem araştırmasının yönlendirdiği şekilde bir uygulama aracına ulaşılacak hedeflenmiştir.

4.3 Katılımlı Eylem Araştırmasının Üçüncü Aşaması: Çocukların Kararlara Katılımı Paydaşlarla Yeniden Düşünmek

Çocukların mekansal karar alma süreçlerine katılımı ve Çocuk Etki Değerlendirmesi'nin etkin ve anlamlı bir şekilde gerçekleşebilmesi için önerilen rehberi tartışmak üzere konu ile ilgili uzmanlar ve akademisyenlerle odak grup görüşmesi yapılmıştır.

13 Mayıs 2021 tarihinde sivil toplum örgütü çalışanı ve gönüllüsü, akademisyen, mimar, şehir plancı ve belediye çalışanı olmak üzere toplam sekiz uzmanla, hazırlanan taslak rehberle ilgili bir danışma toplantısı gerçekleştirilmiştir (EK 7). Bu toplantı, katılımlı eylem araştırması döngüsünün eylem planı hazırlama kısmı olan üçüncü aşamasını oluşturmaktadır.

Şekil 4. 7 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: Üçüncü aşama

Çevrimiçi yapılan toplantıda, hazırlanan taslak rehber anlatıldıktan sonra, yorumda bulunmak isteyenlerin serbestçe söz aldığı, herhangi bir şekilde

yapılandırılmış veya yarı-yapılandırılmış soru çerçevesinin kullanılmadığı bir tartışma ortamı oluşturulmuştur.

Öncelikle, hazırlanan çalışmanın kılavuz mu, form mu, yoksa rehber mi olduğu, hangisinin daha anlaşılır olacağı tartışması yapılmıştır. Ortak kanı, bilgilendirici bir kısmın ardından karara ilişkin doldurulacak formun gelmesinin uygun olacağı yönünde olmuştur. Girişe daha önce çocuklarla hiç ilişkilenmemiş, çocuk meclisi veya danışma kurulu gibi kurulları olmayan kurumlar için bu eksiklerinin anlaşılır olduğunu, her şeyi tam ve mükemmel yapamamasalar da, bu rehberin veya kılavuzun amacının bu yolu açmak olduğu, meselenin kendi karar alım süreçlerine bu adımları yerleştirmelerine destek olmak olduğu gibi bir metin yazmanın, hazırlanan aracı kullanmayı teşvik edeceği önerisinde bulunulmuştur.

Ardından, pilot çalışmayı yapacak belediyelere örnek rapor verilmeli mi sorusu tartışılmıştır. Bazı katılımcılar birer tane doğrudan ve dolaylı olarak çocukla ilişkili kararlara ilişkin yazılmış kılavuz örneğinin pilot çalışmayı yapacak belediyeler için kolaylaştırıcı olabileceği önerisinde bulunmuştur. Bu konuda çekincesi olanlar ise örnek bir rapor vermenin, o raporun benzerini hazırlama eğilimi riskini taşıdığına dikkati çekmiştir. Rehberin veya kılavuzun hangi kararlar için doldurulması gerektiği konusunda, raporu hazırlayan kuruma bilgi verilip verilmemesi konusu tartışılmıştır. Katılımcılar içinde, kurum tarafından seçilen kararın çocukla ilgili olup olmadığına, raporu hazırlayan ekibin karar vermesinin uygun olacağını, eğer ekip uygun buluyorsa, raporun devamını hazırlaması önerilmiştir. Ayrıca ekip, kararın çocuklarla ilgili olmadığını düşünüyorsa, raporda bunun gerekçesine de yer vermesi gerektiği eklenmiştir. Bu aşamada, örnek raporun verilmesinde sakınca olmadığı eklenmiştir. Buna katılmayan katılımcılar ise, formun her karar için doldurulacağını en baştan söylenmesinin önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Sonrasında, yerel yönetimlerin bu rehberi veya kılavuzu kullanmaları konusunda nasıl ikna edilebileceği tartışılmıştır. Çünkü, yasal düzenlemede tam olarak yeri olmayan bu tür çalışmaların, 'iş yükü' olarak görülmesi ve bu nedenle gereken özenin gösterilmemesi riski bulunmaktadır. Bu çerçevede, bu rehber veya kılavuz çalışmasına dahil olmasının kuruma bütçe, prestij, tanınırlık ve daha buna

benzer pek çok alanda ne gibi katkılarının olacağını açık ve net bir şekilde anlatılması veya açıklanması gerektiği söylenmiştir. Aynı zamanda, rehberin veya kılavuzun cazip ve kullanıcı dostu bir tasarımla sunulmasının ayrıca önemli olacağı vurgulanmıştır.

Raporun çocuk dostu versiyonunun nasıl hazırlanması gerektiğine yönelik yapılan tartışmalarda, çocuk dostu raporun muhakkak bir uzman tarafından hazırlanması gerektiğinde hemfikir olunmuştur. Bu vesile ile sivil toplum örgütleriyle işbirliği fırsatı doğabileceği belirtilmiştir.

Son olarak ise paydaşlar ve çocuklar ne diyor kısmının rehberin veya kılavuzun en önemli kısmı olduğu vurgulanmıştır. Bu kısmı nasıl raporlayacaklarını tarif etmenin önemli olduğunun, raporun asıl verisinin bu kısımlardan geleceğinin altı çizilmiştir.

Bu toplantının ardından “4.5 Katılımlı Eylem Araştırmasının Altıncı Aşaması: Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberinin Tamamlanması” başlığında tüm detaylarıyla anlatılan “Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi”, üçüncü aşamada “Mekânsal Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımına Dair Kılavuz” (rehberin önceki ismi) adıyla hazırlanan taslak rehber, uygun bulunan öneriler doğrultusunda aşağıdaki gibi düzenlenmiş ve pilot çalışmaya katkı sunmak istediğini söyleyen yerel yönetim birimleri ile paylaşarak, katılımlı eylem araştırmasının 4’üncü ve 5’inci aşamalarına geçilmiştir.

Kılavuz, giriş ve açıklama metni, kılavuzun amacı ve soruları yanıtlayacak ekip ve konu tanımlarının yanında toplam 15 sorudan ve 5 ekten oluştuğu haliyle ilgili birimlere sunulmuştur.

1. Karardan doğrudan veya dolaylı olarak hangi çocuklar etkileniyor ve etkilenecek? (bu soruda şu detayda bir yanıt beklenmektedir; hangi mahalle, hangi yaş grubu, hangi ekonomik düzey....)
2. Karar hangi ulusal yasalarla ilişkili? (bu soruda karar hangi yasaları ilgilendiriyor, ilgili yasaların isminin yazılması beklenmektedir) İlgili yasa listesi için EK 1’e bakınız.
3. Karar Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS)’nin hangi maddeleri ile ilişkili? (bu soruda karar BM ÇHS’nin hangi maddeleri

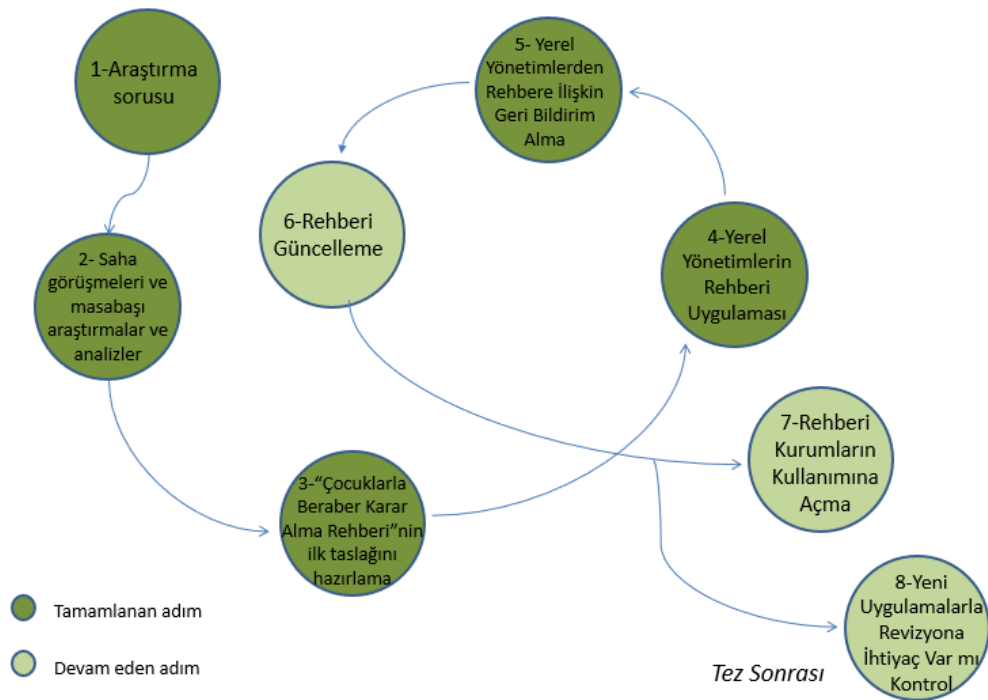
hakkındadır, ilgili maddelerin numaralarının yazılması beklenmektedir)
BM ÇHS için EK 2'ye bakınız.

4. Karar BM ÇHS'nin 3'üncü soruda belirlenen ilişkili maddeleri üzerinde nasıl bir etkiye sahip? (bu soruda şu seçeneklerden birisi seçilmelidir):
 - a) ilgili maddelerinin hayata geçmesi için olumlu etkiye sahip
 - b) ilgili maddelerinin hayata geçmesi için olumsuz etkiye sahip
 - c) ilgili maddelerinin hayata geçmesi için hiçbir etkisi yok
5. Karar BM ÇHS'nin 4 temel maddesini yerine getirmeye nasıl destek olacak?
6. Karar çocuğun kent hakkının gerçekleşmesinde nasıl bir etkiye sahip? (bu soruda şu seçeneklerden birisi seçilmelidir) Kent Hakkı tanımı için EK 4'e bakınız.
 - a) kent hakkının gerçekleşmesi için olumlu etkiye sahip
 - b) kent hakkının gerçekleşmesi için olumsuz etkiye sahip
 - c) kent hakkının gerçekleşmesi için hiçbir etkisi yok
7. Benzer uygulama deneyimleri ne diyor?
8. Paydaş görüşleri ne diyor?
9. Etkilenecek çocuklar ne diyor?
10. Kararın geliştirilmesinde çocuklar nasıl dahil oldu? Görüşmeler sonrası kararda ne gibi revizyonlar yapılmalı?
11. Sonuç olarak karar hakkında ekibin görüşü nedir?
12. Kararın uygulanmasında çocuklar nasıl dahil olmalı?
13. Raporu hazırlayan ekibin kararı denetleme periyodu nasıl olacak?
14. Bir sonraki dönem aynı kararı farklı bir şekilde düzenlemek isterseniz, ne önerirdiniz?
15. Kurulan ekibe göre, karar hakkında aşağıdaki hangi seçenek uygundur?
(Bu bölüm 11. sorunun özetidir)
 - a) Karar çocukların yararına.
 - b) Karar çocukların yararına değil.
 - c) Karar şeklinde revize edilmeli (öneriniz varsa, yazın).
 - d) Diğer (Lütfen açıklayın)

4.4 Katılımlı Eylem Araştırmasının Dördüncü ve Beşinci Aşamaları: Pilot Uygulama ve Geri Bildirim

Çocukların mekansal karar alma süreçlerine katılımı ve Çocuk Etki Değerlendirmesi'nin etkin ve anlamlı bir şekilde gerçekleşebilmesi için uzmanlar ve akademisylerle görüşme sonucu yenilenen rehberin sahada denenmesi için, yerel yönetimlerle yeniden işbirliği yapılmıştır.

Temmuz-Ağustos 2021 döneminde, rehberi denemek istediğini söyleyen yerel yönetim çalışanları ile belge (4.3 Katılımlı Eylem Araştırmasının Üçüncü Aşaması: Çocukların Kararlara Katılımı Paydaşlarla Yeniden Düşünmek başlığında anlatıldığı haliyle) paylaşılmış, yüzyüze görüşme, telefon görüşmesi ve eposta aracılığı ile süreçte sunacakları desteğin içeriği konusunda danışmanlık verilmiştir. Pilot çalışma süreci, katılımlı eylem araştırması döngüsünün Eylem Planını Uygulama ve Gözlem aşamaları olan 4'üncü ve 5'inci basamaklarını oluşturmaktadır.

Şekil 4. 8 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması:
Dördüncü ve beşinci aşama

Pilot çalışma için, anket döneminde pilot çalışmaya dahil olmayı istediğini ifade eden Ataşehir, Avcılar, Beyoğlu, Eyüpsultan, Fatih, Küçükçekmece, Sarıyer, Ümraniye belediyeleri ile rehberle ilişkin hazırlanan belge paylaşılmıştır. Ardından alınan cevaplardan, Ataşehir, Beyoğlu, Eyüpsultan ve Sarıyer belediyelerinin rehberi deneme konusunda istekliliklerinin devam ettiği anlaşılmıştır. Eylül-Ekim 2021 döneminde önerilen rehber Ataşehir, Beyoğlu ve Sarıyer belediye çalışanları tarafından denenmiş, Eyüpsultan belediyesi tarafından katkı sunulamayacağı bilgisi iletilmiştir.

Geri bildirim sürecine katkı veren her üç belediye ve çalışmayı yürüten çalışanların tamamı, süreci özverili bir şekilde ele almış, çalışmaya ellerinden gelen özeni göstermiştir.

Süreçte en fazla kısıtlayıcı konu, rehberin tamamlanması ile ilgili süre konusunda yaşanmış, süre beklenenden daha uzun sürmüştür. Bunun sebepleri arasında, bu çalışmayı gönüllü olarak yapıyor olmaları, böyle bir çalışma için yasal bir düzenlemenin bulunmuyor olması düşünülebilir. Diğer zorluklardan birisi, katılan belediyelerin ikisinin saha sürecini yürütmekte zorlanması olmuştur. Bu durumun yine kurumsal sebepleri olmakla birlikte, özellikle çocuklarla bu türden bir çalışma konusunda deneyim eksikliğinin de payı bulunmaktadır. Zorlanılan konulardan bir diğerinin ise, karar örnek bir karar dahi olsa, alan dışı veya yetki dışı olduğunu düşündükleri için bazı soruları cevaplamaktan kaçınan belediyelerin olduğu dikkati çekmiştir. Bu bulgu, karar alıcıların farklı birimlerle beraber eşgüdüm halinde çalışmasının önemini bir kez daha hatırlatmaktadır (Ek 8).

Ataşehir Belediyesi “Çocuk Meclisi açılması”, Beyoğlu Belediyesi “Kütüphane”, Sarıyer Belediyesi ise “Park Alanı” örnek konularını seçerek, rehberi doldurmuşlardır. Seçilen kararların çocuklarla doğrudan ilişkili kararlar olduğu anlaşılmaktadır. Hedef yaş grubu olarak, 6-18 yaş grubundan geniş bir yelpazedeki çocuk grubu hedeflenmiş, sosyo-ekonomik düzey olarak ise karma ve dezavantajlı mahallelerde yaşayan çocuklar hedeflenmiştir.

1. Karardan doğrudan veya dolaylı olarak hangi çocuklar etkileniyor ve etkilenecek? (bu soruda şu detayda bir yanıt beklenmektedir; hangi mahalle, hangi yaş grubu, hangi ekonomik düzey....)

Ataşehir ilçesinde bulunan 17 mahallenin her birinden 1 gönüllü temsilci olacaktır. Temsilciler aracılığıyla tüm mahallelerdeki çocuklara ulaşılacak istenmektedir. Bu konuda Ataşehir Belediyesi Ataevleri ve okullar aracılığıyla ilerlenmesi planlanmaktadır. Temsilci çocukların yaş aralığı 9-16'dır. Sosyo-ekonomik düzey karma yapılıdır.

Şekil 4. 9 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 1

Her üç belediye de rapora konu ettikleri ve stratejik planlarında tanımlanmış olan kararların (Çocuk Meclisi açılması, Kütüphane ve Park Alanı) ilişkili olduğu yasa ve yönetmelikleri ve BM ÇHS ile ilişkili maddelerini detaylı bir şekilde sıralamışlardır.

2. Karar hangi ulusal yasalarla ilişkili? (bu soruda karar hangi yasaları ilgilendiriyor, ilgili yasaların isminin yazılması beklenmektedir)

İlgili yasa listesi için EK 1'e bakınız.

5393 – Çocuk Koruma Kanunu

20632 – Çocuk Destek Merkez Yönetmeliği

10885 – Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

3. Karar Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS)'nin hangi maddeleri ile ilişkili? (bu soruda karar ÇHS'nin hangi maddeleri hakkındadır, ilgili maddelerin numaralarının yazılması beklenmektedir)

BM ÇHS için EK 2'e bakınız.

Madde 12-13-14-15

Şekil 4. 10 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 2

Kararın BM ÇHS'nin 4 temel ilkesini yerine getirme konusunda nasıl destek olacağına dair soruya, her üç belediyede detaylı bir analiz sunmuş; örnek kararların 4 temel ilke ile ilişkisini kurmuşlardır.

5. Karar BM ÇHS'nin 4 temel maddesini yerine getirmeye nasıl destek olacak?

İlgili mahallede park ve yeşil alan yapılması çocukların görüşlerine başvurularak projelendirilip uygulandığında çocukların kullanıcısı olacağı kamusal bir alanla ilgili kararlara katılımı sağlanmış olacak. Parkın tüm çocuklar tarafından (ulaşım, okul ve çocuk merkezlerine yakınlık, engelli çocuklar için uygunluğu vb.) kullanılabilmesi için erişilebilir ve güvenli bir noktada konumlandırılmalıdır.

Parkta yer alan oyuncaklar, oyun ve dinlenme alanında kullanılan malzemeler sağlıklı uygun ve güvenli materyallerden seçilmelidir.

Park ve yeşil alan tasarımı bu alanı kullanacak yaş aralığındaki farklı yaş gruplarının gelişimsel ihtiyaçları, mekanın farklı yaş grubundan çocukların güvenli bir şekilde kullanabilmesi ve çocukların talepleri/ görüşleri dikkate alınarak planlanmalıdır.

Şekil 4. 11 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 3

Uzmanlar, ebeveynler, kararın uygulanacağı mahallenin muhtarı, mahalledeki bulunan eğitimciler gibi paydaşların ve çocukların görüşlerinin alındığı saha bölümü, iki belediye için zorlandıkları sorular arasında yer almıştır. Bu deneyimin ardından, güncellenen rehberde saha bölümü daha fazla detaylandırılmıştır. Soruyu yanıtlayan belediyenin cevabı aşağıya eklenmiştir.

9. Etkilenecek çocuklar ne diyor?

(bu soru için kararın uygulanacağı mahallede yaşayan çocuklarla görüşmeler yapılır. Yüzyüze yapılması önerilir. Görüşmede uygulanacak karardan bahsedilerek ne düşündüğü, önerileri olup olmadığı sorulur.

Görüşme sonucu şu çerçevede özetlenir:

- Kaç çocuk ile görüşüldü? Görüşülen çocuklar hangi yaşlardaydı? Kaç çocuktan yanıt alındı?
- Karar, öncesinde, görüşülen çocuklara sorulmuş muydu?
- Görüşülen çocuklar kararı nasıl buldular (olumlu, olumsuz,...)?
- Görüşülen çocuklar kararla ilgili hangi önerilerde bulundular?

Görüşme yöntemleri ve etik ilkeler için EK 5'e bakınız.

5 ayrı çocukla görüşme gerçekleştirildi. Yaşları 7,8,10,12,16.

Görüşülen çocuklar kendilerine söz hakkı tanınmasını olumlu karşıladılar.

Bu ve benzeri konuyla ilgili çocuklara daha önce danışılmamıştı.

Çocuklar bu kararların daha çok çocuğa ulaşması gerektiğini düşünüyorlar.

Şekil 4. 12 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 4

Sonuç olarak, karara yönelik olarak, çocukların üstün yararını gözeten bir karar olduğu için uygulanmasının uygun bulunduğu, kararda birtakım değişiklikler yapılarak çocuklara daha yararlı olacağına kanaat getirildiği gibi cevaplarla süreç tamamlanmıştır.

15. Kurulan ekibe göre, karar hakkında aşağıdaki hangi seçenek uygundur?

(Bu bölüm 11. sorunun özetidir)

- a) Karar çocukların yararına.**
- b) Karar çocukların yararına değil.
- c) Karar şeklinde revize edilmeli (öneriniz varsa, yazın).
- d) Diğer (Lütfen açıklayın)

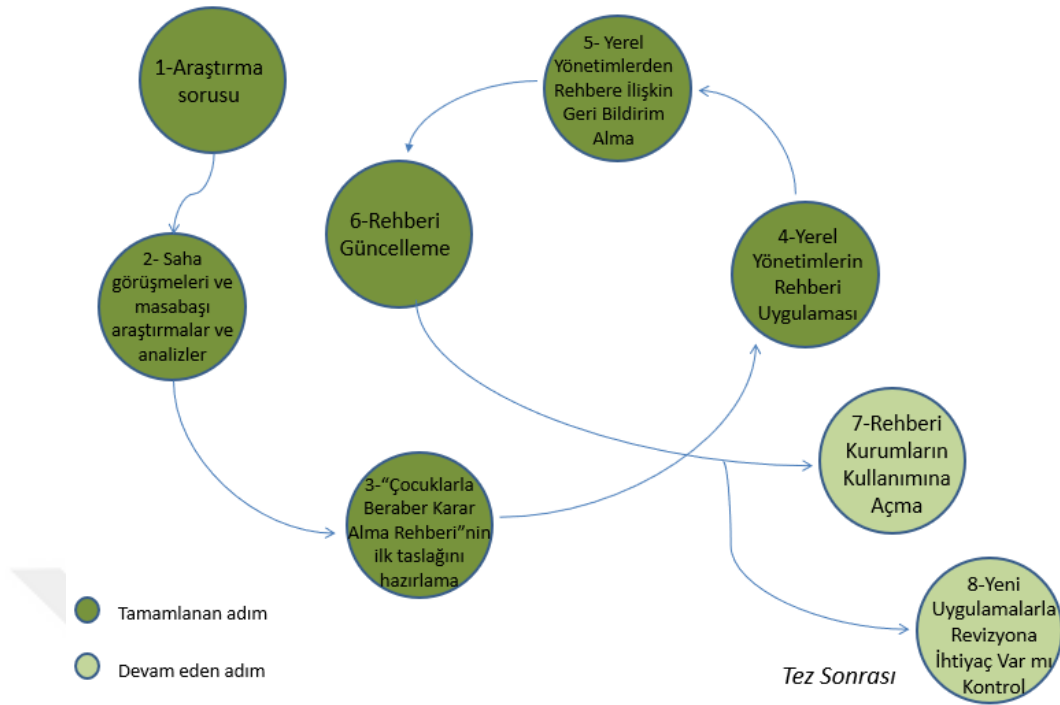
Şekil 4. 13 Pilot çalışmadan örnek cevaplar 5

Rehberi tamamlayan belediyelerden birisinin verdiği cevaplar, rehberin yenilenen haline yeni bir soru eklenmesine vesile olmuş ve konuyu bu açıdan düşünmeye sevk etmiştir. Öte yandan, yapılan birebir görüşmelerde, sorulara eklenen açıklamaların ve örneklerin yararlı ve yönlendirici olduğu çıkarımı yapılmıştır.

Belediyeler tarafından iletilen çalışmaların analizi sonucunda rehber son haline getirilmiştir.

4.5 Katılımlı Eylem Araştırmasının Altıncı Aşaması: Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberinin Tamamlanması

Rehber yerel yönetimlerin kullanımı için tüm paydaşların dahil edildiği katılımcı bir yöntemle ve Bilgi Üniversitesi Çocuk alışmaları Birimi iş birliği ile araştırmacının da dahil olduğu iki yazar tarafından hazırlanan örnek rapordan [122] ilham alınarak hazırlanmıştır. Rehberin tamamlanmasına yönelik olarak başta konunun öznesi olan çocuklardan, rehberin örnek bir karar üzerinden denemesini yapan yerel yönetim çalışanlarından, çocuk hakları ve planlama alanlarında uzmanlardan ve alanda doğrudan çalışan yetişkinlerden görüş ve önerileri alınmış ve rehber aşağıda anlatıldığı hale getirilmiştir. Bu bölüm, katılımlı eylem araştırması döngüsünün Değerlendirme aşaması olan 6'ncı basamağını oluşturmaktadır.

Şekil 4. 14 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: Altıncı aşama

“Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi” adı verilen bu rehber yerel yönetimler için karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış uygulama rehberi olarak tasarlanmıştır. “4.3 Katılımlı Eylem Araştırmasının Üçüncü Aşaması: Çocukların Kararlara Katılımı Paydaşlarla Yeniden Düşünmek” başlığında “Mekânsal Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımına Dair Kılavuz” adıyla pilot çalışma süreci tamamlanmış, alınan geri bildirimlerle ismi “Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi” olarak tanımlanmıştır. (EK 8)

Rehber giriş ve açıklama metni, rehberin amacı, rehberdeki soruları yanıtlayacak ekip ve raporun hazırlanması öngörülen süre tanımlarının yanında toplam 5 bölümden, 14 sorudan ve 7 ekten oluşmaktadır.

Tablo 4. 10 Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi bölümleri

Bölüm 1	Stratejik Plandaki Kararın Analizi
Bölüm 2	Stratejik Plandaki Kararın Yorumlanması
Bölüm 3	Stratejik Plandaki Karar Hakkında Görüşlerin Toplanması/Saha Süreci
Bölüm 4	Stratejik Plandaki Kararın Uygulama Süreci ve Geri Bildirim

Tablo 4. 11 Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi bölümleri (devamı)

Bölüm 5	Stratejik Plandaki Karar Hakkındaki Görüş
Ek 1	Etik İlkeler
Ek 2	Onay Formları
Ek 3	Kontrol Listesi
Ek 4	Çocukların Katılımı İçin Gerekli Ortam Kriterleri
Ek 5	Çocuklarla ilgili yasa ve yönetmelikler
Ek 6	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
Ek 7	Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin dört temel ilkesi

Giriş metninde BM ÇHS, farklı ülke örnekleri ve pilot çalışmaya dahil olan yerel yönetimler anlatılmış, rapor ekibinde çocukların da bulunmasının önemine değinilmiştir. Bu rehberin hedef kitlesi olan başta yerel yönetimler olmak üzere çocuklarla ilişkili kararlar alan tüm kurumların, rehberi kullanarak çocuk hakları alanına ve hazırladıkları raporu kamuoyu ile paylaşarak diğer kurumlara sunacakları katkı hatırlatılmıştır.

“Bu rehber, karar alım süreçlerine çocuk katılımını etkin kılma amacıyla, Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir Planlama Doktora Programı dâhilinde tamamlanan “Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı: İstanbul’da Yerel Yönetimler için Bir Yöntem Denemesi” başlıklı tez kapsamında oluşturuldu.

Çocuk Hakları, en kapsamlı haliyle Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BM ÇHS) ile ele alınmıştır. Türkiye sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzaladı. Bu sözleşme “dünya çocuklarının insan hakları yasası” olarak sayılmakta ve tarihte en geniş kabul gören insan hakları belgesidir. Çocuğun katılım hakkı ise, sözleşmenin dört temel (ayrım gözetmeme, öncelikli yarar, yaşam, hayatta kalma ve gelişme, katılım) maddesinden birisidir ve sözleşmede 12’nci madde ile düzenlenmiştir. Bu hak, çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini özgürce ifade etmesi ve bu görüşlerin ciddiye alınmasını güvence altına alır.

Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in Genel ilkelerin belirlendiği 5’inci maddede stratejik planlama sürecinde “b) Kamu idaresi çalışanlarının, kamu idaresinin hizmetlerinden yararlananların, kamu idaresinin faaliyet alanı ve hizmetleri ile ilgili sivil toplum

kuruluşlarının, ilgili kamu idareleri ile diğer paydaşların katılımları sağlanır ve katkıları alınır.” [137] ve Kent Konseyi Yönetmeliği’nde konseyin görevlerinin tanımlandığı 6’ncı madde “ğ) Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak,” [139] katılım hakkını doğrudan ve tam olarak çerçevelemektedir. Özellikle yerel yönetimleri bağlayan bu yönetmelikler de katılımcı bir süreci desteklemektedir.

Kararlara çocukların da katılımını sağlamayı hedefleyen bu rehber, İsveç, Yeni Zelanda, İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda, Batı Avustralya gibi ülkelerdeki örnekler, çocuk hakları alanında uzman ve meslek insanları ile çocukların görüşleri ve en sonunda da İstanbul’da Ataşehir, Beyoğlu ve Sarıyer belediyelerinin deneyimleri doğrultusunda bu halini aldı. Rehberde toplam 14 soru bulunuyor. Her soru için beklenen yanıtın çerçevesine dair açıklama ve ilgili ekleri yer alıyor. Bu rehber, yerel yönetimlerin Gençlik ve Spor Hizmetleri, Kadın ve Aile Hizmetleri, Kültür İşleri, Sosyal Destek Hizmetleri, Kütüphane, Plan ve Proje, Fen İşleri, Park ve Bahçeler, İmar ve Şehircilik, Etüd Proje, Çevre Koruma ve Kontrol, Kreş ve Gündüz Bakımevi, Kentsel Dönüşüm, Araştırma ve Geliştirme, Ulaşım Hizmetleri gibi kentle ve çocukla ilgili tüm birimlerine yönelik hazırlanmıştır. Ancak kentte çocuklarla beraber karar alma niyetinde olan, karar alması beklenen tüm kurumların kullanımına uygundur.

Raporlama ekibinde çocukların yetişkinlerle beraber yer alması, bu rehberi diğer ülkelerdeki örneklerden ayıran en önemli farktır. Çocukların eşit şartlarda dahil olmasının önerilmesiyle, akran araştırmacıyı destekleyerek, araştırmalarda hissedilen ve çocuklar ile yetişkinler arasındaki güç eşitsizliklerini keskinleştiren meselenin de çözümüne katkı sunması hedeflendi.

Rehberi kullanırken zorlanmanız, çocuklarla ilgili meclis veya danışma kurulu gibi yapılanmalarınızın olmayışı ya da çocuklarla ilk defa veya çok az bir araya gelmiş olmanız gibi olumsuzlukların yaşanması olağandır. Ancak bu rehberi kullanarak kurumunuzun, Türkiye’nin taraf olduğu BM ÇHS’nin ve çocukların şehir hakkının etkin olarak hayata geçmesine katkıda bulunacağını hatırd tutunuz.

Bu rehberin yalnızca çocuk hizmetlerinde veya mekânsal düzenlemelerde değil, çocukları da etkileyen tüm yeni mevzuat ve politikalarda kullanılması önerilir. Raporları, şeffaflık ve diğer kurumlara ilham olması adına web sitelerinizde paylaşmanız ayrıca önemlidir.”

Rehberin amacının tanımlandığı bölüm “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin (BM ÇHS) 12’nci maddesi “Çocuğun görüşünü bildirme ve kendisini etkileyen meselelerde görüşlerinin dikkate alınması hakkı”nı düzenlemektedir. Rehber bu maddeyi esas alarak, çocukların kentle ve mekanla ilgili karar alma süreçlerine etkin katılımlarının yolunu açmak amacıyla hazırlandı.” çocukların katılım hakkı çerçevesinde hazırlanmıştır.

Ayrıca “Rapor tamamlandıktan sonra, raporun çocuklar için olan versiyonu hazırlanır ve karardan etkilenecek çocuklara ulaştırılır. Çocuklara yönelik hazırlanacak raporun, bu konuda uzman kişilerce hazırlanması önemlidir.” ifadeleri ile raporun çocuk versiyonunun hazırlanmasının öneminin altı çizilmiş ve devamında çocuklara yönelik hazırlanmış örnek raporlar ve çocuklara yönelik rapor yazma hakkında Avrupa Konseyi’nin hazırladığı kılavuz paylaşılmıştır.

Şekil 4. 15 Çocuk dostu rapor hazırlama aşamaları ([189] kaynağı kullanılarak araştırmacı tarafından Türkçe’ye çevrilmiş ve şemalaştırılmıştır.)

Raporun kimler tarafından hazırlanmasının ideal olduğu “Ekip” başlığında anlatılmıştır. Ekibin çocuklar ve yetişkinlerden oluşacak bir grup olması önerilmiş ve nasıl oluşturulacağı şöyle tanımlanmıştır:

“Rapora konu olan kararın stratejik planda sorumlu olarak tanımladığı birimler/müdürlükler

Kararda çocukla ilişkili birimlerin -örneğin Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü, Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü, Kültür İşleri Müdürlüğü, Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Kreş Müdürlüğü, Kütüphane Müdürlüğü gibi- sorumluluğu yoksa, ekibe çocukla ilişkili birimden bir sorumlu eklenmelidir.

Belediyenin çocuk meclisi/çocuk danışma kurulundan gönüllü olarak ekibe katılacak çocuklar

Belediyede/Kurumda çocuk meclisi veya danışma kurulu yoksa, karardan etkilenecek mahallede yaşayan ve ekibe katılmaya istekli çocuklar temsili olarak ekibe dahil edilmelidir. Ekipte en az iki çocuğun olması, onlarla düzenli görüşülerek sorular hakkındaki görüşlerinin alınarak, yanıtlarının eklenmesi önerilir.”

Rapor ekibinde bulunan çocukları ekibe davet etmek için bir metin örneği paylaşılmış ve bu bölümde kullanılması tavsiye edilen EK'lere referanslar verilmiştir.

“Yaşadığınız mahallede, belediyenin park, bisiklet yolu, kütüphane, yaya yolu, spor alanı, okul, meydan gibi alanları yapmadan önce sizin ve sizin desteğinizle mahallenizde yaşayan diğer yaşlılarınızın neler düşündüğünü öğrenmek istiyoruz. Belediyede çalışan ... yetişkin de sizinle birlikte bu raporu hazırlamak üzere 1 ay boyunca beraber çalışacaklar. Bu raporu mahallede yaşayan tüm çocuklara ve belediye başkanına sunmak üzere hazırlayacağız.

Görüşme yöntemleri ve etik ilkeler için EK 2'ye, çocuklarla görüşmede kullanılabilecek örnek onay formları için EK 3'e, Kontrol Listesi için EK 4'e, çocukların katılımı için gerekli ortam kriterleri için EK 4'e bakınız.”

Rapor ekibinde çocukların da yer alması, hem rehberin hem de tezin ana unsuru olan çocuk katılımının hayata geçmesini ve çocuklarla birlikte şehri paylaşma yaklaşımını destekleyecek en temel şarttır.

Raporun tamamlanması için ideal olan süre, sorulara geçmeden hemen önce tanımlanmıştır. Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi ile hazırlanan pilot rapor deneyimi ve bu rehberin hazırlık sürecinde deneme raporlarını hazırlayan belediyelerin deneyimleri doğrultusunda, raporun bir ay içinde tamamlanması idealdir. Ancak bir belediye çalışanının, kamu kurumları içinde görevlendirme süreçlerinin dahi bir ayı bulabildiği uyarısı da göz önünde tutulmalıdır. Bu rağmen, bu rehberin kurumların, kurumsal yapıları içinde yer alması hedeflendiği için bu türden bürokratik engellerin olmayacağı varsayımı ile ilerlenmiş ve uygulama süreçlerini aksatmamak adına bir ayda tamamlamanın ideal olduğu sonucuna varılmıştır.

Rehberde sorulara başlamadan önce konu tanımlanmaktadır. Konu, ilgili yerel yönetimin stratejik planında tanımlanan ve rapora konu edilen kararın amacı ve hedefidir. Burada kurum tarafından hazırlanan ve şu an yürürlükte olan stratejik planda, çocuklarla beraber karar alma sürecini yürütmek istedikleri kararın aynısı yazılmaktadır.

Konu belirlendikten sonra sorulara geçilmektedir. Her soruda, beklenen yanıtla ilişkin açıklama eklenmiş, ihtiyaç duyulma durumuna göre örnekler üzerinden anlatılmış ve gerekli hallerde ilgili eklere yönlendirme yapılmıştır.

İlk bölümdeki sorular, stratejik plandan alınan ve rapora konu olan kararın analizi için belirlenen üç soru aracılığı ile yanıtlanmaktadır. Bu bölüm için hazırlanan sorular şöyledir;

“1. Stratejik plandaki karardan doğrudan veya dolaylı olarak hangi çocuklar etkileniyor ve etkilenecek?

2. Stratejik plandaki karar hangi yasa ve yönetmeliklerle ilişkilidir?

3. Stratejik plandaki karar, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS)’nin hangi madde veya maddeleri ile ilişkilidir?”

Birinci sorunun yanıtı için, ilgili kararın hangi mahalle/mahallelerle, hangi yaş grubundan ve hangi ekonomik düzeydeki çocuklarla ilişkili olduğu yazılmaktadır. Bu sorunun cevabıyla beraber sekizinci soruda hangi çocuklarla görüşüleceği de belirlenmiş olacaktır.

İkinci soru, rapora konu olan kararın hangi yasa ve yönetmeliklerle ilgili olduğu, referans verilen EK 5'ten destek alınarak yanıtlanmaktadır.

Üçüncü soru ise, rapora konu olan kararın BM ÇHS'nin hangi maddeleri ile ilişkili olduğu yine referans verilen EK 6'dan destek alınarak yanıtlanmaktadır.

İkinci bölüm, belirlenen kararın yorumlandığı bölümdür ve iki soru aracılığı ile tamamlanmaktadır.

Dördüncü soruda, stratejik plandaki kararın üçüncü soruda belirlenen madde veya maddelerin hayata geçmesi için nasıl bir etkiye sahip olduğuna dair ilgili şık işaretlenmektedir. Seçenekler “(a) olumlu etkiye sahiptir, (b) olumsuz etkiye sahiptir, (c) hiçbir etkisi yoktur” olarak belirlenmiştir.

Beşinci soruda ise, ekip, stratejik plandaki kararın, BM ÇHS'nin 4 temel maddesini yerine getirmeye nasıl destek olacağına dair görüşlerini yazmaktadırlar. Bu soruda BM ÇHS'nin 4 temel maddesinin detaylarına yönelik EK referansı ve sorunun yanında bir örnek cevap yer almaktadır.

Üçüncü bölümde stratejik plandaki karar hakkında görüşlerin toplandığı yani saha sürecinin yürütüldüğü bölümdür ve üç soru eşliğinde tamamlanmaktadır.

“6. Benzer uygulama deneyimleri ne diyor?

7. Paydaş görüşleri ne diyor?

8. Etkilenecek çocuklar ne diyor?”

Üçüncü bölüm, karara yönelik, ekibe birçok bilgi sağlayacak olan bölümdür ve raporlama sürecinin en uzun zamanını alacak olan kısımdır.

Altıncı soruda, seçilen karara ilişkin yapılmış iyi uygulama örneklerine dair bilgi yazılması beklenmektedir. Aynı belediye sınırları içinde benzer uygulamaların olduğu farklı mahallelerden çocuk ve yetişkinlerin görüşleri veya yurt içinden ya da yurt dışından iyi uygulama örnekleri eklenebilmektedir.

Yedinci soru, kararın ilgili paydaşlarla analiz edildiği ilk sorudur. Paydaş kümesi olarak uzmanlar, ebeveynler, kararın uygulanacağı mahallenin muhtarı, mahallede bulunan eğitimciler, eğer mevcut ise belediye bünyesindeki çocuk meclisi veya çocuk danışma kurulundaki çocuklar gibi düşünülebilmektedir. Her biri ile odak grup veya birebir görüşme tekniği ile görüşülmesi önerilmektedir. Bu soru için belirlenen paydaşların en az üç tanesi ile görüşme yapılmalıdır. Görüşmeler yüzyüze yapılmalı, görüşme 3, 5 veya 7 kişilik gruplar -odak grup- halinde veya bireysel görüşmeler şeklinde planlanmalıdır. Görüşme öncesi, soru içinde EK olarak verilen referans aracılığı ile sözlü ve yazılı onaylarını almak, kişisel verilerin korunması ve etik adına önemlidir. Sorunun açıklamasında, görüşme sırasında kullanılabilecek olan soru örneklerine yer verilmiştir.

“Kaç kişi ile görüşüldü? Kaç kişiden yanıt alındı?”

Karar, öncesinde, görüşülen kişilere ve onların çocuklarına sorulmuş muydu?

Görüşülen kişiler kararı nasıl değerlendirdiler (olumlu, olumsuz,...)?

Görüşülen kişiler kararla ilgili hangi önerilerde bulundular?”

Sekizinci soru, kararın çocuklarla analiz edildiği sorudur ve rehberin temelini oluşturan çocuk katılımı ilkesinin hayata geçmesini destekleyen kısımlardan biridir. Bu soruda görüşme yapılacak çocukların tanımı için birinci sorudaki cevaplar temel alınmaktadır. Çocuklarla görüşmelerin de, yetişkinlerle olduğu gibi yüzyüze yapılması, görüşmenin 3, 5 veya 7 kişilik çocuk grupları -odak grup- halinde veya bireysel görüşmeler şeklinde planlanması önerilmektedir. Odak grup sırasında en az iki kişinin toplantıyı yürütmesi idealdir. Bu görüşmelere, rapor ekibindeki çocukların bulunması, görüşme sorularını onların sorması, katılımın her alanda gerçekleşmesi anlamında geliştirici olacaktır. Görüşme öncesi, soru içinde EK olarak verilen referans aracılığı ile çocukların sözlü ve yazılı onaylarını almak, kişisel verilerin korunması ve etik adına önemlidir. Sorunun açıklamasında, görüşme sırasında kullanılabilecek olan soru örneklerine yer verilmiştir.

“Kaç çocuk ile görüşüldü? Görüşülen çocuklar hangi yaşlardaydı? Kaç çocuktan yanıt alındı?”

Karar, öncesinde, görüşülen çocuklara sorulmuş muydu?

Görüşülen çocuklar kararı nasıl değerlendirdiler (olumlu, olumsuz, ...)?

Görüşülen çocuklar kararlar ilgili hangi önerilerde bulundular?”

Karardan etkilenebilecek çocuklardan doğrudan görüş almak önemlidir ancak yapılamadığı durumlarda, farklı kurumların benzer konuda, benzer özelliklere sahip çocuklarla yaptığı danışma çalışmalarının sonuçlarına, çocukların katılımına imkân veren araştırmalarına yer verileceği notu da eklenmiştir. Ancak bunun en son başvurulması gereken bir yol olduğu hatırlanmalıdır.

Dördüncü bölüm, raporu hazırlamak için seçilen karar uygulanırken, ekibin, çocukların katılımının nasıl sağlanabileceğine dair önerilerinin yazıldığı bölümdür ve üç soru ile tamamlanmaktadır.

“9. Stratejik plandaki kararın uygulanmasında ilgili mahallede yaşayan çocuklar nasıl dahil olmalıdır?

10. Stratejik plandaki kararın uygulama sürecini nasıl denetlemeyi öneriyorsunuz?

11. Bir sonraki stratejik plan döneminde bu kararı farklı bir şekilde düzenlemek isterseniz, ne önerirdiniz?”

Dokuzuncu soruda, kararın uygulanması sırasında çocukların da dahil olabilmesi için, kararı uygulayacak kişilere yönelik rapor ekibinin önerileri yer almaktadır.

Onuncu soruda, kararın uygulanması sırasında, rapor ekibinin kendilerinin belirlediği bir takvim hazırlaması beklenmektedir.

Onbirinci soruda ise, özellikle bir sonraki stratejik plan hazırlama dönemi için, raporu yazılan bu karara ilişkin ekip, önerilerini özetlemektedir.

Beşinci bölüm, raporu hazırlamak için seçilen karara ilişkin, toplanan tüm bilgiler ışığında görüşlerin yazıldığı bölümdür ve üç soru ile tamamlanmaktadır.

“12. Sonuç olarak stratejik plandaki karar hakkında ekibin görüşü nedir?

13. Raporu hazırlayan ekibe göre, stratejik plandaki karar hakkında aşağıda hangi seçenek uygundur?

14. Raporu hazırlayan ekibe göre, mevcut stratejik planı çocuklarla beraber yenileme imkânı var mıdır?”

Onikinci soruda, karara ilişkin ekibin görüşü özetlenmektedir. Çocukların önerileri ışığında kararda değişiklik yapılması gerekli görüldüyse, nasıl bir değişiklik yapılmasının önerildiğinin somut olarak yazılması beklenmektedir.

Onüçüncü soru, onikinci sorunun özeti gibidir. Bu soruda “a) Stratejik plandaki karar çocukların yararınadır, bu şekilde uygulanmalıdır. b) Stratejik plandaki karar çocukların yararına değildir, hiç uygulanmamalıdır. c) Stratejik plandaki karar aşağıda önerdiğimiz şekillerde düzenlenirse, uygulanmalıdır.” şıklarından birisi seçilmelidir.

Ondördüncü soru stratejik planın yenilenmesi veya düzenlenmesi için imkân varsa, ekibin önerilerini yazdığı sorudur.

Rehberin en sonuna eklenen 7 ek, sorular yanıtlanırken destek olacak şekilde tasarlanmıştır. Etik ilkeler, çocukların dahil edildiği tüm araştırmalarda toplantılarda, buluşmalarda, yetişkinlerin sorumlu olduğu ve genel kabul gören standartları tanımlamaktadır. Onay formları, herhangi bir çalışmaya dahil edilen çocukların, kendilerinden ve bakımverenlerinden alınan izin belgelerini temsil etmektedir. EK 2’de kullanılabilecek onay formları örnekleri de yer almaktadır. Kontrol listesi, çalışmayı planlayan yetişkinlerin çocuklarla buluşma öncesi, anı ve sonrası için kendilerini ve ortamı kontrol ettikleri bir listedir. Çocukların Katılımı İçin Gerekli Ortam Kriterleri ekinde, 3’üncü bölümde anlatılan ve Laura Lundy’nin geliştirdiği modelin özeti yer almaktadır. Çocuklarla ilgili yasa ve yönetmelikler eki, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme metni ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin dört temel ilkesine yönelik ekleri, ilgili sorularda mevcut düzenlemelerin yazılması için yanıtlayan kişiyi kolaylaştıran eklerdir.

“Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi” ile karar alma mekanizmaları içinde, sembolik olarak sık sık bahsedilen ancak bir süreç olarak düzenlenemeyen çocuk katılımını, karar alıcılar nezdinde standartlaştırma ihtiyacını gidermesi hedeflenmiştir.

Bu bölümde tezin tüm sürecine dair varılan sonuç ve bundan sonrası için yapılabileceklerle yönelik önerilere yer verilmiştir. Öneriler, çocuk katılımı çerçevesinde yasal mevzuata katkı, şehir ve çocuk ilişkisinde kurama katkı ve yerel yönetimler için karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış olan “Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi”nin tezden sonraki süreci hakkında olmak üzere üç temada ele alınmıştır.

5.1 Sonuç: Çocuk Katılımını Sonuç Değil, Süreç Olarak Görmek

“Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı: İstanbul’da Yerel Yönetimler için Bir Yöntem Denemesi” isimli bu tezde bir hak olarak katılımı çocuklarla birlikte etkinleştirmenin yolları aranmış, sonuçta ortaya çıkarılan rehber aracılığı ile bir araç önerisinde bulunulmuştur. Katılım hakkını etkinleştirmenin yolları aranırken BM ÇHS’nin ayırım gözetmeme (madde 2)¹ ve katılım (madde 12)² ilkeleri temel alınmıştır.

Bu tez ile, literatüre, karar alma mekanizmalarına çocuk katılımını hak olarak gören bir yaklaşımı benimsetme, bunu şehir hakkı ile bereaber ele alma ve yetişkinlerin çocuk katılımı meselesine bakış açısını değiştirmesi yönlerinden katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Bu doğrultuda araştırma soruları çocuklarla bir şehri paylaşma ve ortak bir şehir yaşamında haklarının etkinleştirilmesi konularında eşit bir yaklaşıma sahip

¹ “Madde 2

Taraf Devletler, bu Sözleşme’de yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırıma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.”

² “Madde 12

Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.”

olunmasının kabulü ile belirlenmiştir. İlk soru çocuğun katılım hakkına yönelik belirlenmiş, ikinci soru ile çocuğun yaşadığı şehirde katılım hakkı araştırılmıştır. Birbirini tamamlayan her iki soru da, çocuğun katılımı konusunda yerleşik olan bakış açısını eleştirmekte, bir hak olarak katılımı etkinleştirmenin yollarını aramaktadır.

Araştırma boyunca, yetişkinlerin çocuğun korunmasını odağa alan yaklaşımlarının çoğunluğu ve bu durumun çocukların haklarının hayata geçmesi önündeki engelleri üzerinde durulmuştur. Bu konudaki en güçlü yargı özellikle eğitim, barınma, sağlık gibi hak ihlalleri öne çıkarılarak, katılım hakkının çocuk için daha az önemli olduğu algısının yaratılmaya çalışılması olmaktadır. Bu da, hak olarak katılımın, yasa koyucular ve karar vericiler tarafında tam anlamıyla yerleşmemiş olduğuna işaret etmektedir.

Öte yandan saha çalışmasına geçmeden evvel literatürdeki şehir ve çocuk ilişkisi incelenmiştir. Şehir ve çocuk ilişkisine yönelik çalışmalar 1970’lerde Lynch ve Ward’ın akademik çalışmaları ile başlamışsa da, 1989 yılında BM ÇHS’nin kabulüne kadar gündeme alınmamıştır. BM ÇHS ile beraber çocuk ve şehir ilişkisi araştırmacıların gündemine girse dahi, yaklaşık 50 yılı bulan bu süreç göstermektedir ki, çocuk ve şehir ilişkisi, daha çok gelişmiş ülkelerin gündeminde olan ve çocuğun şehirle ilişkisini hak temelli bir yaklaşımla ele alıp, katılım hakkı çerçevesinden kurmayan veya bunu es geçen uygulamalarla yürütülmüştür.

Araştırma boyunca konuya dair literatür taraması, uluslararası ve ulusal sözleşmelerde çocuk hakları ve çocuk katılımı, katılımlı eylem araştırması yöntemi ile çocukların, çocuk hakları alanında çalışan uzmanların ve akademisyenlerin, yerel yönetim temsilcilerinin görüşleri alınarak, saha çalışması bir çok farklı paydaşı dahil ederek, 2019-2021 arasında tamamlanmıştır. Katılımlı eylem araştırması, hedef kitle üzerinde değil; hedef kitle için hedef kitle ile beraber yürütülen bir süreç olması bakımından, araştırmanın temel dayanak noktasını oluşturan ve tezin temel bakış açısı olan “çocuklarla beraber bir şehri paylaşma” [1]’ya yakınlaştıran bir yaklaşımdır.

Ana soruların etrafında şekillenen alt sorulara, çalışma boyunca yanıtlar alınmıştır. Bu doğrultuda, saha görüşmelerinden, çocukların katılım hakkı ve bu hakkın yaşanan şehirdeki yansımalarına yönelik çeşitli bulgular aşağıda özetlenmiştir:

- Çocuk katılımı çocukların sadece faaliyetlere katılması şeklinde algılanmamalı,
- Katılım hakkı tartışılırken, çocukların ihtiyaçlarını tarif etme ve belli kararlara dahil etme gibi bir yaklaşım güdülmemeli,
- Katılım, sembolik jestlerden ibaret görülmemeli,
- Çocuğun katılmamayı tercih etmesinin bir katılım biçimi olduğu benimsenmeli,
- Çocuğa yetişkin rolünün verilmesiyle, katılım adı altında çocuğa zarar vermesine yol açmamalı,
- Çocuk katılımı, katılan çocuğu geliştiren, kapasitesini arttıran bir süreç şeklinde kurgulanmalı, çocukların haklarının farkında olan sorumlu bireyler olmasına çabalanmalı,
- Katılım sürecinde geri bildirim mekanizması atlanmamalı,
- Katılım süreci boyunca çocukla yapılabilecekler ve yapılamayacaklar konuşulabilmeli,
- Çocuk gönüllü olmalı,
- Çocukların bilgi edinme hakkı tam ve eksiksiz sağlanmalı ve çocuk yaşına uygun bir şekilde bilgilendirilmeli,
- Katılım sürecinde hangi çocukların sesinin duyulmasında engeller var, kimler bu mekanizmaya rahatça erişebiliyorken, kimler erişemiyor analizi yapılmalı,
- Çocukların katılımının en az yetişkinlerin katılımı kadar önemli olduğu görüşü hakim olmalı
- Yetişkinler tarafından, şehirde çocukların güvenliklerini gözetmek, üstün yararını gözetmekten daha önemli ve öncelikli olmamalı,
- Çocuk katılımını etkinleştirmek için bir yöntemin işlemediği yerde başka bir yöntemi denemek için imkanlar yaratılmalı, bu konuda kaynak oluşturulmalı,

- Çocuklar ne söylerse doğru ve tartışılmaz kabul edilmemeli, eşitler ilişkisi kurulmalı,
- Anlamlı çocuk katılımı için yalnızca çocuktan değil, ebeveyninden, öğretmeninden, sivil toplum örgütlerinden, diğer kamu kurumlarından bilgiler alınıp, hepsiyle beraber ortak bir çalışma yapılmalı,
- Katılım, yetişkinler tarafından önceden belirlenen faaliyetlere katılım kısıtlılığında görülmemeli,
- Çocukların karar verebileceği konular, yine çocukla ilişkili faaliyetlerle sınırlı olmamalı,
- Tüm şehire dair çocukların da görüş hakkı olduğu düşüncesi hâkim olmalı,
- Özellikle karar vericiler tarafından çocuk katılımı, katılım hakkından ziyade, etkiliğe katılım şeklinde tanımlanmamalı,
- Çocuklara kendileri ile ilgili kararları yetişkinlerin vermelerinin doğal olmadığı ve bunu değiştirebilir olduğu anlatılmalıdır.

Sonuç olarak, karar vericilerle çocuk katılımına dair ortak bir paydada buluşmanın zorluğu, yetişkinlerin çoğu zaman çocuğun ihtiyacını öngörerek kararlar alması gibi gerçeklerin yanında, çocuk katılımı bir son nokta değil, bir süreç olarak kabul edilmelidir. Çünkü çocuğun katılım hakkını düzenleyen BM ÇHS 12'nci maddesi kendisi bir hak olmasının yanında, sözleşmedeki bütün hakların yorumlanması ve uygulanması bakımından kilit bir role sahiptir.

BM ÇHS'nin kabulünün ardından, çocuk hakları ve özellikle yerel yönetimlerden başlamak üzere karar alma mekanizmalarına çocuk katılımına ilişkin çalışmalara eğilim artmıştır. Ancak, karar alma mekanizmalarında çocuk katılımının hangi birimler, hangi yasal dayanaklar ve hangi aşamalarda olacağı konusunda belirsizliğin halen sürdüğü söylenebilir.

Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi, çocukların hangi aşamalarda, hangi birimler aracılığı ile katılacağını tanımlaması ve süreci belirginleştirmesi açısından bu tezin özgün katkısıdır. Çocukların bugünün paydaşı olarak görülmesini destekleyen rehber, çocuk katılımını çocukların görünürlüğünü sağlama, yetişkinlerle eşitler ilişkisini kurma, katkılarını önemseme ve etkili

olmasını sağlama, gelişimlerine uygun olarak dahil olma veya olmamalarını destekleme, kapsayıcı olma, şeffaf ve hesap verebilir olma, geri bildirim verme açılarından süreç olarak görülmesini desteklemektedir. Rehber, Türkiye'nin de tarafı olduğu BM ÇHS ile uyumlu ve onun hükümlerinin gerçekleşmesini ve Türkiye tarafı olmasa da, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın Yerel Yönetimlerin Çalışmalarında Yer Alma Hakkına Dair Ek Protokolü'nün belli grupların yerel yönetimlerdeki kararlara katılım hakkını tanımlayan düzenlemelerini desteklemektedir. Aynı zamanda rehber, Türkiye'de katılıma ilişkin mevzuatta belirgin olmayan kimlerin ve hangi kurumların katılımının hedeflendiğini tanımlı hale getirmesi ve katılımı bir süreç olarak görmeye katkı sağlaması açısından söz edilen tüm bu mevzuatla da uyumludur. Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi'nin yasal dayanağı yukarıda bahsi geçen bu düzenlemelerden oluşmaktadır.

Yaşar Kemal'in [30] Çocuklar İnsandır eserinde "Ben çocuklara çocuk gibi davranmam. Bir çocukla ilişkim, dostluğum, arkadaşlığım varsa, o benim arkadaşımdır, çocuk değildir. Çocuk gibi bakmam. Ayrı bir insan türü gibi bakmam. Niye bu böyle? İnanmadım hiçbir zaman çocukların, insanların çocuklara davrandığı gibi çocuk olduklarına. Basbayağı insandır onlar." ifadeleri ile konuyu zenginleştirdiği gibi, çocuğu birey olarak kabul edebildiğimiz düzlemde çocuğun şehirle olan ilişkisini anlayarak, öğrenmemiz mümkün olacaktır.

5.2 Öneriler: Bir Çocuğun Şehirle Olan İlişkisini Anlayarak Öğrenmek

5.2.1 Kavramsal Çerçeveye Yönelik Öneriler

Mevcut haliyle, BM ÇHS'de tanımlanan haklar, kentli hakları sınırında kalmaktadır. Literatürdeki şehir hakkı tanımında ise çocukları da kapsayan bir şehir hakkı tanımı bulunmamaktadır. Ancak, Lefebvre'in şehir hakkının parçası olarak saydığı kent sakinlerine göçmenleri, kayıtdışı çalışan işçileri, kentsel yoksulları da dahil etmesinden [70], yaşayan tüm kesimlerin, dolayısıyla çocukların da kararlara katılımını benimsediği çıkarımı yapmak mümkündür.

Çocukların şehir hakkını bilmesi, anlaması ve kullanabilmesi, öncelikli hedef olmalıdır. Bunun yolu ise, çocuklara şehirde, şehirle, akranlarıyla ve yetişkinlerle kaynaşma, karşılaşma imkanları oluşturmaktan; tesadüfi karşılaşmalara imkan vermekten; keşfetmelerine olanak tanımaktan geçmektedir. Çocukların şehri biçimlendirmesi kadar, şehrin de çocukları biçimlendirmesine, karşılıklı etkileşimine, güvenlik kaygısı gütmekten, izin vermek gerekmektedir. Çocuklara uygun şehirler, hiç kuşkusuz ki, herkes için güvenli, erişilebilir, kullanışlı ve içinde yaşamaktan mutlu olabileceği bir şehir olacaktır.

Şehirde çocuğu düşündüğümüzde, çoğunluğun aklına sadece park, okul, oyun alanı, alışveriş merkezleri gibi yerler gelmektedir. Çocukların sadece bu mekanlarda bulunduğu algısını dönüştürmek gereklidir. Çocuk, şehirde, konuttan, sokağa, meydana, mahalle ve tüm şehir ölçeğine kadar, tüm mekanların kullanıcısıdır. Karar vericiler bu arka planı unutmadan, karar alma mekanizmalarını düzenlemelidir. Yetişkinler, çocuklar adına karar verirken, çocuğun yerine kendini koyarak karar verilmesinin, çocuğun ihtiyaçlarını hiçbir zaman tam olarak karşılayamayacağını göz önünde tutmalıdır.

Çocukların şehir hakkını savunmak için, yetişkinlerin şehir hakkına dahil olması kadar, çocukların da dahil olmasının önemli ve gerekli algısının yerleşmesi vazgeçilmez bir kriter olmalıdır. Bunun yolu da, yetişkinlerin, çocukları birey olarak görmesinden geçecektir. Böylece, şehir hakkının çocukları da kapsadığı benimsenerek ve çocukların şehir hakkı gözetilerek, şehri beraber paylaşmak hedefine erişilebilecektir.

5.2.2 Yasal Düzenlemelere ve Mevzuata Yönelik Öneriler

Tezin tüm süreci boyunca, hak olarak çocuk katılımının yasa koyucular ve karar vericiler tarafında tam olarak yerleşmemiş olduğu veya eksik tanımlandığı anlaşılmıştır. Çocukları, yetişkinlerin karar verme dünyasına dahil edilmesi gereken birey olarak görmek gerekmektedir. Ancak çocukların katılımının nasıl sağlanacağı, katılımın kapsamı, amacı ve çocuklar ve karar üzerindeki beklenen etkisi hakkında tam, erişilebilir, çocukların çeşitliliğini ve yaşlarını gözetilen bilginin sağlanması ön koşul olmalıdır. Dolayısıyla katılım hakkının sağlanması sürecinde, çocukların bilgi edinme hakkının ön planda tutulması gereklidir.

Yasa koyucu ve karar verici yetişkinlerin, çocukları dinlemeyi isteyip istemediği, çocukların görüşlerini duymaya hazır olup olmadığı, çocuklarla aynı masa etrafında oturup tartışmaya istekli olup olmadığı, yetişkin güçlerini çocuklarla paylaşmaya hazır olup olmadığı, çocuklarla eşitler ilişkisi kurmayı isteyip istemediği, çocukların karar alma süreçlerine katılmalarını kolaylaştırıp kolaylaştırmadıkları, çocukların görüşlerini ifade etmelerine yardımcı olacak fikir ya da etkinliklerinin olup olmadığı, çocukların her dediklerini doğru ve vazgeçilmez görüp görmedikleri ve kararlar için çocukların ve yetişkinlerin yetki ve sorumluluğu paylaşmasının bir politika gerekliliği olduğunu kabul edip etmedikleri gibi temel konulara verdikleri yanıtların çoğunluğu ‘evet’ ise, anlamlı katılımın önü açılacaktır. Böylelikle yetişkinlerin ve çocukların beraber karar alma gücünü paylaştığı sistemler kurulabilecek ve güdümlü katılımın önüne geçilebilecektir. Bunun için katılımı sonuç değil, süreç olarak görmek kabulünün yerleşmesi gereklidir.

Türkiye’de yasaların hazırlık aşamalarında çocukların katılamadığı bir gerçekliktir. TBMM’de çıkan yasalardan, yerel yönetimlerde hazırlanan stratejik planların hazırlık aşamalarına kadar tüm kademelerde, bilhassa çocukları ilgilendiren konularda, onların da görüşlerinin alınması olmazsa olmazdır. BM ÇHS’nin, tıpkı İsveç yasalarının bir parçası haline getirilmesi gibi, Türkiye yasa ve yönetmeliklerinin bir parçası haline getirilmesi, mevzuat anlamında atılabilecek en kapsamlı adım olacaktır. Bununla beraber, kadın veya aile ile ilişkilendirmeden doğrudan çocuğu hak temelli bakış açısıyla odağa alan bir bakanlığın kurulması ve merkezden yerele tüm yönetsel yapılarla eşgüdüm halinde çalıştırılması önemlidir. Yerel yönetimlerin yerel politikalar üretebilmesinin ve parlamentoda katılımcı süreçlerle yasa yapımının özellikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçişin ardından oldukça zorlaşmış olması göz önünde bulundurularak, merkezi ve yerel politika ve karar üreticilerinin eşgüdüm halinde çalışmasını düzenlemek kaçınılmaz olmalıdır.

Türkiye’nin BM ÇHS’nin 17, 29 ve 30’uncu maddelerine (eğitim, ifade özgürlüğü, kendi kültürünü yaşatma ve kendi dilini özgürce kullanma hakkı) “Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 17, 29 ve 30’uncu maddeleri hükümlerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 24

Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.” [59] gerekçesi ile koyduğu çekinceyi kaldırması, çocuklara ayırım gözetmeme, çocuğun üstün yararı ve çocukların gelişimlerine uygun bilgiye erişmesi ilkelerinin hayata geçmesi yönünde önemli ve anlamlı bir karar olacaktır.

Somut öneriler çerçevesinde, bu tezin de saha çalışmasında hedef kitlesini oluşturan yerel yönetimlerin, stratejik planlarının hazırlanma aşamasında, danışma düzeyinde değil, doğrudan planın hazırlığında çocukları da dahil etmelerinin yollarını aramak önemli bir adım olacaktır. Bu doğrultuda çocukların katılımını göstermelik katılım konumundan çıkartmak için çocuklara danışmanın düzenli olması, çocukların ve yetişkinlerin beraber çalışması, çocukların başlatmak istediği çalışmalara alan açılması, katılmayı istememe haklarının her zaman göz önünde tutulması gerekmektedir.

Çocuğun katılım hakkını etkinleştirmenin, yetişkinler tarafından çocuklara sunulan bir ödül olmadığı yaklaşımının yerleştirilmesi gereklidir. Karar alma mekanizmalarının başında olan ve daha üst düzeydeki yetkililer, çocuklar konusunda hassasiyet gösterse de, çocuk katılımı konusunda bilgi sahibi değildir. Yerel yönetimlerden başlayarak, karar alma mekanizmalarını yöneten kişilerin çocuk hakları ve çocuk katılımı konusundaki donanımı arttırılmalıdır. Böylece, daha alt kademelerde çocuk hakları ve çocuk katılımına yönelik çalışmalar yapmak isteyen çalışanların bürokratik engellerle karşılaşması ve sürecin sekteye uğraması engellenebilir. Yerel yönetim çalışanlarının tüm birimlerde çocuk hakları, çocuk katılımı eğitimi veya atölyesi verilmelidir.

Yerel yönetimlerde çocuk katılımının en etkin araçlarından birisi Çocuk Meclisleri veya Çocuk Danışma Kurullarıdır. Var olan birimlerin etkin çalışmalarının sağlanması, olmayan belediyelerde ise bu türden birimlerin kurulması gereklidir.¹ Ancak mevcut Çocuk Meclisleri veya Çocuk Danışma Kurulları hakkında olumlu örneklerle rastlamak nadirdir.² Elbette çocukların

¹ [190] kaynağından yararlanılarak okul meclisi kurma adımları, yerel yönetimler içinde uyarlanabilir.

² “Bizim çocuk meclisleri ile ilgili Serdar Hoca ile bir çalışmamız vardı, 8 ilde yürüttük. Çocuk meclisleri, iyi düşünülmüş ama çok kötü kullanılan yerler. Araştırmada şöyle çıkmıştı, bazı

sadece bu türden kurullarda bulunmasının veya görüşlerini söylemesinin, katılım hakkının gerçekleşmesine yetmediğini hatırd tutmak gereklidir.

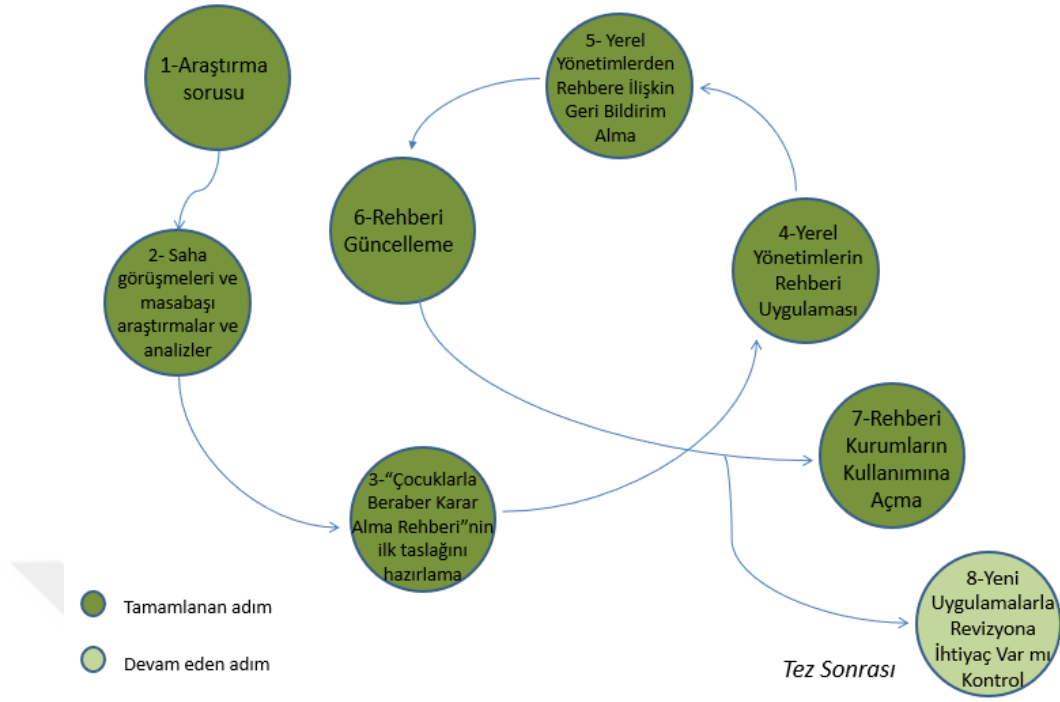
Yerel yönetimler için karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmış olan “Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi”nin, karar alma mekanizmaları ve yasal düzenlemeler içine yerleştirilmesi, kullanımının önündeki bürokratik engellerin kaldırılması, kaynak sıkıntısı nedeniyle eksik veya göstermelik katılımı geçiştirilmesinin önüne geçilmesi vazgeçilmez ve somut adımlar olacaktır. Kullanım ve uygulama açısından öncelikli hedef kitlesi yerel yönetimler olan bu rehberin kullanımını kolaylaştırmak için, merkezden yerele kararlara katılan tüm paydaşların rol alması ve gerekli yasal düzenlemelerin buna göre yapılması gereklidir. BM ÇHS ile uyumlu bir uygulama yönetmeliği hazırlanmalı, yönetmelikte rehberin kullanımına yönelik tüm uygulama süreçleri tanımlanmalıdır.

5.2.3 Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi’nin Kullanımına Yönelik Öneriler

Katılımlı eylem araştırması döngüsünün sonuç aşaması olan 7’nci basamağı ve yeni sorun tanımlı ve daha ileri planlama aşaması olan 8’inci basamağı bu başlık altında anlatılmıştır.

illerdeki meclislerde, Ankara’da öyle çıkmıştı, Belediye Başkanı’nın varsa oğlu, kızı, yakınları partililerin çocukları vardı meclislerde. Hiçbir şekilde etkin kullanılmadı. Çok göstermelik her şey, ben açıkçası o çalışmada iyi bir örneğe rastlamadım.” (Doç. Dr. Hakan Acar, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü)

“Yerel yönetimlerde özellikle çocuk meclisleri kuruluyor. Çocukların aldığı kararlar, yerel yönetimlerde çocuklarla ilgili kararlarda ya da çocukların yaşadıkları çağa tanıklık etmeleri için hayata geçirilebiliyor mu? Hayır geçirilmiyor.” (Mustafa Ruhi Şirin, Çocuk Vakfı Başkanı) [191]

Şekil 5. 1 Katılımlı eylem araştırmasının saha çalışmasına uyarlanması: Yedinci aşama

Yerel yönetimler için karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak için hazırlanmış olan “Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi”nin kamuya açılarak, tüm yerel yönetimlerce kullanılabilir bir içerik olması hedeflenmiştir. Bu sebeple 7’nci ve 8’inci aşamalar, tezden sonraki süreçte yeni uygulamalarla kullanılmaya devam edilmesi ve gerekli ise yeni güncellemeler yapılmasını önermektedir.

Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi, içeriği ve kullanım biçimi itibariyle oldukça esnek ve -katılım hakkına yönelik temel çerçeve sabit olmak kaydıyla- soruların ihtiyaca göre yeniden düzenlenmesine olanak veren bir yapıdadır. Örneğin, kullanım kolaylığına yönelik olarak rehberin çevrimiçi imkanlarla doldurulması için çalışmalar yapılması mümkündür. Bu süreç, katılımlı eylem araştırmasının 8’inci basamağı olan yeni uygulamalarla revizyona ihtiyaç olup olmadığının kontrol edildiği aşamayı desteklemekte, önerilen rehberin ihtiyaca göre şekillendirilmesine olanak tanımaktadır.

Rehberin ihtiyaca göre yeniden düzenlenmesi sürecinde, GY No. 12’de belirlenen şartlar esas alınmalıdır.¹ Buna göre, tüm süreç çocuğun görüşlerini özgürce ifade edebilmeleri için şeffaf ve bilgilendirici olmalı, çocukların katılmaya gönüllü olduğundan emin olunmalı, çocukların görüşlerini ifade etmeleri saygı ile karşılanmalı, çocukların görüşlerine başvurulacak konular, onların yaşamları ile ilgili olmalı, bilgi ve becerilerini kullanmalarına olanak tanınmalı, çocuklarla buluşulan mekan ve yöntemler çocukların yaşlarına, kapasitelerine, gelişim düzeylerine uygun olmalı, ayrımcı bir yaklaşım içermemeli, konu ile ilgili tüm topluluklardan çocukları kapsamalı, katıldıkları süre boyunca çocukların ihtiyacını duyacağı bilgi ve becerilerini geliştirici çalışmalar yapılmalı, çocukların kapasitelerini geliştirmeli, çocukların fiziksel ve ruhsal açıdan kendilerini iyi hissedeceği, herhangi bir kötü muameleye maruz kalmasına izin verilmeyen bir katılım ortamı oluşturulmalı ve çocuklara, onların sunduğu görüşlerin nasıl ve ne kadarının kullanıldığı, kullanılmayan görüşlerinin neden kullanılmadığı gibi konularda geri bildirim verilmelidir.

Bir karar doğrultusunda rehberin uygulanması sırasında, çocukların katılımı için bölgedeki tüm çocuklara duyuru yapılması, bilgilendirilmesi, böyle bir imkandan haberdar edilmesi atlanmaması gereken bir adımdır. Eğer bu yapılmazsa, iyi niyetle başlamış olan bir çalışma, eksik başlamış demektir.

Çocuklarla görüşmelerde, çocukların genelde yetişkinlerin onlara herhangi bir konuda fikirlerini sormadığı, sormayı akıllarına dahi getirmediği algısının hakim olduğu anlaşılmıştır. Yetişkinlerin çocuk katılımı algısını dönüştürürken, çocukların da yetişkinlerin onların görüşlerini ciddiye almayacağı algısını da dönüştürmek gereklidir.

Hart’ın da vurguladığı gibi, çocukların, çocukken ilgi ve becerilerine göre sorumlulukla karşılaşmadan, yetişkin olduklarında sorumlu ve katılımcı yetişkinler olmalarını beklemenin gerçekçi olmadığını [14] hatırd tutmak gereklidir.

¹ ÇHS Genel Yorum No: 12’de belirtilen temel şartlar: “(a) Şeffaf ve bilgilendirici (b) Gönüllü (c) Saygılı (d) İlgili (e) Çocuk dostu (f) Kapsayıcı (g) Eğitim ile desteklenmiş (h) Emniyetli ve riske karşı duyarlı (i) Hesap verebilir”

Sonuç olarak, bu tezin özgün ürünü olarak hazırlanan “Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi”, R. Hart’ın Çocukların Katılımı Merdiveni Modeli’nde altıncı basamak olan “yetişkinlerce başlatılan ancak kararların ortak alındığı” basamağa denk düşmektedir. Hart’ın da belirttiği gibi, bu basamakta çocuklara tartışmaların her aşamasında alan açılmalı, çocukların teknik ayrıntılardan anlamayacakları düşünülmemelidir. Bu sayede, katılımlı eylem araştırması döngüsünün daha ileri planlama aşamasında olan 8’inci basamağı ile hedef, Hart’ın merdiveninde yedinci ve sekinci basamaklara yani Gormander’in Çocuklar Yönetimde kitabında da yazdığı haliyle “Çocuklar öğretmenlerin söylediklerini aralarında tartıştılar. Sonunda, öğretmenlerin de bu girişime katılmalarına karar verdiler. Öğretmenlerin de çocuklar kadar söz hakkı olacaktı; ama çocuklardan daha fazla söz hakkı olmayacaktı.” süreci çocukların başlatıp yine akranları ile sürdürdükleri veya karar alım süreçlerini yetişkinlerle beraber sürdürdükleri adımlara erişmek olmalıdır. [104]

Rehber, karar alma süreçlerinde çocuk katılımını anlamlı bir şekilde etkinleştirmek için bir araç olarak görülmelidir. Temel amaç, kararların çocuklarla beraber alınabileceği imkanlar ve ortamlar oluşturmak için öncelikle istekli olmak, ardından eşit ilişki seviyesini yakalamak için çaba sarfetmektir.

- [1] C. Ward, *The Child in the City*, The Architectural Press Ltd, London, 1977.
- [2] M. Satıcı, “Hak ve Özgürlük Ütopyası Olarak “İnsan Hakları”: Felsefesi ve Eleştirisi”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, pp. 3-30, 2015.
- [3] M. S. Gemalmaz, *Devlet, Birey ve Özgürlük*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- [4] K. Marx, F. Engels, *Alman İdeolojisi*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.
- [5] K. Marx, *Yahudi Sorunu*, Sol Yayınları, İstanbul, 2009.
- [6] A. Çeçen, *İnsan Hakları*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1995.
- [7] Ş. Ünal, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi-İnsan Haklarının Uluslararası İlkeleri*, TBMM Meclis Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2001.
- [8] M. Gülmez, “İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi ve Bu Günkü Ulaştığı Nokta, Farklı Bakış Tarzlarıyla İnsan Hakları Uygulamaları”, *APK Yayınları*, Ankara, 2000.
- [9] M. S. Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2001.
- [10] B. Savcı, *İnsan Hakları, Kanunilik Yolu ile Korunması*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953.
- [11] İnsan Hakları Derneği,
<https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/>, 30.11.2018.
- [12] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,
https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, 30.11.2018.
- [13] UNICEF Türkiye,
<https://www.unicef.org/turkey/media/7941/file/%C3%87HDS%20ve%20%C4%B0htiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kurallar%C4%B1%20ile%20%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1%20Komitesi%20Genel%20Yorumlar%C4%B1.pdf>, 30.11.2018.
- [14] R. Hart, *Children’s Participation From Tokenizm to Citizenship*, UNICEF, New York, 1992.
- [15] Genç Sesler Projesi,
<https://www.youtube.com/watch?v=qTd3rZg2Uwg>, 30.03.2020.
- [16] S. R. Arnstein, “A Ladder of Citizen Participation”, *Journal of the American Planning Association*, 1969, pp. 216-224.
- [17] R. Hart, (Çev. T. Şener-Kılınç), *Çocukların Katılımı*, Nobel Kitap, Ankara, 2016.

- [18] Participation Models A Chase Through the Maze Citizens, Youth, Online,
<https://www.nonformality.org/wp-content/uploads/2011/07/Participation-Models-20110703.pdf>,
30.11.2018.
- [19] D. Driskell, Creating Better Cities with Children and Youth A Manual For Participation, UNESCO Publications, Almanya, 2002.
- [20] M. Francis ve R. Lorenzo, “Seven Realms Of Children’s Participation”, Journal of Environmental Psychology, 202, pp. 157-169.
- [21] Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı,
<http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/storage/app/media/uploaded-files/cocuk-katilim-politika-belgesi1612.pdf>, 30.11.2018.
- [22] H. Lefebvre, Şehir Hakkı, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- [23] New Left Review, <https://newleftreview.org/issues/ii53/articles/david-harvey-the-right-to-the-city>, 30.11.2018.
- [24] R. V. Öner ve F. Osmanoğulları, “Kentli Haklarına Karşı Şehir Hakkı: Farklılıklar, Benzerlikler ve Eğilimler”, Emek Araştırma Dergisi (GEAD), Cilt 8, pp. 75-98, 2017.
- [25] S. B. Işıklar ve N. Kırıcı, “Çocukların Kentsel Mekana Katılım Hakkı”, 1st International Mediterranean Science and Engineering Congress (IMSEC 2016), 2016.
https://www.researchgate.net/publication/325896903_Cocuklarin_Kentsel_Mekana_Katilim_Hakki_The_Children%27s_Right_for_Participating_to_Urban_Spaces
- [26] L. Chawla, (Ed. I. Altman ve S.M. Low) “Childhood Place Attachments”, Place attachment, NY: Plenum Press, New York, 1992.
- [27] L. Chawla, “Evaluating Children’s Participation: Seeking areas of consensus”, Participatory Learning and Action Notes, Cilt No. 42, pp. 9-13, 2001.
https://www.researchgate.net/publication/242538954_Evaluating_children%27s_participation_Seeking_areas_of_consensus
- [28] İstanbul Bilgi Üniversitesi, Çocuk Çalışmaları,
<https://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2020/07/Karar-Vericiler-I%CC%87c%CC%A7in-C%CC%A7ocuk-Etki-Deg%CC%86erlendirmesi-1.-Bo%CC%88lu%CC%88m.pdf>, 01.10.2021.
- [29] Sivil Toplum Geliştirme Merkezi,
<https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/belediye-stratejik-plan-bilgi-notu-final.pdf>, 01.10.2021.
- [30] Y. Kemal, Çocuklar İnsandır, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.
- [31] J. W. Creswell, (Çeviri Y. Dede), “Nitel Yöntemler”, Araştırma Deseni, Eğiten Kitap, Ankara, 2017.

- [32] O. Uygun, (Ed. K. Tankuter), “İnsan Hakları Kuramı”, İnsan Hakları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- [33] J. Donnelly, (Çev. M. Erdoğan, L. Korkut), Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları, Yetkin Yayınları, Ankara, 1995.
- [34] A. Cevizci, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002. Sayfa no 466
- [35] I. Kant, (Ed. H. Reiss), “On Common Sayings, ‘this May be true in Theory, but It Does Not Apply in Practice’”, Kant’s Political Writings, Cambridge University Press, Cambridge, 1970.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/222330>.
- [36] K. Marx, F. Engels, Alman İdeolojisi, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.
- [37] Türkiye İnsan Hakları Kurumu, İnsan Hakları, Matus Basımevi, Ankara, 2006.
- [38] İ. Tekeli, “Kente Karşı İşlenen Suç mu? Yoksa Kentlinin Gasp edilen Hakkı mı?”, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1994.
- [39] E. İlal, "Magna Carta", Journal of Istanbul University Law Faculty, c. 34, sayı. 1-4, ss. 210-242, 2011.
- [40] İ. Giritli, P. Bilgen, T. Akgüner ve K. Berk, İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul, 2012.
- [41] Yale Law School,
https://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp, 30.11.2018.
- [42] M. Kapani, İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, BB101 Yayınları, İstanbul, 1991.
- [43] M. Erdoğan, İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku, Orion Kitapevi, Ankara, 2012.
- [44] M. Gülmez, “İnsan Haklarında Uluslararasılıktan Ulusalüstülüğe Geçiş Süreci ve Türkiye’de Durum”, Sivil Toplum Dergisi, Cilt. 4 (13-14), pp 83-96. 2006.
- [45] A. Rona, Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2006.
- [46] İnsan Hakları Merkezi,
<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaraIliskinSozlesme.pdf>, 30.11.2018.
- [47] İnsan Hakları Merkezi,
<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf>, 30.11.2018.
- [48] Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi,
https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093321bm_05.pdf, 30.11.2018.

- [49] İnsan Hakları Merkezi,
<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EngellilerinHaklarinaIliskinSozlesme.pdf>, 10.05.2022.
- [50] Resmi Gazete,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf>, 10.05.2022.
- [51] A. Beyazova, I. Tüzün ve A. Z. Kılıç (ed. E. Erbay), “Eğitimde Çocuk Katılımı: Türkiye’deki Olanaklara Dair Bir Değerlendirme”, Çocuk Katılımı, (1-27 ss.). Nobel Yayın, Ankara, 2016.
- [52] Cenevre Çocuk Hakları Sözleşmesi,
<http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>, 10.08.2021.
- [53] Hukuk Ansiklopedisi,
<https://hukukbook.com/cocuk-haklari-beyannamesi/>, 10.08.2021.
- [54] Hukuk Ansiklopedisi,
<https://hukukbook.com/wp-content/uploads/2017/08/cenevre-COCUK-HAKLARI-BEYANNAMESI-1-1-300x432.jpg>, 10.08.2021.
- [55] Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi,
https://www.kdkcocuk.gov.tr/anasayfa/contents/files/YasalDuzenlemeler/BM_cocuk_Haklari_Bildirisi.pdf, 10.08.2021.
- [56] Sivil Toplum Geliştirme Merkezi,
<https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2021-09/yetiskin-kitapcik-compressed.pdf>, 01.11.2021.
- [57] İnsan Hakları İzleme,
https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_list.php?qs=BM%20%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1%20Komitesi%27nin%20%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1na%20dair%20S%C3%B6zle%C5%9Fme%27ye%20ili%C5%9Fkin%20Genel%20Yorumlar%C4%B1&f=all&criteria=or, 10.08.2021.
- [58] Resmî Gazete,
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>, 10.08.2021.
- [59] İnsan Hakları Ortak Platformu,
https://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2015/10/ZeynepElibol_CekincelerRaporu.pdf, 30.11.2018.
- [60] United Nations Human Rights,
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/TUR/CO/2-3&Lang=En, 10.08.2021.

- [61] İnsan Hakları İzleme,
https://insanhaklariizleme.org/vt/yayin_view.php?editid1=435,
10.08.2021.
- [62] Malumatfuruş,
<https://www.malumatfurus.org/dunyanin-ilk-cocuk-haklari-bildirgesi/>,
10.08.2021.
- [63] İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları,
https://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2020/02/COCA_DOD_kitap_COCUK_BASKI.pdf,
10.08.2021.
- [64] İçişleri Bakanlığı,
<https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf>, 01.11.2021.
- [65] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Çocuk Koruma Kanunu,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>, 01.11.2021.
- [66] Ludwig-Maximilians Universitat Munchen,
https://www.ekwee.uni-muenchen.de/vkee_download/derya/oezkan_mycity_tr.pdf, 01.11.2021.
- [67] D. Harvey, Asi Şehirler Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru, Metis Yayınları, İstanbul, 2013.
- [68] M. Mayer, (Der. N. Brenner, P. Marcuse, M. Mayer) “Toplumsal Kent Hareketlerinde Kent Hakkı”, Kar için Değil Halk için, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- [69] M. Güler, “Kentsel Haklar Kapitalizm ve Katılım”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C.66-1, pp. 49-71, 2011.
- [70] A. Brown, “The 'Right to the City': from Paris 1968 to Rio 2010”, School of City & Regional Planning, Cardiff University, pp. 341-348, 2010.
- [71] Council of Europe, <https://rm.coe.int/168071923d>, 10.08.2021.
- [72] E. K. Pektaş ve F. Akın, “Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak “Katılım Hakkı” ve Türkiye”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, C. 12, pp.23-49, 2010.
- [73] Council of Europe, <https://rm.coe.int/european-urban-charter-ii-manifesto-for-a-new-urbanity/168071a1b5>, 10.08.2021.
- [74] United Cities and Local Governments,
https://www.uclg-cisd.org/sites/default/files/CISDP%20Carta%20Europea%20Sencera_FINAL_3.pdf, 10.08.2021.

- [75] S. S. Zeybekoğlu, “Kentsel Dönüşüm ve Kentte İnsan Hakları”, Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.
- [76] V. Derr, L. Chawla, M. Mintzer, D. F. Cushing ve W. Van Vliet, “A City for All Citizens: Integrating Children and Youth from Marginalized Populations into City Planning”, Buildings, C: 3, pp 482-505, 2013.
- [77] K. L. Knowles-Yáñez, “Children’s Participation in Planning Processes”, Journal of Planning Literature, C. 20(1), pp. 3-14, 2005.
<https://doi.org/10.1177/0885412205277032>
- [78] K. Lynch, Growing Up in Cities, M.I.T. Press, Massachusetts, 1977.
- [79] L. Chawla, “Growing Up in Cities: A Report On Research Under Way”, Environment and Urbanization, C. 9, pp. 247-252, 1997.
- [80] NC State University,
<https://repository.lib.ncsu.edu/bitstream/handle/1840.16/5206/etd.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 10.08.2021.
- [81] A. Alpan, “Mekân Sahipliliği için Mekânı Çocuklarla Birlikte Üretmek: Eskişehir Odunpazarı için Bir Model Önerisi”, İdeal Kent-Kent ve Çocuk, C. 17, pp. 202-251, 2015.
- [82] Y. C. Severcan, “Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramı ve Yaşanılan Çevrelerin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği” İdeal Kent-Kent ve Çocuk, C: 17, pp. 142-181, 2015.
- [83] L. Horelli, “Constructing a theoretical framework for environmental child-friendliness. Children”, Youth and Environments, C. 17. pp. 267-292, 2007.
- [84] UNICEF Child Friendly Cities Initiative,
<https://childfriendlycities.org/what-is-a-child-friendly-city/>, 10.08.2021.
- [85] UNICEF Child Friendly Cities Initiative,
<https://childfriendlycities.org/turkey/>, 10.08.2021.
- [86] UNICEF Child Friendly Cities Initiative,
<https://s25924.pcdn.co/wp-content/uploads/2017/10/Turkey-CFC-Catalogue-2014-2016.pdf>, 10.08.2021
- [87] J. Jacobs, (Çev. Doğan, Bülent), Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı, Metis Yayınları, İstanbul, 2015.
- [88] B. D. Shirley, Children and The Urban Spatial Environment: Meaning and Action From Young People’s Angle Of Vision, University of California, Los Angeles, 1994.
- [89] Child in The City,
<https://www.childinthecity.org/2021/09/09/the-child-in-the-city-1978-an-extensive-summary/?gdpr=accept>, 29.11.2021.

- [90] The Riba Journal, <https://www.ribaj.com/culture/favourite-books-the-child-in-the-city-colin-ward-shumi-bose> 29.11.2021.
- [91] Sendika.org,
<https://sendika.org/2012/07/kent-hakki-yeniden-hayat-bulurken-cihan-uzuncarsili-baysal-egitim-bilim-toplum-69541/>, 10.09.2019.
- [92] D. Driskell, K. Bannerjee ve L. Chawla, “Rhetoric, reality and resilience: overcoming obstacles to young people’s participation in development”, *Environment&Urbanization*, C. 13, pp. 77-89, 2001.
- [93] S. Arnstein, “A Ladder of Citizen Participation”, *Journal of American Planning*, C. 35, pp. 216-224, 1969.
- [94] S. White, “Depoliticising Development: The Uses and Abuses Of Participation”, *Development in Practice*. C. 6, pp. 6-15, 1996.
- [95] P. Treseder, *Empowering Children and Young People: Promoting Involvement in Decision-Making*, Save The Children, London, 1997.
- [96] B. Bell, *Practice Standards In Children’s Participation*, Save The Children, London, 2004.
- [97] S. Davidson, “Spinning the Wheel of Empowerment”, *Planning*, C. 1262, pp.14-15, 1998.
- [98] H. Shier, “Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations”, *Children and Society*, C. 15, pp. 107-117, 2001.
- [99] M. Francis ve R. Lorenzo, “Seven Realms Of Children’s Participation”, *Journal of Environmental Psychology*, C. 22, pp. 157-169, 2002.
<https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0248>
- [100] Y. Çakırer Özservet, (Ed. E. Erbay), “Çocuklar İçin Katılımcı Yerel Yönetimler”, *Çocuk Katılımı*. Nobel Yayın, Ankara, 2016.
- [101] European Commission,
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/lundy_model_of_participation.pdf, 30.10.2018.
- [102] D. Kennan, B. Brady ve C. Forkan, “Space, Voice, Audience and Influence: The Lundy Model of Participation”, *Child Welfare Practice*, C. 31:3, pp. 205-218, 2018. DOI: 10.1080/09503153.2018.1483494
- [103] L. Lundy, ““Voice” is not Enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child p. 930, *British Educational Research Journal*, C. 33:6, pp. 927-942, 2007.
- [104] G. Ohrlander (Gormander), (Çev. Mehmet Çağ), *Çocuklar Yönetimde*, Cem Yayınevi Çocuk Dizisi, İzmir, 1976.
- [105] European Union Agency For Fundamental Rights,
<https://fra.europa.eu/en/publication/2015/mapping-child-protection-systems-eu/impact-assessment>, 30.11.2018.
- [106] Kids Rights,

- <https://www.kidsrights.org/research/kidsrights-index/>, 10.11.2021.
- [107] Ü. Kaygısız, (Ed. Y. Mamur Işıkcı, A. Dirikoç), “İsveç'te Çocuklara Yönelik Yönetmelik Örgütlenmeler” Çocuklara Yönelik Karşılaştırmalı Yönetmelik Yapılar, pp. 155-178, Astana Yayınları, Ankara, 2020.
- [108] Kids Rights,
<https://files.kidsrights.org/wp-content/uploads/2021/06/03095317/KidsRights-Index-2021-Report.pdf>, 10.11.2021.
- [109] M. Nordstrom ve M. Wales, “Enhancing Urban Transformative Capacity Through Children’s Participation in Planning”, *Ambio*, C. 48, pp. 507-514, 2019. <https://doi.org/10.1007/s13280-019-01146-5>
- [110] H. I. Bahçeci Başparmak (Ed. Y. Mamur Işıkcı, A. Dirikoç), “Birleşik Krallık'ta Çocuklara Yönelik Yerel Yönetim Yapılanması” Çocuklara Yönelik Karşılaştırmalı Yönetmelik Yapılar, pp. 128-154, Astana Yayınları, Ankara, 2020.
- [111] UNICEF,
https://www.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2017/09/Unicef-UK-CRIA-comparative-review_FOR-PUBLICATION.pdf, 10.11.2021.
- [112] The Scottish Government, <https://www.kisa.link/QaCs>, 10.11.2021.
- [113] E. Arslan Kılıçoğlu ve N. Aral (Ed. Y. Mamur Işıkcı, A. Dirikoç), “Finlandiya'da Çocuklara Yönelik Yönetmelik Örgütlenme ve Politikalar” Çocuklara Yönelik Karşılaştırmalı Yönetmelik Yapılar, pp. 291-303, Astana Yayınları, Ankara, 2020.
- [114] Suomen Evankelis-Luterilainen Kirkko,
<https://evl.fi/documents/1327140/39461555/LAVA-ohjeistus/9308d811-9e19-0cbe-b82e-560082043d97>, 10.11.2021
- [115] M. Nordström, “Children’s Views on Child-friendly Environments in Different Geographical, Cultural and Social Neighbourhoods”, *Urban Studies*, C. 47(3), pp. 514-528, 2010.
- [116] N. Çalış (Ed. Y. Mamur Işıkcı, A. Dirikoç), “Avustralya'da Çocuklara Yönelik Yönetmelik Örgütlenmeler” Çocuklara Yönelik Karşılaştırmalı Yönetmelik Yapılar, pp. 55-79, Astana Yayınları, Ankara, 2020.
- [117] Commissioner for Children and Young People,
<https://www.ccyp.wa.gov.au/media/4338/ccyp-child-impact-assessment-g-web-enabled-file-june-2020.pdf>, 10.11.2021.
- [118] Ministry of Social Development,
<https://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/resources/child-impact-assessment-guide-jul18.pdf>, 10.11.2021.

- [119] M. S. Ozan ve S. M. Önen (Ed. Y. Mamur Işıkcı, A. Dirikoç), “Almanya'da Çocuk Haklarına Yönelik Yönetmelik Yapılanma” Çocuklara Yönelik Karşılaştırmalı Yönetmelik Yapılar, pp. 217-232, Astana Yayınları, Ankara, 2020.
- [120] H. Akıllı (Ed. Y. Mamur Işıkcı, A. Dirikoç), “Danimarka'da Çocuklara Yönelik Yönetmelik Yapılanma” Çocuklara Yönelik Karşılaştırmalı Yönetmelik Yapılar, pp. 81-108, Astana Yayınları, Ankara, 2020.
- [121] H. Şengün (Ed. Y. Mamur Işıkcı, A. Dirikoç), “Norveç'te Çocuk Hakları ve Çocuk Politikalarının Yönetimi” Çocuklara Yönelik Karşılaştırmalı Yönetmelik Yapılar, pp. 339-373, Astana Yayınları, Ankara, 2020.
- [122] Durmuş, G. Koca, A. Karar Vericiler İçin Çocuk Etki Değerlendirmesi 2. Bölüm Türkiye'de Çocuk Etki Değerlendirme İçin Bir Deneme: Şişli Belediyesi Çocuk Oyun Evi Örneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2021.
- [123] Resmi Gazete,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131214-15-1.pdf>,
10.08.2021.
- [124] Çocuk Vakfı,
<https://www.cocukvakfi.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/42k.pdf>,
10.08.2021.
- [125] Anadolu Ajansı,
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/aile-bakani-kaya-ulusal-cocuk-stratejisi-belgesi-hazirliklari-tamam/1135296>, 10.08.2021.
- [126] Çocuk İstanbul, <http://www.cocukistanbul.org/>, 10.08.2021.
- [127] Kids Rights, <https://kidsrights.org/>, 10.11.2021.
- [128] World Legal Information Institute,
<http://www.worldlii.org/int/other/treaties/COETSER/2009/4.html>,
10.11.2021.
- [129] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Belediye Kanunu
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5393&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021
- [130] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, İmar Kanunu
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3194&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021.
- [131] Melih Ersoy, Prof. Dr.
<http://www.melihersoy.com/wp-content/uploads/2012/04/Kentlesme-ve-Imarla-Ilgili-Uc-Yasa-Taslaginin-Dusundurdukleri.pdf>, 01.11.2021.
- [132] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Büyükşehir Belediyesi Kanunu

- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021.
- [133] B. Şinik, “Türkiye’de Yerel Katılım: Fransa ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, Çağdaş Yerel Yönetimler, C. 18, pp. 1-22, 2009.
- [134] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, İl Genel Meclisi Çalışma Yönetmeliği,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9530&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021.
- [135] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Belediye Meclisi Çalışma Yönetmeliği,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9529&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021.
- [136] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9521&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021.
- [137] Resmî Gazete,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/02/20180226-10.htm>, 01.11.2021.
- [138] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Büyükşehir Belediyeleri Koordinasyon Merkezleri Yönetmeliği,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10397&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021.
- [139] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Kent Konseyi Yönetmeliği,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10687&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021.
- [140] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği,
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19788&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021.
- [141] A. Ataöv, Çocuk Alanında Çalışan Sivil Toplum Örgütleri için Katılımlı Eylem Araştırması ve Öğrenme Yöntemi Uygulama Kılavuzu, Uluslararası Çocuk Merkezi Yayını, Ankara, 2017.
- [142] A. P. Johnson A. P. (Çev. Y. Uzuner, M. Özten-Anay), Eylem Araştırması El Kitabı, Anı Yayıncılık, Ankara, 2014.
- [143] M. Walter, (Ed. A. Bryman), “Participatory Action Research”, Social Research Methods, pp. 151-158, The Falmer Press, London, 2009.
- [144] The Open University,

<https://disde.minedu.gob.pe/bitstream/handle/20.500.12799/3590/Action%20Research%20A%20Guide%20for%20Associate%20Lecturers.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 01.11.2021.

[145] Ninarva TR,

<https://www.youtube.com/watch?v=tb7GPjwuS3U>, 01.11.2021.

[146] E. Erdoğan ve P. Uyan-Semerci, Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklilikler, Sınırlılıklar ve İncelikler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2021.

[147] İ. Erdoğan, (2012) Pozitivist Metodoloji ve Ötesi, Erk Yayınları, Ankara, 2012.

[148] B. Baloğlu, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi, Der Yayınları, İstanbul, 2006.

[149] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf>, 01.11.2021.

[150] Mali Hizmetler Uzmanları Derneği,

<http://www.malihizmetler.org.tr/dosyalar/spkilavuz.pdf>, 01.11.2021.

[151] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Arnavutköy Stratejik Planı,

http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/pdT4S+Arnavutkoy_20-24_SP.pdf, 11.10.2020.

[152] Ataşehir Belediyesi, Ataşehir Stratejik Planı,

<https://www.atasehir.bel.tr/Uploads/StrategicalPlans/Files/d1f0c407c3de462dbac2d15cc2477338.pdf>, 11.10.2020.

[153] Avcılar Belediyesi, Avcılar Stratejik Planı,

<https://www.avcilar.bel.tr/icerikDosyalar/5dfca37fdaca71576838015.pdf>, 11.10.2020.

[154] Bağcılar Belediyesi, Bağcılar Stratejik Planı,

http://www.bagcilar.bel.tr/Files/eKitap/StratejikPlan/2020_2024sp/files/downloads/BB_Stratejik_Plani_2020_2024.pdf, 11.10.2020.

[155] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Bahçelievler Stratejik Planı,

<http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/FDezI+20202024StratejikPlan.pdf>, 11.10.2020.

[156] Bakırköy Belediyesi, Bakırköy Stratejik Planı,

https://www.bakirkoy.bel.tr/files_upload/kurumsalmenu/1570098247.pdf, 11.10.2020.

[157] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Başakşehir Stratejik Planı, <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/rp17I+2020-2024-yili-Stratejik-Plani-compressed.pdf>, 11.10.2020.

- [158] Bayrampaşa Belediyesi, Bayrampaşa Stratejik Planı,
<http://www.bayrampasa.bel.tr/dosyalar/dosya/is-j7kq-bayrampaa-belediyesi-2020-2024-yillar-stratejik-plan.pdf>, 11.10.2020.
- [159] Beşiktaş Belediyesi, Beşiktaş Stratejik Planı,
<https://www.besiktas.bel.tr/Resimler/file/Be%C5%9Fikta%C5%9F%20Belediyesi%202020-2024%20Stratejik%20Plan%C4%B1.pdf>, 11.10.2020.
- [160] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Beykoz Stratejik Planı,
http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/pgFiy+Beykoz_20-24_SP.pdf, 11.10.2020.
- [161] Beylikdüzü Belediyesi, Beylikdüzü Stratejik Planı,
https://www.beylikduzu.istanbul/BBImages/Slider/Image/2020-stratejik_plan_15102019baski.pdf, 11.10.2020.
- [162] Beyoğlu Belediyesi, Beyoğlu Stratejik Planı,
https://beyoglu.bel.tr/downloads/stratejik_plan_2020-2024.pdf, 11.10.2020.
- [163] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Büyükçekmece Stratejik Planı,
http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/C4Aym+Buyukcekmece_B_2020-2024_Stratejik_Plan.pdf, 11.10.2020.
- [164] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Çatalca Stratejik Planı,
http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/81mW8+Catalca_20-24_SP.pdf, 11.10.2020.
- [165] Çekmeköy Belediyesi, Çekmeköy Stratejik Planı,
<https://www.cekmekoy.bel.tr/uploads/geneldosya/2020-2024-stratejik-plan-283-d.pdf>, 11.10.2020.
- [166] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Esenler Stratejik Planı,
http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/MKQWO+Esenler_sp.pdf, 11.10.2020.
- [167] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Esenyurt Stratejik Planı,
http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/VyxjU+esenyurt_2020-2024strajikplan.pdf, 11.10.2020.
- [168] Eyüpsultan Belediyesi, Eyüpsultan Stratejik Planı,
<https://www.eyupsultan.bel.tr/userfiles/files/2020-2024-stratejik-plan.pdf>, 11.10.2020.
- [169] Fatih Belediyesi, Fatih Stratejik Planı,

- <http://www.fatih.bel.tr/images/File/9668a4b9482341d896fb55f5223ec10e.pdf>, 11.10.2020.
- [170] Gaziosmanpaşa Belediyesi, Gaziosmanpaşa Stratejik Planı,
<https://www.gaziosmanpasa.bel.tr/userfiles/pdf/125-Stratejikplan.pdf>, 11.10.2020.
- [171] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Güngören Stratejik Planı,
http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/UXhpY+Gungoren_20-24_SP.pdf, 11.10.2020.
- [172] Kadıköy Belediyesi, Kadıköy Stratejik Planı,
https://www.kadikoy.bel.tr/Documents/file/dosya/2020-2024_stratejik_plan.pdf, 11.10.2020.
- [173] Kağıthane Belediyesi, Kağıthane Stratejik Planı,
<http://www.kagithane.istanbul/images/download/2020-2024-Stratejik-Plan.pdf>, 11.10.2020.
- [174] Kartal Belediyesi, Kartal Stratejik Planı,
https://www.kartal.bel.tr/tr/dosyalar/2020_2024_Stratejik_Plan.pdf, 11.10.2020.
- [175] Küçükçekmece Belediyesi, Küçükçekmece Stratejik Planı,
<https://kucukcekmece.istanbul/Content/dosya/1945/stratejik-plan-2020-2024-37246-5047203.pdf>, 11.10.2020.
- [176] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Maltepe Stratejik Planı,
http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/wCP1U+Maltepe_20-24_SP.pdf, 11.10.2020.
- [177] Pendik Belediyesi, Pendik Stratejik Planı,
https://www.pendik.bel.tr/data/dokumanlar/5dba959341ee9_2020-2024-stratejik-plan.pdf, 11.10.2020.
- [178] Sancaktepe Belediyesi, Sancaktepe Stratejik Planı,
http://www.sancaktepe.bel.tr/e-dergi/StratejikPlan_2020-2024.pdf, 11.10.2020.
- [179] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Sarıyer Stratejik Planı,
http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/ieXfE+Sariyer_Stratejik_Plan2020-2024_Kitapcik.pdf, 11.10.2020.
- [180] TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Silivri Stratejik Planı,
http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/vDV1U+2020-2024_SILIVRI_BEL_STRATEJIK_PLANII.pdf, 11.10.2020.
- [181] Şişli Belediyesi, Şişli Stratejik Planı,

- <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2020/6/637280864082952182-%C5%9Ei%C5%9Fli-Belediyesi-2020-2024-Stratejik-Plani.pdf>, 11.10.2020.
- [182] Sultanbeyli Belediyesi, Sultanbeyli Stratejik Planı,
https://www.sultanbeyli.istanbul/wp-content/uploads/2020/01/SB_Stratejik_Plan_2019-2024.pdf, 11.10.2020.
- [183] Sultangazi Belediyesi, Sultangazi Stratejik Planı,
<https://sultangazi.bel.tr/ups/files/dosyalar/pdf/2020-2024%20STRATEJ%C4%B0K%20PLAN.pdf>, 11.10.2020.
- [184] Tuzla Belediyesi, Tuzla Stratejik Planı,
[https://www.tuzla.bel.tr/Files/pdf/stratejik/TUZLA%20BELED%C4%B0YES%C4%B0%20-%20STRATEJ%C4%B0K%20PLAN%20\(2020-2024\).pdf](https://www.tuzla.bel.tr/Files/pdf/stratejik/TUZLA%20BELED%C4%B0YES%C4%B0%20-%20STRATEJ%C4%B0K%20PLAN%20(2020-2024).pdf), 11.10.2020.
- [185] Ümraniye Belediyesi, Ümraniye Stratejik Planı,
https://mobil.umraniye.bel.tr/userfiles/files/Performans/2020-2024_Stratejik_Plan.pdf, 11.10.2020.
- [186] Üsküdar Belediyesi, Üsküdar Stratejik Planı,
<https://www.uskudar.bel.tr/userfiles/files/kitaplar/2020-2024%20Stratejik%20Plan.pdf>, 11.10.2020.
- [187] Zeytinburnu Belediyesi, Zeytinburnu Stratejik Planı,
https://www.zeytinburnu.istanbul/Document/FileManager/Zeytinburnu_2020_2024_StratejikPlani.pdf, 11.10.2020.
- [188] Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,
https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/editordosya/file/MEVZUAT/PlanGosterim/EK_1d%20Uygulama%20Imar%20Plani%20Gosterimleri.pdf, 01.11.2021.
- [189] European Commission,
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/guide_child_friendly_documents_0.pdf, 02.01.2022
- [190] İstanbul Bilgi Üniversitesi, Çocuk Çalışmaları,
https://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2020/02/Okul_Mecisleri-icin_Uygulama_Kilavuzu.pdf, 08.04.2021
- [191] E. Erbay, Çocuk Hakları, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2013.

EK 1: Çocuk hakları alanında uzman, sivil toplum örgütü temsilcisi ve akademisyen görüşmeci listesi

Tablo A. 1 Çocuk hakları alanında uzman, sivil toplum örgütü temsilcisi ve akademisyen görüşmeci listesi

Kod	Kurum	Görüşme Tarihi
UG.1	İstanbul Bilgi Üniversitesi, Çocuk Çalışmaları Birimi	16.07.2019
UG.2	Bianet	16.07.2019
UG.3	İstanbul Bilgi Üniversitesi, Çocuk Çalışmaları Birimi	18.07.2019
UG.4	Mekanda Adalet Derneği	7.08.2019
UG.5	Şehir Dedektifi	9.08.2019
UG.6	Marmara Üniversitesi, Yerel Yönetimler Bölümü	28.08.2019
UG.7	PabMimarlık ve PabEdu	29.08.2019
UG.8	PabMimarlık ve PabEdu	29.08.2019
UG.9	Kadir Has Üniversitesi, Kent ve Çocuk Bölümü	29.08.2019
UG.10	Bernar van Leer Vakfı	13.09.2019
UG.11	Bernar van Leer Vakfı	13.09.2019
UG.12	Eğitim Reformu Girişimi	19.02.2020

EK 2: Çocuk hakları alanında uzman, sivil toplum örgütü temsilcisi ve akademisyen görüşmecilere yönelik soru akışı

1. Kendinizi tanıtır mısınız?
2. Çocuk konusunda hangi çalışmalarda bulundunuz?
3. Çocuk hakları ve çocuk katılımı, çocuk ve mekan/kent/şehir, konularında çalışmalar yaptığınızı biliyorum. Bu çalışmaya neden başladınız, neler yapabildiniz, neleri yapamadınız? Sizi bu çalışmaya iten şey ne idi?
4. Türkiye ve dünyadaki duruma bakarak, çocuk hakları konusunda neler söylersiniz?
5. Çocuğun katılım hakkı konusunda Türkiye’de neredeyiz?
6. Roger A. Hart 1992 yılında özellikle çocukların ve gençlerin katılımını konu alan Katılım Merdiveni’ni geliştirmiştir. Katılım merdiveni hakkında neler söylemek istersiniz? Günümüzdeki yeri nedir, basamaklarda ne kadar yukarı çıkabiliyoruz?
7. Çocukların kapasitelerine, yaşlarına veya yetiştikleri sosyal-kültürel-ekonomik coğrafyaya göre, etkin katılımları için bilgilendirilmesinin gerektiğini düşünüyor musunuz, nasıl işleyeceğini düşünüyorsunuz?
8. Çocuğun karar alma süreçlerine etkin katılımının sağlanabilmesinin yolları hakkında neler söylersiniz?
9. Kent hakkı kavramını duydunuz mu? Sizin için ne ifade ediyor?
10. ÇHS madde 3 “çocukla ilgili bütün işlerde onun üstün yararı en başta gözetilmeli” ilkesi bağlamında çocuğun üstün yararı kentte nasıl sağlanabilir?
11. Sizce kentler çocukların ihtiyaçlarının ne kadarını karşılıyor?
12. Çocuk mekânı denilince ne aklınıza geliyor? Çocuk dostu kent denilince ne aklınıza geliyor? Dışarıdan bir söylem midir?
13. ÇHS madde 12 “Çocuğun görüşünü bildirme ve kendisini etkileyen meselelerde görüşlerinin dikkate alınması hakkı”nı düzenliyor. Buna bağlı

olarak kentte çocukların katılım hakkının karar süreçlerine katılımı ve mekânı kullanmaya/yaşama katılıma ilişkin olarak nasıl sağlanabileceğini düşünüyorsunuz?

- 14.Çocukların kentte katılım hakkını inceleyen, örneklemeye çalışan çalışmalardan örnek verebilir misiniz?
- 15.“Bir çocukluk şehri istemiyorum. Çocuklarla aynı dünyada yaşayacağım bir şehir istiyorum. Çocukları ve etkinliklerini bir kenara ayıran bir şehir yerine ortak bir şehir.” [1] Çocuklarla birlikte şehri paylaşmak konusunda neler düşünürsünüz?

EK 3: Yerel Yönetimler Görüşmeci Listesi

Tablo C. 1 Yerel yönetimler görüşmeci listesi

Kod	İlçe	Birim
YYG.1	Ataşehir	<i>Belirtilmedi</i>
YYG.2	Avcılar	Avcılar Belediyesi Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.3	Beylikdüzü	<i>Belirtilmedi</i>
YYG.4	Beyoğlu	Beyoğlu Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.5	Büyüçekmece	<i>Belirtilmedi</i>
YYG.6	Eyüpsultan	Eyüpsultan Belediyesi - Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.7	Eyüpsultan	Eyüpsultan Belediyesi - Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.8	Eyüpsultan	Eyüpsultan Belediyesi - Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.9	Küçükçekmece	Küçükçekmece Belediyesi - Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.10	Küçükçekmece	Küçükçekmece Belediyesi - Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.11	Küçükçekmece	Küçükçekmece Belediyesi - Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.12	Küçükçekmece	Küçükçekmece Belediyesi - Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.13	Küçükçekmece	Küçükçekmece Belediyesi - Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.14	Küçükçekmece	Küçükçekmece Belediyesi - Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.15	Küçükçekmece	Küçükçekmece Belediyesi - Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.16	Küçükçekmece	Küçükçekmece Belediyesi - Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü
YYG.17	Maltepe	<i>Belirtilmedi</i>
YYG.18	Sarıyer	Sarıyer Belediyesi Gençlik Eğitim Merkezi (SAGEM)

EK 4: Yerel Yönetimler Görüşmecilerine Yönelik Soru Listesi

1. Kurumunuzda çocuk katılımı nasıl tanımlanıyor?
2. Kurumunuza göre çocuk katılımının yararları nelerdir? Çocuk katılımının önündeki engeller nelerdir?
3. Çocukların yaşadıkları mahalle veya bölge ilgili karar alma süreçlerine etkin olarak katılabilmelerinin yolları nelerdir?
4. Kurumunuzun en yaygın çocuk katılımı şekli nedir?
5. Kurumunuzda Çocuk Meclisi veya Çocuk Danışma Kurulu gibi birimler var mı? Varsa, aktif olarak çalışıyor mu? Neler yapıyor? Yoksa, oluşturmayı düşünüyor musunuz? İlk olarak ne ile başlarsınız? Kimlere danışırsınız veya iş birliği yaparsınız?
6. Kurumunuzda çocukları ilgilendiren kararlar alınıyor mu? Alınıyorsa, neler?
7. Bu kararlarda kimlerin katkısı oluyor? Alınan kararlar hangi ihtiyacı karşılıyor ve hangi çocukları kapsıyor? Kararın çocuğun öncelikli yararına olup olmadığını nasıl belirlersiniz?
8. Kararların uygulama süreci nasıl yürütülüyor? Bütçe ayrılıyor mu?
9. Çocuk Etki Değerlendirmesini daha önce duymuş muydunuz? Sizce nasıl bir şeydir?
10. Kurumunuz için çocukların karar alma mekanizmalarına katılımını sağlamanızı kolaylaştıracak bir rehber veya kılavuz olsa, bu rehber veya kılavuzdan neler beklerdiniz?
11. Kurumunuz bir rehber veya kılavuz aracılığı ile çocuklarla yönelik alacağı kararlara ilişkin rapor hazırlama sorumluluğu alır mı? Bu raporu nasıl bir ekiple hazırlar?
12. Alınan karar rapora göre çocukların öncelikli yararına çıkmazsa, kurumunuz nasıl hareket eder?

EK 5: Çocuk görüşmeci Listesi

Tablo E. 1 Çocuk görüşmeci listesi

Kod	Yaş	Cinsiyet	Tarih
ÇG.1	11	Oğlan	25.03.2021
ÇG.2	14	Kız	25.03.2021
ÇG.3	14	Kız	25.03.2021
ÇG.4	13	Oğlan	26.03.2021
ÇG.5	11	Kız	4.05.2021
ÇG.6	14	Oğlan	4.05.2021
ÇG.7	12	Oğlan	7.05.2021
ÇG.8	10	Oğlan	8.05.2021
ÇG.9	10	Kız	8.05.2021
ÇG.10	15	Oğlan	10.05.2021
ÇG.11	16	Oğlan	10.05.2021

EK 6: Çocuk Görüşmecilere Yönelik Soru Listesi

1. Ev ve okul dışında (pandemiden önceki zamanları düşünün) en çok nerelerde vakit geçiriyordunuz? Arkadaşlarınız mahallede, sokakta en çok nerelerde vakit geçiriyordu? Neler yapıyordunuz? Neler yapmayı hayal ediyorsunuz?
2. Sizin yerinize alınan kararları düşünün. Bu kararları kimler alıyor? Kararlar hangi konularda oluyor?
5. Sizce bu kararları kimin için/kimin yararına (kendisinden başka birilerini söylemesi önemli) alıyorlar? Sizce bu kararlar, bu kişilerin (söylediği kişiler tekrar edilir) hangi ihtiyacını karşılıyor?
3. Bu kararlar arasında sizin fikrinizin sorulduğu kararlar var mı?
6. Siz olsanız neler önerirdiniz? Örneğin mahallenizde neler olsa hoşunuza giderdi?
7. Bu önerdikleriniz kimin yararına? Önerleriniz bu kişilerin (söylediği kişiler tekrar edilir) hangi ihtiyacını karşılıyor?
8. Mahallede, sokakta kendiniz için önerdiğiniz bu önerileri yetişkinlere nasıl anlatırdınız?
9. Bu kararlara sizin yanınızda başka kimlerin katılmasını önerirdiniz?
10. Kararlara katılamayan ama katılmasının iyi olacağını düşündüğünüz birileri olabilir mi? Onlar nasıl haberdar edilebilir?
11. Sizin önerdiğiniz bu kararları uygulayacak olan yetişkinlerden uygulamayı yaparken bir isteğiniz olur mu? Uygulama sonrası bir isteğiniz olur mu? Onlara ne demek isterdiniz?
4. Sizce katılım ne demek? Katılım hakkını duydunuz mu, bana tarif edebilir misiniz?

EK 7: Çocuk Hakları Alanında Uzman, Sivil Toplum Örgütü Temsilcisi ve Akademisyen Görüşmeci Listesi

Tablo G. 1 Çocuk hakları alanında uzman, sivil toplum örgütü temsilcisi ve akademisyen görüşmeci listesi

Kod	Meslek/Uzmanlık/Kurum
UG.1	Çocuk Hakları Uzmanı
UG.13	Şehir Plancısı/Berlin Humboldt Üniversitesi
UG.3	İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi
UG.14	İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi
UG.5	Şehir Plancısı/Şehir Dedektifi
UG.9	Mimar/ Kadir Has Üniversitesi
UG.15	Mimar/ Hollanda Eindhoven Teknik Üniversitesi
UG.16	Çocuk ve Gençlik Çalışmaları Uzmanı/Şişli Belediyesi

Çocuklarla Beraber Karar Alma Rehberi

Yerel Yönetimler için karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmak üzere hazırlanmış uygulama rehberi

Nisan 2022

İÇİNDEKİLER

3	Giriş
4	Rehberin Amacı
5	Ekip ve Süre
6	Konu
7	1. Bölüm: Stratejik Plandaki Kararın Analizi
9	2. Bölüm: Stratejik Plandaki Kararın Yorumlanması
10	3. bölüm: Stratejik Plandaki Karar Hakkında Görüşlerin Toplanması/Saha Süreci
13	4. Bölüm: Stratejik Plandaki Kararın Uygulama Süreci ve Geri Bildirim
15	5. Bölüm: Stratejik Plandaki Karar Hakkındaki Görüş
17	EK 1: Etik İlkeler
18	EK 2: Onay Formları
21	EK 3: Kontrol Listesi
24	EK 4: Çocukların Katılımı İçin Gerekli Ortam Kriterleri
26	EK 5: Çocuklarla İlgili Yasa ve Yönetmelikler
27	EK 6: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
28	EK 7: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin Dört Temel ilkesi

GİRİŞ

Bu rehber, karar alım süreçlerine çocuk katılımını etkin kılma amacıyla, Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir Planlama Doktora Programı dâhilinde tamamlanan "Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı: İstanbul'da Yerel Yönetimler İçin Bir Yöntem Denemesi" başlıklı tez kapsamında oluşturuldu.

Çocuk Hakları, en kapsamlı haliyle Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BM ÇHS) ile ele alınmıştır. Türkiye sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzaladı. Bu sözleşme "dünya çocuklarının insan hakları yasası" olarak sayılmakta ve tarihte en geniş kabul gören insan hakları belgesidir. Çocuğun katılım hakkı ise, sözleşmenin dört temel (ayrım gözetmeme, öncelikli yarar, yaşam, hayatta kalma ve gelişme, katılım) maddesinden birisidir ve sözleşmede 12'nci madde ile düzenlenmiştir. Bu hak, çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini özgürce ifade etmesi ve bu görüşlerin ciddiye alınmasını güvence altına alır.

Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in Genel ilkelerin belirlendiği 5'inci maddede stratejik planlama sürecinde "b) Kamu idaresi çalışanlarının, kamu idaresinin hizmetlerinden yararlananların, kamu idaresinin faaliyet alanı ve hizmetleri ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının, ilgili kamu idareleri ile diğer paydaşların katılımları sağlanır ve katkıları alınır." [1] ve Kent Konseyi Yönetmeliği'nde konseyin görevlerinin tanımlandığı 6'ncı madde "ğ) Çocukların, gençlerin, kadınların ve engellilerin toplumsal yaşamdaki etkinliklerini arttırmak ve yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol almalarını sağlamak," [2] katılım hakkını doğrudan ve tam olarak çerçevelemektedir. Özellikle yerel yönetimleri bağlayan bu yönetmelikler de katılımı bir süreci desteklemektedir.

Kararlara çocukların da katılımını sağlamayı hedefleyen bu rehber, İsveç, Yeni Zelanda, İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda, Batı Avustralya gibi ülkelerdeki örnekler, çocuk hakları alanında uzman ve meslek insanları ile çocukların görüşleri ve en sonunda da İstanbul'da Ataşehir, Beyoğlu ve Sarıyer belediyelerinin deneyimleri doğrultusunda bu halini aldı. Rehberde toplam 14 soru bulunuyor. Her soru için beklenen yanıtın çerçevesine dair açıklama ve ilgili ekleri yer alıyor. Bu rehber, yerel yönetimlerin Gençlik ve Spor Hizmetleri, Kadın ve Aile Hizmetleri, Kültür İşleri, Sosyal Destek Hizmetleri, Kütüphane, Plan ve Proje, Fen İşleri, Park ve Bahçeler, İmar ve Şehircilik, Etüd Proje, Çevre Koruma ve Kontrol, Kreş ve Gündüz Bakımevi, Kentsel Dönüşüm, Araştırma ve Geliştirme, Ulaşım Hizmetleri gibi kentle ve çocukla ilgili tüm birimlerine yönelik hazırlanmıştır. Ancak kentte çocuklarla beraber karar alma niyetinde olan, karar alması beklenen tüm kurumların kullanımına uygundur.

Raporlama ekibinde çocukların yetişkinlerle beraber yer alması, bu rehberi diğer ülkelerdeki örneklerden ayıran en önemli farktır. Çocukların eşit şartlarda dahil olmasının önerilmesiyle, akran araştırmacıyı destekleyerek, araştırmalarda hissedilen ve çocuklar ile yetişkinler arasındaki güç eşitsizliklerini keskinleştiren meselenin de çözümüne katkı sunması hedeflendi.

Rehberi kullanırken zorlanmanız, çocuklarla ilgili meclis veya danışma kurulu gibi yapılanmalarınızın olmayışı ya da çocuklarla ilk defa veya çok az bir araya gelmiş olmanız gibi olumsuzlukların yaşanması olağandır. Ancak bu rehberi kullanarak kurumunuzun, Türkiye'nin taraf olduğu ÇHS'nin ve çocukların şehir hakkının etkin olarak hayata geçmesine katkıda bulunacağını hatırla tutunuz.

Bu rehberin yalnızca çocuk hizmetlerinde veya mekânsal düzenlemelerde değil, çocukları da etkileyen tüm yeni mevzuat ve politikalarda kullanılması önerilir. Raporları, şeffaflık ve diğer kurumlara ilham olması adına web sitelerinizde paylaşmanız ayrıca önemlidir.

[1] Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/02/20180226-10.htm>, 01.11.2021.

[2] TC. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, Kent Konseyi Yönetmeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10687&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 01.11.2021.

REHBERİN AMACI

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (BM ÇHS) 12'nci maddesi "Çocuğun görüşünü bildirme ve kendisini etkileyen meselelerde görüşlerinin dikkate alınması hakkı"nı düzenlemektedir. Rehber bu maddeyi esas alarak, çocukların kentle ve mekanla ilgili karar alma süreçlerine etkin katılımlarının yolunu açmak amacıyla hazırlandı.

Rapor tamamlandıktan sonra, raporun çocuklar için olan versiyonu hazırlanır ve karardan etkilenecek çocuklara ulaştırılır.

Çocuklara yönelik hazırlanacak raporun, bu konuda uzman kişilerce hazırlanması önemlidir. Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan raporların çocuklara uygun versiyonlarını hazırlamak için oluşturulmuş rehber incelenebilir:

Kaynak:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/guide_child_friendly_documents_0.pdf

Çocuklara yönelik hazırlanmış örnek araştırma raporlarını şuradan inceleyebilirsiniz:

<http://covid19cocukhaklariizleme.org/uploads/cocuklar-icin-rapor.pdf>
<https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2021-09/cocuk-kitapcik-1.pdf>

EKİP VE SÜRE

Raporu hazırlayan ekip yetişkinler ve çocukların bir arada olduğu bir ekiptir. Aşağıdaki şekilde oluşturulmalıdır:

- **Rapora konu olan kararın stratejik planda sorumlu olarak tanımladığı birimler/müdürlükler**

Kararda çocukla ilişkili birimlerin –örneğin Gençlik ve Spor Hizmetleri Müdürlüğü, Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü, Kültür İşleri Müdürlüğü, Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Kreş Müdürlüğü, Kütüphane Müdürlüğü gibi- sorumluluğu yoksa, ekibe çocukla ilişkili birimden bir sorumlu eklenmelidir.

- **Belediyenin çocuk meclisi/çocuk danışma kurulundan gönüllü olarak ekibe katılacak çocuklar**

Belediyede/Kurumda çocuk meclisi veya danışma kurulu yoksa, karardan etkilenecek mahallede yaşayan ve ekibe katılmaya istekli çocuklar temsili olarak ekibe dahil edilmelidir. Ekipte en az iki çocuğun olması, onlarla düzenli görüşülerek sorular hakkındaki görüşlerinin alınarak, yanıtlarının eklenmesi önerilir.

Rapor ekibinde bulunan çocukları ekibe davet etmek için şuna benzer bir bilgi notunu ihtiyacınıza göre düzenleyerek kullanabilirsiniz. **“Yaşadığınız mahallede, belediyenin park, bisiklet yolu, kütüphane, yaya yolu, spor alanı, okul, meydan gibi alanları yapmadan önce sizin ve sizin desteğinizle mahallenizde yaşayan diğer yaşlılarınızın neler düşündüğünü öğrenmek istiyoruz. Belediyede çalışan ... yetişkin de sizinle birlikte bu raporu hazırlamak üzere 1 ay boyunca beraber çalışacaklar. Bu raporu mahallede yaşayan tüm çocuklara ve belediye başkanına sunmak üzere hazırlayacağız.”**

Görüşme yöntemleri ve etik ilkeler için EK 1’e, çocuklarla görüşmede kullanılabilecek örnek onay formları için EK 2’ye, Kontrol Listesi için EK 3’e, çocukların katılımı için gerekli ortam kriterleri için EK 4’e bakınız.

Raporun tüm sürecinin **1 ay içinde tamamlanması** idealdir.

KONU

KONU

STRATEJİK PLANINIZDA
TANIMLANAN KONU
(KARARIN AMACI, HEDEFİ)

I. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARARIN ANALİZİ

Bu bölümde stratejik planınızda bulunan ve bu raporu hazırlamak için seçtiğiniz karar, sizin tarafınızdan aşağıdaki sorular aracılığı ile analiz edilecektir.

1. SORU

Stratejik plandaki karardan doğrudan veya dolaylı olarak hangi çocuklar etkileniyor ve etkilenecek?

(Bu soruda şu detayda bir yanıt beklenmektedir; hangi mahalle/mahalleler, hangi yaş grubu, hangi ekonomik düzey gibi. Bu sorunun cevabı ile 8. soruda hangi çocuklarla görüşeceğinizi de belirlemiş olacaksınız.)

2. SORU

Stratejik plandaki karar hangi yasa ve yönetmeliklerle ilişkilidir?

(Bu soruda karar hangi yasaları ve yönetmelikleri ilgilendiriyor, ilgili yasa ve yönetmeliklerin isminin yazılması beklenmektedir)
İlgili yasa listesi için EK 5'e bakınız.

I. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARARIN ANALİZİ

3. SORU

Stratejik plandaki karar, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS)'nin hangi madde veya maddeleri ile ilişkilidir?

(Bu soruda karar ÇHS'nin hangi maddeleri hakkındadır, ilgili maddelerin numaralarının yazılması beklenmektedir)

BM ÇHS için EK 6'ya bakınız.

II. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARARIN YORUMLANMASI

Bu bölümde stratejik planınızda bulunan ve bu raporu hazırlamak için seçtiğiniz karar, sizin tarafınızdan aşağıdaki sorular aracılığı ile çocuk hakları çerçevesinde yorumlanacaktır.

4. SORU

Stratejik plandaki karar, 3. soruda belirlediğiniz madde veya maddelerin hayata geçmesi için;

(Bu soruda şu seçeneklerden birisi seçilmelidir):

- (a) olumlu etkiye sahiptir.
- (b) olumsuz etkiye sahiptir.
- (c) hiçbir etkisi yoktur.

5. SORU

Stratejik plandaki karar, BM ÇHS'nin 4 temel maddesini yerine getirmeye nasıl destek olacaktır?

(Örneğin bisiklet yolu yapımı kararına göre bu soru cevaplanmak istenseydi; Bisiklet yolu tüm çocukların eşit şekilde yararlanabilmesi için mahallede erişilebilir bir güzergahta yapılmalıdır. Bisiklet yolu çocukların güvenliği için araç yolundan ayrılmalıdır. Bisiklet yolu güzergahı hazırlanırken çocuklara hangi sokaklarda olmasını istediği sorulmalıdır.)

BM ÇHS'nin 4 temel maddesi için EK 7'ye bakınız.

III. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARAR HAKKINDA GÖRÜŞLERİN TOPLANMASI/SAHA SÜRECİ

Bu bölümde stratejik planınızda bulunan ve bu raporu hazırlamak için seçtiğiniz karara ilişkin saha çalışmaları yapılacak ve görüşler toplanacaktır.

6. SORU

Benzer uygulama deneyimleri ne diyor?

(Bu soruda, yukarıdaki örnekten hareketle, bisiklet yolu kararına ilişkin yapılmış iyi uygulama örneklerine dair bilgi yazılması beklenmektedir. Aynı belediye sınırları içinde benzer uygulamaların olduğu farklı mahallelerden çocuk ve yetişkinlerin görüşleri de eklenebilir. Yurt içinden veya yurt dışından iyi uygulama örnekleri eklenebilir.)

III. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARAR HAKKINDA GÖRÜŞLERİN TOPLANMASI/SAHA SÜRECİ

7. SORU

Paydaş görüşleri ne diyor?

(Bu soru, bu rapor aracılığı ile incelediğiniz stratejik kararın, paydaşlarla analiz edildiği bir sorudur. Bu soru için aşağıda belirlenen paydaşların en az 3 tanesi ile görüşme yapılmalıdır. Görüşmelerin yüzyüze yapılması önerilir. Görüşme 3, 5 veya 7 kişilik gruplar -odak grup- halinde veya bireysel görüşmeler şeklinde planlanabilir. Görüşme öncesi sözlü ve yazılı onaylarını almak, kişisel verilerin korunması adına önemlidir. Görüşmede uygulanacak karardan bahsedilerek ne düşündüğü, önerileri olup olmadığı sorulur.

Görüşme sonucu şu çerçevede özetlenir:

- Kaç kişi ile görüşüldü? Kaç kişiden yanıt alındı?
- Karar, öncesinde, görüşülen kişilere ve onların çocuklarına sorulmuş muydu?
- Görüşülen kişiler kararı nasıl değerlendirdiler (olumlu, olumsuz,...)?
- Görüşülen kişiler kararla ilgili hangi önerilerde bulundular?

Paydaşlar olarak uzmanlar, ebeveynler, kararın uygulanacağı mahallenin muhtarı, mahalledeki bulunan eğitimciler, eğer mevcut ise belediye bünyesindeki çocuk meclisi veya çocuk danışma kurulundaki çocuklar gibi düşünülebilir. Her biri ile odak grup veya birebir görüşme tekniği ile görüşülmesi önerilir.)

Örnek onay formları için EK 2'ye bakınız.

III. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARAR HAKKINDA GÖRÜŞLERİN TOPLANMASI/SAHA SÜRECİ

8. SORU

Etkilenecek çocuklar ne diyor?

(Bu soru, bu rapor aracılığı ile incelediğiniz stratejik kararın, çocuklarla analiz edildiği bir sorudur. Bu soru için kararın uygulanacağı mahallede yaşayan çocuklarla görüşmeler yapılır. Görüşmelerin yüzyüze yapılması önerilir. Görüşme 3, 5 veya 7 kişilik çocuk grupları -odak grup- halinde veya bireysel görüşmeler şeklinde planlanabilir. Odak grup sırasında en az iki kişinin toplantıyı yürütmesi idealdir. Bu görüşmelere, rapor ekibindeki çocukların bulunması, görüşme sorularını onların sorması, katılımın her alanda geliştirilmesi anlamında geliştirici olacaktır. Görüşme öncesi sözlü ve yazılı onaylarını almak, kişisel verilerin korunması adına önemlidir. Görüşmede uygulanacak karardan bahsedilerek ne düşündüğü, önerileri olup olmadığı sorulur.

Görüşme sonucu şu çerçevede özetlenir:

- Kaç çocuk ile görüşüldü? Görüşülen çocuklar hangi yaşlardaydı? Kaç çocuktan yanıt alındı?
- Karar, öncesinde, görüşülen çocuklara sorulmuş muydu?
- Görüşülen çocuklar kararı nasıl değerlendirdiler (olumlu, olumsuz, ...)?
- Görüşülen çocuklar kararla ilgili hangi önerilerde bulundular?

Karardan etkilenebilecek çocuklardan doğrudan görüş almak önemlidir ancak yapılamadığı durumlarda farklı kurumların benzer konuda, benzer özelliklere sahip çocuklarla yaptığı danışma çalışmalarının sonuçlarına, çocukların katılımına imkân veren araştırmalarına yer verilebilir.)

Görüşme yöntemleri ve etik ilkeler için EK 1'e, çocuklarla görüşmede kullanılabilecek örnek onay formları için EK 2'ye, Kontrol Listesi için EK 3'e, çocukların katılımı için gerekli ortam kriterleri için EK 4'e bakınız.

IV. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARARIN UYGULAMA SÜRECİ VE GERİ BİLDİRİM

Bu bölümde stratejik planınızda bulunan ve bu raporu hazırlamak için seçtiğiniz karar uygulanırken, çocukların katılımının nasıl sağlanabileceğine dair önerileriniz yer alacaktır.

9. SORU

Stratejik plandaki kararın uygulanmasında ilgili mahallede yaşayan çocuklar nasıl dahil olmalıdır?

(Bu soruda, kararın uygulanması sırasında çocukların da dahil olabilmesi için, kararı uygulayacak kişilere yönelik rapor ekibinin önerilerinin yazılması beklenmektedir.)

10. SORU

Stratejik plandaki kararın uygulama sürecini nasıl denetlemeyi öneriyorsunuz?

(Bu soruda, kararın uygulanması sırasında, rapor ekibinin kendilerinin belirlediği bir takvim hazırlaması beklenmektedir.)

IV. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARARIN UYGULAMA SÜRECİ VE GERİ BİLDİRİM

11. SORU

Bir sonraki stratejik plan döneminde bu kararı farklı bir şekilde düzenlemek isterseniz, ne önerirdiniz?

(Bu soruda, özellikle bir sonraki stratejik plan hazırlama dönemi için, raporu yazılan bu karara ilişkin ekibin önerilerini özetlemesi beklenmektedir. Örneğin bütçe ayrılması, nüfusa oranla daha büyük/daha küçük bir yapı yapılması, hiç yapılmaması gibi olabilir)

V. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARAR HAKKINDAKİ GÖRÜŞ

Bu bölümde stratejik planınızda bulunan ve bu raporu hazırlamak için seçtiğiniz karara ilişkin, toplanan tüm bilgiler ışığında görüşleriniz yer alacaktır.

12. SORU

Sonuç olarak stratejik plandaki karar hakkında ekibin görüşü nedir?

(Bu soruda, karara ilişkin ekibin görüşü özetlenir. Çocukların önerileri ışığında kararda değişiklik yapılması gerekli görüldüyse, nasıl bir değişiklik yapılmasının önerildiğinin özetlenmesi beklenmektedir. Örneğin "alınan karar mevcut haliyle çocuklar için uygun bulunmuştur" ya da "..... şeklinde değişiklikler yapılırsa çocuklar için daha uygun veya yararlı olacaktır." gibi yanıtlanması beklenmektedir.)

13. SORU

Raporu hazırlayan ekibe göre, stratejik plandaki karar hakkında aşağıda hangi seçenek uygundur?

(Bu bölüm 12. sorunun özetidir)

- a) Stratejik plandaki karar çocukların yararınadır, bu şekilde uygulanmalıdır.
 - b) Stratejik plandaki karar çocukların yararına değildir, hiç uygulanmamalıdır.
 - c) Stratejik plandaki karar aşağıda önerdiğimiz şekillerde düzenlenirse, uygulanmalıdır.
- (Aşağıya c şıkkı için önerilerinizi yazabilirsiniz)

V. BÖLÜM: STRATEJİK PLANDAKİ KARAR HAKKINDAKİ GÖRÜŞ

14. SORU

Raporu hazırlayan ekibe göre, mevcut stratejik planı çocuklarla beraber yenileme imkânı var mıdır?

(Bu soruda, stratejik planın yenilenmesi veya düzenlenmesi için imkân varsa, önerilerinizi yazmanız beklenmektedir.)

EKLER

EK 1: Etik İlkeler

Görüşmenin yaklaşımı, odağı ya da bağlamı ne olursa olsun çocukların dâhil oldukları tüm araştırmalarda en yüksek etik standartlara ulaşılmasından hepimiz sorumluyuz. Aşağıdaki temel etik ilkeler, çocukların katıldıkları toplantılar, buluşmalar planlandığında mutlaka benimsenmelidir.[1]

Zarar vermeme ilkesi; yetişkinlerin, herhangi bir şeyi yaparak veya yapmayarak, çocuklara zarar vermelerini, onları incitmemelerini tarifler.

Yararlı olma ilkesi; çocukların iyi olma hallerini geliştiren çalışmalara dahil edilmelerini ifade eder.

Adalet ilkesi; yetişkinlerin ortamda bulunan çocuklar arasındaki farklılıklarını dikkate almalarını gerektirir. Çocukların görüşlerinin saygıyla dinlenmesi, bu görüşlere gerekli özenin verilmesi ve söylediklerinin nerede ve nasıl kullanılacağına anlatılması, görüşmeden adil sonuçlar çıkmasını kolaylaştırmanın bir parçasıdır ve BM ÇHS'nin katılım hakkını düzenleyen 12'inci maddesiyle de tutarlıdır.

Saygılı olma ilkesi; görüşmeler boyunca çocuğun kim olduğunun, hangi kültürel koşullarda yaşadığının, yeteneklerinin ve bakış açılarının ne olduğunu bir önemi ve önceliği yoktur.

Gizlilik ilkesi; katılımcıların kimlik ve iletişim bilgileri görüşmeleri yapan kurumlarda saklı kalmalıdır. Rapor boyunca herhangi bir katılımcının kimliğini belli edecek hiçbir alıntıya yer verilmemelidir.

Onay ilkesi; görüşmenin etik duyarlılıklarla yürütülmesi açısından çocukların onayı mutlaka aranmalıdır. Çocuk onayı ile beraber, çocuktan sorumlu bakımverenin onayı da alınmalıdır. Çocukların katılmayı reddetme ya da görüşme sırasında görüşmeden ayrılma yönünde sergiledikleri işaretlere saygı gösterilmelidir.

Görüşmelerde Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association-APA) çocuk katılımcılarla yürütülecek çalışmalar için hazırladığı etik ilkeler dikkate alınmalıdır. Araştırma etiğinde en önemli husus, katılımcı (yetişkin, çocuk ya da hayvan) üzerinden yarar sağlamama ve ona zarar vermemedir. Araştırma etiğine dair maddeler ve bu maddelere dair geniş açıklamalar Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association-APA) tarafından ilk kez 1953 yılında "Ethical Standards Of Psychologists" adıyla yayımlanmış, 2017'de yapılan güncelleme ile "Ethical Principles Of Psychologists And Code Of Conduct" adıyla bir kitapçık yayımlanmış ve etik konusunu 5 maddede toplamıştır. [2]

Çocuk gelişimi araştırmaları topluluğu (Society for Research in Child Development-SRCD) özellikle çocuk katılımcılarla yürütülecek çalışmalar üzerinde durarak bu 5 madde üstünden temellendirilmiş ve genişletilmiş 16 maddelik bir etik raporu paylaşmıştır. [3]

[1] Graham, A., Powell, M., Taylor, N., Anderson, D. & Fitzgerald, R. (2013). Ethical Research Involving Children. Florence: UNICEF Office of Research - Innocenti. https://childethics.com/wp-content/uploads/2016/09/ERIC_Turkish.pdf

[2] <https://www.apa.org/ethics/code/ethics-code-2017.pdf>

[3] https://www.srcd.org/sites/default/files/file-attachments/SRCDethicalprinciplesstandardsfordevsci_3.2021.pdf

EKLER

EK 2: Onay Formları

Onay formları şu konuları içermelidir:[1]

- Gizlilik ve anonimlik durumuna dair bildirimde bulunabilmesini,
- Katılımının gönüllülük esasına dayalı olacağını
- Katılma izni yeniden görüşülebileceği
- Araştırma konusuna özel olarak şu bilgiler eklenmelidir: [2]
- Bu araştırma ne hakkında?
- Katılımı neleri içeriyor (yöntemler, süre gibi)?
- Katılmasıyla ilgili herhangi bir fayda veya risk var mıdır (sağlık durumu, hassasiyeti gibi)?
- Diğer ayrıntılar (tarihler, konum gibi).

Çocuklar için Aydınlatılmış Onay Formu Örneği

..... tarafından düzenlenen çalışması kapsamında tarihinde saatleri arasında/da(yerin ismi) belirtilen toplantıya katılmayı istiyorum.

Bana, çalışma boyunca konuşmalarımızın veya videomuzun kaydedilebileceği, fotoğraflarımızın çekilebileceği söylendi. Buna izin veriyorum. Çalışma içinde izin vermek istemezsem, bunu hemen söyleyebileceğimi ve söylediğim kişinin beni ciddiye alacağını biliyorum.

Kaydettikleri seslerin veya görüntülerin, çektikleri fotoğrafların etkinliği yürüten kurumun hazırlayacakları raporlarda, web sayfasında, sosyal medya hesaplarında, kitaplarda, bazen gazete ve televizyonda kullanabileceklerini öğrendim.

- ☐ İsmimi yazmamaları,
- ☐ Yüzümün açıkça görülmemesi,
- ☐ Beni tehlikeye sokacak hiçbir bilgiyi paylaşmamaları şartıyla kabul ediyorum.*

*Yukarıdaki 3 maddeden kendin için uygun olanları işaretleyerek kabul edebilirsin. İşaretleme yapma zorunluluğu yoktur.

Burada yazan her şeyi anladım.

Adım-Soyadım :

Tarih :

İmzam :

Bilmemizi istediğin bir hassasiyetin veya hastalığın varsa lütfen buraya yazarak bizi bilgilendir.

.....

[1] Julia Truscott, Supporting children to make informed decisions about research participation
<https://childethics.com/blog/supporting-children-to-make-informed-decisions-about-research-participation/>
[2] Julia Truscott, Supporting children to make informed decisions about research participation
<https://childethics.com/blog/supporting-children-to-make-informed-decisions-about-research-participation/>

EKLER

EK 2: Onay Formları

Yaşı daha küçük veya bir yetişkinin okuma desteğine ihtiyaç duyabilecek çocuklar için onay formu örneği:

Çocuk Onay Formu

Aşağıdaki kutucukları işaretleyebilir veya boyayabilirsiniz:

	 Evet	 Hayır
 Katılmayı istiyor musun?	☐	☐
 konusu hakkında konuşurken senin görüntünü kaydedebilir miyim?	☐	☐
 konusu hakkında konuşurken senin konuşmalarını kaydedebilir miyim?	☐	☐
 Fotoğrafını çekebilir miyim?	☐	☐

İsmin: _____

EKLER

EK 2: Onay Formları

Yetişkinler için Aydınlatılmış Onay Formu Örneği

Velisi/vasisi bulunduğum _____ (çocuğun adı ve soyadı), tarafından düzenlenen çalışması kapsamında tarihinde saatleri arasında’da(yerin ismi) yapılacak olan toplantıya katılmasına onay veriyorum.

Bu çalışma kapsamında çocuğumun da içinde bulunduğu fotoğraf/video çekimi yapılabileceğini, çocuğumdan görüş alınabileceğini; hem görsel hem sözel verilerin basılı ve –web sayfaları dahil- elektronik yayınlarında kullanılabileceğini anlıyorum ve onay veriyorum. Çocuğum için uygun olmadığını düşündüğüm durumda, çalışmaya katılmasına ve/veya görüntüsünün, görüşünün alınmasına ve kullanılmasına dair verdiğim onayı geri çekebileceğimi biliyorum.

Veli/vasinin Adı-Soyadı :

İletişim Bilgisi :

Tarih :

İmza :

Çocuğunuz hakkında bilmemiz gereken bir hassasiyet ya da hastalık varsa lütfen buraya yazınız.

.....

EKLER

EK 3: Kontrol Listesi

	Çocuklarla buluşma öncesi için kontrol listesi	Evet	Hayır
1	Toplantının amaçları çocuklara anlatmak üzere netleştirildi mi?		
2	Toplantıya katılacak olan çocukların yaşları birbirine yakın mı?		
3	Toplantıya katılacak olan çocukların, çocuk katılımına ilişkin bilgileri var mı?		
4	Çocuklar toplanma amacı hakkında önceden bilgilendirildiler mi?		
5	Toplantının ne kadar süreceği bilgisi çocuklarda önceden verildi mi?		
6	İhtiyaç olacağı düşünülüyorsa, toplantı boyunca verilecek molalar için düzenleme yapıldı mı?		
7	Toplantı öncesinde çocuklardan yazılı onayları alındı mı?		
8	Toplantı öncesinde çocukların bakımverenlerinden yazılı onayları alındı mı?		
9	Toplantı günü ve saati çocuklara danışılarak mı belirlendi?		
10	Toplantı başlangıcında çocuklardan sözlü onay alındı mı?		
11	Çocuklara, isim, soy isim, yaşadığı yer gibi kişisel bilgilerinin herhangi bir yerde paylaşılmayacağına dair bilgilendirme yapıldı mı?		
12	Toplantıya katılacak olan çocuklar arasında engellilik durumu olan çocuk var mı?		
13	Toplantı mekanının çocuklar için uygun olduğu önceden kontrol edildi mi?		
14	Çocukların kendilerini güvende hissedeceği bir ortam ayarlandı mı?		
15	Mekânda havalandırma, aydınlatma yeterli mi?		
16	Eşit olanaklara sahip olmayan çocukların dahil olması için özel önlemler geliştirildi mi?		
17	Cinsiyet, dahil olduğu topluluk, engellilik, yaş, dil, coğrafi mekân ve başka herhangi bir kişisel ya da toplumsal özellik temelinde, ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar dahil edildi mi?		
18	Kendini sözel olarak ifade etmek istemeyecek veya edemeyecek çocuklar için alternatifler hazırlandı mı?		
19	Grupta birbirini tanımayan çocukların olma ihtimaline karşın, tanışma ve güven ortamını sağlayacak etkinlikler planlandı mı?		
20	Sıkıntıya girmeleri ya da sorun yaşamaları durumunda çocuklara nasıl yaklaşılacağı belirlendi mi?		
21	Kolaylaştırıcı veya yürütücünün çocuklarla çalışma deneyimi var mı?		
22	Kolaylaştırıcı veya yürütücü çocuklarla eşit ilişki kurma konusunda hassas mı?		
23	Kolaylaştırıcı veya yürütücünün duygusal ve fiziksel rahatlığını desteklemek üzere önlemler alındı mı?		

EKLER

EK 3: Kontrol Listesi

	Çocuklarla buluşma anı için kontrol listesi	Evet	Hayır
1	Çocukların gönüllü olarak katıldıklarından emin miyiz?		
2	Çocuklara istedikleri zaman dahil olmayı seçebilecekleri bilgisi verildi mi?		
3	Çocuklar toplantının amacı, içeriği, yeri, zamanı, süresi hakkında bilgilendirildi mi?		
4	Paylaşacakları görüşlerin nerelerde kullanılacağı çocuklara anlatıldı mı?		
5	Süre, tüm çocukların görüşlerini ifade edebilmesine yetiyor mu?		
6	Tüm çocukların toplantının amacını anladığından emin miyiz?		
7	Tüm çocuklar görüşlerini rahatça ifade edebiliyor mu?		
8	Grubun içinde konuşmayı istemeyen, görüşlerini ifade etmek istemeyen çocuklar var mı?		
9	Kendini sözel olarak ifade etmek istemeyen veya edemeyen çocuklar için alternatif seçenekler uygun oldu mu?		
10	Çocuklara görüşlerinin nasıl kullanılacağı anlatıldı mı?		
11	Çocuklara, görüşlerini herhangi bir yerde kullanılmadan önce bakmak isteyip istemedikleri soruldu mu?		

EKLER

EK 3: Kontrol Listesi

	Çocuklarla buluşma sonrası için kontrol listesi	Evet	Hayır
1	Toplantıda elde edilen görüşlerin yetişkinlerle nasıl paylaşılacağı belirlendi mi?		
2	Bu paylaşım şekli çocuklara danışıldı mı?		
3	Toplantıdan elde edilen görüşler, yetişkinlerle paylaşılmadan önce tekrar çocuklarla paylaşılıp onayları alındı mı?		
4	Çocukların görüşleri hazırlanan rapora yansıtıldı mı?		
5	Raporun paylaşıldığı yetişkinlerin görüşleri, çocuklara tekrar iletildi mi?		
6	Raporun çocuk versiyonu hazırlandı mı?		
7	Raporun çocuk versiyonu katılımcı çocuklarla paylaşıldı mı?		
8	Verilerin güvenli biçimde muhafazasına yönelik bir strateji belirlendi mi?		
9	İsim dahil tüm kişisel bilgileri içeren bilgilerin güvenli biçimde imhasının ne zaman ve nasıl yapılacağı belirlendi mi?		

EKLER

EK 4: Çocukların Katılımı İçin Gerekli Ortam Kriterleri

Laura Lundy tarafından 2007 yılında geliştirilen modelde 'ortam, ifade, dinleyiciler ve etki'ye dikkat çekilir. Bu modelde, **katılım için elverişli ortam veya mekân** tanımı yapılır.[1] Bu dört faktörün yerine getirilebilmesi için çocukla çalışan yetişkinlerin ÇHS madde 12'nin[2] içeriğine hâkim olması gereklidir.

[1] The Lundy model of child participation,
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/lundy_model_of_participation.pdf, 30 Kasım 2018.,
Participation Models A chase through the maze Citizens, Youth, Online,
https://www.nonformality.org/wp-content/uploads/2012/11/Participation_Models_20121118.pdf, 30 Kasım 2018.

[2] Madde 12:

1.Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

EKLER

EK 4: Çocukların Katılımı İçin Gerekli Ortam Kriterleri

Ortam, çocukların kendilerini ifade edebilmek için güvende hissettikleri bir ortamın oluşturulmasını içerir. Ortamın çocuklar tarafından bilinen, rahat ve güvenli bir yer olması önemlidir.

İfade etme, çocukların kendilerini ifade etmelerini, kendini ifade eden diğer çocuk veya yetişkinleri dinlemelerini, onların görüşlerine saygı duymayı ve onlara bu görüşlerle ilgili geribildirimde bulunmayı içerir.

Dinleyiciler, çocuğun ifade ettiği görüşlerin konu ile ilgili sorumlu bir kişi tarafından dinlenilmesini içerir. Dinleyiciler yetişkinler veya akranlar olabileceği gibi çocuktan yaşça büyük diğer çocuklar da olabilir.

Etki, çocuklarının görüşlerinin dinlenilmesi ve ciddiye alınmasıdır. Önceki üç faktörün başarı ile uygulanması fakat etki faktörünün yerine getirilmemesi çocuğun katılımı açısından en büyük olumsuzluktur.

EKLER

EK 5: Çocuklarla İlgili Yasa ve Yönetmelikler

1. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
2. 5799 Sosyal Hizmetler Kanunu
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>
3. Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10885&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=10885&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10885&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
4. Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10884&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=10884&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10884&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
5. Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Çocuk Bakımevleri Hakkında Yönetmelik
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.8712197.pdf>
6. Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri İle Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=20718&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=20718&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=20718&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
7. Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=20632&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=20632&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=20632&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
8. Çocuklar İçin Özel Gereksinim Değerlendirmesi Hakkında Yönetmelik
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=31274&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=31274&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=31274&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
9. Çocuk Trafik Eğitim Parkları Yönetmeliği
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=48018&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=48018&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=48018&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
10. Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=44198&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=44198&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=44198&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
11. Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkındaki Yönetmelik
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=53108&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=53108&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=53108&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
12. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Yuvaları Yönetmeliği
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=44368&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=44368&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=44368&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
13. Yatılı Bölge Okulları İle Özel Eğitime Muhtaç Çocuklara Mahsus Okulların Döner Sermaye Yönetmeliği
[https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=15944&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)
[mevzuatNo=15944&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5](https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=15944&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5)

EKLER

EK 6: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

BM ÇHS için:

<https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

Çocuk Hakları Sözleşmesi Animasyon Filmi:

<https://www.youtube.com/watch?v=oq3hMzoumPc>

EKLER

EK 7: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin Dört Temel İlkesi

1. Ayrım gözetmeme (Madde 2): Tüm haklar, istisnasız bütün çocuklar için geçerlidir. Devletin çocukları her tür ayrımcılığa karşı koruma yükümlülüğü vardır.

2. Çocuğun öncelikli/yüksek yararı (Madde 3): Herhangi bir çocuk söz konusu olduğunda bu çocukla ilgili bütün işlerde onun öncelikli/yüksek yararı en başta gözetilecektir. Her durumda, çocuğun öncelikli/yüksek yararı, ilgili yetişkinlerin (anne, baba, öğretmen, bakım veren) çıkarlarından önce gelecektir. Bununla birlikte, çocuğun öncelikli/yüksek yararının ne olduğu ve bunun nasıl belirleneceği tartışmaya açık, zorlu bir konudur.

3. Yaşam, hayatta kalma ve gelişme hakkı (Madde 6): Çocuğun yaşama hakkı doğuştan var olan devrolunmayacak bir haktır ve çocuğun yaşayıp gelişmesinin garanti altına alınması devletin yükümlülüğündedir. Bu bağlamda, çocuklara, örneğin, ölüm cezası uygulanamaz.

4. Katılım (Madde 12): Çocuk görüşünü bildirme ve kendisini etkileyen meselelerde görüşlerinin dikkate alınması hakkına sahiptir.

SORU VE KATKILAR İÇİN

Soru ve önerileriniz için:
cocuklarlaberaberkarar@gmail.com

Yerel yönetimlerde karar alım süreçlerine çocuk katılımını etkin kılma amacıyla hazırlanan bu rehberin geliştirilmesi için verdiğiniz katkılar için teşekkür ederim.

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. A. Koca, "Mekânsal Karar Alma Süreçlerinde Çocuk Katılımı: İstanbul'da Yerel Yönetimler İçin Bir Yöntem Denemesi" II: Ulusal Lisansüstü Mekansal Çalışmalar Sempozyumu içinde, 2021, pp. 36-38.

https://mekanlu.files.wordpress.com/2021/10/mcs_kitapcik-7_2021.pdf

